
Stanford University Libraries
3 6105 024 478 492

STANFORD UNIVERSITY
LIBRARIES

VĚSTNÍK
ČESKÝCH PROFESSORŮ.

VYDÁVÁ
ÚSTŘEDNÍ SPOLEK ČESKÝCH PROFESSORŮ
V PRAZE

ZA PODPORY VYS. C. K. MINISTERIA KULTU A VYUČOVÁNÍ VE VÍDNI
A SLOVUTNÉ ČESKÉ AKADEMIE CÍSAŘE FRANTIŠKA JOSEFA
PRO VĚDY, SLOVESNOST A UMĚNÍ V PRAZE.

POŘÁDÁ
FRANT. BÍLÝ.

ROČNÍK V.

V PRAZE.
NÁKLADEM VLASTNÍM. — TISKEM J. OTTY V PRAZE.
1898.

OBSAH.

Články:

Drobné zprávy:

Zprávy spolkové:

Hlídka literární:

VĚSTNÍK
ČESKÝCH PROFESSORŮ.

Několik poznámek o interpunkci.

Napsal dr. **Jos. Kalousek.**

Mívám hojnou příležitost i potřebu přemýšleti o vhodné interpunkci čili o náležitém rozdělování vět a jich částek znaménky rozdělovacími, kterými má se usnadniti čtení a pochopování čteného. V tom, co jsem kdy napsal původního z vlastní hlavy, interpunkce nedělala mi nikdy obtíží; věděltʼ jsem vždy, co chci říci, a následováním dobrých vzorů osvojil jsem si záhy prostředky, kterých dlužno užívati, aby čtenář snadno porozuměl, co mu vyprávím. Ale mnohou nesnáz mívám, když cizí texty upravuji k tisku. To jsem zkusil před lety, když nebožce paní Marii Červinkové pomáhal jsem pořádati souborné vydání řečí Riegerových; dr. František L. Rieger svých řečí nepsal, než jen je mluvil, a po něm dle mluveného slova psali stenografové, kteříž je pak přepisovali a upravovali k tisku, vše u velikém spěchu; pročež prvotní otisky těch řečí, jak v protokolích sněmovních tak i v novinách, mívají interpunkci velmi nedostatečnou, místy až mylnou. Trvalejší práci mám s úpravou starých českých textů k tisku v Archivě Českém, jehož pod mou redakcí vytisklo se dosud 10 kvartových dílů; v starých rukopisích, ze kterých vydavatelé nebo jejich písaři opisují texty k vydání, nebývá skoro žádná interpunkce, ta se musí teprve přičiniti, aby text stal se snadno čitatelným a srozumitelným; a při té práci přichází se i na takové případy, že na interpunkci závisí i smysl, jejž stará slova dáti mají, takže přičiní-li vydavatel interpunkci chybnou, vyjde i smysl mylný.

Tímto zaměstnáním, vydáváním cizích textů, uvykl jsem věnovati obzvláštní pozornost interpunkci, aby co nejlépe sloužila svému účelu. I utvořil jsem si aneb vybral jsem z dobrých spisovatelů soustavu pravidel, kteráž kdyby byla obecně zachovávána v literatuře, prospívala by srozumitelnosti. Chci o nich v krátkosti promluviti, pokud zdá se mi toho praktická potřeba býti, t. j. pokud v tištěných spisech vyskytují se časté odchylky od nich. Co v Bruse Matičném z roku 1881 str. 273—274 jest pověděno o dělidlech, s tím se vším se srovnávám, ale pohřešuji tam upozornění na některé chyby.

Předně jest záhodno pamatovati, že pravidla o interpunkci nejsou zvykem tak pevně a nepřekročitelně ustálena, jako jsou pravidla mluvnická a pravopisná. Shledáváměť nestejnou interpunkci netoliko v rozdílných jazycích a v rozdílných dobách jednoho jazyka, ale nacházíme i rozdíly při rozličných spisovatelích jednoho jazyka a jedné doby. Zvykem se ustálila a zobecněla jenom některá pravidla; ku příkladu, že tečka jest dělidlo větší než středník, a středník větší než čárka, nebo že po větě vyslovující otázku klade se otazník. Mnohá jiná pravidla interpunkce jsou však rozdílná u rozličných spisovatelů a v rozličných literaturách, jsou tedy nestejná, neustálená.

Při vší nestejnosti a při všech rozdílech v provedení tolik aspoň jest samozřejmo a obecně uznáno, že interpunkce nemá jiné příčiny a jiného účelu, než *aby čtoucí čtenému snáze porozuměl*, a čte-li hlasitě, aby hned při prvém pohledění (prima vista) mohl čísti s náležitým přízvukem větným a srozumitelně pro poslouchajícího. Tímto účelem mají se říditi všechna pravidla o interpunkci, i také všechny odchylky od pravidel. Pokud interpunkce tomu účelu — *srozumitelnosti a pohodlí* — prospívá, potud jest dobrá; pakli tomu účelu neslouží, jest špatná. Dotčeného jediného účelu interpunkce možno sice leckdy docilovati rozličnými prostředky, pročež i nestejná pravidla mohou býti dobrá. Lepší jest to, které k účelu — srozumitelnosti — prospívá lépe. Špatným na jisto jest jenom to pravidlo, při kterém interpunkce čtenáři nenapomáhá k snadnému čtení a rozumění, anebo které dokonce při čtení překáží a škodí.

Platnost *tečky* uznána jest dosti všeobecně v ten způsob, že označuje konec věty o smysle samostatném, tak že tomu, co předchází, i tomu, co následuje, porozumí se nejlépe, když každé pojímá se zvlášť, odděleně jedno od druhého. K zračitému tomu oddělení slouží tečka. Od toho pravidla nacházívám odchylky na obě strany. Někdy, jmenovitě v nových opisích starých spisů, nacházím pouhou čárku, komma, kdež by lépe stála tečka. A naopak v posledních letech přichází k nám z německé literatury nová móda, že od hlavní částky věty odděluje se tečkou některý člen, jenž sám o sobě není žádnou větou, nýbrž bývá to jen příslovkové určení nebo nějaká okolnost, anebo jest to věta vedlejší, kterou by postačilo odděliti od náležité hlavní věty pouhou čárkou. O obojích těch odchylkách platí pořekadlo, že co jest s mírou, vše jest dobré, a čeho mnoho, všecko škodí. Kratinké samostatné věty mohou spíš býti oddělovány pouhou čárkou, než dlouhé, ač dělidlem vlastně k nim náležitým jest tečka. A chceme-li na některý dlouhý člen věty nebo na vedlejší větu položiti zvláštní důraz, můžeme ten výraz dobře odděliti tečkou, ač při výraze krátkém jest čárka vhodnější. Ku příkladu tečka jest snesitelna uvnitř tohoto souvětí: »Není dobře člověku býti samotnému. Zvláště když naň stáří přikvačí.« A vedle toho lépe se čte: »Není dobře člověku býti samotnému, zvláště v stáří,« než kdyby místo čárky udělala se tečka.

Středník v české literatuře nezaslouženě vyšel z obyčeje; v některých časopisích i v jiných spisích vůbec se s ním ani nepotkáváme; kde by měl státi středník, stává pouhá čárka. Středník jsa dělidlem závažnějším, než čárka, a méně závažným, než tečka, neměl by býti zanedbáván, tak jak bývá. Zvláště v dlouhých souvětích, rozdělených

mnohými čárkami, středník koná dobrou službu k náležitému označení rozmanité členitosti věty.

Čárka, komma, odděluje věty i jich částky, které však přece k sobě nějak náležejí. Při tom znaménku chybuje se u nás zhusta, a to ve dvojím rozdílném směru:

Čárku kladou mnozí *zbytečně* tam, kde jí není zapotřebí, jmenovitě při mnohých apposicích neboli přístavkách. Dlouhá apposice musí ovšem býti od svého okolí oddělena čárkami, z předu i na konci (nikoli jen z předu, jak někteří dělají), sice věta nedobře by se četla. Apposice krátké, dvojslabičné, opatřovati čárkami bývá zbytečno; u *apposice jednoslovné* čárky bývají nejen zbytečné, ale i škodlivé, ježto někdy tím vzniká představa, jakoby apposice nenáležela k hlavnímu substantivu svému, jindy zase nastává i pochybnost, náleží-li apposice k substantivu předcházejícímu či k následujícímu. — Někdo má pravidlo, že před slovem *aneb* vždy musí býti čárka; i ta čárka bývá škodlivá, když zbytečně trhá jedno od druhého, co k sobě náleží.

S druhé strany chybuje se nepostavením čárky tam, kde k dobrému a pohodlnému čtení jest jí zapotřebí. V českých školách rozšířena byla v posledních desítiletích náuka podivná, a pronikla již bezmála celou literaturou, že prý *věty přechodníkové* nemají se opatřovati čárkami, ani z předu ani v zadu. Z tohoto nedostatku interpunkce plyne zhusta ten zlý následek, že se často o některém substantivě nebo jiném slově neví, náleží-li k větě vedlejší, vyslovené přechodníkem, či k větě hlavní nebo jiné větě sousední; pak bývá nemožno, na první pohledění čísti s náležitým přízvukem větným. Jakým důvodem utvořeno řečené pravidlo, že by věty přechodníkové neměly se oddělovati čárkami od svého sousedstva, jest mi zcela nepochopitelno. Věta přechodníková jest tak dobře větou, jako každá jiná, v níž stojí sloveso tvaru určitého, i má býti opatřována touž interpunkcí, poněvadž srozumitelnost vyžaduje toho v obou případech jednostejně. Nejen věty, ale i dlouhé členy vět, dlouhé attributy, dlouhé apposice, dlouhá příslovková určení a j. v., jest dobře oddělovati z předu i v zadu čárkami; a to proto, že scházejí-li takové čárky, čtoucí nedovede jedním dechem přečísti všechno, co nachází se mezi dvěma interpunkcemi příliš od sebe vzdálenými, i musí oddechnouti si někde jinde, často na místě nenáležitém. Jest to povinnost spisovatelova, aby naznačil interpunkcí všechna místa, kde čtoucí má se zastaviti. Interpunkce, která k tomu nedostačuje, jest interpunkce vadná. Čím delší jsou věty a jejich částky, tím více znamének rozdělovacích jest zapotřebí, poněvadž tím více přestávek musí čtenář při hlasitém čtení udělati; a naopak, čím kratší jsou věty a jich částky, tím méně rozdělovacích znamének jest v nich potřebí; nadbytek jich škodí, poněvadž čtenářovi jest nelibo, předpisuje-li se mu, že se má zastaviti skoro za každým slovem, a on musí zvykati sobě nedbati daremných předpisů takových.

Nejškodlivější pravidlo, které jest vtěleno v tiskopisích českých posledních let, zní v ten smysl, že před spojkami *a* a *i* nesmí státi *žádná čárka* ani jiné dělidlo. Toto pravidlo, pokud vím, nestojí v žádné mluvnici, skutkem však rozšířilo se v největší části tištěné literatury české. Udělali si je před několika desítkami let čeští sazeči, a skutečně je provedli v českých novinách; a není divu, že se jim to tam podařilo

bez překážky, neboť veliká část rukopisů přichází do novin s úpravou nedostatečnou, a sazeči přirozeně zvykli sobě opravovati a uniformovati pravopis i interpunkci. A jako chyby jazykové z novin vnikají do lidu a dílem kazí jeho řeč, tak také dotčené sazečské pravidlo o nekladení čárky před *a* přijato bylo některými spisovateli a dostalo se i do knih. Avšak to pravidlo jest a zůstane chybným a škodlivým, i kdyby bylo přijato všeobecně. Předně dlužno proti němu uvésti, že každé pravidlo interpunkční, podle něhož by *před některým slovem* nikdy nesmělo nebo vždy musilo státi jisté znaménko rozdělovací, jest mylné; že každé takové pravidlo jest mylné, na to jest snadný důkaz zvláště v češtině, kde máme slovosled hodně volný: proměňme slovosled, a přesvědčíme se, že pravidlo takové jest docela nerozumné. Ku příkladu před spojkami *že*, *když* a j. v. stojí zhusta čárka, poněvadž se jimi začíná vedlejší věta: »Slyšel, že rybník se protrhl«. Ale chybně bylo by odvozovati odtud pravidlo, že před těmi spojkami musí vždy státi čárka; po přestavení slovosledu dalo by to pravidlo nesmysl: »Slyšel rybník, že se protrhl«, kdežto sluší interpungovati: »Slyšel, rybník že se protrhl«. Pravda jest, že před spojkami *a* a *i* čárka nemívá místa, ale to platí jenom v těch případech, když to, co před tou spojkou předchází a co následuje, jsou větné členy *souřadné*, koordinované, ku př. když jsou to dva podměty se společným přísudkem, dva předměty náležité ke společnému slovesu, dva přívlastky jednoho substantiva, dva přísudky o společném podmětě. Ale když spojka *a* nestojí mezi členy souřadnými, má se před ni postaviti čárka nebo jiné dělidlo. Spojka *a* nemá žádného privilegia, podle něhož by před ní nesměla státi čárka. Takového privilegia vůbec žádné slovo nemá; a žádné dělidlo nemá se vázati ke *slovu*, nechť jest dělidlo kterékoliv a slovo kterékoli, nýbrž interpunkce má se říditi *smyslem*, jaký kde ve slovích býti má, a *potřebou*, aby čtoucí mohl čtenému snadno rozuměti a dobře i pro jiné čísti. Tomuto vrchnímu a jedinému zřeteli mají se podříditi všechna interpunkce i všeliká její pravidla, nejen špatná, ale i dobrá. Ku př. jest dobré pravidlo a větším dílem vhodné, že mezi větami souřadnými o společném podmětě netřeba před spojkou *a* dělati čárku; ale někdy jest jí přece ke srozumitelnosti potřebí; čtu-li: »Pavel zvelebil si dům a pole nechal pustnouti«, domnívám se nejprve, že Pavel zvelebil si dům i pole, pak se však dovím, že si pole nezvelebil, i musím svůj dřívější omyl opraviti, což jest operace vždy nemilá. Porozumění usnadní se podstatně, jestliže interpunguji: »Pavel zvelebil si dům, a pole nechal pustnouti.« Rovněž jsem uváděn v omyl a musím jej opravovati vlastní zbytečnou prací, když čtu v novinách: »Jsou jen spisovatelé, kteří mají nadání a tací, kteří ho nemají«; při tom nejprv se domnívám, že *tací* vztahuje se na předcházející *kteří*, i že věta doplní se asi v ten smysl, že tací mohou se státi spisovateli dobrými; opravdu však *tací* nevztahuje se na předcházející *kteří*, nýbrž na jiné spisovatele, kteří nemají nadání; všeliká mýlka však mine, čtu-li se správnou interpunkcí: »Jsou jen spisovatelé, kteří mají nadání, a tací, kteří ho nemají.«

Kterak nedostatečná interpunkce dává slovům smysl mylný, toho uvedu jeden skutečný příklad. Ve váženém historickém prameně nedávno tištěném čteme tento nález: »Poněvadž podle listu a dání krále

JM. svědčícího, že panna nemá bez páně Vilémova vědomí a pečeti jeho těch podací příslušejících k klášteru Tišnovskému žádnému podávati, že panna tak se zachovati má a pan Vilém podle panny, jak královští listové svědčí, k podacím těm k Tišnovskému klášteru příslušejícím, právo má.« Opravdu však má se rozuměti a rozdělovati takto: »že panna tak se zachovati má; a pan Vilém podle panny, jak královští listové svědčí, k podacím těm k Tišnovskému klášteru příslušejícím právo má«.

Otazníků a *vykřičníků* užívá se nyní u nás dosti dobře.

Pomlčka neboli pausa hodí se tam, kde jest potřebí většího čili závažnějšího dělidla, nežli jest tečka, anebo k označení příliš dlouhých vložených vět, poněvadž padá více do očí, než čárky anebo závorky. Někteří spisovatelé však užívají pomlčky příliš často, a to kladouce ji beze vší příčiny a z pouhého návyku ku kterékoli tečce, nebo užívajíce jí šmahem při všech vložených větách nebo určeních, namísto čárek a závorek. Zbytečné pausy po tečce překážejí ve čtení, neboť vzbuzují klamné domnění, že po pause bude následovati docela nová řada myšlenek, a zatím bývá to jen pokračování myšlenky předešlé. Vůbec v interpunkci neplatí pravidlo: Superflua non nocent; naopak, zde vše zbytečné jest na překážku pohodlnému a srozumitelnému čtení, a tedy *všechno zbytečné škodí*, zrovna tak, jako s druhé strany *všechen nedostatek škodí*.

Úvodník sloužil prvotně jenom k označení *cizích nezměněných výroků*, v posledních pak desetiletích rozmohlo se užívání úvodníků též k označení názvův knih, časopisů, lodí a někdy i jiných věcí. Proti této novotě není co namítati v těch případech, kde není jiného prostředku na snadě, aby takový název, jenž bývá vlastním jmenem, rozeznal se od stejně znějícího jména obecného. V češtině však, ježto veliká počáteční písmena píšeme uvnitř vět jenom při vlastních jmenech, obyčejně postačí velké písmeno k rozeznání názvu časopisu nebo lodí od obecného jména, a netřeba přidávati uvozovky; i bez nich rozezná se Hlas a hlas, Pokrok a pokrok, Právník a právník. Vyčítá-li se řada rozličných názvů, a každ[illegible] stojí v uvozovkách, taková sazba na pohled jistě jest nehezká, a u[illegible] jsou v takových seznamech docela zbytečné. Nemístné [illegible] ích a ve firmách, ku př. »Úvěrní banka« místo [illegible] pěvce »Lumíra« a j. v. Chybně někteří klado[illegible] *výrazu* při některém slově nebo i při delších [illegible] rukopise slouží podškrtnutí, v tiskopisech [illegible] čnější písmo; ale uvozovky, majíce své pra[illegible] místě jenom matou.

K interpu[illegible] Východ na konci odstavce jest děl[illegible] i než pausa. Chybuje se v tom [illegible] Někdo jest zvyklý nadělati tolik od[illegible] novou větu počíná psáti na začát[illegible] trhanosti. Jiný zase nedělá žá[illegible] vychí několik stran za sebou j[illegible] tiskárnách případně říkají pl[illegible] odstavců jest v tisku potřebí, [illegible] ské rozvržení aby myš[illegible] v jednom odst[illegible]

a novým odstavcem aby počínala se myšlenka nová. Jsou-li na každé straně jeden nebo dva odstavce, taková kniha vypadá také úhledněji, než když jest naplněna nedozírnými plachtami. Kdykoli se počíná nový odstavec, první řádek v něm nemá se začínati hned s kraje, nýbrž má se tam nechati něco prázdného místa jako pro několik písmen, tak že první řádek každého odstavce jest o něco kratší, než ostatní; tomu prázdnému místu říkají v tiskárnách zarážka. Jest záhodno, aby ve školách žáci učili se a zvykali při psaní činiti zarážku na počátku odstavce.

Na konec ještě poznámku všeobecnou. Jediným účelem interpunkce jest, *aby čtoucímu usnadnilo se porozumění a řádné čtení.* Krátké výrazy a krátké věty jsou srozumitelnější, než výrazy a věty dlouhé; také krátké výrazy a věty lze snáze čísti s dobrým větným přízvukem, než výrazy a věty dlouhé; konečně padá též na váhu, že jeden dech vystačí toliko na jistý počet slov, tedy k vyslovení třeba dvou i tří vět, jsou-li kratinké, ale sotva stačí k vyslovení celého jednoho členu věty, je-li příliš dlouhý. Následovně čím delší jsou věty a jich členové, tím více jest potřebí dělidly napomáhati k dobrému čtení, a čím kratší jsou věty a výrazy, tím méně dělidel jest zapotřebí. *Pročež žádné pravidlo interpunkční neplatí všeobecně.* Ku př. v propovědění stručném: »Vstávaje léhaje zlobí se«, není třeba žádných dělidel mezi třemi větamí tam obsaženými, každý to vše vysloví jedním dechem, dělidla by tam byla jen na překážku. Pakli však ty věty rozšířím vždy několika slovy, bude záhodno ty tři věty rozděliti dvěma čárkami. Pravidla interpunkce nepocházejí ze žádné vyšší moci, nejsou ani zvykem dosti ustálena, a vždy zůstane v nich mnoho volnosti. Interpunkce není sama sobě účelem, nýbrž jen pomůckou ke srozumitelnosti. Pročež při užívání všelikých dělidel dlužno míti na zřeteli více srozumitelnost a potřebu čtenářovu při hlasitém čtení, než nějaké pravidlo.

Kalevala.

Národní epos Finů.

Jsou-li dějiny umění, především básnictví, nejpřednější částí dějin kulturních a i obecných, náleží Kalevala, národní epos Finů, podmínkami svého vzniku a jakostí svou jistě k nejznamenitějším zjevům, skoro k zázrakům nové doby.

Až na nevelký hlouček učenců skoro nikdo v našem století do let čtyřicátých netušil, že se v malém národě finském připravuje neobyčejné překvapení vzdělané Evropě. Když vyšla r. 1835 učeným doktorem Eliášem Lönnrotem z národních písní čudských vybraná a v celek velkolepý sestavená báseň, zvaná »Kalevala, aneb staré karelské runy z dávnověkosti národa čudského« a když málo přístupné toto původní vydání brzy potom r. 1841 v švédském a francouzském (1845) překladě vyšlo, nastal v učeném časopisectvu nemalý vzruch a poplach. Jednak báseň sama, jednak způsob jejího vzniku, s nímž neopominul dr. Lönnrot Evropany seznámiti, zvrátil skoro celý tehdejší

názor o národní poesii a dal kritickému badání novému podnět, zásady i cíl, jak to viděti možno nejlépe v dějinách otázky t. ř. homérské.

Když totiž r. 1849 vyšlo nové původní vydání Kalevaly, dvakrát větší než první, vydání tak řečené »úplné«, báseň ohromná obsahující padesát (!) zpěvů či run ve 22.793 verších, poznalo se hned, že tu běží o světové dílo, s kterým závoditi může jenom obrovská Mahabharata a otec nepřekonatelné krásy epické Homér. Těm se Kalevala, byvši složena z porůzných písní samostatných od muže více učeného nežli básníka, který se nad to z pochopitelné a chvalné piety k nalezeným skvostům ani neodvážil žádných důležitých změn, aby organismus komposice dokonaleji scelil, skladností a souvislostí nevyrovnává, ale hned vedle nich zaujímá třetí místo v řadě světových básní národních. Slavná to zajisté a obdivuhodná poesie! Hodna, aby v intelligentním národě za dnešní všeobecné vážnosti k pozůstatkům šedé starobylosti a k originalitě nebylo vzdělance, který by nezatoužil s ní se seznámiti.

Obsah její je příliš kolossální, aby mohl zevrubněji býti zde uváděn. Podle jednotlivých run podán jest stručně v »Osvětě« na rok 1878-II v článku »Kalevala« od překladatele Jos. Holečka. Obsahuje báje, popisy, líčení, písně, a v nich zobrazení všeho života národa čudského. Je to souhrn vědění národního, nashromážděného za mnoho století od nedohledného pravěku až do nedávných let. Úžasné faktum! A přes to se všecky runy vespolek tolik podobají, tolik málo jen liší, že mohly býti bez rozpaku dle předsevzatého plánu sloučeny v celek, byť se stářím (dle odhadu povšechného) nekonečně od sebe dělily.

Tak neslýchaná byla konservativnost toho národa, u něhož vznikly, že i runy z dob, kdy už dávno měl býti zcela pokřesťaněn, vypadají právě tak pohansky, jako ty, co před věky vybásněny byly. O moci tradice se už dříve vědělo, ale teprve děje Kalevaly ukázaly, co tradice dovede, čeho je za příznivých podmínek schopna a jakou sílu opravdu zázračnou má. Ona přenáší s pokolení na pokolení báj zcela patrně kosmogonickou, mající kořeny v hlubinách lidského prasvěta, a ač jí nerozumí, přece ji neproměňuje do nerozeznání, jen že naivně do velikých obrazů děje kosmického přiměšuje svůj malý rodinný svět a jeho ryze lidské poměry. A ty proměny se dějí tak zvolna a nepozorovatelně, že nelze ani udati hranice v runách, kde přestává bůh, polobůh a začíná pouhý člověk Proto je badání ve finské té poesii velice obtížné, ale rovněž velice lákavé. Neboť tak nepřebraný poklad národních plodů všeho druhu mythologové a ethnologové pohromadě nikde jinde dosud nenašli, zachovaný totiž tradicí, sběrateli i zpracovatelem v také ryzosti právě národní.

I zběžnějším studiem básně samo sebou na jevo vychází pozorování, které budí zajímavé otázky a pochybnosti o mnohých dosavadních zásadách, platných v theorii básnictví.

Obsah básně poskytuje osoby, situace a příběhy, které se velice podobají osobám, situacím a dějům v jiných známých básních národů indoevropských. Vypravuje se báj o původu světa a je při tom řeč o rozbitém vejci, později o stromu, jenž zaclonil oblohu atd. Dvakráte se líčí pouť do podsvětí a vypravuje se o strašných trestech, jež tam čekají na zlé lidi Rek pomáhá ptákům v nouzi, ti zase jemu. Líčí se

rozličné metamorfosy; původ věcí; účin hudby a zpěvu, a to zázračněji, než jinde. Krádež a pomsta ohně. Slunce a měsíc v zajetí. Výroba luku a vystřelení z něho. Na Homéra připomíná řada věcí: hrdinský věštec Väinäimöinen pláče a vzdychá právě jako Achilleus a volá jsa v nouzi a strasti matku svou z hrobu mořského docela jako on. Před bojem vyzývavé řeči, po účinné ráně jásavý pokřik Je tu po vlasti roztoužený, bludný Odysseus, je zde pomocná Leukothea, vlídná Nausikaa, zuřivá a zlá Kirke, je tu Hefaistos, je tu Pygmalion, Prometheus a j. příbuzné bytosti. Jakou cestou příbuzné? Jsou to sourozenci, to jest báje vzniknuvší zcela samostatně, vespolek o sobě nevědoucí, nebo bylo nějaké spojení národů kdysi kdesi sprostředkováno atd.? Staré a známé záhady už z časů Čelakovského a Štúrových. Badatelé našli něco stop působení ciziny na čudského ducha v Kalevale, ale jsou to jen slova jednotlivá, děj ani jediný. Runa o Mariattě je důkazem, že byla fantasie čudského národa stále tolik samorostlá, že i tak typickou báj, chráněnou nad to proti přeměnám úctou náboženskou, dovedla ztráviti téměř úplně a podříditi ji báji domácí, rázu už jen pohanského.

Jako obsah tak i forma je neobyčejná, zcela samorostlého charakteru, původní a ryzí. Nelze se dosti nadiviti, jak se u veliké té básni všecko, co není pouhé zaříkadlo nebo píseň, mění v děj, tedy v živel epický. Zvláště vyobrazení míst, osob, charaktérů a věcí je podivuhodným uměním proměněno v řady časové. Výborně se poslouchají časté písně o původu věcí. Většinou sice mají účel jakýsi zaklínací, ale vzpomene li se na Homéra, jak si vede, chce-li popsati královskou berlu nebo luk, že totiž uvede celý popis v děj výroby řemeslné, sezná se, že mohou mnohé zpěvy o původu v Kalevale býti posuzovány též jen takto za plastické prostředky obšírné epiky, usilující o zevrubnou názornost. Tak runa o původu piva, lodi, kantele a j. Rozhodnou zvláštností Kalevaly proti homérské poesii je »vzduch« její, nekonečný, ale nezcela jasně průsvitný, nepříliš veselý a útulný, spíše ohromující otevřenými do nekonečna dálkami, po jichž obzoru se velikánské, nebarevné a docela bezlesklé, ale přece mocně životné postavy zvolna pohybují.

Veliká obšírnost epická vězela už v písních, jak je skladatel nalezl, neboť je patrna ve všem, od pojetí děje a obrysů hrdin až do slovného výrazu veršového.

»Vykročil pak, aby kráčel,
kráčel, by se cíle dobral.«

Takto ve všem. Všude dost místa, vždy dost času. Na vše dojde, vše se vypoví, jen ne pospíchat.

Přečísti Kalevalu a pak zeměpisnou, podrobnější zprávu o její vlasti, působí zvláštním kouzlem rychlého postihování příčinnosti ve shodě obou. Plocha země sedmkrát větší než naše Čechy, ale na té ploše jen asi dva milliony obyvatel. Obzory ohromné, mizející na dvou stranách v neurčitou dál, na dvou omezeny žulovými, zasmušile zbarvenými horami. V údolích se lesknou hladiny četných jezer s ostrovy a ostrůvky. Na úbočích i na temenech prastaré lesy listnaté i jehličnaté šumí, šumí — a z dola vodopád v to hučí. A nad tím krajem volně

pluje orel a sup. A člověka nikde. Totiž neviděti ho. Není hrčení kol, (jezdí se skoro jen saňmo i v letě), není piskotu parníků, není čadících zpoust z komínů měst a hustě nakupených vesnic. Jsou jen dvorce, tu sdružené, tu víc a více osamělé. Člověk zde má přírodu velkolepou, dalekou a tajemnou, sebe a rodinu svou. Není módy, není starostí politických, spolkových, obecních, není emancipačních bojů v malém. Vše, co je tam z těchto věcí, týká se hned celku a děje se u velkém pohybu. Jednotlivec tím není rozrušován. Zima po sedm měsíců trvající vede člověka k člověku, rodinu ke krbu. Oheň ozařující a oteplující svádí všecky členy v společnou jizbu. Stařečkové za pecí, mužové za stolem, ženy po lavicích, děti na zemi. Škola vzdálena, město ještě vzdálenější, i úřady i knihová všecka vzdělanost. Co jim zbývá? Pivo mají, hudbu, zpěv a rozprávky. Fantasie nepodléhajíc žádné kázni školské, nevnímajíc nic z toho, co sluje vědou a osvětou proti pověře, roste nespoutána a vede si bezuzdně, stále dětsky svěží a naivní. Vyjdeš-li jen ze dveří, vítr tebou zalomcuje, v skulinách to zastená a zaúpí; svět nadpřirozený zahovoří ze všeho a už to sahá po člověku a věcech jemu náležejících. Jeho metafysické představy jsou skoro samé kouzlo, jimiž je v bytí svém všelijak ohrožen. Jeho božstvo buď kouzlo působí nebo od něho pomáhá. Kouzla moc záleží hlavně v neproniknutelném klamu a tajeplnosti. Podaří-li se člověku klam odestříti, uzří podstatu (původ) věci, zmizí kouzla moc.

Ač jsou tolik na domov a jizbu poutáni, nepociťuje obraznost Finů žádné újmy na velikosti představ prostorových. Přinášejí ssebou z venku v mysli všecku krajinu se všemi dálkami, i jest velikost, ohromnost přední znak formový jejich výtvorů. Jsou nejen obři báječné velikosti, ale i skuteční lidé z rodin se vším svým okolím, se svými zvířaty i výkony se na všecky strany zvětšují a hyperboly nehorázné, až podivínské, většinou z naivnosti pocházející, proměňují obyčejný příběh ihned v báj. Hrdina se chlubí, že má koně tak tučné, až

»na zádech jim voda stojí,
na hřbetě je rybník tuku.«

Býk na maso k svatbě vybraný byl tak veliký, že měl rohy na sto sáhů, že měla vlastovice den co letět s rohu na roh, a veverka od hlavy k ohonu po hřbetě co běžet celý měsíc! Sto mužů ho drželo za rohy, tisíc mužů u huby. Číslo nečíslo, jen když se jím porazí všecka hráz představ v rozmachu ohledu neznajících.

Někdy je holá reálnost skromných poměrů skutečného života přeměněna ve velkolepé způsobem zvláště naivním, připomínajícím naše nejprostonárodnější dětské pohádky nebo Andersenovy vtipně ironické naivnosti. Ku př. se popisuje jizba u nevěstiny matky, kde bude hostina. Musí býti arci báječně hyperbolicky vyměřena. Je devět sáhů dlouhá a sedm sáhů široká. To je finskému pěvci prostor tak ohromný, že se mu fantasie hned dává do cvalu a bájí, že není ani kohouta na střeše slyšeti zpívat, ani ode dveří psa v druhém koutě světnice štěkat. Tento stálý schyl k zveličování ve finské poesii, zdá se, jakoby zobrazoval stav obraznosti dávné, druhdy obecně lidský, teď však civilisací změněný.

Kalevala jest i jinak dílo, z něhož plyne studiem stále víc a více poznatků týkajících se národní poesie, poesie vůbec a různých příspěvků národopisných, duševědných a vůbec lidoznaleckých.

Kalevala pomáhá porážeti předsudek plemen »superiorních«, vskutku jen násilně výbojných. Všickni národové, kteří vynikli slávou znamenité národní poesie, zakusili násilí a poroby a zakoušejí dosud.

Poroba, učí dějiny (teprve v tomto století objevené) Finů, je záhubna, jen když odnímá tělu anebo duchu, nebo oběma pospolu potřebnou výživu. Sněhy a ledy dalekého severu udržují v také porobě Laponce. Tělesná poroba, při níž se výbojce nestará ani o jazyk ani o vychování porobeného národa, nevadí nijak u vývoji poesie národní. Finům se pod vládou ruskou začíná dařiti výborně. Poroba švédská jim byla nebezpečna, protože jim Švédové vnucovali dobrodiní své kultury.

Kalevala praví dále, že je květ národní poesie podmíněn tradicí a to souvislou. Literatura písemná a vůbec písmo je nepřítel její, zvláště národní epiky. Poněvadž však je písmo ovoce i páka pokroku, nemůže je národ zúmyslně zamítati. Musí přikročiti k začátkům poesie umělé. Finové umějí dosud své zpěvy staré a už jsou v bráně knihové vzdělanosti. Oni začínají stavěti na přirozených základech starobylé národní tradice. Oni mají prostředky svého vzdělání a národního vývoje od velkého cara pojištěny. Šťastní Finové! Jejich umělá poesie bude toho štěstí předním odkojencem.

O Kalevale psal u nás v Čas. Č. Mus. Václav B. Nebeský a kdyby dosud žil, nebylo by povolanějšího chvalořečníka českého překladu, jejž za dvacet let příprav a práce pořídil a r. 1894—95 vlastním nákladem konečně vydal Josef Holeček. Už před 20ti skoro lety vydal v Osvětě studii (1878) o Kalevale. Jest patrno, že podnikl velikou tu úlohu jedině z nadšení a z vroucího přání, aby se český jazyk zase ve vší síle i plnosti svých bohatých prostředků objevil překladem díla, o jehož ztlumočení se jiné jazyky pokoušejí s velikými nesnázemi nebo vůbec ani nepokoušejí.

Překlad Kalevaly je dle svědectví samých Finů (viz šestý svazek Holečkovy Kalevaly) zdařilý. »Mnohé části dělají dojem překladu zvláště krásného«. Český verš jeho »dělá podivuhodným způsobem týž dojem, jako původní verš«.

To jsou chvály, nad něž si větších žádný svědomitý překladatel nepřeje. Smí-li se tvrditi, (jistě že smí), že je stav literatury překladové z nejspolehlivějších měřítek kulturní vyspělosti každého národa, neboť bohatství znamenitých překladů předpokládá mnoho kulturních podmínek splněných a jistého stupně síly, pak je Holečkova Kalevala znamenitým darem národu, neboť její místo i jakostí básně a překladu, i velikostí práce a díla jest mezi těmi počtem nečetnými, ale váhou se vyznamenávajícími zjevy literárními, jež se objevily a splnily jen mocí nadání vedeného nejryzejší, idealní a nezištnou láskou a jež se staly, proměnám vkusu ani mody nepodléhajíce, částí národního pokladu pro věky ustanoveného, aby někdy práci českého národu lidstvu hlásal.*)

Jan Voborník.

*) Kalevala. Národní epos Finů. Přeložil Josef Holeček. Nákladem vlastním. Šest svazků po 1 zl. Adresa: Jos. Holeček, spisovatel na Smíchově, Karlova ulice č. 105. Doporučujeme vřele knihovnám učitelským i soukromým.

Allgemeine Methodik des Sprachunterrichts in kritischer Begründung. Hannover 1893

A. Ohlert.

Vyučování jazyku německému v době novější, zvlášť od r. 1870, v Německu nabývá stále větší váhy na všech středních školách, takže i gymnasia německá v rámci ode dávna přejatém přizpůsobují se pomalu požadavkům nové doby. Tento pokrok však ještě mnohým nedostačuje, a tak theoreticky i prakticky pilně pracují o tom, aby ve všech kategoriích středních škol německých vyučování jazyku mateřskému *skutečně* stalo se východištěm veškerého vzdělávání žactva. Z předních průkopníků těchto snah jest Arnold Ohlert

Ohlert již dřívějším spisem svým »Die deutsche Schule und das classische Alterthum« vzbudil pozornost jak v táboře přívrženců starého směru gymnasia německého, proti němuž vystoupil, tak mezi reformátory učení gymnasijního, po jejichž boku ocitl se jako bojovník nad jiné povolaný. Tato pozornost snad ještě více vzrostla, když vydán spis »Allgemeine Methodik des Sprachunterrichts«, v němž leckteré myšlenky spisu prvého se opakují a prohlubují. A skutečně spis tento v řadě četných podobných v Německu vydaných tak velice se zamlouvá, že neváháme podati o něm obšírnější zprávu. abychom také u nás naň upozornili: jestiť kniha ta psána nejen pro paedagogické semináře německé, nýbrž také pro učitele všech odborů, doplňujíc jaksi výbornou knihu H. Schillera »Handbuch der praktischen Paedagogik«, také u nás dobře známou a právem váženou, ježto Schiller »zůstává v rámci dnešních školských zařízení«, čehož Ohlert nemíní činiti.

Úvod k práci obsahuje jednak důkaz, že paedagogický systém všeobecně platný jest i nutný, poněvadž hlavně jím zamezí se přetěžování žactva, i možný, jednak všeobecné zásady platné pro paedagogiku v přítomnosti; zásad *pro vždycky* platných totiž v paedagogice není. Každá doba má svůj zvláštní způsob pojímání, tudíž také svůj zvláštní paedagogický systém. Aby odpovídala své době, paedagogika musí spočívati na základě výsledků badání pomocných svých věd: psychologie i jazykozpytu. Poněvadž v těchto vědách stále se pokračuje, také systém paedagogický stále podléhá změnám, a tím lze si vysvětliti také dnešní boj o zásady, které mají býti pro školu platny. Theoreticky jsou sice požadavky kladené na paedagogiku dnešní doby téměř všeobecně uznány, ale při praktickém jejich provádění jeví se značné různosti mínění. Tyto základní theoretické požadavky doby dnešní jsou: 1. vychovávání spočívej na základě národním, 2. na základě náboženském, 3. vyučování budiž uváděno ve vztah k duševním potřebám přítomnosti a 4. budiž účelem vyučování nejen shromažďovati vědomosti, nýbrž především vychovávati k vědeckému myšlení, aestheticko-náboženskému cítění a k účinnému chtění.

Aby tyto požadavky byly veskrze uskutečněny, k tomu chce přispěti také Ohlert svým spisem.

V prvé části spisu vlastního spisovatel zjišťuje nejprve základy vyučování jazykového; jsou to jazyk a psychologie.

Předně pojednává o podstatě a vývoji řeči, rozlišuje myšlení psychologické od logického. Kráčí ve šlepějích Steinthalových i jeho nástupcův a vyličuje dle názorů jejich stručně a jasně vznik řeči, vysvětluje různost jazykův i proměnlivost jejich, při čem zvlášť obšírně zmiňuje se o analogii jakožto zjevu pro řeč velmi důležitém. Ze všeho vysvítá, že jest řeč výsledkem čistě psychologické činnosti duševní, takže o logickém jejím charakteru nelze mluviti.

Ohlert srovnává potom se stanoviska všeobecného jazyky klassické a moderní[1]) a dospívá k přesvědčení, jehož i vyučování má si býti dobře vědomo, že totiž nesluší přes náležitou míru dávati přednosti jazykům klassickým před moderními. Jsouť as rovnocenny: předností jazyků klassických jest hojnost synthetických forem cenných se stanoviska aesthetického, za to však jejich útvar jazykový trpí mnohovýznamností, a obsah jejich jazykových pojmů je proti dnešku nevyvinutý a chudý. Jazyky moderní naproti tomu ztrativše hojnost forem vynikají jednoduchostí a jasností výrazu, a jejich jazykové pojmy jsou jak obsahem, tak rozsahem znamenitě dokonalejší.

V dalším oddíle našeho spisu pojednává se o jazykových a psychologických podmínkách vyučování. Řečí mateřskou přenášejí se vědomosti s jednotlivce na jednotlivce, s pokolení na pokolení. Odtud přirozeně mateřština je střediskem veškerého vyučování. Ale toto zprostředkování vědomostí jazykem mateřským není tak snadné, jak se zdá. Proti staré zásadě »Scientis est posse docere« Ohlert upozorňuje na to, jak nesnadná jest práce učitelova, protože nesnadno jest sestupovati na stanovisko žákovo. Proto jest důležitým, ale také nesnadným úkolem paedagogiky vědecky zkoumati a zjišťovati, co a pokud dovedou žáci na jednotlivých stupních chápati. Dále jest učiteli stále míti na paměti rozdíl mezi spisovnou mluvou a nářečím žákův a mezi mluvou dospělých a řečí dětskou. Zvláště důrazně žádá, aby vysvětlování obsahu jazykových pojmů bylo podkladem celého vyučování a upozorňuje velmi přesvědčivě, jaké nebezpečí plyne celému vyučování, když se tak neděje a u žáků mnoho se předpokládá. Pěkně poukázáno zde na to, jak nejasné jsou u dítek ještě v prvých letech gymnasijního jejich studia představy o čase a prostoru, a jaké z toho plynou důsledky pro učitele jazyků (na př. vzhledem k nesnázím žáků 10—12letých při určování poměru časového dvou vět), ale také pro dějepisce, jenž tudíž má se spokojovati s daty jen nejdůležitějšími a zvláště nežádati údajů výšek hor a pod., o čem žáci nedovedou si učiniti představy, atd.

Zkoumaje psychologické základy vyučování, Ohlert dospívá na jejich základě k těmto všeobecným požadavkům methodickým:

1. Omezení učiva a jeho koncentrace. Jen tak lze odpomoci nářkům na přetěžování žactva vysvětlitelným tím, že hlavním úkolem dnešního gymnasia stále ještě jest, aby žáci nabyli důkladné znalosti starověku a jeho jazyků, kdežto doba nová neúprosně nutí je pojímati do učebné osnovy také to, čeho se v ní lidstvo domohlo. Přetížení to lze zameziti jen tehdy, nabudou-li učitelé důkladného vzdělání v psychologii, upustí-li se od systému odborných učitelů, zavede-li se vyučování učiteli tříd-

[1]) To jsou u něho jazyky romanské a germanské; slovanských patrně z neznalosti jejich, bohužel, si nevšímá, následkem čeho s našeho stanoviska jest leckterý z jeho výroků přiměřeně obměniti.

nimi, při čem by jeden učitel vedl žáky několik let, a omezí-li se práce domácí na nejmenší míru.

Za těchto podmínek bylo by pak lze omeziti látku učebnou v tom smyslu, že by se důkladně projednávaly jen věci týkající se rodné země a jazyka mateřského, z cizího pak jen to, co je vzhledem k nim důležito. Dále bylo by omeziti čistě mechanické memorování na příklad zbytečných letopočtů a pod. Při tom by se mohlo také provésti lepší rozdělení látky učebné na jednotlivé hodiny, aby se v nich neprobíralo příliš mnoho nového učiva, což vždy vadí náležitému osvojování látky.

S tím úzce by se pojila koncentrace nejenom v mezích dvou hlavních skupin předmětů: jazykově-historické a mathematicko-přírodovědecké, nýbrž i mezi těmito skupinami navzájem. Hlavním pojítkem ovšem byl by jazyk mateřský.

2. Všecko, s čím při vyučování žáky seznamujeme, budiž v úzkém vztahu k jejich zájmu, a jen zvolna buďte žáci vzděláváni v tom, na čem nemají zájmu, t. j. v abstraktním způsobu myšlení.

Aby bylo osvojování nových poznatků důkladné, jest vyučovati především názorně, a to nejen v třídách nižších, nýbrž i v nejvyšších, a methodou erotematickou, nikoli akroamatickou. Vůbec i na nejvyšším stupni methoda vyučovací má zůstávati táž jako ve škole obecné.

Důsledky, jež z theoretických poznatků obsažených v prvé části spisu Ohlertova plynou pro praktické vyučování, podává nám spisovatel v části druhé, jež pro praktika také jest důležitější. V ní Ohlert nejprve obírá se otázkou, pokud vyučování jazykové na středních školách podporuje vzdělání formální.

Vyučování to přispívá k tvoření představ mravních i aesthetických. Ale v obojí příčině nelze si slibovati značnějších úspěchů z vyučování jazykům klassickým, nýbrž vždy daleko větších z vyučování němčině resp. vůbec mateřštině. Vždyť zájem pro tak abstraktní věci jest v letech, kdy se počíná žák učiti cizím jazykům, pranepatrný.

Zvláště však se vyučování jazykovému a především latině přičítá veliký vliv na vychovávání k logickému myšlení. Zkoumaje toto rozšířené mínění, Ohlert dovozuje, že výborně k tomu cíli vede především mathematika, dále fysika a chemie, nikoli však vyučování jazykům.

Odkud se očekává jazykově-formální vzdělání? Jednak od studia theoretické grammatiky a jednak od překladů. Od obého neprávem. Grammatika totiž omezuje se na jistý stupeň vývoje jazyka, neuvádějíc rozmanité zjevy v jazyce zpět na jejich vnitřní důvody; jest tedy bez důležitosti pro vzdělávání v logickém myšlení. Klassifikace jazykových zjevů v grammatice má za účel jenom usnadniti učení. Jen v některých případech jest možno jazykové zjevy vysvětlovati psychologicky a historicky a tak napomáhati vzdělání v logickém myšlení; ale taková příležitost naskýtá se častěji v jazycích moderních než klassických, nejčastěji opět v mateřštině.

Také význam překladů v té příčině se přeceňuje, neboť překládání to nelze nazvati činností logickou. Zákony jazykové a zákony myšlení jsou něco zcela různého, a jazykově správná věta může obsahovati největší logický nesmysl. To platí též o překladě z mateřštiny do latiny, který jest někdy i nemožný.

Vzdělávání v logickém myšlení lze jen tím podporovati, stává-li se předmětem studia obsah pojmů. K tomu cíli lze užiti těchto prostředků: 1. zdokonalené erotematické methody ve všech předmětech, 2. studia pojmů jazykových dle obsahu i rozsahu, jež jest především věcí vyučování mateřštině, a s tím spojeného studia definice a klassifikace, a 3. naváděním k logickému usuzování na základě příkladů hlavně v mathematice, fysice, ale i v jazyce mateřském.

Vliv vyučování cizím jazykům na vyučování němčině dle spisovatele našeho také se přeceňuje. Nelzeť u žáků předpokládati smyslu pro srovnávací takové pozorování různých jazyků, z něhož by vzrostl užitek pro jazyk mateřský. Studiem latinské grammatiky nelze pod porovati studia grammatiky německé, ježto není všeobecné grammatiky. Vždyť právě ta okolnost, že se rozmanité věci z grammatiky latinské vnášely do německé, této v mnohém uškodila. Studium mluvnice cizího jazyka prospívá všeobecnému vzdělání teprve tehdy, když znalost německé theoretické grammatiky je do jisté míry dosažena. Ani cvičení v překladech, obyčejně velice vychvalovaná, nemají toho vlivu na mateřštinu, jaký se jim připisuje: nenabýváť se jimi znalosti mateřštiny, nýbrž naopak je dosti blízké nebezpečí, že by cvičení ta působila na mateřštinu škodlivě, otupujíce do jisté míry cit pro správnost jazykovou. Beztoho němčina vlivem jazyků cizích a národní duch německý humanismem zvláště mnoho utrpěl. Podobné poškozování němčiny nastává rozsáhlým vyučováním cizím jazykům ve škole, která němčině samé věnuje hodin pramálo. Za těchto okolností lze tvrditi, že skutečně jest němčina střediskem veškerého vyučování, jen těm, kteří soudí, že každá hodina vyučovací vlastně jest věnována němčině, a že vyučování cizím jazykům vyučování mateřštině podporuje, což není správné.

Tak první překlad, pořízený z latiny do němčiny, není čistě německý, nýbrž jakás směs německo-latinská, a pořiditi skutečně přesný německý překlad sahá za meze schopností žákových. Z toho také plyne, že jest s překlady začínati, teprv až je do jisté míry ukončeno vzdělání žáků v mateřštině a jako protiváhu těchto cvičení prohloubiti a rozšířiti vyučování němčině.

Jak tedy utvářiti vyučování jazykové? Odpověď podává se nejprve pro jazyk mateřský, tedy zde pro němčinu. Ohlert žádá, aby němčina *skutečně*, nejen na zdání, stala se střediskem veškerého vyučování. Cílem vyučování němčině jest: ovládati moderní jazyk ústně i písemně se zřetelem na správnost, čistotu a krásu jazyka, znalost historického vývoje řeči jakož i všeobecné duševní vzdělání.

Má-li se však dosíci jen přibližně tohoto cíle, je třeba v nynější organisaci učebného plánu nevyhnutelně těchto změn: úkol vyučování němčině jest jak co do obsahu tak co do rozsahu rozšířiti a přivésti v užší ještě vztah k ostatním předmětům.[2]) Literatura německá budiž probírána šíře, zvláště Goethe a klassická díla střhorněmecká. Nezbytno jest také jak se stanoviska národního, tak v zájmu všeobecného a vědeckého vzdělání zvýšiti počet hodin věnovaných němčině. (Nyní je na německém 9třídním gymnasiu 26 hod. němč. proti 117 věnovaným

[2]) Proto nařízeny v Německu v ostatních předmětech menší německé úkoly s látkami z toho kterého odboru.

jazykům cizím, a to: 62 lat, 36 řečt., 19 franč.; na real. gymn. 28 proti 92, a to: 43 lat., 31 franč., 18 angl.; na realkách 34 proti 72, a to: 47 franč. a 25 angl.)[3]) Vzhledem k množství látky, již bylo by zpracovati, Ohlert navrhuje němčině pro každou třídu po 6, pro nejvyšší 8 hod., nikdy však pro gymnasium méně než je na ostatních druzích středních škol.

Na to určuje úkol příslušný vyučování němčině v jednotlivostech. 1. Co se týče výslovnosti a ústního užívání řeči, jest dojíti porozumění rozdílu mezi hláskou a písmenem (tāk — Tag), správnosti a čistoty v tvoření hlásek, ve čtení i přednášení. 2 Co se týče grammatiky, jest cílem úplné a vědomé ovládání formálních prostředků jazykových, jehož nelze dojíti bez theoretického studia mluvnice. 3. Studium jazykových pojmů, při čem jest upozorňovati na jejich původní, smyslný význam, dále na cizí slova, na vývoj významu slov i na jejich pojmový obsah.

Vyučování němčině však má býti také průpravou k vyučování cizím jazykům. Ve škole spočívá vyučování těmto po většině na přesném jich srovnávání s mateřštinou. Neovládá-li žák této — a žák nejnižších tříd jí neovládá — bude dělati četné chyby, cviče se v jazyku cizím, chyby, jež vyplynou namnoze z této nedokonalé znalosti mateřštiny. Proto také učitel při postupu v jazyku cizím velmi se zdržuje, a daleko lépe bylo by začíti s tímto učením, obzvláště latině, pro niž není zájmu, později, až by žák z mateřštiny byl lépe připraven. Výsledek byl by daleko lepší.

Vyučování jazykům cizím bude se jen tehdy dařiti, když mu budou vytčeny dosažitelné cíle. Tím není u jazyků klassických zručnost v ústním i písemném jejich užívání. Jinak tomu u jazyků moderních, kde se vždy bude vyžadovati jakás zručnost v mluvení i psaní. Při tom však sluší vždy býti pamětlivu mezí, jaké tomuto požadavku klade vyučování mnoha žáků: skutečného ovládání jazyka moderního nelze vyžadovati.

Ohlert udává tento cíl pro vyučování cizím jazykům:

Pro všecky jazyky cizí: jisté a zevrubné porozumění klassikům ve škole čteným a všeobecnější jazykové vzdělání sahající nad znalost jazyka mateřského.

Pro jazyky moderní: 1. Dostatečná obratnost ve skládání jednoduchých listův a pojednání, jejichž obsah leží v myšlenkovém obzoru žákově. 2. Dostatečná obratnost v rozumění mluvené řeči. 3. Vlastní ústní užívání řeči v úzkých mezích podmíněných povahou vyučování mnohých žáků.

Toho lze však docíliti jenom náležitou průpravou v jazyce mateřském, koncentrací vyučování, a počne-li se vyučovati nové cizí řeči vždy dvě léta po předcházející řeči Ohlert by začínal místo latinou raději frančinou, jakožto jazykem, jenž je žákům bližší a zajímavější.[4])

---

[3]) V Rakousku na *německých* gymnasiích je 26 hod. němč. proti 78 hod. cizích jaz. (50 lat. a 28 řečt.), na *českých* 25 h. češt. proti 106 cizích jaz. (50 lat., 28 řečt. a 28 němč.), na *polských* 24 hod. polšt. proti 113 cizích jaz. (50 l., 28 ř., 35 něm,), na *rusínských* dokonce jen 24 hod. rušt. proti 129 cizích jaz. (50 l., 28 ř., 16 pol., 35 němč.); na realkách *německých* 23 hod. němč. proti 34 hod. cizích jaz. (25 franč, 9 angl.), na *českých* 23 hod. češt. proti 44 hod. cizích j. (17 h. franč., 27 něm.).

[4]) V Prusku učiněn již tento pokus na dvou ústavech.

Co se týče methody při vyučování cizím jazykům, doporučuje se smíšení methody srovnávací s ponenáhlým praktickým osvojováním znalosti cizího jazyka, jež ovšem vždy dlouho trvá. Ve příčině výslovnosti jest nejdůležitější při cizích jazycích odstraňovati zvláštnosti u vyslovování hlásek domácích, pokud se příčí výslovnosti cizí, při čem je nevyhnutelna pro učitele důkladná znalost fonetiky toho kterého cizího jazyka. Překlady z jazyka mateřského do cizího jest pěstovati až v třídách vyšších. — Grammatiku sluší probírati methodou induktivní, třeba se to mnohým zdá nesoustavné. Jest nejlépe začíti malými bajkami, seskupovati jazykové zvláštnosti určité kategorie a pak z nich abstrahovat grammatické pravidlo. Tím se také zamezí přetěžování žactva mrtvými pravidly a řídkými jazykovými zvláštnostmi. — Poklad jazykový nemají si žáci také osvojovati abstraktně, slůvka nemají býti vytrhávána ze souvislosti větné, jelikož tak, jak se tam vyskytují, lépe utkví v paměti. Slůvka pak jest tříditi dle příbuznosti etymologické i dle souvislosti obsahové: dům, zahrada, pole atd. — K tomu se druží cvičení ústní a písemná. Z ústních cvičení překlady nejsou tak důležity jako mluvení v otázkách a odpovědech, jímž se získává největší jistota v užívání správných tvarův i obratů. Překlady jsou jen pro třídy vyšší. S ústními cvičeními jdou ruku v ruce cvičení písemná, jež mají stále přiléhati k četbě a pečlivě býti připravována.

Ohlert je přesvědčen, že těmto požadavkům v jeho knize vysloveným náleží budoucnost.

Snahou Ohlertovou jest přizpůsobiti dnešní gymnasium požadavkům nové doby hlavně tím, aby se větší péče věnovala vyučování jazyka mateřského: snaha zajisté dobrá, jíž ani nejhorlivější přívrženec starého směru neupře oprávnění. Jest tudíž nezbytno uvažovati, jak zaříditi vyučování, aby vyhovovalo dnešním požadavkům, a proto jsou vítány všecky vážné spisy k tomu hledící. Tak i spis Ohlertův, přihlížející hlavně k jazykům moderním a v první řadě k mateřštině, o jejichž methodice až dosud ještě málo jest pracováno.

Jest jen otázka, zdali se všemi vývody spisovatelovými lze projeviti souhlas. A tu jest nám je zkoumati především se stanoviska našeho, jež je poněkud jiné než v Německu. Sluší totiž vzdáti tu chválu již prvotní organisační osnově rakouských gymnasií, tudíž i dnešním instrukcím v ní kotvícím, že jimi přiznána daleko větší důležitost jazyku německému, tedy vůbec mateřskému, nežli bylo v Německu. Již ze srovnání počtu hodin věnovaných u nás jazyku mateřskému s jedné a jazykům cizím vůbec s druhé strany vysvítá, že mateřština není u nás tak zatlačována do pozadí jako v Německu. Také jednotlivá přání Ohlertova pro nás jsou bezpředmětna. Tak na př. věnuje se u nás již dávno pozornost starším fasím jazyka mateřského (střhorněm. na německých ústavech a u nás stč.) a pod.

Ale tím není ještě řečeno, že by také u nás nebylo si přáti, aby vyučování jazyku mateřskému bylo rozšiřováno a prohlubováno. Se strany školy bude o to usilovně pečovati hlavně pracemi spadajícími v obor methodiky vyučování jazykového. A k této právě mnohé, velmi mnohé cenné příspěvky podává kniha naše v části druhé, v níž leží hlavní její váha; s velkou většinou, skoro se všemi z těchto lze téměř

bez výhrady souhlasiti, takže jest kniha naše pro každého učitele jazyků velmi cennou pomůckou.

Ve smysle některých vývodův Ohlertových se také již dříve u nás pracovalo a pracuje, zejména v našem Věstníku samém. Sem spadají pěkné články prof. Krippnera, týkající se omezení a upravení látky přikázané vyučování jazykům klassickým, a články šk. rady Rotha, prof. J. Jursy a V. Kebrla a j. týkající se jazyků moderních.

Ovšem jsou v knize Ohlertově vysloveny také některé požadavky, s nimiž by se ani mnohý nadšený přívrženec reformy gymn. nesrovnal. Sem náleží na př. systém třídních učitelů, jenž theoreticky sice jest velice žádoucný; ale je otázka, jaké by byly výsledky jeho ve třídách vyšších, a bylo-li by vůbec možno klásti takové požadavky na učitele, aby ve všech téměř oborech stál na výši vědy. Již jednou systém ten u nás setkal se s nezdarem. Tak také vyskytnou se lecjaké pochybnosti při požadavku, aby nynější počet hod.n věnovaných jazyku mateřskému byl zdvojnásoben. Třeba všichni učitelé jazyků mateřských vzhledem k požadavkům doby oprávněně touží po rozhojnění učebných hodin jemu věnovaných, je přece pochopitelna obava některých, již pěkně vyslovil H. Schiller (Zeitschr. f. d. Gymnasialwesen 1893 str. 411 a násl.), aby snad tak velkým zvýšením hodin vyučovacích, jakého si žádá Ohlert, ten grammaticismus, jenž vypuzuje se dnes z jazyků klassických, nepřenesl se do mateřštiny, což by asi této bylo málo na prospěch.

Ovšem s druhé strany sluší zase přiznati, že průkopníci nových směrů nedělávají nikdy zpředu kompromisů. Ty teprv později přirozeným rozvojem věcí samy se dostaví, a co přes míru, to samo sebou padne. Jejich povinností jest ideje, o jejichž oprávněnosti jsou přesvědčeni, beze zření v pravo nebo v levo pokud možno nejúčinněji šířiti. Tak vede si též Ohlert.

Jeho kniha je tím účinnější, jelikož jest psána velmi jasně a přehledně, což nelze říci o všech podobných spisech německých. Ke konci každého oddílu spisovatel shrnuje to, co v něm šíře vyloženo, ve stručný přehled, jenž jest čtenáři velmi vhod.

Pro všecky tyto přednosti knihy lze ji také u nás, kde podobných spisů nemáme, velice vřele doporučiti nejen učitelům jazykův, hlavně jazyka mateřského, ale vůbec učitelům všech kategorií středních škol.

J. Kabelík.

Drobnosti mathematické.

Podává Václav J. Hübner.

Dána jest osa reálná $\overline{ab}$ hyperboly a tečna T_m; stanovíme bod dotyčný m a asymptoty.

Řešení: Nad osou reální $\overline{ab}$ opišme kružnici K. S průsečíku s tečny T_m a osy $x = ab$ veďme $sq \perp ab$ v bodě q (na K) pak tečnu qn ke kružnici K (n, průsečík tečny qn s osou x) a posléze $nm \perp x$. Bod m, průsečík T_m s nm jest hledaný bod dotyčný.

Sestrojení asymptot: Opišme poloměrem $\overline{on}$ soustřednou kružnici L. Veďme tečnu $M \parallel X$ ke kružnici K a s bodu dotyčného m přímku $N \parallel X$. S průsečíku u (M s L) spusťme na osu X kolmici ur a spojme průsečík r (N s kolmicí ur) se středem o; $or = A$ jest jedna asymptota.

Důkaz těchto konstrukcí, známých z geometrie deskriptivní, lze provésti na základě analytické geometrie takto: Označíme-li $\overline{on} = x_1$, $\overline{mn} = y_1$ (souřadnice bodu m), jest směrnice tečny T_m, jak známo:

$\operatorname{tang} \alpha = \frac{b^2 x_1}{a^2 y_1}$. Z obrazce, který si laskavý čtenář račiž sám sestrojiti,

$$\text{jde, že } \operatorname{tang} \alpha = \frac{\overline{mn}}{\overline{sn}} = \frac{y_1}{\overline{on} - \overline{os}} = \frac{y_1}{x_1 - \overline{os}} \cdot \text{ Jest však:}$$

$$\text{v } \triangle\, oqn\colon \overline{oq}^2 = \overline{on} \,.\, \overline{os}, \text{ z čehož } \overline{os} = \frac{\overline{oq}^2}{\overline{on}} = \frac{a^2}{x_1} \cdot$$

$$\text{Pročež } \operatorname{tang} \alpha = \frac{b^2 x_1}{a^2 y_1} = \frac{y_1}{x_1 - \frac{a^2}{x_1}}, \text{ čili } b^2 x_1^2 - a^2 y_1^2 = a^2 b^2$$

t. j. bod m jest bodem hyperboly. Dále se může dokázati, že učiníme-li $bc \perp x$ (c, průsečík bc s A), jest $\overline{bc} = b$ (ose vedlejší) a přímka A tudíž asymptota.

V předešlém obsaženo též řešení úlohy: dána jest osa reálná a bod m na hyperbole, sestrojme tečnu T_m a asymptoty.

Opišme kolem $\triangle\, abc$ kružnici K, veďme průměr cd a spojme bod d s vrcholy a, b i jest ve čtyřúhelníku $abcd$ dle věty Ptolomaeovy: $\overline{ab} \,.\, \overline{cd} = \overline{ac} \,.\, \overline{bd} + \overline{bc} \,.\, \overline{ad}$. Rovnice této lze s výhodou užiti k vyvození vzorce pro $\sin(\alpha + \beta)$ a $\cos(\alpha + \beta)$.[1] Zdvojmocněme rovnici tuto a označme: $\overline{ab} = c$, $\overline{ac} = b$, $\overline{bc} = a$ — $\sphericalangle cab = \sphericalangle \alpha$, $\sphericalangle abc = \sphericalangle \beta$, $\sphericalangle acb = \sphericalangle \gamma$, dostaneme: $c^2 \,.\, \overline{cd}^2 = b^2 \,.\, \overline{bd}^2 + a^2 \,.\, \overline{ad}^2 + 2a \,.\, b \,.\, \overline{bd} \,.\, \overline{ad}$. Ježto $\overline{ad} = \overline{cd} \,.\, \cos\beta$, $\overline{bd} = \overline{cd} \,.\, \cos\alpha$, jest

$$c^2 = b^2 \cos^2\alpha + a^2 \cos^2\beta + 2ab \cos\alpha \cos\beta.$$

Poněvadž $\alpha + \beta = 180^0 - \gamma$, jest $\cos(\alpha + \beta) = -\cos\gamma$, čili

$$\cos\alpha \cos\beta = \sin\alpha \sin\beta - \cos\gamma\,;$$

pročež $c^2 = b^2 (1 - \sin^2\alpha) + a^2 (1 - \sin^2\beta) + 2ab \sin\alpha \sin\beta - 2ab \cos\gamma$. Z věty sinové jde, že $b^2 \sin^2\alpha = a^2 \sin^2\beta$. a. $2b^2 \sin^2\alpha = 2ab \sin\alpha \sin\beta$, tudíž $c^2 = a^2 + b^2 - 2ab \cos\gamma$. (Věta Carnotova.)

Užitím věty Ptolomaeovy lze vypočísti ze známého poloměru kružnice, stranu pravidelného *pětiúhelníka*, *osmiúhelníka*, *dvanáctiúhelníka* . . . ve-

[1]) **Časopis pro pěstování mathematiky a fysiky — ročník XI. str. 214.**

psaného do této kružnice ze strany pravidelného desetiúhelníka, čtyřúhelníka, šestiúhelníka.

a) Vepíšeme-li do kružnice pravidelný pětiúhelník a desítiúhelník, jest ve čtyřúhelníku, jehož strany jsou: s_5, s_5, s_{10}, $2r$ a úhlopříčny

$\mu_1 = \sqrt{4r^2 - s_5^2}$, $\mu_2 = \sqrt{4r^2 - s_{10}^2}$, dle věty Ptolomaeovy:

$s_5 \,.\, s_{10} + s_5 \,.\, 2r = \sqrt{4r^2 - s_5^2} \,.\, \sqrt{4r^2 - s_{10}^2}$. Zdvojmocníme-li tuto rovnici, dostaneme: $s_5^2 (s_{10} + 2r)^2 = (4r^2 - s_5^2)(2r + s_{10})(2r - s_{10})$, aneb $s_5^2 (s_{10} + 2r) = (4r^2 - s_5^2)(2r - s_{10})$, z čehož upravením vychází: $s_5^2 = 2r^2 - rs_{10}$

$$\text{a ježto } s_{10} = \frac{r}{2}\left(\sqrt{5} - 1\right), \text{ jest } s_5^2 = \frac{5r^2 - r^2\sqrt{5}}{2}$$

$$\text{a } s_5 = \frac{r}{2}\sqrt{10 - 2\sqrt{5}}.$$

b) Vepíšeme-li do kružnice čtverec a pravidelný osmiúhelník, jest ve čtyřúhelníku, jehož strany jsou: s_8, s_8, s_4, $2r$ a úhlopříčny

$\mu_1 = s_4$, $\mu_2 = \sqrt{4r^2 - s_8^2}$ dle předešlé věty:

$s_8 \,.\, s_4 + 2r \,.\, s_8 = s_4 \,.\, \sqrt{4r^2 - s_8^2}$ a $s_8^2 (s_4 + 2r)^2 = s_4^2 (4r^2 - s_8^2)$.

Dosadíme-li za $s_4 = r\sqrt{2}$ a upravíme-li předešlou rovnici, dostaneme:

$s_8^2 \left(3 + 2\sqrt{2}\right) = 4r^2 - s_8^2$, z čehož $s_8 = r\sqrt{2 - \sqrt{2}}$.

c) Vepíšeme-li pravidelný šestiúhelník a dvanáctiúhelník, obdržíme v tomto případě čtyrúhelník o stranách s_{12}, s_{12}, s_3, $2r$ a úhlopříčnách

$\mu_1 = s_6$, $\mu_2 = \sqrt{4r^2 - s_{12}^2}$ i jest: $s_{12} \,.\, s_3 + s_{12} \,.\, 2r = s_6 \sqrt{4r^2 - s_{12}^2}$

dosadíme-li za $s_6 = r$, $s_3 = r\sqrt{3}$ a upravíme-li poslední rovnici, dostaneme: $s_{12}^2 \left(2 + \sqrt{3}\right) = r^2$ a odtud $s_{12} = r\sqrt{2 - \sqrt{3}}$.

O rozdělení učiva dějepisného mezi pátou a šestou školu gymnasijní.

Na uváženou dává Fr. Bareš.

Poslední osnovou učebnou vydanou l. 1884 stala se změna, že z kvinty, kde bývaly čtyři hodiny dějepisu, posunula se jedna hodina do sexty, a v sextě jsou nyní čtyři hodiny dějepisné. Se změnou touto spojeno bylo i nové rozdělení učiva mezi obě školy výše jmenované, takže v sextě učivo, jak by se právem očekávalo, o čtvrtinu se rozmnožilo.

Tomu však není tak: rozdělení ono, prohlédáme-li k objemu učiva, jmenovitě jak obsaženo jest v našich učebnicích dějepisných, jest *nerovnoměrno*, a prohlédáme-li k obsahu a povaze učiva mezi obě tyto školy rozměřeného, *nevhodno*.

Do léta již jmenovaného 1884 probírán byl v kvintě při 4hodinném týdenním vyučování dějepis starého věku, v sextě při 3 hodinách středověk; nyní končíme v kvintě sjednocením Italie pod panstvím římským, sextě pak připadá ostatek dějepisu římského a středověk. Podle nového tohoto rozdělení učiva a podle učebnic užívaných u nás před r. 1884 a po tomto roce znova schválených přikázáno jest *kvintě málo*, sextě však *nepoměrně* mnoho; tak podle knihy Gindely-Řehákovy připadá na kvintu 142 stran, to jest na jednu hodinu (142 : 3) **47 stran**, na sextu však 263 stran, čili na jednu hodinu (260 : 4) **65 stran** při stejném tisku a formátu; podle knihy Lepařovy připadá na 1 hodinu v kvintě *71*, v sextě *86 stran*. (Vysvětlivkami k obrazům přidaným ke konci knihy, které rovnoměrně přiléhají k textu obou knih, z nichž potřebná tresť jest dostatečně podána v textu knihy, ničeho na nepoměru tomto se nemění, ostatně v knize Lepařově jich není.)

Připomínám opět, že obě výše jmenované knihy, jichž výhradně u nás se užívá, byly schváleny po r. 1884 a hovějí (i pokud se týká kvinty) úplně požadavku instrukcí podávajíce dějiny »der Völker des Orients unter jeder nur mögl. Beschränkung«, za to dějiny řecké a římské »mit aller Gründlichkeit und Gewissenhaftigkeit«.

Ani obsahem ani povahou učiva není hořejší nepoměr ospravedlněn, ano právě dějepis páté školy, starý věk *»mit seinen klaren und einfachen Verhältnissen und Vorgängen«*, svou jednotnou osnovou děje, jehož nositeli a hlavními činiteli jsou Řekové a po nich Římané, nepůsobí mládeži tolik obtíží jako věk střední se svou roztříštěností politickou i kulturní, kde činnými byli různí národové s osobitou a zvláštní kulturou, kde není jednoty děje, a těžiště větších politických útvarů často se měnilo, nebo jich bylo více najednou, takže utvořiti si obraz celkový, ovšem podoby jen mosaikové, není prací snadnou.

Nesmí se též zapomínati, že učbě starého věku napomáhá četba klassiků řeckých a římských, že v oktavě opakování starého věku určena jest jedna hodina (v 2. běhu), aby četba klassiků vykořistěna byla pro dějepis starého věku, a žák byl takto »anschaulich in den Gedankenkreis und die Zeit der Schriftsteller versetzt«. Napomáhá-li učbě starého věku klassická lektura, opakování v osmé a učivo samo svou jednoduchostí, není příčiny, aby bylo na tak skrovnou míru v kvintě obmezeno, a to na ujmu, vlastně obtížení třídy šesté.

Nynější zakončení třídy páté není ani vhodno, nýbrž jest to násilné *přetržení velikého pásma dějinného*, z něhož druhá polovice přikázána jest sextě. Dělí se, jak obecně známo, doba římské republiky ve tři periody: první, jež obsahuje zápas mezi patricii a plebeji až do provedení úplné rovnoprávnosti, druhá, jež líčí hrdinné boje národa již sjednoceného, svorného a pro společnou vlast nadšeného, v níž cítil se každý občan domovem a schopen byl i největších obětí pro ideu, velikost, moc a slávu státu římského, až se stal světovou velmocí; doba třetí znamená vnitřní rozklad a úpadek zřízení republikánského, přípravu k monarchii.

Kvinta podává dobu prvou a *z druhé jen část první,* nedoličujíc velikolepého obrazu heroických zápasů, jak se stal Řím, někdy město nepatrné, *pánem starého světa.*

Není tudíž ani co *do obsahu* rozdělení učiva dějepisného ve školách již jmenovaných *vhodno,* a ani, jak nahoře ukázáno, rovnoměrno.

Vždy se mi zamlouvalo v kvintě dokončiti ono pásmo slavných bojů za velikost Říma, až povznesl se *na světovou velmoc*, a v sextě začíti reformami gracchovskými — což by znamenalo rozdíl 130 let.

Po návrhu tomto připadlo by kvintě (podle knihy Lepařovy) 79 a sextě též 79 stran; podle knihy Gindely-Řehákovy kvintě 54, sextě 60 stran na hodinu: tudíž pořád sextě o málo více; avšak difference tato jest nepatrná a připustitelná, ježto v kvintě počíná se *novou* methodou, kniha jest *nová* — proto na tento účet může se jí povoliti z učiva skrovná sleva.

Končilo by se *scelenou dobou druhou* a v sextě počínalo by se *periodou třetí,* dobou ve příčině *kulturní samostatnou,* kdy zápas politických stran byl úrodnou půdou nejen pro vznik proslulých státníkův, ale i znamenitých řečníků a dějepisců, jejichž duševní plody s ušlechtilými květy básnickými v době Augustově, která časově i věcně k ní přiléhá, poskytují úplný obraz římské literatury a vzdělanosti.

Jest zřejmo — již z číslic hořejších, že knihy školní nevyhovují svým objemem onomu požadavku instrukcí a nejsou přizpůsobeny (kvinta ku sextě) číselnému poměru 3 : 4; avšak knihy tyto nabyly úředního schválení, vydány byly od r. 1884 několikráte v nových vydáních a nebyly opraveny, prošly ohněm několikanásobné úřední recense a zajisté že bez námitky v téže příčině, a »chyby« té dopustily se všechny dějepisné knihy — proto vnucuje se přesvědčení, že chybu hledati jest jinde a nikoli v knihách; než lze ji opraviti (po mých zkušenostech), když učivo kvinty prodlouží se až k reformám Gracchovským.

Nechci knihy naše bráti v ochranu, nevidí se mi rozsuzovati, kde a jak bylo by učivo sexty zredukovati, zdali ještě větším obmezením »der Territorialgeschichte bis auf die universalhistorisch wichtigsten Begebenheiten« (Lehrplan 1884, P. 19.); než na druhé straně pociťují se mezery a scházejí jmenovitě některé obrázky kulturní, jak doporučeno instrukcemi samými. O tom jindy.

Ještě slovo o řečnických cvičeních.

Podává **Jaroslav Kosina.**

Každý učitel češtiny na školách středních dojista s velikou zálibou přečetl článek p. koll. Kabelíka, týkající se thematu výše zmíněného a v prvních dvou číslech loňského našeho Věstníku uveřejněný. Dovoluji-li si ku pěknému onomu článku přičiniti několik krátkých úvah a něco málo doplňkův, dovolávám se ve příčině prvých hesla »audiatur et altera pars«. Jiní snad ještě jiné mají zkušenosti, a povědí-li je veřejnosti, přispějí tím k vytříbení úsudku o věci, o které mohou býti

(a také jsou) mínění různá. Přecházeje tedy již k věci samé, podotýkám, že se shoduji zúplna s p. spisovatelem článku o řečnických cvičeních ve věcech všech, kterých se nedotýkám výslovně. Drže se myšlenkového postupu prof. Kabelíka, pojednám nejprve *o látkách ke cvičením řečnickým*, pak o všem ostatním, co s vypracováním a přednesením řeči souvisí.

I.

Nepodobá se mi, že z látek cvičení řečnických prof. Kabelík vylučuje rozbory takových plodů, které ve škole byly čteny. Třikráte od toho zrazuje. Vím však ze zkušenosti, že lze hojně vhodných themat získati i z české četby školní. Vždyť četba velikého básnického díla neodbude se za dvě, tři hodiny; poněvadž pak stále musí četba býti provázena výkladem, je přirozeno, že o jedné a téže věci mluví se na rozličných místech čtené básně a nejednou i s různého hlediska. Proč by nemohl potom žák po ukončení četby, která třeba několik neděl trvala, ve cvičení řečnickém obrati si thema, v němž by podal v souvislém a přehledném vylíčení vše, co průběhem četby o jedné věci bylo vyloženo? Práce jeho podobá se obrazu mosaikovému, v němž jednotlivé kaménky jsou rozptýlené a často nahodilé poznámky a výklady učitelovy. Je to ovšem práce dosti svízelná, ale přece ne tak namáhavá, aby nemohla býti požadována od žáka středoškolského třídy nejvyšší; je z ní však dvojí znamenitý prospěch: učitel má (nejen při přednášce, nýbrž zvláště i při rozhovoru po ní následujícím) příležitost přesvědčovati se o pozornosti žactva při výkladech, žactvu pak podává se — a to spolužákem — přehledný obraz toho, co doposud znalo jen z poznámek rozptýlených a nespojitých. Uvádím za příklad, že jsem před lety s velikým prospěchem užil právě Čechovy Dagmary, ve škole čtené. Po ukončené školní četbě bylo v řečnických cvičeních pojednáno o těchto thematech: »Živel romantický v Čechově Dagmaře« a »Dagmařina osobnost historická a poetická«. Rovněž Komenského Labyrint, pak každé drama ve škole čtené poskytují hojně látek ke cvičením řečnickým. Řadou takových řečnických cvičení, z nichž každé osvětluje dílo poetické po stránce jiné, docílí se dosti úplného aesthetického rozboru, dociluje se jí však také i toho, co požaduje instrukce pro gymnasia (str. 101.), aby totiž látka byla všem žákům stejně známa. —

K úvaze o tom, jak dalece literatura dramatická může býti zdrojem vhodných themat řečnických, uvádím tento doplněk: Známo, že některá themata — zvláště historická — se v české literatuře dramatické v různém zpracování opakují (na př. Záviš Macháčkův a Hálkův, Eliška Přemyslovna Klicperova a Vlčkova, obležení Prahy r. 1648 zpracováno Štěpánkem a Turinským atd.). Parallely, ukazující ku věcem společným a zase různostem ve zpracování téže látky, mohou ve cvičeních řečnických značnou měrou přispěti k rozmnožení vědomostí literárních. —

Nejvíce sporným v tomto oddíle práce p. koll. Kabelíka, jednajícím o látkách cvičení řečnických, bude asi odstavec závěrečný, v němž se dí doslovně: »Proti látkám, při nichž žáku jest se vmýšleti do situace zcela vzdálené, cizí řeči (Hannibalovy, Přemysla Otakara II. a pod.), vyslovuje se právem již Lindner. U nás přes to posud jsou namnoze oblíbeny.«

Uvážil jsem důvody Lindnerovy proti takovým thematům, avšak nejde mi na rozum, proč bychom je měli zamítati. Nedoporučoval bych arciť, aby takováto themata byla volena většinou nebo dokonce výhradně, avšak naprosto jich také nezamítám, a to z důvodů těchto:

Něco jiného jest pěknou řeč napsati a opět něco jiného pěkně ji přednésti. Myslím, že nevymřelo ještě docela pokolení někdejších řeckých logographů, kteří psali řeči pro jiné. Prof. Kabelík sám praví na jiném místě svého pojednání, že střední škola má stejnoměrně pěstovati »všecky mohutnosti« žákovy. Jakým právem by tedy z tohoto pěstování měla býti vyloučena obrazotvornost? Není zajisté učitele češtiny, jenž by, čta se žáky ve škole Shakespearova Julia Caesara, neuložil jim naučiti se zpaměti a deklamovati řeč Antoniovu ve III. aktu zmíněného dramatu. Podobně děje se z pravidla i s řečí krále Přemysla Otakara II. v úvodní scéně Hálkova Záviše; a jiných příkladů podobných je hojnost převeliká. Nuže, deklamuje-li žák takovýto úryvek z truchlohry, zda nepronáší řeč (ovšem ne svou vlastní), při níž »jest se mu vmýšleti do situace zcela vzdálené«?

Při žákovi gymnasijním pak jest ještě důvod další pro podržení themat tohoto druhu. Gymnasista má z četby školní hojně příležitosti poznati objektivní způsob charakteristiky, jehož užívají spisovatelé starověcí tím, že hrdinům svým vkládají v ústa řeči, kterými význačnější rysy jejich povah jsou znázorněny. Učitel při četbě dojista upozorní žáky, že řeči ty ve skutečnosti proneseny nebyly — alespoň ne v té formě, v jaké se podávají. Má tu tedy gymnasista před sebou i hojně vzorů, které zvláště ve příčině logické disposice a řečnického slohu mohou mu býti doporučeny za vzorné. Proč by jich nemohl napodobovati? Vždyť p. koll. Kabelík sám doznává, že při rozboru vzorných řečí »učiteli na gymnasiích výbornou pomůckou jsou odkazy na řeči Ciceronovy již v VI. probrané«. — Myslím, že tím, co uvedeno, nejen vysvětleno, nýbrž i odůvodněno, proč látky toho druhu posud jsou namnoze oblíbeny.

Abstrahováno od věci, o kterou se jedná, zdá se mi, že stanovisko Lindnerovo, které i prof. Kabelík za své přijal, neobstojí ani principielně. Uvažme jen učebné plány našich gymnasií a reálek — co tu věcí, při kterých »žáku jest se vmýšleti do situace jemu zcela vzdálené«! Na tomto stanovisku stojíce, co bychom musili vymýtiti z dějin, věd přírodních, zeměpisu atd., nemluvě ani o předmětech tak abstraktních, jako je většina mathematiky, logika atd.?

II.

Ke druhé části pěkného pojednání p. koll. Kabelíka poznamenal bych jen toto:

Aby se docílilo při rozpravě po přednášce účasti co možná největší, doporučuje se, by kromě referenta i jiným ještě žákům dostala se přednáška do ruky, dříve než by byla přednesena. Právě proto však — trvám — je nutno, aby první, kdo práci čte, ještě než počne kolovati mezi žáky, byl učitel. Rozhodujícím je tu pro mne moment psychologický. Zkušenost nás totiž — doznává to ostatně sám p. spisovatel nepokrytě — pohříchu až příliš často poučuje o tom, že vklá-

dají žáci do svých konceptův odstavce, které se do přednášky — ať už z příčin jakýchkoli — naprosto nehodí. Tyto odstavce musí býti vymýceny prve, než počne žák svou řeč memorovati, než nabudou mocnosti a síly tlumův osvojovacích; ale toho autokritika žákova bez pomocné ruky učitelovy dokáže jen zřídka kdy.

Co se tkne *kritiky* o vykonané přednášce, soudím, že posudek o formální stránce přednesu, o tom, zda přednášeno náležitou silou a modulací hlasu, musí býti proveden nejdříve; je toho nutně třeba již z příčiny té, že dojem sluchový je prchavý a pomíjející, nutno tedy jej v úvahu vzíti dříve, než představami jinými jest zatlačen pod práh vědomí. Teprv po této rozpravě, které se platně mohou súčastniti žáci všichni bez rozdílu — i ti, kteří obsahu přednášky dříve neznali — následujž výklad o věcném obsahu, ke kterému ovšem se připustí, jak vhodně p. spisovatel podotýká, v první řadě referenti, s látkou dříve již obeznámení, a teprve v řadě druhé posluchači ostatní.

Že by se za jedinou hodinu mohly absolvovati s prospěchem tři řečnická cvičení — buďtež si sebe kratší! — nevěřím; právem projevuje také p. spisovatel k experimentu takovému nedůvěru. Kdyby tu ani nevadily překážky fysické, již jednotvárnost a únava, plynoucí ze stálého přednášení a kritisování, by zmařily pokus takový samy. Je-li vykázána jedna hodina za týden pravidelně cvičením řečnickým, mohou se, trvám, i ve třídách velmi četných všichni žáci v nich vystřídati.

Doslov.

S potěšením uvítal jsem věcnou odezvu na svůj článek o řečnických cvičeních od prof. Dra. J. Kosiny jako milé svědectví, že nezapadl beze všeho ohlasu. S povděkem uznávám některé jeho vývody, jelikož mně právě nešlo o to, abych podržel ve všem vrch, nýbrž abychom společným úsilím našli cestu, jak utvářiti hodiny věnované řečnickým cvičením, by docíleno bylo co nejlepšího z nich prospěchu.

Jenom několik slov ještě budiž podotknuto na vysvětlenou.

Ad 1. Stylisace moje mohla zavdati příčinu k domnění, jakobych chtěl vylučovati z rozboru v cvičeních řečnických plody čtené již a rozbírané ve škole. Ale to jest mne daleko. Úmyslem mým bylo především upozorniti, jak právě v těchto cvičeních s velikým prospěchem a snadno lze žáky naše seznamovati s plody literatury naší i světové, pokud *nejsou* předmětem školního rozboru, a prohlubovati jejich znalost literatury. Jinak platí také v této příčině to, co pověděno na jiném místě mého článku, že totiž ledacos, co učitel jenom napověděl, a leckterou stránku díla, jež vůbec nebyla úmyslně probrána, lze dáti zpracovati ve formě řečnického cvičení. Vždyť i já mívám themata, jaká zmiňuje p. prof. Kosina, nebo dávám srovnati po rozboru Julia Caesara a Koriolana lid římský v obou dramatech, vylíčiti život na Karlštejně ve 14. věku na základě čtené »Noci na Karlštejně« a pod.

Ad 2. Před svou prací probral jsem, myslím, všecky programy středních škol rakouských ze dvou let, abych zvěděl, jak se kde řečnická cvičení pěstují; při tom shledal jsem, že právě themata, při nichž jest se vmýšleti do cizí situace, na *českých* ústavech vyskytují se přes míru, na ujmu věcí bližších a důležitějších, což p. prof. Kosina sám

neschvaluje. Nesouhlas s tím vedl mne k tomu, že jsem zaujal stanovisko Lindnerovo.

Aby se přednáška kromě referentovi dostala také do rukou jiných žákův, ovšem schvaluji a také vím, že se tak u některých řečí děje. Ale rovněž jest jisto, že přes ustanovení data řečnického cvičení s počátku roku většinou řeči po způsobě žákovském dopracovávají se poměrně krátkou dobu před přednesením, takže při dosavadní praksi zpravidla se jich dostává jen učiteli a recensentovi. *J. Kabelík.*

Jak si má učitel počínati, aby se žáci naučili francouzsky čísti brzy a jistě.

(Předneseno v měsíční poradě učitelského sboru české státní reálky v Brně dne 10. června 1897.)

Dokud se vyučovalo methodou synthetickou, bylo slýcháno mnoho stesků na nedostatečnou výslovnost a chatrné čtení. Nedostatky byly připisovány na vrub methody, a to poněkud i právem. Žáci se učili frančtině jako jazyku mrtvému, a sotva nejlepší pochopili po letech smysl delší proslovené věty. Analytickou methodou přispělo se sice k lepšímu vyslovování, k bystřejšímu chápání mluvené řeči, k jakési obratnosti u volném užívání jazyka, ale čtení ještě dosti chatrné i ve vyšších třídách působí svědomitému učiteli mnoho trapných chvil.

Jest tedy hledati tohoto nedostatku příčiny i mimo novou methodu.

Jelikož však správné čtení a správná výslovnost úzce souvisí, a jedno bez druhého ani mysliti se nedá, promluvím, kde bude třeba, i o výslovnosti.

Příčin nedostatečného čtení jest několik.

První a hlavní příčinou jest *nesnadný francouzský pravopis.*

Jako jazyk psaný a čtený zaujímá frančtina první místo po angličině, a jest samým Francouzům takovou obtíží, že přes veškerou, téměř chauvinistickou hrdost národní Francouzové sami, kde jen mohou v krajinách se smíšeným obyvatelstvem, v písemném užívání i vlastnímu jazyku se vyhýbají. Zajímavé jest, co v té příčině napsali žadatelé o zjednodušení francouzského pravopisu v petici podané v Revue des Revues, v únoru 1896, francouzskému ministerstvu vyučování. Praví, že rodilí francouzští obchodníci v Alžíru a Tunisu dopisují si raději po italsku než po francouzsku poněvadž se nemohou naučiti vlastnímu pravopisu. Dále praví, že 9 desetin francouzského obyvatelstva neumí správně psáti.

Z předních rozšiřovatelů myšlenky o zjednodušení francouzského pravopisu Auguste Renard píše v Revue des Revues ze dne 1. května 1897, že, kde se stýkají Španělové, Vlaši a Francouzi, italština a španělština se šíří na velikou újmu frančtiny, a to jen pro pravopis zbytečně komplikovaný.

Stesk ten není nový. Již v 17. století žalují Meigret, Péletier a Ramus a později jejich stoupenci Perrot d'Ablancourt a Beauzée tímto

způsobem (Revue universitaire, 15 février 1893, p. 124), takže Bossuet sám vystupuje, horle na meigretisty, kteří pro několik cizinců, hodlajících se snadno naučiti frančtině, chtějí obětovati nesnadný historický pravopis.

Nemilé svědectví o nesnadném francouzském pravopise vydávají však i fakta. Již vychází ve francouzských osadách afrických šest francouzských časopisů v zjednodušeném pravopise (Akbhar a Dépêche algérienne v Alžíru, Echo d'Oran, Petit Fanal a Petit Africain v Oranu a Progrès du Sud v Súze) a Crédit Lyonnais v Oranu úřaduje taktéž svým zvláštním jednoduchým pravopisem.

Tak mluví a jedná mnoho vzdělaných Francouzů, odchovaných od mládí v historickém pravopise. A naši žáci se pachtí mnohdy na základě pouhého pravopisu po dobré výslovnosti, a bez dokonalé znalosti pravopisu tane jim na mysli větším dílem jen mlhavý obraz příslušného slova! Ba, žáci opačným postupem nedokonalé představy slovného obrazu bývají často sváděni k nesprávné výslovnosti.

Žáci frančtině se učící učí se vlastně jednomu jazyku ve dvou úplně různých formách.

Uvažme jen, kolik duševní námahy vynaloží žák na správné vyslovení jemu doposud neznámého, ze souvislosti vytrženého slova *aisément*, nemáme-li zření ani ku správné artikulaci, ani ku kvantitě samohlásek ani k slovnému přízvuku. Jediné toto slovo vyžaduje, aby mžikem srovnal tato pravidla:

1. *ai* se vyslovuje jako *e*;
2. *s* mezi dvěma samohláskami jako *z*;
3. *é* jako úzké *e*;
4. *en* v zavřené slabice jako *ã*;
5. *t* se nevyslovuje na konci slov;
6. *en*(*t*) jest hlasné, poněvadž *aisément* jest adverbium.

Selže-li žáku jediné pravidlo, anebo soudí-li mylně, že *aisément* jest slovesem, vyřkneme příkrý soud, že žák neumí čísti. A podobná duševní práce opakuje se slovo od slova, pokud žák čte věci neznámé.

Důležitou příčinou nezdaru francouzského čtení jest *zvláštnost frančtiny vázati k sobě náležející slova* v jeden celek. Kdo nevnikl hlouběji do vyučování frančtiny, nikdy by netušil, kolik nesnází a rozčilení působí snadná na pohled liaison.

Jinou příčinou jest *neohybnost mluvidel žákových* a někdy jakás *neschopnost slyšeti cizí zvuky.* Tato neschopnost záleží snad v nepatrném nadání hudebním, jevíc se mnohdy u žáků jinak velmi dobrých.

Čeští žáci ovšem daleko vynikají ohebností mluvidel nad žáky německé, kteří nemají styku s cizími národy, a i nad žáky románských národů.

Ale i u našich žáků často se klameme. Jich výslovnost, ač snesitelná, není úplně správná. Dialektická kvantita i kvalita hlásek zanáší se do jazyka francouzského; hanácké *e* (zvýšené), horácké *g* místo *k*; *dž* místo *ž*, čisté palatály místo polopalatalů, ryze labialní *v* nebo polo -*u* místo dentálně-labiálného *v* a jiné stále se připlétají, a učitel nestačí opravovati, nehledě ani k znetvořeným cizím hláskám francouzským.

Vedlejší, ale někdy dosti mohutnou příčinou nezdaru, třebas jen nahodilého, bývá *indisposice žákova*, ať již vyplývá z jakékoliv příčiny,

ať ze strachu neb jiné duševní nálady, ať z přílišné snahy po dokonalém čtení, ať ze zvláštní, ale psychologicky snadno vysvětlitelné duševní únavy po některých předmětech, jako po mathematice a deskriptivě, ať konečně i po tělesné únavě, což se jeví hlavně po tělocviku

Nezvyklost krásně čísti po česku, tak, aby žáci byli přesvědčeni, že čtení jest předmětem námahy a opravdové snahy, působí zhoubně na čtení v cizích jazycích; žák pokládá čtení za věc vedlejší a také se k němu tak zachovává.

Neposlední příčinou jest *nedostatečný cvik v mechanickém čtení ve škole* a *chybný cvik doma*, vyplývající z nedostatku transkripce v učebnicích.

Známe-li příčiny zla, nalezneme i **prostředky** k odpomoci.

Přihlížeje k nesnadnosti předmětu, doporučuji, aby *mechanické čtení* bylo pokládáno za samostatnou část učení frančtině a věnována mu byla určitá doba za vyučování.

Dle našich instrukcí nedoporučuje se probrati na počátku učení frančtině najednou nauku o výslovnosti, nýbrž postupně časem. Nejsem protivníkem tohoto způsobu učení a souhlasím s instrukcemi v tom, že by se jednotvárnými pravidly o čtení a výslovnosti žáci brzy nudili, ale vidím velikou výhodu v počínání některých německých methodiků, obzvláště Schäfra a Quiehla, kteří první hodiny v nejnižší třídě věnují cvičení v základních zvucích francouzských, dle určitého pořadu. Rambeau a Vietor vydali fonetické tabulky, kterých užívají ve školách v Německu při vyučování frančtině a angličině, a to nejen v nižších třídách, ale postupně až do nejvyšší třídy. Tyto obrazce jsou velmi dobré, ale pro naše žáky nad potřebu důkladné. Žáci němečtí, kteří nedovedou rozeznati *s* a *z*, *d* a *t*, *p* a *b*, někteří *a* a *o*, *ti* a *k*, *ň* a *n*, aspirovaných hlásek od neaspirovaných, potřebují ovšem podrobného návodu; naši žáci, nalézajíce dosti pomoci v jazyku mateřském, mohli by se spokojiti s *diagramy vzorných slůvek* (čímž by se zároveň vyhovělo instrukcím), na kterých by se mohlo cvičiti dvojím způsobem: buď by se vycházelo od zvuků ku psaným slovům anebo od psaného slova ke zvukům. Vzorné, zřetelné diagramy by byly zároveň úsporou času.

Cvičení zvuková mohla by se konati asi po celé dvě hodiny počátečního vyučování a potom občas systematicky po čtvrt hodině.

Tímto postupem odpadl by požadavek instrukcí o nenáhlém zdokonalování výslovnosti ve vyšších třídách; žáci by si osvojili nejlepší možnou výslovnost v nejnižší třídě, a to tím spíše, že jejich mluvidla jsou ještě nejohebnější. Doufám, že do konce prvního pololetí by si osvojili všecky základní zvláštnosti francouzské výslovnosti.

Mechanickému čtení však dlužno věnovati po celý první rok, v každé celé, úlohami a opravami neztenčené hodině aspoň 10 minut, neboť učitel se musí ve čtení setkati přímo s každým žákem zvláště po jistou dobu, aby ho mohl sám opravovati, sám jemu dávati pokyny dle jeho individualnosti.

Hlavní těžiště učení plynnému mechanickému čtení by bylo položeno do prvního ročníku a nikoliv až do vyšších tříd, jak si toho instrukce přejí: »Bei der Lectüre ist zunächst auf fliessendes Lesen mit correcter Aussprache und französischem Wortaccent zu halten.«

Nemysleme si, že 10 minut jest mnoho. Jest-li při 5 hodinách týhodně za rok zbude ze 180 jen 138 celých hodin, a jest-li v třídě žáků 40, setkává se učitel s každým žákem bezprostředně pouze půl hodiny za rok.

Jak si má učitel počínati při mechanickém čtení?

Musí býti *žákům vzorem*. Musí sám předčítati a vzorným, lahodným čtením buditi v žácích chuť ku čtení. Máme dosti zkušenosti, že žáci rádi čtou, že jako okouzleni příjemným zvukem cizího jazyka, jemuž mladá mysl přikládá více půvabu, než zasluhuje, sami se hlásí o překot o přednost a přistupují ku čtení s láskou a ctižádostí.

Otázkou jest, jak a co mají žáci čísti. Mají čísti jednotlivá slova, nesouvislé věty, články slovy i obsahem neznámé anebo články, jimž již dobře rozumějí? Má se pěstovati čtení sborové?

S počátku se učitel nevyhne jednotlivým slůvkům; náležejí k přípravě po celý rok, a žáci je musí po učiteli opakovati. Aby se nečtly nesouvislé věty, o to jest postaráno již učebnicemi dle analytické methody upravenými. Články, které mají žáci čísti jako *cvičení, musí býti dokonale známy*. Žáci dovedou dobře čísti jen to, čemu dokonale rozumějí. Čtení známého i proto také prospívá, že jest bezděčným opakováním. Učitel se může občas přesvědčiti, že žáci dobře rozumějí článku, dá li si přeložiti některou větu. Čtením známého navádějí se žáci ku čtení obrazem, tak, jak tomu uvykli v jazyku mateřském.

Čísti neznámé jest žákům nudné a učiteli trapné; nestačí učitel opravovati výslovnost koncovky *-ent* a souhlásek *c* a *g* před samohláskami. Nevědí žáci nikdy, kdy jest *-ent* koncovkou třetí osoby pluralu slovesa, a jsou přečasto sváděni k nesprávné výslovnosti souhlásek *c* a *g* před zvukem *e* neb *a* různého pravopisu.

Při výslovnosti *nemůže učitel žádati jemných rozdílů*. Ubíjel by čas, kdyby žádal na příklad, aby žáci činili rozdíl mezi hlubokým a vysokým *a* a *o*, žádal širokého *e* v koncovce *ien*, dbal polopalatálů, zabarvení *a* mimo přízvuk. Žák těchto odstínů ve škole nevystihne, ba i v řeči učitelův sotva je zpozorujeme, nebylo-li jim šťastnou náhodou dopřáno pobýti velmi dlouho mezi Francouzi, a to po velmi důkladném fonetickém vzdělání.

Taktéž by vynakládal zbytečně své úsilí na přisvojení si náležité kvantity hlásek; v té příčině není absolutní franštiny, o čemž svědčí pohled do transkripcí Felixa Frankeho, Pavla Passyho, Frt. Bayera a do charakteristického článku Ellingerova: Zu einigen Punkten der Aussprache des Französischen, in denen die Phonetiker von Sachs abweichen. (Zeitschrift für das Realschulwesen, 1893, p. 449.)

Učitel dbejž hlavně, aby žáci vládli více předními mluvidly, řádně vyslovovali samohlásky *a*, *u*, *é*, *è*, *ui*, *oi*, *eu*, *y* s následujícími samohláskami, souhlásky *c*, *g*, *gn*, *j*, *s*, *t*, *x*, *l* mouillé a koncové souhlásky před nehlasným *e*.

Při kvantitě samohlásek dostačí žákům, aby dbali akcentů, vyslovovali slušně nosovky a zapamatovali si, že slabika mimo přízvuk jest kratší. V mínění mém potvrzuje mne třetí vydání Šubrtovy učebnice pro třetí třídu, kde, mluvě o výslovnosti, upustil od zbytečných nyancí prvního vydání, a přidržuje se hlavních rozdílů.

Francouzský přízvuk slovný si žáci snadno zapamatují, ale k přízvuku větnému musí býti pečlivě naváděni. A tu míním, aby si zapamatovali jen toto základní pravidlo: Tón stoupá ve větách, jimiž se smysl nekončí a padá ve větách, jimiž se zakončuje Při tom jest učiteli hleděti k tomu, aby žáci příliš hrubě nepřízvukovali, tím spíše, že k tomu jsou sváděni současným učením se němčině.

Myslím, že střízlivý učitel více žádati nemůže, poněvadž by více ani nedosáhl.

Co se tkne *sborového čtení*, nemohu nic lepšího podati nad opatrné pokyny v instrukcích.

Na počátku druhého roku bude třeba po čtrnácte dní, při opakování veškerého učiva, aspoň po 15 minut v každé hodině zabývati se zvukovými cvičeními a mechanickým čtením. V té příčině nezkušený nikdy by neřekl, jak zhoubně působily dva měsíce prázdnin na nacvičenou francouzskou výslovnost. Zvláštnosti výslovnosti setrou se skoro úplně. Některé hlásky, obzvláště nosovky a temné samohlásky musí se nacvičiti znova.

A co zde pověděno o opakování na počátku druhého roku, mělo by platiti o počátku každého následujícího roku, ani nejvyšší třídy nevyjímajíc, a to tím spíše, že u žáků méně schopných aneb s výslovností přeměnou hlasovou porušenou nebo zhrublou nastupuje v pozdějších letech jakás ostýchavost vyslovovati hlásky dle základních návodů.

Příklad učitelův budiž opět nejmocnější pobídkou ku pěstování dobré výslovnosti a dobrého čtení.

Byl bych pro to, aby *i druhý rok pěstováno bylo mechanické čtení.* Dostačilo by snad, aby se věnovalo z každé celé hodiny 5 minut cvičení ve čtení; ovšem jen opět na známých článcích. Za 120 celých hodin připadlo by na žáka za rok po 20 minutách, čili přečetl by každý žák průměrně asi 160 řádků pod samým dozorem učitelovým, počítáme-li, že prostřední žák přečte 8 řádků za minutu.

V následujících letech zbývá již málo kdy na mechanické čtení, a přece nevyhnutelně třeba jest postaviti čtení na týž stupeň jako v dvou prvních třídách, neboť v četných třídách by někteří žáci jen málokdy četli, a zhoubný vliv by se brzy jevil.

Učitel musí proto pěstovati pravidelné *krásné čtení* probraných článků a může občas při kursorické nebo domácí lektuře, kde není třeba každou větu překládati, věnovati něco více času mechanickému čtení.

Vedle mechanického a krásného čtení slibují si někteří paedagogové veliký úspěch i ve čtení od *diktátů*; míním, že by tu dostačily jen diktáty na tabuli, při nichž by se hlavně hledělo k pravidlům o správné artikulaci na základě pravopisu.

Důležita jest pro učitele frančtiny otázka, *jak upraviti liaison.*

Odborníci si v této příčině tak odporují, že nezkušený učitel si neví rady. Někteří učitelé chtějí, aby se všecka slova vázala, jiní si přejí, aby se v nižších třídách dovolovalo vázati co nejméně a aby se pomalu žáci naváděli k tužšímu vázání. A při tom se úplně zapomíná na to, co jest základem vázání a jak Francouzové sami hledí na liaison.

Základem spojování jest lahodné sloučení několika k sobě náležejících slov v jeden celek, a nikoliv nucené přitahování souhlásek. Neřekne-li u nás žák pas encore (pa-zã kór), poučujeme jej o chybě, zapomínajíce, že ve Francii samé slýcháme ve vzdělaných společnostech pa-ã-kór.

Domnívám se snad právem, že u vázání slov rozhodují moderní francouzští fonetikové a francouzští paedagogové, kteří se mohli přesvědčiti vlastní hospitací o pokroku frančtiny ve školách nefrancouzských.

Paul Passy řekl kdysi dr. Karlu Quiehlovi, řediteli Nových škol reálných v Kasselu: »Po přílišném vázání poznáváme nevzdělaného člověka« (K. Quiehl: Französische Aussprache und Sprachfertigkeit, p. 72). Proslulý německý fonetik Frt. Beyer praví: »Die häufigen Bindungen machen auf das Ohr des Franzosen den Eindruck des Pedantischen, Geschraubten, Steifen« (ibidem, p. 72). Georges Dumesnil praví v Revue de l'Enseignement secondaire et de l'Enseignement supérieur: »Souvent les maîtres corrigent chez leurs élèves, avec une instance infatigable, une prononciation qui vaut au moins tout autant que la leur. Ils les tourmentent pour leur faire faire, entre les mots, les liaisons les plus recherchées, ce qui est executé d'une manière lourde et pédante« (ibidem, p. 73). Přední francouzský recitator Ernest Legouvé mluví posměšně o žáku, který mu četl: Le chêne un jour ... místo Le chêne — un jour (L'art de la lecture, p. 69).

Proč bychom tedy nutili žáky k něčemu, čeho nikde neuslyší mimo některý klassický kus ve Francouzské komédii a některou přednášku v akademickém cerclu? Vnucujeme jim něco, co jim v čas potřeby jen škodí.

Bylo by záhodno, aby žáci již v prvním ročníku zachovávali určitá pravidla a teprv později, v nejvyšších třídách, a to jen při čtení vznešené poesie, po příkladu učitelově a náležité vlastní přípravě vázali všecko bez výjimky.

Navrhoval bych tato pravidla. Váží se:

1. přívlastek nebo více přívlastků s následujícím určeným substantivem;
2. adverbiálné určení s následujícím adjektivem nebo participiem;
3. náměstky a náměstkové částice s následujícím slovesem;
4. předložka se substantivem;
5. jednotlivé části složeného tvaru slovesného, po případě s vloženým adverbiem.

Nechtěl-li by se učitel říditi těmito obecnými pravidly, mohl by se říditi pomůckou, kterou podává dr. Ellinger v Zeitschrift für das Realschulwesen, r. 1890, p 327 (Zur Bindung in der französischen Lectüre) anebo dosti podrobnými pravidly K. Quiehla v díle: »Französische Aussprache und Sprachfertigkeit«, p. 69 etc.

Na překonání fysiologických obtíží u jednotlivých žáků zbývají učiteli fonetické vědomosti, jichž však musí použiti skromně a prakticky.

Proti špatnému čtení z únavy neb zvláštní nálady není prostředku, a učitel musí vyčkati vhodnější chvíle.

Kdyby se však v češtině věnovalo více péče probírání hlásek dle jich učlánkování v mluvidlech dle prostého, základy obsahujícího diagramu mluvidel, ulevilo by se i učiteli cizích jazyků. Slova Spittelerova:

»Es steht in jedermanns Gewalt, sich das Erlernen fremder Sprachen um die Hälfte zu erleichtern, indem er vor allem seine Muttersprache genau spricht« (dle Bechtla v Zeitschrift für das Realschulwesen, r. 1893, p. 259), platí menší měrou i o nás.

Až doposud jsem mluvil o současné práci žáků a učitele. Nadaný žák prospěje dostatečně jediné pod dozorem učitelovým, ale žáku méně nadanému nepostačí vyučovací hodina; jest se mu i doma připravovati. Ale za nynější úpravy učebnic jest žák doma bez pomoci. Co si počne obzvláště nemajetný, na sebe výhradně odkázaný slabší žák, zanedbal-li několik hodin pro churavost, a uloží-li učitel čtení článku na známku? Zbývá jediná pomoc: *transkripce v učebnicích.*

Proto by bylo dobré zavésti do učebnic transkripci dle vzoru Pavla Passyho nebo Frt. Beyera. Nemyslím však, aby bylo všecko transkribováno. S počátku by bylo ovšem třeba hojně transkripce, později by postačila transkripce vzorných článků, třebas jen těch, kterým by se žáci učili nazpamět; ale nijakž by neškodilo, kdyby vzorné články byly opatřeny transkripcí až do nejvyšších tříd. Slovník by měl býti opatřen venkoncem transkripcí.

Spojí-li se naznačeným způsobem žáci i učitel, doufám, že doděláme se lepších výsledků než doposud. Doufám, že i méně nadaný žák dovede již v nižších třídách čísti správně, jasně a srozumitelně články známé, a žák nadaný prima vista i neznámé. O dobrém zabarvení jazyka platí však o frančtině mutato nomine, co praví instrukce o angličině: »National-englische Färbung des Tones und die Feinheit der Londoner Aussprache lassen sich den Schülern in einem dreijährigen Unterrichtsgange nicht anerziehen.« *Hubert Fiala.*

Ke článku: Rozdělení učiva fysikálného na gymnasiu vyšším.

Návrh koll. Sommra,[1]) aby se základové astronomie (vyjímaje části patřící do optiky) probírali již ve třídě sedmé, zasluhuje pozornosti všech učitelů fysiky na vyšším gymnasiu; důvody proň uvedené zdají se mi býti tak závažnými, že neváhám vysloviti s ním svůj souhlas. Nesrovnávať se zajisté s platnými zásadami didaktickými, aby se žáci ve třídě sedmé učili zákonům Kepplerovým, praecessi bodu jarního a ve třídě osmé teprve se seznamovali s pojmy: ekliptika, bod jarní atd.; zákony Kepplerovými, všeobecnou gravitací má se vyučování astronomii končiti a nikoli počínati.

Nesrovnalost tato v naší učebné osnově pro fysiku byla již předmětem úvah ve vídeňském spolku, jenž si obral za úkol, podporovati vyučování fysikální a chemické. Ve schůzi tohoto spolku, odbývané dne 22. února 1896, přednesl totiž prof. Dr. Höfler resoluci, v níž se žádá, aby bylo výslovně učitelům fysiky na vyšších školách středních dovoleno, probrati již v předposlední třídě z předepsaného učiva astronomického vše, čeho jest třeba, aby žáci porozuměli těm částem, které

---

[1]) Viz tohoto časopisu ročník IV. str. 117.

obyčejně v mechanice se vykládají (Kepplerovy zákony, centrální pohyb, praecesse). Po delším rokování byla také resoluce tato v příští schůzi, konané dne 21. března 1896, jednohlasně přijata.[2] Z výroční zprávy téhož spolku za rok 1895/6 dovídáme se, že prof. Dr. Maisz vypracoval žádost k vys. c. k. ministeriu kultu a vyučování, aby učebná osnova pro fysiku na vyšších školách středních tak se změnila, by této resoluci bylo vyhověno.[3]

V debatě, která se rozpředla o resoluci Dra. Höflera, bylo též poukazováno k tomu. že učivo fysiky v předposlední třídě takovýmto přeložením astronomie bude valně rozmnoženo a tím předmět tento přetížen. Myslím však, že přetížení to nebude tak značné; vždyť žáci seznámili se již s většinou toho, co koll. Sommer ve svém článku o zdánlivém pohybu těles nebeských uvádí, ve třídě čtvrté. Kdyby pak učitel mathematiky své žáky také ve třídě páté a šesté k tomu naváděl, aby si bedlivě všímali zjevů na obloze nebeské, a časem je v tom kontroloval, byla by tato část astronomie ve třídě sedmé v krátké době zopakována. Avšak některé nové oddíly přistupují přece k tomuto opakování; proto by se mělo i dle mého mínění fysice ve třídě té jakési úlevy poskytnouti. Vedeť mne k tomu též okolnost, o níž koll. Sommer dobře se zmiňuje, že totiž nelze základy chemie v posledních šesti týdnech školního roku tak důkladně probrati, jak by si bylo přáti vzhledem k důležitosti toho předmětu. Ale v tom nesouhlasím s koll. Sommrem, aby byl magnetismus přeložen do třídy sedmé a elektřina zůstala ve třídě osmé. Souvisíť obě tyto nauky tak úzce a mají spolu tolik podobného, ba společného, že by nebylo vhodno učiti jim v různých třídách a vkládati mezi ně chemii; a v skutku, nenašel jsem ani jedné učebné osnovy, ani jedné učebné knihy, v níž by byly magnetismus a elektřina od sebe odděleny. Tedy místo navrženého pořádku: magnetismus, chemie, elektřina podržme přirozenější pořádek: chemie, magnetismus, elektřina Úleva fysice ve třídě sedmé musela by se zjednati jiným způsobem; návrhy tu ovšem mohou býti různé. Jeden z nich by byl ten, aby se chemie rozvrhla na dvě třídy, jak jest tomu s trigonometrií ve třídě šesté a sedmé. Dle toho návrhu bylo by se omeziti ve třídě sedmé na část obecnou chemie a na skupiny nekovů; ve třídě osmé by se látka tato zopakovala a doplnila naukou o kovech a nejdůležitějších sloučeninách organických.

Budiž mi zde dovoleno pronésti ještě jedno přání,[4]) týkající se revise učiva ve všech částech fysiky na vyšším gymnasiu, která by se měla provésti na základě týchž paedagogických a didaktických úvah, jimiž jest odůvodněna změna učebné osnovy pro fysiku na gymnasiu nižším, nařízená vys. vynesením minister. ze dne 24. května 1892. Dle mého zdání jest totiž nynějším učebným plánem předepsáno příliš mnoho učiva, tak že nezbývá učiteli dosti času, aby ho mohl methodicky probrati a důkladně procvičiti. Zvláště skončí-li se ve třídě osmé

---

[2]) Vierteljahrsberichte des Wiener Vereines zur Förderung des physikalischen und chemischen Unterrichtes, roč. I., pag. 93. a 94.

[3]) Téhož časopisu roč. II., pag. 3.

[4]) Přání to bylo ostatně vysloveno již na jiných místech, tak pro školy reálné ve článku Dra. K. Zahradníčka: »Bemerkungen zum Unterrichte in der Physik etc« v Zeitschrift für das Realschulwesen, XVIII. ročník, pag. 641.

za příčinou ústních zkoušek maturitních školní rok dříve, učitel musí někdy dosti spěchati, aby byl s látkou hotov, a přece by mu měl zbývati ještě asi měsíc na opakování veškerého učiva.

Které části fysiky by se měly omeziti, po případě zcela vynechati, o tom budou se asi mínění různiti. Myslím, že by se hlavně jednalo o tyto oddíly: z geomechaniky osy volné (pro praecessi osy zemské stačil by pokus na př. strojem Fesslovým a výklad, jejž nalézáme na str. 117 druhého dílu Seydlerových »Základů theoretické fysiky«), z hydrodynamiky tok rourami, z aerodynamiky výtok plynů, z akustiky tony kombinační, z magnetismu určování konstant magnetu tyčovitého a theoretická optika (zde by postačily nejdůležitější výjevy polarisace a dvojlomu a krátký jejich výklad).[5]) Pak by nebylo třeba kvapiti s probíráním učiva, nabylo by se potřebného času k experimentování, mohly by se větší měrou než dosud řešiti rozličné úlohy fysikální, ku procvičení učiva tak důležité, a mohla by se snad poněkud rozšířiti nauka o elektřině (potenciál, silokřivky), což jest zajisté odůvodněno velikým významem, kterého tato část fysiky v novější době nabyla. *A. Libický.*

Drobné zprávy.

Dva výnosy zemské škol. rady české. V minulém škol. roce vydala c. k. zemská šk. rada dva důležité výnosy; jeden se týká konferencí professorských, druhý soukromé četby žáků z klassiků latinských a řeckých. Prvý, datovaný dne 16. února 1897 (č. 2042.), zní takto:

C. k. zemské školní radě vidí se na základě zmocnění vys. c. k. ministerstva kultu a vyučování ze dne 14. ledna 1897, čís. 1.448, M. K. a V. ex 1896, nařiditi toto:

Na středních školách konány buďtež budoucně celkem tři porady obdobní za pololetí a to: v prvním semestru porada první počátkem měsíce listopadu, druhá krátce před svátky vánočními, třetí (která budiž zároveň poradou závěrečnou) na konci prvního pololetí. V semestru druhém konána budiž porada první na počátku měsíce dubna, druhá kolem 20. května a třetí (zároveň porada závěrečná) na konci roku školního.

Protokol vedený o těchto poradách obdobných obsahujž jen záznamy věcí důležitějších a nebuďtež do něho brány poznámky podřízenějšího významu, jakož ani referáty o těch věcech, jež zaříditi a v pořádku udržovati jest věcí ředitelstva, na př. vyjmenování všech učitelů poradě přítomných, procentuální výkazy málo důležitých aneb i zcela bezvýznamných statistických dat, rozlišování různých stupňů pokárání a napomínání žákům udělených, dále pak též ne zprávy o revisi písemných prací a konečně ani podrobný výkaz učebné látky v období tom probrané.

---

[5]) Dr. K. Noack v učebné osnově, kterou navrhuje pro německá gymnasia (viz článek »Bemerkungen zum physikalischen Gymnasialunterricht« v Zeitschrift für den physik. und chemischen Unterricht, IV. ročník, pag. 161—169) vypouští úplně theoretickou optiku. S tím nesouhlasí však Fr. Pietzker ve článku »Die Stellung der Physik im Gymnasialunterricht« v témž ročníku téhož časopisu, pag. 217—236.

Podobně budiž nadále od ředitelstva zcela upuštěno od předkládání zvláštních zpráv hospitačních po každém poradním období. Dostačí, když ředitel o pozorováních, jež učinil při svých hospitacích u jednotlivých učitelů, zmíní se v hlavní zprávě výroční a i tu třeba jest, aby ředitelstvo se omezilo jen na momenty důležité, pominouc věcí málo závažných aneb nedostatků podmíněných jen individualitou učitelovou, jež odstraniti jest úkolem *důvěrného*, avšak *stálého* působení ředitele.

Dále byla c. k. zemská školní rada zmocněna, aby po rozumu vys. ministerského vynesení ze dne 13. září 1851, čís. 9.096. (Marenzeller, Normalien I., čís. 509) jednotlivé sbory učitelské, které zcela správně v příčině porad si vedouce, získaly plné důvěry c. k. zemské školní rady, sprostila povinného pravidelného předkládání protokolů obdobních. U věci té c. k. zemská školní rada v jednotlivých případech rozhodne, až v druhém pololetí tohoto roku školního nabude bezpečných zkušeností o způsobu úpravy nově nařízených těchto protokolů o poradách obdobních.

Co se týče sepisování a uschovávání protokolů na těch ústavech, jež od pravidelného jich předkládání budou osvobozeny, zůstávají v platnosti předpisy obsažené ve Weisungen II. vyd., na str. 58 a 59.

Konečně c. k. zemská školní rada na základě ustanovení obsaženého ve Weisungen II. vyd. str. 59 upouští nadále od požadavku, aby sem hlavní katalogy byly předkládány, avšak ponechává si jmenovati v každém pololetí některé ústavy, od nichž katalogy tyto k revisi sem mají býti zaslány.

O tom ředitelstvu povědomost činíce, vyslovujeme naději, že ředitelstva i sbory učitelské čas těmito úlevami získaný vynaloží na nejdůležitější svou činnost vychovatelskou, že v poradách obdobních zvláště bedlivé zření míti budou k otázkám paedagogicko-didaktickým, jakož i že svědomitým a horlivým plněním svých povinností úředních plnou měrou opodstatní důvěru v ně kladenou. — —

Druhý výnos, datovaný dnem 31. března 1897 (č. 10.699), uznává péči učitelstva soukromé četbě staroklassické věnovanou a upravuje ji v určitý směr, aby takto snáze se mohlo dosíci výsledků, které vytčeny jsou ve známém min. vyn. ze dne 30. září 1891. I nařizuje toto:

1. K domácí četbě latinské a řecké pobádáni buďtež pouze žáci vyššího gymnasia, jichž celkový prospěch vůbec a v jazycích klassických zvlášť jest aspoň »dobrý«.

2. K četbě soukromé buďtež žákům doporoučeni auktorové, jichž některé spisy buď již byly čteny ve škole v letech minulých, aneb kteří toho roku delší již dobu ve škole se čtou, po případě též auktorové směrem jim příbuzní. Z pravidla však nebuďtež žákům doporoučeni auktorové, kteří dle plánu učebného určeni jsou pro třídy vyšší a přesahují obor vědomostí žákových.

3. Dříve než žák spis, jejž k četbě domácí si zvolil, čísti započne, oznámí jej učiteli, jenž mu u věci té radou bude nápomocen a potřebné pokyny udělí, po případě čtení spisů nevhodných opatrně zamezí.

4. Ředitelství bude toho pamětlivo, aby v knihovnách byl dostatečný počet vhodných spisů latinských a řeckých, zejména pak kommentovaná jich vydání školní.

5. Žák, jenž domácí četbu pěstuje, nechť opatří si zápisník, do něhož si zaznamená neznámé mu významy, frase, po případě pěkná místa a pod.

6. Jestliže žák některému místu neporozuměl, nechť poznamená je na zvláštní lístek. Za tím účelem žák budiž poučen, jak u jednotlivých auktorů místa přesně se označují.

7. Zkoušení z četby domácí konejž se mimo hodiny vyučovací a sice teprv tehdy, když žák přečetl buď celé dílo menší aneb značnou část díla většího. Při zkoušce té mohou býti přítomni žáci, kteří toho si přejí.

8. Asi 2 neb 3 dny před zkouškou žák odevzdá učiteli zápisník a lístek obsahující seznam míst, jimž žák neporozuměl.

9. Při zkoušení učitel otaž se žáka na obsah a význam spisu čteného, vylož mu místa, jichž nepochopil, a dejž mu některé stati k překladu. Při zkoušce té budiž učitel toho pamětliv, že četbou soukromou žák má prohloubiti znalost auktora a rozšířiti svůj rozhled v literatuře antické. Hlavní váha budiž tedy kladena na stránku věcnou a grammatiky dbáno jen potud, pokud jí k pochopení místa nezbytně jest třeba.

10. Při zkoušení žáků ředitel časem hospitujž, aby nabyl vlastního názoru o výsledcích dosažených.

11. Učitel upraviž pro každého žáka, jenž četbu soukromou pěstuje, zvláštní arch, jiný pro četbu latinskou, jiný pro četbu řeckou dle vzorce *sub* 16 naznačeného a vyplniž jej po každé zkoušce, jak tam zaznamenáno. Archy tyto nechť ředitelství má v opatrování.

12. *Příznivá* známka, kterou žák z četby soukromé obdrží, budiž zároveň zapsána do katalogu třídního a dbáno jí též při klassifikaci semestrální.

13. Výkaz soukromé četby žáků ředitelství nechť předloží c. k. zemskému školnímu inspektorovi, kdykoli tento konati bude na ústavě inspekci předmětů humanistických.

14. Přestoupí-li žák, jenž četbu soukromou pěstoval, na ústav jiný, vyžádejž si ředitelství nového ústavu archy jeho od ředitelstva ústavu dřívějšího.

15. S podáním, v němž žádá se za označení otázek k písemné zkoušce maturitní, budiž sem předložen zvláštní výkaz abiturientů, kteří po rozumu vys. vynesení svrchu označeného mají právo žádati a též i žádají, aby jim při ústní zkoušce maturitní ku zlepšení známky dáno bylo dodatkem ještě nějaké místo z četby soukromé.

16. Zde podán vzorec pro výkaz soukromé četby.

Statistika středních škol v Čechách na konci školního roku 1896 až 1897. Časopis »Politik« podal ve svém 253. čísle instruktivní přehled středního školství v Čechách za minulý rok školní z péra odborného. I neváháme jej tuto podati v překladu skoro celý. V příštím čísle připojíme k tomu obraz školství na Moravě.

Na konci škol. roku 1896/97 bylo v Čechách *79* středních škol. Z těch bylo *56* gymnasií a reál. gymnasií a *23* reálek. Z prvých bylo 47 úplných, 1 o 7 třídách, 3 o 5, 5 o 4 tř.; reálek bylo 20. úplných, 1 o 5, 1 o 4 a 1 o 2 třídách. Z gymnasií bylo 32 českých, 24 německých, reálek 13 čes. a 10 něm.

Ze všech ústavů bylo 71 státních (41 č. a 30 n.), 6 obecních (3 č. a 3 n.), 1 řádový v Broumově, 1 matiční (v Budějovicích). Ze stát. ústavů bylo 30 gymnasií českých (27 úplných, 1 o 5 tř. [na Smíchově] a 2 nižší g.) a 20 g. německých (18 úplných, 1 o 5 tř. [na Smíchově] a 1 nižší);

reálek bylo 11 českých (10 úpl., 1 o 5 tř. na Král. Vinohradech) a 10 něm. (9 úpl., 1 nižší).

Z obecních ústavů byla 2 gymnasia česká (1 o 7, 1 o 4 tř.), 3 něm. (1 úpl., 1 o 5, 1 o 4 tř.); řádové gymnasium je úplné a německé, matiční reálka je rovněž úplná a česká.

Počet žáků obnášel 22.605 (o 73 více než rok před tím); z nich 14.559 na gymnasiích (o 163 méně než předloni) a 8046 na reálkách (o 239 víc). Českých 30 stát. gymnasií navštěvovalo 8572 ž. (na vyšším oddělení 3155, na nižším 5539 a 705 v oktávě), 20 něm. stát. gymnasií mělo 4804 žáky (1651 + 3153 + 384).

Česká státní gymnasia měla 229, něm. 161 *tříd*. Připadá na 1 státní g. 267 ž. (na české 298, na něm. 239 ž.), na jednu třídu průměrně 34 žáků (na českou 38, na něm. 29); na nižší třídu 43 (č. 46, n. 39 ž.), na vyšší třídu průměrně 26 (č. 29, n. 22 ž.), na oktávu 25 (č 26, n. 22 ž.).

Návštěvou řadí se české ústavy takto za sebou: Příbram 609, Budějovice 394, Praha (Křemencová ulice) 389, Kolín 378, Král. Vinohrady 377, Praha (Žitná ul.) 354, (Truhlářská ul.) 352, Chrudim 350, Praha (Akademické) 346, Král. Hradec 325, Klatovy 306, Ml. Boleslav 303, Plzeň 292, Litomyšl 275, Praha (Malá Strana) 272, Písek a J. Hradec po 267, Tábor 262, Jičín 260, Něm. Brod 248, Rychnov 241. Vys. Mýto 239. Pelhřimov 234, Smíchov 215, N. Bydžov 207, Roudnice 203, Slaný 197, Domažlice 154, Čáslav 141 a Třeboň 115.

Na německých stát. gymnasiích byla tato návštěva: Praha (Štěpánská ulice) 407, Na Příkopech 378, Cheb 340, Plzeň 320, Chomútov 265, Litoměřice 263, Krumlov 261, Budějovice 261, Stříbro 253, Kadaň 233, Praha (Malá Strana 228, Žatec 219, Liberec 200, Praha (Staré město) 198, Hostinné 189, Č. Lípa 181, Most 168, Lanškroun 164, Smíchov 153 a Prachatice 123.

Na čes. reálkách státních bylo 4548 žáků a tož v nižších třídách 3398, na vyšších 1150 a v 7. tř. 289; na něm. bylo 3041 ž. (2365 + 676 + 201). Na 1 školu připadá průměrně 361 ž., na 1 třídu 53, na nižší 68, na vyšší skoro 32, na 7. tř. skoro 26 ž. Na českou reálku však připadá 413, na třídu 60, na nižší přes 77, na vyšší přes 37 a na 7. tř. skoro 29 ž.; na něm. reálku 304 ž., na třídu 45, na nižší 59, na vyšší 25 a na 7. 21 ž.

Návštěvou řadí se české státní reálky takto: Ječná ul. 590, Karlín 503, Plzeň 438, Jičín 400, Kr. Hradec 399, Vinohrady 397, K. Hora 386, Pardubice 378, Praha (Malá Strana) 372, Písek 353, Rakovník 332; německé: Praha-I. 544, Litoměřice 423, Plzeň 395, Karlín 304, Praha-II. 286, Budějovice 282, Loket 231, Č. Lípa 228, Trutnov 217 a Liberec 131.

Co do *národnosti* bylo na českých gymnasiích 8870 Čechů (mezi nimi 470 židů), 41 Němců a 3 jiné národnosti; na něm. 538 Čechů, 5073 Němci (z toho 1353 židů a 25 jiné národnosti), dohromady 9408 Čechů a 5123 Němců nebo lépe 8938 Č., 3770 N., 1821 židů a 28 jiné národnosti; v % 61 Č., 25 N. a 13½ ž.

Na reálkách bylo: na českých 4999 Č. (z toho 123 židů), 2 N. a 4 j. n., na německých 568 Č., 2468 N. (z toho 665 ž. a 5 j n.), dohromady 5567 Č. (123 ž.) 2470 N. (665 ž.) a 9 j. n. — na všech středních školách 14.975 Č. (593 ž.), 7593 N. (z toho 2016 ž.) a 37 j. n. V % 64·5 Č., 23·5 N., 11·8 ž. a 0·2 j. n.

Na pražských něm. střed. školách (celkem 8) bylo 2345 žáků a z nich 492 Č., 1834 N. (z toho 1033 ž.) a 19 j. n. nebo počítají-li se židé zvlášť, tedy 492 Č., 801 N. a 1033 ž. (21%, 34·2%, 44% a 0·8%) j. n. Na staroměstském gymnasiu něm. bylo 11 ž. Němců křesťanů (ani ne 5%), na Příkopech 116 (30%), v Štěpánské ul. 115 (28%) a na I. reálce 119 (22%). Proti těmto 8 školám německým je pro české obyvatelstvo Prahy a předměstí českých 11.

Co se týče *prospěchu*, dostalo na českých gymn. z 8914 žáků 2034 (22·6%) vysvědčení s vyzn., 5724 (64·6%) vysvědčení I. třídy, 754 (8·4%) vysvědčení II. a III. tř., 402 (4·4%) dostali povolení k opravné zkoušce; na německých z 5645 ž. 1001 (17·8%) vyznamenání, 3661 (64·8%) vysv. I. tř., 655 (12%) II. a III. tř. a 328 (5·4%) opravu. Na českých školách nejpříznivější výsledky jsou v Příbrami, Budějovicích, Praze (Křemenc. ul.), Kolíně, Ml. Boleslavi a Litomyšli; nejnepříznivější na Král. Vinohradech, v Praze (Truhl. ul.), v Roudnici a Třeboni. Na německých školách jsou nejpříznivější výsledky v Broumově, Plzni a Č. Lípě; nejnepříznivější v Chebu, Krumlově, Prachaticích, Praze (Štěp. ul.) a v Teplici.

Na českých reálkách dostalo z 5005 žáků 765 (15·3%) vyznamenání, 3334 (66·6%) I. tř., 625 (12·5%) II. a III. tř., 281 (5·6%) opravu; na německých byl ten pořad: 338 (11·3%), 2121 (69·5%), 368 (12·2%), 214 (7%). Nejlepší výsledky měly: Rakovník, Písek, Praha (Malá Strana) a Hradec Králové; Litoměřice, Trutnov a Praha-II.; nejšpatnější výsledek byl na českých reálkách v Praze (Ječná ul.), Karlíně, Kutné Hoře a Plzni; na německých v Budějovicích, Lokti a Plzni.

Počítá li se všeho obyvatelstva v Čechách na 6,000.000 (3,870.000 Čechů, 2,090.000 Němců a 40.000 cizozemců), připadá průměrně jedna střední škola na 75.929 obyv., státní stř. škola na 85.714 obyv.; česká vůbec na 86.000, česká státní na 94.390 českých obyv.; německá vůbec na 61.470, německá státní na 69.666 něm. obyv.

Co do návštěvy připadá 1 žák středních škol na 265 obyv., český na 258 českých a německý na 275 něm. obyv. Počítají-li se židé zvlášť, tedy německý žák připadne na 375 něm. a židovský již na 38 židovských obyvatel. Náklad posléz se rozděluje takto: Na něm. žáka vynakládá stát 124 zl., na českého 78, na německého v Praze 405 zl., na českého 108 zl.

Zbývá tedy ještě mnoho doháněti a vyrovnávati.

Zápis na školách nových. Na obecní reálce v *Náchodě* přijato do I. tř. 61 ž. Na ob. reálce v *Kostelci n O.* zapsáno 54 ž. do I. tř. Na stát. gymnasiu ve *Strážnici* přijato do I. tř. z 75 přihlášených 67 ž. — Na zem. reálce v *Jevíčku* 79 ž. a na soukromém reál. gymnasiu v *Mor. Ostravě* 90 ž. (na tamější nové ob. gymn. něm. 30 ž.).

Na novou státní reálku *v Praze* na Starém Městě přijato 157 žáků do prvních 4 tříd, na novou státní reálku na Žižkově do 1. třídy 68 žáků.

Zajímavý je vzrůst žactva na *moravských reálkách*. Ještě na prof. sjezdě v Brně stýskáno si do netečnosti mor. rodičů k reálkám. Dnes už jest jinak. Tak na českou matiční reálku v *Lipníku* zapsáno do I. tř. 72, do II. tř. 62, do III. tř. 68 ž., na něm. obecní do I. 49, do II. 40, do III. 28 ž. Na matiční reálku v *Hodoníně* zapsáno do 4 tříd celkem 203 ž. (51 + 54 + 51 + 47). Mezi nimi je 15 žáků z uherského Slovenska.

Na zemské reálce v *Novém Městě* na Mor. přijato celkem 200 ž., z nichž do I. tř. 40, do II. 46, do III. 44, do IV. 70 ž., na zemské reálce v *Uh. Brodě* přijato do I. tř. 60 ž.

V Telči do I. tř. 76 a celkem do všech 7 tříd 332 ž.

Na státní reálce české v *Brně* do I. tř. zapsáno 112 a do II. 107 ž., do všech tříd 436 ž.

Na *českém matičném gymnasiu* v *Zábřeze*, jehož druhá třída letos se otevřela, zapsáni jsou celkem 134 žáci a 3 privatistky. Do sboru professorského nově přibyli 3 pro vyšší gymnasia úplně approbovaní klassičtí filologové: prof. *Patočka, Bělský* a *Palata* a historik *Svoboda.*

Na matičním gymnasiu v *Místku* zapsáno 170 a v *Opavě* 290 žáků.

Při *české vyšší obchodní škole* v Brně otevřen 1. října kurs kupecký. Počet professorů vzrostl na 8, na městské vyšší obchodní škole v *Prostějově* na 11.

Roudnice. Nápadný jest skrovný počet a úbytek žactva na c. k. gymnasiu v *Roudnici.* Loni bylo tam žáků 211, letos přijato jen 200. Kde jest příčina tohoto úkazu? Neposílá-li naposled t. zv. »podřipský kanton«, svou uvědomělostí tolik se honosící, syny své na ústavy jiné, severněji a západněji položené, nic toho nedbaje, že tím nebezpečně oslabuje ústav svůj s tak velikými obětmi zřízený, po tolikerém úsilí postátněný a pro svou polohu tak důležitý?

České vyšší gymnasium obecní v Kyjově, jehož zřízení pan ministr kultu a vyučování již povolil, otevřeno bude příštím rokem.

V **Břeclavě** na Moravě zřídila obec německé gymnasium a přihlásilo se do něho 11 žáků.

Řečtina. Zemský spolek professorů uher. škol střed. rokuje pilně o revisi plánu učebního ministerstvem chystané. V jednom referátě konstatováno také, že předměty, zavedené místo vyloučené řečtiny, této nenahrazují a neosvědčily se.

Písemné úkoly v nižších třídách professorským sborům uherských škol střed. skoro vesměs zavdaly příčinu ku stížnostem. Užitek z nich plynoucí není prý v žádném poměru k práci a námaze, jichž vyžadují po učiteli. Tyto stížnosti dojdou asi u nás mnohého souhlasu.

Přetížení žáků učivem zemský spolek professorský v Uhrách uznává. Množství jeho prý fysicky poškozuje mládež.

Nedostatek professorů uherská vláda míní odstraniti tím, že zřídila nový stav »v zájmu prohloubení vědeckého života a systematického odchování dorostu professorského«, t. stav *universitních adjunktů.* Může se jím státi, kdo má učitelskou způsobilost pro střední školy. Služební doba se včítává; služné vyměřeno na 1200, 1400 a 1600 zl. spolu s bytným. Za účelem odchování dorostu učitelského pro frančtinu bude od nynějška vysíláno do Paříže několik kandidátů učitelství, aby tam aspoň rok strávili na universitě. Potom jim bude po 5 let setrvati ve státní službě. Stipendium obnáší 800 franků.

Počet analfabetů ve Španělích a jinde. V této zemi jest od r. 1857 zavedena všeobecná a bezplatná povinnost školní. Přes to ještě při sčítání r. 1887 napočítáno 68·1% lidí neumějících ani čísti ani psáti, 3·43% ta-

kových, kteří uměli jen čísti, tak že těch, kdož uměli čísti i psáti, bylo jen 28·49%. Z dětí školou povinných chodí opravdu jen 41% do školy, ostatní potulují se po ulicích a žebrají.

V německém vojsku napočítáno r. 1895/6 jen 0·15%. V Paříži při posledním odvodě jich bylo 1·07%, tedy sedmkrát tolik, co v Německu.

Mezinárodní dopisování žáků. Prof. Mieille, jenž učí anglické řeči na gymnasiu v Draguignanu, od r. 1892 činí pokusy se vzájemným sobě dopisováním žáků francouzských a anglických. Uveřejnil o tom loni i rozpravu v »Revue universitaire«, čtrnáctidenníku věnovaném též zájmům středních škol. Dával prý napřed úlohy hlavně v podobě dopisů, přiměl pak žáky, aby si o prázdninách dopisovali po anglicku a konečně způsobil, aby si dopisovali žáci francouzští a angličtí stejného věku. Nyní už si dopisují také žáci francouzských škol s německými. V Lipsku je vyšší dívčí škola, jejíž žákyně si dopisují s družkami podobné školy v Americe. Aby z těch dopisů byl užitek, žáci navzájem si je opravují a opravené vracejí. Ale protože je přece jen žádoucno, aby celá věc se dála za vrchního dozoru učitelova, a tím tedy učitelstvu při nynějším počtu hodin a nynějších povinnostech nové břímě by vzešlo, vyslovuje se vůbec domnění, že tento nový prostředek cviku jazykového nezevšeobecní. Pěkný článek ve prospěch věci jest obsažen v 3. sv. »Deutsche Zeitschrift f. ausl. Unterrichtswesen«.

Americkým studentům, kteří ve veřejné debatě o politické neb literární historii francouzské vyniknou, bude nově založený spolek Union française des universités d'Amerique dávati zvláštní medalie. Takto míní spolek rozšiřovati známost o Francii v Americe. V Praze Al iance française rovněž udílí vynikajícím ve frančtině žákům za prémie pěkné knihy francouzské.

New-Yorkským žákům, kteří soustavně chodili za školu, nastane brzy konec radosti. Městská rada ustanovila t. 16 úředníků, kteří budou míti na starosti, aby dítky přicházely do školy. Mezi nimi jest i jedna žena.

V Belgii navrhl učitel J. Lemoine na obálky sešitů školních tisknouti rozličné básně a propovědi proti pití lihových nápojů, aby se takto pracovalo proti alkoholismu už za útlého věku dětského. Představený úřad však to nedovolil. (D. Z. f. a. S.)

Stavby školních budov. Od nastoupení vlády cís. Františka Josefa I. provedeno bylo v Rakousku 9260 staveb škol. budov a to v Čechách 2127, v Haliči 1785, v Dol. Rakousích 1132, na Moravě 816, v Hor. Rakousích 531, ve Slezsku 443, v Štyrsku 417, v Solnohradsku 385, v Bukovině 338, v Tyrolsku 323, v Korutanech 311, v Kraňsku 288, v Istrii, Gorici a Terstě 217 a v Dalmacii 147.

Česká škola koželužská má býti zřízena v Táboře. Byla by to první podobná odborná škola v Rakousku vůbec. V Německu jsou již tři.

K povšimnutí. Na střední hospodářskou školu přijímají se žáci toliko takoví, kteří absolvovali buď 3. ročník měšťanské školy nebo 4. tř. gymnasia neb reálky. Tři třídy střední školy nestačí. Žák ze 3. tř. školy střední musí vykonati s prospěchem zkoušku za 3. ročník měšť. školy, aby byl přijat. Dle toho teprve čtyři léta střední školy poskytnou žáku takové vzdělání, jakého nabude na měšť. škole za 3 léta. A přece je známo, že žáci ze 3. třídy

měšťanské neobstáli při zkoušce do 3. třídy reálné a dokonce už ne gymnasijní. Není-li v tom — nechceme říci snižování střední školy — ale jistě veliká nesrovnalost, a neděje-li se tím křivda žákům středních škol?

Vzácný sjezd bývalých kollegů. Abiturienti c. k. akad. gymnasia staroměstského z roku 1852 slavili onehdy v Praze první, neobyčejný sjezd po 45 letech svého rozchodu z řečeného gymnasia. V oktávě jich tehdy bylo 79 a maturovalo jich 68 za ředitele Václ. Klem. Klicpery a za professorů dra. Ig. Axamita, jich třídního, Václ. Svobody, Frant. Čupra, Frant. Šohaje, Václ. Zeleného, Václ. Štulce, katechety, Jana Jungmanna a dra. Pečírky. K pozvání svých bývalých kollegů, v Praze žijících, sjelo a sešlo se, z celých Čech, z Moravy, ze Slovenska v Uhrách, z Vídně a z Ruska, v pondělí dne 13. září v zahradě hotelu »u saského dvora« 28 pánů, vesměs více než 60letých (pět bývalých kollegů se omluvilo srdečnými dopisy, mezi nimi odborný přednosta v ministerstvu vnitra, Jul. Sagaser). Většinou se už nemohli ani poznati. V úterý 14. září v 9 hod. ráno sešli se opět všichni v Zrcadlové kapli v Klementinu, kde bývalý jich kollega Tišer, děkan a vikář v Načeradci, sloužil mši za živé i mrtvé kollegy a jich professory z r. 1852, při čemž dva bývalí ministranti, advokát G. a rada zemského soudu F., oba sněhobílí starci z českého venkova, ministrovali, bývalý varhaník, Frič, opět hrál na varhany a bývalý kalkant, notář N., opět stál u měchů. Na konec mše, k níž se dostavil též bývalý jich, jediný posud žijící professor dr. Axamit, jakož i nynější p. ředitel c. k. akad. gymnasia Sobička, prof. P. Havránek a prof. Fr. Prusík, promluvil děkan Tišer krásnou a dojemnou řeč. Potom se dali všichni ve skupení s prof. Axamitem fotografovat a po 1. hod. s poledne zasedli v zimní zahradě »u saského dvora« ke slavnostní hostin', za předsednictví prof. Axamita. Všichni s radostí přijali návrh kollegy N., aby se tak scházeli teď každého roku.

Osobní. Zemský škol. inspektor *Václav Royt* v Brně slavil dne 1. září 70. narozeniny. Za tou příčinou bývalí žáci podali oslavenci nádherné album velikých rozměrů s obrazem rodiště jeho a fotografiemi svými, v němž skoro plným počtem zastoupeni jsou též Němci. V tisícerých přípisech a telegramech projevena vzornému učiteli, který stejně účinně a neocháble obohacoval vědění jako šlechtil srdce a povahy žáků svých, upřímná úcta a láska jejich. Rovnou měrou se cení literární i úřadní působení jeho od nesčetných příznivců a ctitelů. Obecné a zvláště měšťanské školství české na Moravě utěšeně vzkvetlo jeho péčí. Spokojeně může oslavenec hleděti zpět na bohaté a zdárné ovoce tiché činnosti své; památka jeho vždy bude blažiti mysl odchovanců, kteří vesměs s chloubou se k němu hlásí jakožto k učiteli svému.

Osobní. Arthur hr. Bylandt-Rheydt jmenován odborným přednostou v min. kultu a vyučování. — Prof. plzeňské stát. průmyslové školy Miloslav Pelíšek jmenován prof. vyšší průmysl. školy v Praze. Na jeho místo jmenován skut. učitel stát. řemesl. školy v Jaroměři, Oldř. Sekerka do Plzně.

Zkušební komise pro učitelství kreslení na střed. školách pro školní rok 1898 a 1899. Ředitel: prof. Jos. Šolín; zkuš. komisaři: prof. K. Pelz pro nauku o projekci a obecně paedag. didakt. otázky, prof. Jan Koula pro ornam. kreslení, prof. Fr. Ženíšek pro figur. kreslení, prof. dr. Hostinský pro dějiny umění a sloh, prof. dr. J. Janošík pro anatomii, prof. Coel. Klouček pro modellování a prof. dr. Jan Gebauer pro jazyk český.

Úmrtí. Letošní rok školní začal se smutně. Hned dne 14. září zemřel professor dějepisu a zeměpisu na stát. reálce v Král. Hradci *Vojtěch Krupka*, též literárně činný, v 57. roce života; dne 18. září v Přerově ukrátil život svůj zvláště oblíbený professor lučby na zemské vyšší škole hospodářské *František Hásek* u věku 48 let; dne 20. září skonal professor mathematiky a deskriptivy na paedagogiu kroměřížském *Josef Soušek* u věku 37 let a posléz dne 27. září professor klassické filologie na akad. gymnasiu v Praze a bývalý professor českého gymnasia v Olomúci *Frant. Zuna*, krátce před 60. rokem života svého. Budiž čest jich památce!

Jak se „náš lid" baví. (Drobný soudobý obrázek.) Je už starý nářek, že veselost zmizela ze světa. Ovšem musí býti slovu dobře rozuměno. Dává-li se veselosti jen ten obsah, že si lidé dovedou dopřát, že se napijí, zazpívají a zavřeští, zatancují, spustí anekdoty, že si zabouří, pak je ovšem veselosti ještě dost a dost. Ale to je falešná veselost, veselost vykoupená rozmrzelostí, odporem, popeleční náladou, veselost, která je spíš sebeohlušováním, snahou překřičeti a na chvíli zastříti vážné starosti života. Odevšad na nás se šklebí obluda život, který nerozumí žertům, a pod jeho děsným, hypnotisujícím pohledem se z člověka rychle vykuřuje ono staré, antické, jasné a rovnoměrné rozpoložení ducha, které je vlastně pravou veselostí. Čím víc kultura pokračuje, čím je boj o život prudší a brutálnější, tím víc se ztrácí z lidských existencí ona tajemná záře klidných, spokojených duší; není třeba ducha prorockého k soudu, že člověk budoucí bude míti ještě méně pravé veselosti, než máme my.

Ale všichni cítíme ten nedostatek, víc či méně zřetelně, uvědoměle i neuvědoměle ve všech nás hoří stará lidská touha po pravé radostnosti, jenže pramálo z nás dovede najíti *pravou* cestu, která k ní vede. Skoro všichni živíme tu potřebu surogáty.

Potřeba je veliká, a nabídka tak málo uspokojuje. V takové situaci vždy ukazuje se celé hejno spekulantů a jarmarečníků, kteří do obecenstva měrou rostoucí lačného cpou svoje náhražky a mají dobrý odbyt. Nejvíc se to ukazuje ve velkých střediskách obyvatelstva, kde soutěž životní je nejdravější, kde nutně tedy vezdejší život se utváří co den pochmurněji a kde silný instinkt, touha aspoň po radostnějších okamžicích si vynucuje ukojení. Velká města jsou pro to studijním polem, jakými surogáty a jakými šalebnými, otrávenými prostředky obyvatel moderních metropolí se marně snaží svůj uhnaný, horký a hořký život rozsvětliti.

Netřeba jíti do prvních měst evropských, do Londýna a Paříže, už u nás je dobře vidět, jak roste zábavychtivost, jak přibývá falešných prostředků, injekcí duševního morfia, aby lidé na chvíli zapomněli na svoje temné hodiny.

Rok za rokem přibývá tanečních zábav, a s nimi roste úmrtnost mladých lidí, dělníků, řemeslníků, služek, švadlen; každý rok přirůstá všelijakých zábavných místností, hospod a vináren, šantánů a tingltanglů i bordelů; potřeba zábavy vynutila si sta společků, houfy komiků, nepřehledné hejno kočujících takyumělců a takyumělkyň, zplodila literaturu, o níž literární historie neví, ale která pro svou značnou rozšířenost přes to poutá pozornost lidí, kteří se s vyšší vedetty dívají dolů a nutí k úvahám. Vznik efemerních odrhovaček, kupletů, solových výstupů, hrubých frašek a parodií souvisí taky s celou těžkou otázkou sociální, a mělo by býti toto nízké odvětví písemnictví stejně

studováno — rozumí se jako chorobný zjev — jako se studuj vysoké odvětví beletrie umělecké jako zjev zdravý a krásný.

Ale to se zatím nikde neregistruje. Literární historik je nad to povznesen, a sociologa není. — —

Tyto poznámky mimoděk se mně dostaly z péra, když mně náhodou padly do rukou publikace malostranského papírníka Švába. Šváb je typem dryáčníka velkoměstského, který vyrábí a nabízí surogáty, jež mají lidem vyzlatit a ozářit zasmušilou vezdejší existenci. Nikdo ho nekontroluje, jeho publikace písniček, výstupů, scén, deklamací a šprýmů unikají kritice. Ale mlčení o nich se strany literárního historika neumlčuje otázku: Jaký je jejich vliv na lid? co vnášejí do něho špatného? je potřebí nějaké obrany proti takovému duševnímu travičství?

Jeho lístky a letáky nalézají odbyt; jeho tak zvané humoristické produkty se čtou a veřejně provozují; obecenstvo se jimi dává baviti a sice nejen obecenstvo nízce vzdělané, nýbrž i studentstvo a t. zv. lepší třídy, které na své programy zábavní je zařaďují.

Z jejich obsahu a obliby lze souditi na duševní hodnotu konsumentů. Je-li však tato věta pravdiva, pak niveau jejich stojí žalostně nízko. Vezměme na př. č 20. jeho »Knihovny«, Vrána a liška a Svatební košile, jak je přednášel při zkoušce Venoušek Dolejš, žák I. třídy obecné.

Vrána a liška, báseň od Ladislava Čelakovského. Na vysokém dubě sýrec držíc v hubě paní vrána seděla, sýr ten snísti hleděla, hle — hle — (znova rychleji), sýr ten snísti hleděla — Vrána a liška, báseň od Ladislava Čelakovského. Na vysokém dubě — sýr ten snísti hleděla. — Svatební košile, báseň od Jaromíra Erbena. Jedenáctá odbila a lampa ještě ho — hořela a lampa ještě svítila — co hořela, co — a lampa ještě hořela, co nad klekadlem hořela. — Svatební košile, báseň od Jaromíra Erbena. Jedenáctá odbila a lampa ještě hořela a lampa ještě svítila. — Vrána a Erben, báseň od Ladislava Čelakovského. Na vysokém dubě, vrána držíc v hubě — paní sejra seděla, lišku snísti hleděla. — Svatební liška od Jaromíra Sejra. Jedenáctá odbila a vrána ještě svítila, a nad klekadlem hořela — viděla — sýr — paní — košile. — Erben a sejra. Na vysokém dubě, paní držíc v hubě, košile ještě visela a hořela, Erbena viděla — viděla. — Erbenova košile. Jedenáctá visela a lampa ještě odbila a Erbena sníst hleděla a na dubě seděla — na dubě — na dubě. Svatební sejra. Na vysokém dubě paní ještě seděla a sýrec držíc v hubě, košili snísti hleděla — seděla — hleděla. — Jedenáctá košile. Erbenová odbila a paní ještě svítila a sýrec držíc v hubě, košile hořela, dub ten snísti hleděla a lampa ještě seděla, paní visela a vránu viděla, košili držela, paní seděla v hubě, majíc klekadlo — pane učitel, já jsem si to splet'!

(S pláčem odejde.) — Cena deset krejcarů.

Číslo 16. téže knihovny, Vdovec, sólový výstup od L. F. Šmída, s podobiznou autora za 20 haléřů — *druhé* vydání. Ukázky ze žalostnění vdovce, jenž oplakává svou Káču: My byli spolu živi zrovna jako dva slavíci; ve dne jsme zpívali a v noci jsme tloukli — jeden druhého. Někdy tloukli jsme se také ve dne, ale vždycky jenom z lásky. Ona chudák, dej jí Pánbůh nebe (pláče), chytila železný kastrol a praštila jím po mně. Tu radost, co chudinka měla, když mne trefila. Když mne netrefila, měl jsem zase já radost a tak bylo naše manželství samá radost. — Postavil jsem flašku s medicinou mezi ostatní flašky na poličku a ani jsem necekal. Po chvilce povídá moje stará,

abych jí podal medicinu. Skočím, podám jí flašku, ona asi polovinu té láhve vytáhne — ona byla zvyklá vždycky všeho moc a pak chtěla být náhle zdravá, podívala se na mne a praštila po mně flaškou. Teď jsem teprve poznal, že jsem jí podal na místě flašky s medicinou — flašku s petrolejem a to jí chudákovi dodalo. Ona to nebyla zvyklá, ona nikdy žádný petrolej nepila. Přišlo jí tak zle, že jsme musili jít pro kněze. Když si na to vzpomenu, hned bych plakal. Já mu později musil dát 4 zl. 50 kr. za křesťanskou útěchu. Pampater přišel, moje chudinka se s hausmistrovou modlila, pak zašeptala, abych jí podal hromničnou svíčku. Skočil jsem, zapálím svíčku a v té roztržitosti jsem vrazil ženě svíčku ohněm do ruky. Podívala se na mne, bože, to byl pohled a s největším namáháním řekla — (pláče). Co tak nedělá věrná a upřímná láska. Chudinka, tak špatně jí bylo, ale řekla mně to přece. Koukla se na mne a povídá: »Ty hovado!« (pláče). To bylo její poslední slovo. — Přátelé přišli a tak mne vybrakovali, že jsem ji chudinku ani neměl do čeho obléknout do rakve. Ještě štěstí, že jsme měli takové červené turecké záclony, nechal jsem jí z nich ušit rubáš a čepec. Chudinka, ona v té rakvi vyhlížela jak paňáca z fidlovačky. Kdo se na ni podíval, musil se jí dát do smíchu. (Pláče.) Chudáček měla veselou smrt, ale ona to zasloužila, ona nikdy žádnou legraci nezkazila. —

Hausmistr posypal průjezd bílým pískem, postavili jsme tam ten kafaťal — e kaťa — ne — faťa — katafalk — jako ty černě potažené necky. Na katafalk postavili jsme otevřenou rakev s mou nebožkou — nosili jí tam obrázky. Najednou vypukl v průjezdě hrozný rámus. Já co to — a on tam na ní sousedův kluk naložil obrázky ze Šípů vystříhané. — Hned za bandou šel kněz, pak nesli »pumpijefunibr« moji starou, pak jsem šel já, nejbližší příbuzenstvo, pak banderium, dvě stě bab z celého sousedství. Naše stará hausmistrová vedla kondukt. Chtěli, aby jela na koni, nebylo to ale dovoleno. Jak jsme přišli k první lotokolektuře, zarazily baby průvod a chtěly vědět, kolikátého moje stará padala, že to vrazejí na Prahu. Povídám, Káča! Sázely tedy 25 Káču, 56 její stáří a 77, poněvadž měla obě nohy křivé. — Hudba hrála překrásný smuteční pochod; schválně vybrali ten nejnovější, číslo 3 od Beethovena »Až se bude suchá lípa u Libnburka zelenat«. — Pojednou začne napřed u muziky nějaký rámus, já co to (dá se do smíchu), oni se muzikanti prali. On ten kládinesta nemohl toho flýglhornistu vystát a vrazil mu do flýglhorny za 5 kr. špekbuřt. Flýglhornista uhodil kládinetistu flýglhornou přes hlavu a za chvilku byly všecky instrumenty v povětří. — Zatáčeli jsme okolo rohu v Jindřišské ulici; vyhodili zrovna z kořalny opilého jircháře v dřevákách; ten vylít, jako když jej vystřelí, a šlápnul tím dřevákem jednomu od pumpijefunibr, co nesli rakev, na kuří oko. Ten by byl bolestí pustil rakev, já ji chtěl zachytit, klopejtnul jsem také přes ten dřevák a v té chvíli jsme byli já, moje stará, čtyři od pumpijefunibr, ožralý jirchář, všecky na jedné hromadě. Jak živ jsem takovou valnou hromadu neviděl. Živí, mrtví, střízliví a ožralí, všecko na jedné hromadě ...« — —

Kulturní dokument. Druhé vydání. *Česká Stráž, č. 12.*

Zprávy spolkové.

První schůze výborová konána dne 6. října 1897 v reál. a vyšším gymnasii v Křemencově ulici. Přítomni byli všichni členové výboru mimo p. Dra. Jos Nováka a Dra. K. Veselíka, jenž přípisem p. starostovi zasla-

ným se omlouvá a zároveň pro jiná zaměstnání úřadu se vzdává, což vzato s politováním na vědomí.

Starosta oznamuje, že dopsáno 90 ústavům ve příčině přihlášek členů. Odpovědi ochotně se odevšad posílají. Spolek »Komenský« ve Vídni poslal do knihovny spolkové památník »Z lidu pro lid«.

Jednatel referuje, že poslal gratulaci p. posl. Dr. Kaizlovi k jmenování řádným professorem a že dostal odpověď děkovací. —

Navrhuje, aby se pořádal večírek na uvítanou nových kollegů. Přijímá se jednomyslně. Další přenecháno zábavnímu výboru, jenž dorozumě se s p. starostou a jednatelem, určí místo a dobu.

Na vědomí vzat přípis z Liberce, by spolek odebral podíl (10 zl.) na stavbu Národního domu.

V příští schůzi výborové určí se program valné hromady a vykonají práce přípravné (návrhy na jmenování čestných členů, nových členů výboru za odstupující a členů komise pro změnu stanov).

Jednatel žádá za schválení, by příští číslo Věstníku bylo vydáno opět o třech arších.

Přijímá se po přímluvě koll. Somra a j. — Rovněž schvaluje se zpráva pokladníkova, dle níž obnáší celkový příjem 2161 zl. 6 kr. a celkové vydání 1954 zl. 24 kr., tak že zbývá v kase hotovost pouze 206 zl. 82 kr., z nichž se uhradí náklad za 1. číslo Věstníka. — Starosta navrhuje, by se dopsalo pp. professorům universitním, by přistupovali za členy spolku. Posléz vyřízeny ještě některé drobnější věci. Hovořeno též o nynějším nedostatku kandidátů učitelství středoškolního a o nynějším neurčitém stavu regulace platové atd., načež schůze skončena. *Fr. Jizba, zapisovatel.*

Hlídka programů.

Programy za šk. r. 1896/7 nám zaslané mají tento vědecký a literární obsah:

Brno, c. k. vyšší gymn.: 1. Paměti a zápisy Smila II. Osovského z Doubravice a na Třebíči. Napsal *Fr. J. Rypáček*. 2. Prof. František Bátěk †. Nekrolog, napsal *Karel Kořínek*.

Brno, školy Vesniny: Rozbor Pohorské vesnice B. Němcové od prof. *Vinc. Vávry*.

Čáslav, c. k. nižší gymn.: Zoologické praeparační methody. Napsal *A. Nosek*.

Hodonín, matič. čes. reál.: 1. Poměry lidu poddaného v západní části moravského Slovenska v polovici XVIII. století. Podává *F. A. Slavík*. 2. Obrázky z cesty po Italii. Napsal *Ig. Hošek*. 3. Budova české reálky a její posvěcení. Se slavnostní řečí J. M. nejdůstojnějšího biskupa p. Dra. Fr. S. Bauera s vyobrazením.

Hradec Králové, c. k. vyšší reálné školy: O vodě požitkové, o chemickém zkoušení vod vůbec a vod královéhradeckých zvláště. Napsal *Eman. Milbauer*.

Král. Vinohrady, c. k. gymn.: Astrachaň. Cestopisné vzpomínky *V. J. Duška*.

Lipník, matič. reálka: 1. Některé úkoly učitele přírodopisu. 2. Poznámky z prakse. Napsal *B. Řezníček.*

Litomyšl, c. k. gymn.: O poesii Julia Zeyra. Napsal *Jan Voborník.*

Louny, obecní reálka: Vznik a kronika ústavu. Podává *Al. Zdráhal.*

Ml. Boleslav, c. k. vyšší gymn.: Geologický nástin nejbližšího okolí města Ml. Boleslavě, podává *Dr. Ig. Konvalinka.*

Místek, čes. gymn.: nemá ještě vědeckého článku.

Nové Město, zem. vyšší reál. školy. 1. Katalog učitelské knihovny. Sestavil *Ant. Jelínek.*

Olomouc, c. k. čes. gymn.: Úvod ke školnímu vydání Shakespearova »Makbetha«. Napsal *Jos. Bartocha.*

Písek, c. k. vyšší reálka: 1. Kreslení po stránce vzdělávací a praktické. Napsal *Aug. Trakal.* 2. Soustavný přehled rodů rostlin cévnatých, samorostlých a obecně pěsťovaných v okolí píseckém. Sestavil *Jos. Kubín.*

Plzeň, c. k. čes. vyšší gymn.: O poměru Racineovy Tebaidy k Euripidovi, Senekovi a Rotrouovi. Podává Dr. *Eman. Tůma.*

Praha, c. k. čes. reálka: Seznam knihovny učitelské. Sestavil Dr. *Jindřich Metelka.*

Praha, c. k. gymn. na Malé Straně: Ze školské praxe. Podává *I. Sommer.*

Praha, c. k. akadem. gymn.: Sedm proti Thebám. Přeložil Dr. *Frant. Loukotka.*

Praha, c. k. reál. a vyšší gymn.: 1. Seznam spisů, chovaných v knihovně učitelské. Sestavil Dr. *Jan Novák.* 2. Professor Karel Koblížek. Pohrobní vzpomínka od *Fr. Vacka.*

Přerov, c. k. vyš. gymn.: Katalog učit. knihovny. Sestavil *A. Fischer.*

Příbram, c. k. real. a vyš. gymn.: Katalog bibliotheky professorské. Sestavil *Edvard Volek.*

Rychnov nad Kněžnou, c. k. vyš. gymn.: Vybrané části z Přírodopisu K. Plinia Sekunda. Přeložil a vysvětlivkami opatřil *Jos. Tvrdý.*

Slaný, c. k. vyš. gymn.: Seznam knih učitelské bibliotheky. Sestavil *Fr. Pavlásek.*

Uh. Hradiště, c. k. čes. vyš. gymn.: Význam Bernarda Bolzana ve vědě logické. Podává Dr. *Jos. Sedláček.*

Valašské Meziříčí, c. k. vyš. gymn.: K soukromné četbě z jazyků staroklassických. Načrtl Dr. *Fr. S. Kovář.*

Vys. Mýto, c. k. vyš. gymn.: Z říše Svantovitovy. Od. *Frant. Jezdinského.*

Zábřeh, matiční gymn.: Objevení východní Asie. Napsal *Fr. Kahlík.*

Vukovar, obecní reál. gymn.: † Dragutin pl. Šram. — Nekrolog, napisao Eugen Kamenar.

Hlídka literární.

Časopisy.

Časopis Matice Moravské. Roč. XXI. Seš. 3—4. Red. V. Brandl a Fr. Bartoš. Hlavní spolupracovníci F. A. Slavík a dr. Fr. Kameníček. Fr. Palacký od dra. Jar. Hanela. — Švédové u Brna od dr. Fr. Šujana. — O některých zajímavých památkách staročeského písemnictví od Fr. Bílého. — Svetozar Hurban Vajanský od Jana

Kabelíka. — Na jihovýchodní Moravě od Jos. Klvaně. — Mince a mincovnictví markrabství moravského od J. L. Červinky. Král Václav I. a vpád Tatarů na Moravu od JUDr. Jar Demla. — Vývoj území našich katastralních obcí od J. Tiraye. — K dějinám selského poddanství od F. J. Rypáčka. — Umělecké a vědecké zprávy. — Lite: atura.

Časopis Musea království Českého. Red. Ant. Truhlář. Roč. 71., sv. 3—4. Obsah: Rozhledy po nynějším stavu psychologie. Podává Dr. Fr. Krejčí. — Vzájemné dopisy Václava Hanky a Jana Kollára. — Zbytky staročeské legendy »o narození a dětinství Krista Pána« ze XIV. století. Podává A. Patera — Zpráva o českém rukopise v Bodleanské knihovně v Oxfordě. Podává P. Sýrku. — Studenti z Čech a Moravy ve Witembergu od r. 1502 až do r. 1602. Sestavil Ferdinand Menčík. — Zápisky Jana Jeníka z Bratřic v bibliothece Musea království českého. Podává Dr. Čeněk Zíbrt. — Novější práce o činnosti slovanských apoštolů sv. Cyrilla a Methodia. Podává Václav Vondrák. — Kalendářík z národního života Lemkův. Napsal Frant. Řehoř. — O dvanáctém zeměpisném sjezdu v Německu. Podává Jindř. Metelka. — Drobné příspěvky. — Hlídka literární. — Zpráva o Matici České.

Český časopis historický. Vydávají J. Goll a A. Rezek. Roč. III. Seš. 4—5. Obsah: L. Niederl-, Palaethnologie. — V. J. Dušek, Dobnerův původ a příbuzenstvo. — Mikoláš řečený Efficax z Lucemburska a Mikuláš levoboček krále Jana. od L. Klicmana. — Majestát krále Fridricha Falckého. Napsal J. Čelakovský. — J. Čihula, Luther a Čechové podobojí. — J. Krejčí, Vliv poměrů církevních a státních na literaturu staroněmeckou. — Literatura. Přehled článků v časopisech. — Zprávy.

Český lid. Red. dr. Č. Zíbrt. Č. 6. Nové články: Zíbrt, Literárně-historické a lidovědné srovnávací studie A. N. Veselovského. — Tille, Madame Sans-Gêne v českých pohádkách. — Lego, Žnecké popěvky ze Sedlčanska. — Zíbrt, Na den sv. Anny. — Týž, Historické vysvětlivky některých obyčejův, obřadův a slavností. — Řeč při stínání kohouta a shazování kozla. — Kovárny a mlýny. — Týž, Z netištěných zápisků Krolmusových. — Peters, Nářek zbožného rolníka v r. 1646. — Dr. Smyčka, K ornamentice listin moravských. — Zíbrt, Příspěvky k bibliografii lidovědy československé. — Boží muka. — Pozor na slovácké vyšívky! — Ig Hošek, Jak smy se bili u Solferina. — Slováci v Gerlachově na Spiži. — Fr. V. Bouchal, Pohádky z Krumlovska. — Rejstřík, sestavil Zd. Nejedlý. — Ročník ten věnován Fr. Bartošovi k 60. narozeninám.

Hlídka. Red. Dr. Pav. Vychodil. Nákl. benedikt. knihtiskárny v Brně. Čís. 7—10. Články nové: Dr. Fr. Nábělek, O hmotě. — Jan Oliva, Symbolika dle praxe. — L. Bureš, Víra — cíl badání. — Bohaté rozhledy po písemnictví a umění, sociálním a politickém životě, školství atd.

Listy filologické. Nákladem Jednoty českých filologů v Praze. Rediguji Jan Gebauer, J. Král, Fr. Pastrnek. Roč. XXIV., seš. 4. Obsah: Příspěvky k dějinám divadla řeckého. Píše F. Groh. — Ἐκτήμοροι od téhož. — Střídnice za ъ, ь v polštině od J. Polívky. — České překlady polské postilly Řehoře z Žernovce. Životopis bratra Mik. Drabíka. Napsal Hynek Hrubý. — Klasobraní po rukopisích. LI. Pražský evangeliář. Otiskuje Fr. Černý. — Úvahy a zprávy. — Z filologie slovanské od L. Čecha, J. Polívky a Fr. Pastrnka.

Museum, czasopismo towarzystwa nauczycieli szkół wyższych. Red. dr. B. Mańkowski. Zeszyt 6—10. Obsah: Střední školství v Předlitavsku. — O reformě klassické lektury na vyšších gymnasiích od K. Fischera. — Usnesení Akademie věd o psaní cizích slov od B. Szomka. — Úřední hlas o soukromé četbě od dr. Śmialka. — Objasnění k »Wypisům polským«. — Z oboru geografie od W. Hecka. — Gymnasium těšínské. — Obrázek z návštěvy gymnasií knížectví varšavského od dr. Karbowiaka. — Ženská gymnasia od O. Mikrona. — Recense. — Zprávy spolkové atd.

Naše Doba. Revue pro vědu, umění a život sociální. Roč. IV. Seš. 9—12. Red. dr. T. G. Masaryk. Vyd. Jan Laichter na Král. Vinohradech. Obsah: O modlitbách národních. Napsal E. L. — Moderní humanita: Náboženstvím jest tvůrčí láska. Aug. Smetana. — Ženský sjezd. Napsal V. R. — Sociální filosofie utopistických románů. Napsal Ludwig Stein. — Otázka náboženská a moderní filosofie. T. G. Masaryk. — Zprávy ze školství obecného. — O hnutí »přátel míru«. Referuje Vojtěch Hořínek. — Význam obecného školství pro naše století. — Zveřejnění služby lékařské. Napsal Dr. Vlad. Preininger. — Studium venkova. Napsal Fr. N—ý. — Úvahy a kritiky. — Zprávy.

Oesterreichische Mittelschule. Orgán něm. professorských spolků v Rakousku. Ročník XI., sešit 2. a 3. Obsah: Povzbuzení z oboru názorného vyučování od

G. Spenglera. — Reforma zkoušek kandidátů učitelství středoškolního od dra. Ant. Polaschka. — Používání pramenů při vyučování dějepisném od dra. Ant. Beckera. — Referát o služební pragmatice. — Literatura. — Zprávy spolkové a j.

Osvěta. Redaktor a vydavatel Václav Vlček. Roč. XXVII. Díl II. Seš. 7—10. — Obsah: Náš ústavní vývoj od r. 1848. Podává dr. Bohuš Rieger. — Letošní popis obyvatelstva na Rusi. Od Jos. J. Toužimského. — Poslední tři palmodie. Od Jar. Vrchlického. — Dědoušek Sehnal. Od Frant. Heritesa. — Čechoslované a civilisace. Píše dr. Hermenegild Jireček. — O československé vzájemnosti. Uvažuje K. Kálai. — Boj o Makedonii Od Jos. J. Toužimského. — O předvídání povětrnosti. Napsal B. Navrátil. — Lekním. Od Karla Legra. — Veteš. Od Aug. E. Mužíka. — Z výletu do Haliče. Od Ig. Hořice. — Konec idyly od B. Kaminského. — Nešťastný proslov. Od J. V. Jahna. — Z královského denníku. Od J. V. Mourka. — Adam Asnyk. Od Fr. Kvapila. — Světoborce. Od G. Preissové. — Rozhledy.

Paedagogické rozhledy. Vydává dědictví Komenského. Roč. XI., seš. 1. Obsah: F. V. Krejčí, Individualism a výchova. — G. A. Lindner, O představách zabavených. — J. Šmaha, J. A. Komenský vzdělává vyučováním názorným smysly ževnitřní, vnitřní city, pocity, chopy, pochopy, pojmy. — Rozhledy literární. — Zprávy školské. — Volné listy.

Sborník České společnosti zeměvědné. Pořádá dr. J Metelka a dr. J. Frejlach. — Roč. III. seš. 4—5. Obsah: Ze Singapuru na Novou Guineu od E. St. Vráze. — Z vycházky po Sicilii od dr. J. Metelky. — Předběžné výsledky prvého všeobecného sčítání lidu v Rusku od Jaromíra Hrubého. — Rus. a Britsko v Asii od dr. Em. Faita. — Zprávy. — Literatura.

Sborník historického kroužku. Vydává družstvo Vlasť; rediguje dr. M. Kovář. Rok 1897, seš. 6. Cena 90 kr. Obsah: Z rodinné kroniky pánů z Oppersdorfu od Jos. Vávry. — Z katol. misií na Moravě a ve Slezsku v době katolické reformace. Z pozůstalosti Jul. Chodníčka upravil dr. M. Kovář. — Jak byla kompaktata v Čechách provedena. Frà Jos. Hamršmid. — K dějinám sporu Stanislava Pavlovského z Pavlovic, biskupa olomúckého, se stavy moravskými. F. J. Rypáček. — Václav Šturm a čeští bratři. Václ. Roudnický. — Úřední jednání konsistoře pražské ve příčině jinověrců v Čechách v l. 1730—1747. Dr. Ant. Podlaha. — Drobné zprávy a posudky. — † Dr. Kl. Borový.

Svět zvířat. Illustrovaný měsíčník pro zvelebení chovu a trhu užitkového zvířectva. Roč. I. čís. 1. a 2. Ústřední orgán mnohých spolků. Redaktor Václ. Fuchs. Vychází v Jičíně nákladem 10.000 výtisků.

Knihy.

Laichterův Výbor nejlepších spisů poučných. V letošním ročníku vyšly Úvod do studia člověka a civilisace. Napsal E. B. Tylor. Přeložil Fr. Rajchl. Cena zl. 2·80, váz. zl. 3·40. Vznik národního hospodářství. Napsal Karel Bücher. Se svolením spisovatelovým přeložil Dr. Josef Gruber. Cena zl 1·30, váz. zl. 1·90. Za vydání obou těchto vynikajících spisů jsme vydavateli opravdu povděčni. Z nich český intelligent si odnese hojný zisk. Zvláště pilně by je mělo čítati akademické studentstvo naše. Nyní počíná vycházeti velice krásná kniha Vychovatelští reformátoři. Napsal R. H. Quick. Přeložil Dr. Břetislav Foustka. Vyjde úplně v 10 sešitech po 24 kr. i se zásilkou po 25 kr. Nakladatelství Jana Laichtera jest na Král. Vinohradech, Žižkova ul. 10.

Kalendář profesorstva českého na šk. rok 1898, uspořádaný dr. Břet. Foustkou a vydávaný K. Brandeisem v Třeboni, podnikl letos třetí pouť do našeho světa. Ale vystrojil se na ni lépe než druhdy: obmezil se zatím na část odbornou a praktickou, zdokonaliv obě podle projevených přání, (též římský kalendář je připojen), a schematismus osobní poslán bude o sobě všem odběratelům kalendáře bez dalšího příplatku, jakmile se dotiskne pozměněn dle stavu prof. sborů na počátku *letošního* roku školního. Tím se jistě zavděčí.

Slezský kalendář. Vydává c. k. soudní sekretář Bedř. Šimeček v Těšíně. Cena 45 kr. Obsah hojně poučný a vesměs cenný. Mezi přispěvateli jsou též radové c. k. zem. soudu V. Hrubý a posl. dr. Fr. Sláma. Zasluhuje plné podpory.

Nakladatelství Kobrovo vydalo 8. ročník svého *Studentského kalendáře*. Obsahuje mimo jiné chronologický přehled všeobecných dějin a 4 pěkné životopisy (s podobiznami): *Fr. Palackého*, min. rady dr. *Ant. Rezka, Bedř. Schnella* a *Václ. Royta*.

Přehled literatury římské až do Hadriana. Sestavil prof. T. Šílený. Na straně archu vytištěna všechna důležitá literární jména římských spisovatelů s přehledem politických a kulturních událostí. Doporoučí se filologům, historikům a žákům středních škol. — Cena 10 kr. Při větší objednávce po 7 kr. (Dopsati na c. k. české vyšší gymnasium v Brně.)

Cechner Ant., *O slozích stavebních*. Seš. 1. a 2. (Str. 1—64). Cena seš. 25 kr. Nakladatel I. L. Kober, knihkupec v Praze. — Potřeba díla podobného pociťovala se u nás již delší řadu let. Ať student, ať praktik český nucen byl ku rozšíření vědomostí svých ku pomoci bráti díla cizojazyčná. Vítáme proto vydání spisu svrchu jmenovaného co nejvřeleji, neboť jak již z prvních sešitů poznáváme, bude dílo to nejen lepším a obraznějším děl cizích, nýbrž také užitečným rozhojněním odborné literatury. Spis psán jest populárním slohem, čímž nijak nemíníme říci, že odborník nemohl by knihy ku vědeckému studiu používati. Látka rozdělena jest ve dvě části, z nichž první pojednává vedle delšího úvodu theoretického o slozích starověkých (starovýchodní, starozápadní, klassický), díl druhý o slozích novověkých a stavitelství současném. Za práci cennou ručí nám jméno autora, známého svými pracemi na výstavě národopisné. *M.*

Německočeský slovník. Za pomocí četných odborníků sestavuje dr. Jos. V. Sterzinger. Nakl. J. Otto. Dospěl k sešitu 63. (ke slovu Tuchhansl). Seš. po 40 kr.

Čítárna Švandy Dudáka. Pořádá Ignát Herrmann. Nakl. F. Topič. Seš. 29—34. Karel V. Rais, Za světem, dva obrazy z hor. — Seš. 34—38. K. M. Čapek, Nedělní povídky. — Seš. 38—41. Karel Leger, Chvilku zas doma. Kus románu a satiry (verš.) — Sešitem 41. počínají se povídky Jos. barona Krušiny ze Švamberka o názvu Starým perem.

Křesťanská sociologie. Sepsal dr. Robert Neuschl, prof. theologie v Brně. Nákl. papež. knihtiskárny benediktinů rajhradských. Sešit 1. Cena 50 kr.

Dr. *Fridtjof Nansen:* Na severní točnu. Překlad rediguje dr. Jiří Guth. Nakl. J. Otto. Sešitem 35. a 36. (po 30 kr.) jest ukončen II. svazek tohoto díla. Připojeny jsou fysikální mapa severních polárních zemí a předběžná mapa skupiny ostrovů, známé pod názvem Země Františka Josefa, obraz Nansenův, zevrubný rejstřík atd.

Malebné cesty po Praze. II. Malá Strana I. Napsali Edv. Herold a Jan Herain. Illustrují E. Herold a V. Oliva. Nakl. F. Topič.

Tyrolské elegie Havlíčkovy vyšly u téhož nakladatele ve vyd. 4. a Křest sv. Vladimíra ve vyd. 5. Cena 10 kr. a 16 kr. Ostatní časopisy a knihy příště.

Výbor spolkový dovoluje si upozorniti všechny pány kolegy a členy spolku na literární podnik svůj **Českou knihovnu zábavy a poučení**, která má za úkol splniti jednu z velikých povinností českého professorstva k naší mládeži za vážných dob nynějších, kdy všemi branami se k ní vtírá četba lehká a otravná, a poskytovati svému čtenářstvu čtení opravdu dobré, užitečné a ušlechťující, slohem správným a poutavým. Jest to jediný podnik určený mládeži středních škol a stejně škole jako rodinám příhodný, který však potřebuje neochabující přízně a podpory našeho stavu. Proto jej výbor doporučuje co nejvroucněji členstvu našeho spolku na péči. Branišovu Katechismu dějin umění dostalo se vys. ministerstvem uznání v té formě, že schválen byl za pomocnou knihu vyšším dívčím školám.

Nový ročník právě byl zahájen ladně psaným dílem tak nešťastně zemřelého kollegy Methoda Molčíka: illustrovanými Obrázky ze starého i nového Pelloponesu, které vhodně doplňuje a rozšiřuje vědomosti školou získané. Dílo zabere 4 sešity. Po něm následovati bude Kytka lyriky Jar. Vrchlického s úvodními výklady všech druhů básnictva lyrického a neobyčejně půvabně a prakticky psaný cestopis do Ameriky od řed. továrny bar. Ringhoffera, Fr. Heringa.

Knihtiskárna J. Otty v Praze.

VĚSTNÍK
ČESKÝCH PROFESSORŮ.

Administrace školská ve Francii.

Napsal **Fr. Drtina.**

V celém zřízení francouzského školství středního jest proveden tuhý centralismus, jenž valně omezuje volnost individuální a pro úspěch práce školní nemá vždy účinků příznivých. Centralismus ten má původ svůj v politice školské Napoleona I., jenž ze školství veřejného vůbec učinil monopol státní, bedlivě k tomu přihlížeje, aby jednotný duch konservativní a vládě oddaný všude zavládl. Vychování dobrých vojáků a řádných úředníků bylo mu úkolem předním, pokrok vědecký a osvětový účel veřejného školství byly mu fantomy, jimiž ob čas, bylo-li třeba, veřejné mínění bylo vnaděno. Od něho dostal souhrn školství státního všech stupňů jednotný název »Université de France«, jež zahrnovala takto veškeré školství státní, jsouc sama jednotna a nedělitelna (une et indivisible) jako císařství samo a představujíc jaksi zosobnění a ztělesnění osvětové činnosti státní (L'état enseignant). V čele školství takto zcentralisovaného stál *Grand maître de l'université*, císaři osobně odpovědný, jemuž byl přidělen sbor poradní (Conseil d'Université). Grand maître míval v oboru školství moc absolutní. Celá Francie byla rozdělena na 16 okresů školských, zvaných *académies* — kteréž dosud existují — v čelo každé postaven *recteur* a jemu k ruce přiděleni *inspecteurs d'académie* a jako sbor poradní *conseil académique*. Členy toho i všechen personál školský jmenoval Grand maître.

Centralismus tento měl neblahý vliv na život vnitřní v lyceích francouzských, a stinné následky jeho trvají až po dnešní den. Lycea francouzská za Napoleona podobala se kasárnám a klášterům zároveň. Tradice klášterní ústavů jesuitských byla jen podporou vojenské supernaci škol napoleonských. Žáci byli vedeni k poslušnosti slepé, založené na bázni k představeným, a professoři naproti provisorovi a vyšším úřadům neměli nejmenší iniciativy a samostatnosti. Představení lycea (provisoři a censoři) obyčejně se neženili, professoři směli se sice ženiti, nemohli však bydliti pak v lyceu, a vůbec to nebylo rádo viděno. Žáci měli stejnokroj: šaty černé s modrými výložky; professoři při slav-

nostních příležitostech (zvl. při udílení cen) oblékali — a činí tak dosud — roucha kněžským podobná (robes). Lyceum samo se svým internátem bylo malou vojenskou posádkou. Žactvo rozděleno na compagnies, v jichž čele stáli sergents a caporaux. Buben měl důležitý úkol a řídil celou výchovu. I dnes na lyceích francouzských jest náš zvonec bubnem nahrazen. Nikoli lidé — vojáci byli vychováváni. Celá administrace školská pracovala o to všemi prostředky, aby uměle vypěstila oddanost ku vládě císařské, jejíž officielní titul byl »dépositeur du bonheur du peuple«, aby vzbudila enthusiasmus vojenský, vychovala kult militarismu a obrazotvornosti mládeže představila vojenská vítězství Napoleonova jako poslední slovo lidské velikosti. Za restaurace přes horlivé úsilí Guizota, Cousina a Villemaina neblahé vlivy napoleonské politiky školské nemohly býti odstraněny, a druhé císařství v ní spíše pokračovalo, potlačujíc veškerou volnost a samostatnost. Školství střední bylo tehdy velmi zanedbáno, lyceím nedostávalo se všeho: vzduchu, světla i tepla. Rovněž plány učební byly plny vad a nedostatků, jsouce zastaralé a vzpírajíce se myšlenkám novým. Volnost vyučování stala se za této doby vůbec prázdným heslem. Vše bylo předepsáno a kontrolováno do nejmenších podrobností, často malicherných. Zákonem Falloux-ovým z r. 1850 přidružil se k monopolu universitnímu dozor církevní. Od professorů byla požadována přísaha věrnosti; kdo prokázali se vynikajícím odborným vzděláním, byli podezříváni, zvláště filosofie pak ze škol středních byla tehdy úplně vyloučena a nahrazena neškodnou formální logikou. Teprve ministerstvo Duruyho (1866) znamená obrat velmi utěšený, jím zahájena éra důležitých reforem školských.

Nebylo však možno do dneška odstraniti všechny neblahé účinky zpátečnické administrace školské dob minulých. Zvláště na tuhý centralismus neustávají nářky ve kruzích francouzského učitelstva středoškolského.

V čele školství jest ministr vyučování, jemuž jsou podřízeni *tři ředitelé* (*directeurs*) školství obecného, středního a vysokého. Ředitelem školství středního jest dnes *Elie Rabier*, vynikající současný filosof francouzský. Vedle těchto tří jsou v ministerstvu *ředitelé sekretariátu* (věci archivální, práce historické, knihovny, učené společnosti v poměru ke státu atd.) a *umění*. Všichni ředitelé pod předsednictvím ministrovým tvoří ministerskou radu (*le conseil du ministère*). Celá Francie rozdělena i dnes na 16 akademií, v každé z nich spravuje školství všech tří stupňů *recteur de l'académie*, ministrovi podřízený a osobně zodpovědný. Dozor nad školstvím vykonávají inspektoři, a to *les inspecteurs généraux* (8 pro střední školy pro celou Francii, a to 4 pro předměty humanitní, 4 pro realie) a *les inspecteurs de l'académie* (pro jednotlivé departementy mimo Paříž, kde jest jich 8). Rektor pomocí inspektorů akademie jest nejbližším představeným provisorů lycejních a principálů (principaux) kollejních, dozírá mimo to i na střední školy soukromé. Měsíčně na základě zpráv provisorů a principálů sestavuje zprávu pro ministerstvo o stavu jednotlivých lyceí. Rektor činí návrhy o postupu professorů, dosazování na místa uprázdněná, povyšování atd., podává ministerstvu rovněž dobrá zdání o vnitřním zřízení a rozpočtech lyceí jednotlivými provisory předložených. Vlastním jeho orgánem výkonným jest pro každý département zmíněný *l'inspecteur d'académie*. Školství obecné

jest vyňato z přímé pravomoci rektorské a podřízeno v každém département inspektorovi, jenž o potřebách jeho samostatně rozhoduje. Ovšem jest inspektor tento závislý na polit. prefektovi (anal. našemu okresnímu hejtmanu) a na prefektuře má též svou kancelář. Tím školství obecné jest z části vyňato z organisace universitní a podléhá vlivu administrace politické. Každé podání musí projíti předepsanou cestou hierarchickou. Professor žádost, zprávu atd. podá provisorovi, ten odevzdá ji se svým dobrozdáním inspektorovi, inspektor s dobrozdáním novým pošle ji rektorovi a ten zase s vlastním návrhem příslušnému řediteli v ministerstvě vyučování. Tím přirozeně vyřizování každé věci se prodlužuje a ztěžuje. Těžkopádnost aparátu byrokratického a malá volnost i samostatnost učitelstva středoškolského ve svobodné Francii je zřejma na př. z tohoto fakta. Na konci školního roku jest na lyceích francouzských domácí slavnost, spojená s rozdělováním cen žactvu (distribution des prix) — zbytek to zřízení jesuitských, podobně jako u nás bylo před r. 1848. Jeden z professorů má slavnostní řeč, musí však ji napřed doslovně vypracovati, text předložiti rektorovi a přednášeti pak jen to, co takto jest autorisováno. V ministerstvu samém jsou důležité věci týkající se středního školství, zvláště záležitosti osobní, projednávány v poradním sboru (*comité consultatif*), jejž tvoří vzpomenutých osm inspektorů zemských (*les inspecteurs généraux*) pod předsednictvím ředitele školství středního.

Toť ve stručném nástinu souhrn výkonné moci francouzských úřadů školských. Naproti této exekutivě, jež celkem vyvíjela se historicky od dob Napoleonových, představují sbory poradné, jichž členi jsou většinou od učitelstva voleni, jaksi moc zákonodárnou a soudní v oboru školství a jsou zřízeny v nynější podobě teprve v letech 80tých.

Nejvyšší sbor poradní pro všechny záležitosti školské celé země jest *Conseil supérieur de l'instruction publique.* V době dřívější a zvláště po r. 1848 složen byl sbor tento z různých zástupců vynikajících stavů a sborů ve státě: duchovenstva, vojska, úřednictva, šlechty atd. Toliko učitelstvo nebývalo v něm vůbec zastoupeno. Svědčilo to jen o pokleslosti a závislosti stavu učitelského v době té. Šlo o to, zvenčí učitelstvo kontrolovati, na ně dohlížeti, nikdo se nestaral o povznesení jeho důstojnosti a zvýšení jeho samostatnosti. O školství a důležitých potřebách jeho radili se a rozhodovali lidé zájmů zcela odchylných, nemající pro ně náležitého porozumění. Náprava velmi důležitá a dalekosáhlá stala se zákonem ze dne 27. února 1880, jenž stanoví nové složení nejvyšší této rady školní. Původcem zákona tohoto jest *Jules Ferry*, vůdčí pak jeho ideou, aby sbor ten skládal se výhradně ze členů sborů učitelských a po většině byl doplňován svobodnou volbou. Sbor skládá se dnes z 58 členů, z nichž toliko 13 jest jmenováno presidentem republiky dle návrhu ministra vyučování, a to 4 mají býti vzati z učitelstva škol soukromých, ostatních pak 9 jmenováno z úřednictva školského (ředitelů ministerských, zemských inspektorů, rektorů atd.). Všichni ostatní členové jsou voleni. Připadá pak na Institut 5 členů (volených dle jednotlivých tříd), po dvou aneb jednom na jednotlivé vysoké školy a fakulty, 8 na agregované professory lyceí (dle 8 tříd agregace), 2 na professory kollejí pokud jsou licenciés, 6 je zástupců volených školství obecného. Členové jsou voleni aneb jmenováni na čtyři léta. Řádné

schůze tohoto sboru konají se dvakrát do roka. Složení sboru tohoto jest jedním z nejzdárnějších projevů demokratického ducha současné Francie. V nejnovější době i *repetitoři* lycejní žádají, aby ve sboru tomto zasedali též zástupcové z jich středu volení. A nelze upříti, že požadavek jich jest oprávněný. Ovšem volební právo směli by míti jen ti, kdo jsou *licenciés*.

Dobře děl Marion, že zřízení sboru tohoto znamená revoluci v dějinách francouzského veřejného školství, a že jest jednou z nejvýznamnějších událostí naší doby.

Složením sboru nejvyššího dobře je naznačena a ve správě své provedena jednota veškerého školství. cit solidarity vespolné zaručen je zvláště rovnoprávným zastoupením všech zástupců různých oborů školských.

Sbor tento má ovšem hlas poradní, ale správa školská je v určitých věcech zákonitě povinna dotazovati se po jeho dobrém zdání a dbáti ho ve svém počínání.

Užší výbor ze středu tohoto sboru volený slove *Section permanente du conseil supérieur* a skládá se z 9 prvých členů presidentem jmenovaných a ze 6 ministrem z ostatních vybraných. Tento výbor stále zasedající připravuje návrhy pro plný sbor, podává dobrá zdání o založení nových škol neb zřízení nových stolic a všech otázkách správy a kázně školské se týkajících, pokud ministrem mu byly přikázány; uprázdní-li se stolice nějaká na fakultě některé, navrhuje výbor tento dva kandidáty současně s příslušnou fakultou.

Nejvyšší rada školská ve Francii vyslovuje se hlavně o programech a methodách vyučovacích, o řádech zkušebních, o dozoru na školy soukromé, o knihách učebných, o různých krocích správních a kázeňských atd., jsouc zároveň poslední instancí appelační z ustanovení sborů akademických, o nichž níže promluvíme. (Ostatek příště.)

O pohybu praecessním.

Napsal dr. *Jan Krištůfek.*

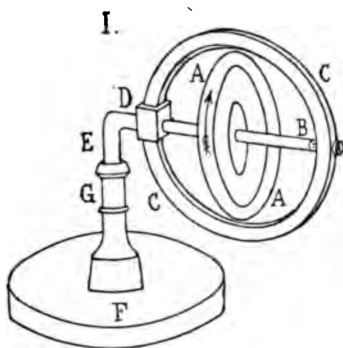
Pohyb praecessní konají osa zemská i osy jiných planet, pokud mají tvar sferoidu na pólech zploštěného, a rovníky jejich nesplývají s rovinami jejich elliptických drah; pohyb ten děje se při roztočeném vlku neb čamrhounu, když některý z nich šikmo na vodorovnou podložku jedním koncem osy postavíme a pak uvolníme; děje se též, jak bylo lze předvídati a jak pokusy zjištěno, u projektilů vrhaných z tažených děl atd.

Ve škole se ukazuje pohyb ten některým ze školních přístrojů, jako jsou: Bohnenbergerův stroj, Foucaultův gyroskop, Fesslův stroj a Schmidtovy setrvačníky. Sem příslušné, na první pohled překvapující a vždy poutavé výjevy, jež vyplývají z jednostranného popudu na osu hmoty kolem této souměrně rozložené a v rotačním pohybu se nalézající, jsou ve spojení s příslušným vysvětlením pojaty v učebnou látku pro vyučování fysice ve vyšších třídách středních škol.

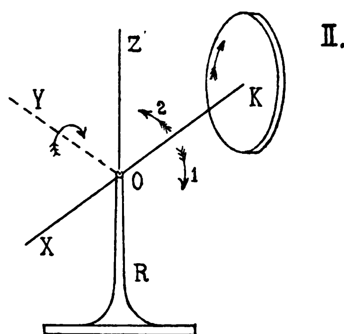
Ctění kollegové odborníci jsou zajisté za jedno se mnou v tom, že učitel fysiky v VI. třídě reálné nebo v VII. třídě gymnasiálné zvlášť ekonomicky a obezřele si musí vésti, má-li úkolu svému náležitě dostáti při značném rozsahu předepsané látky, která nad to v části jednající o mechanice hmot pevných přes opravdové přičinění učitelovo i snaživějším žákům působí dosti značné obtíže, tak že je nutně třeba u mnohých statí i postup poněkud uvolniti.

Nelze pak za těchto okolností stati o praecessním pohybu více než jednu neb nejvýše půldruhé hodiny vyučovací věnovati.

Aby při tak těsně vyměřené době bylo možno docíliti se žáky skutečného úspěchu, k tomu třeba přestati na stručném vysvětlení, z přístrojů vybrati nejvhodnější, z pokusů voliti pouze nejpřípadnější a možno-li sestaviti krátké pravidlo, jímž by se všechny sem příslušné výjevy zahrnuly.

Obr. I.

Obr. II.

Vysvětlení změny polohy osy otáčených hmot, souměrně kolem ní rozložených, z vnějšího jednostranného popudu jsou, pokud mi známo, dvě.[1])

První, obecně známé a do učebnic pro střední školy pojaté, bylo uveřejněno Poggendorffem[2]) v časopise »Poggendorff's Annalen der Physik« v 30. svazku 1853 v Lipsku vydaném, k němuž dal podnět mechanikem Fesslem sestavený a Poggendorffovi zaslaný stroj (obr. I.).

---

[1]) Pátral jsem po brožuře, o které Schmidt ve svém návodu k pokusům s jeho setrvačníky činí zmínku a ve které dle jeho udání jsou uvedena vysvětlení zákonů, na kterých pokusy ty se zakládají. Ač jsem činil poptávky v Praze, ve Vídni i v Drážďanech, nemohl jsem se brožury té dopíditi. Domnívám se však, že vysvětlení jeho se nebude as podstatně lišiti od Poggendorffova neb Waltenhofenova.

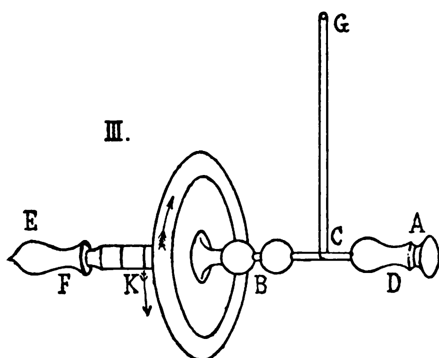
[2]) Původní vysvětlení Poggendorffovo zní: »Dejme tomu, že má přístroj z počátku polohu obrazem (I.) znázorněnou, t. j. kruh s otáčivým v něm kotoučem nechť se nalézá v pravo od svisné osy *E*; dále budiž osa *B* držena vodorovně a v pohyb otáčivý uvedena na př. tak, aby strana kotouče *A* ku pozorovateli obrácená pohybovala se vzhůru. Rotací tou dosáhly všechny části kotouče tangenciálné rychlosti, jež si můžeme mysliti rozložené ve svisné a horizontálné složky. Při tomto směru rotace jdou vertikální složky v polovině kotouče k pozorovateli obrácené vzhůru a v odvrácené dolů, vodorovné v horní polovině kotouče od pozorovatele, v dolní k pozorovateli. Nyní si mysleme kruh *C* uvolněný tak, aby se obsahem svým pod-

Jiného druhu vysvětlení podává Waltenhofen ve svém spise: »Grundriss der allgemeinen mechanischen Physik, Leipzig 1876« na str. 82. až 84., a sice na základě rovnoběžníku úhlových rychlostí čili na základě skládání dvou rotačních pohybů kolem os na vzájem se protínajících, o kteréžto partii nejstručněji pojednává Ettingshausen v § 145. zaujímajícím $1^1/_2$ stránky. Zákon zde platný zní: »Naneseme-li od průsečíku obou os otáčení na každou rozměr značící poměrnou velikost úhlové rychlosti rotace kolem této osy ve směru, ve kterém při pohledu s průseku mají oba rotační pohyby týž smysl (buď smysl otáčení ruček hodinových neb opačný), dává úhlopříčná rovnoběžníka, z těchto úseček sestrojeného, směr a svou délkou poměrnou velikost úhlové rychlosti výsledného pohybu rotačního souhlasného smyslu.« Opíraje se o zákon ten, Waltenhofen vysvětluje praecessní pohyb tímto způsobem.

»Opře-li se osa otáčeného kotouče (obr. II.) na jedné straně, třeba v bodu *O*, vyskytuje se vedle rotace kolem osy *OK* působením tíže, jež kotouč dolů táhne, ještě popud k otáčení druhému kolem osy *OY*, která k *OK* kolmo stojí a má vodorovnou polohu, při čemž nechť *OK* se svisnou *OR* tvoří dovolný úhel. Děje-li se rotace vzhledem k oběma osám *OK* a *OY* při pohledu s bodu *O* v témž smysle (rozuměj v horní části), tu by dle věty o rovnoběžníku úhlových rychlostí pro případ, že by pohyb rotační kolem osy *OY* byl též rovnoměrný, musela nastati rotace kolem osy ležící mezi *OK* a *OY* v rovině *KOY*. V tomto případě jest nám však činiti s úkazem složitějším, poněvadž natáčení kotouče kolem osy vodorovné *OY* jest pohyb zrychlený. Z toho však, co uvedeno, vysvítá přec, že osa kotouče ze své dosavadní polohy se vyšine a sice (dolem) směrem k *Y*; pro následující okamžik má táž úvaha platnost a další odchylování osy *OK* bude se díti v témž smysle. Při naznačeném zařízení pokusu musí tedy osa kotouče *OK* konati pohyb směru protivného ku směru pohybu ruček hodinových (při pohledu s hora). Právě tato rotace kotouče kolem vertikální osy *OZ* ve spojení s rotací kotouče kolem jeho osy má za následek, že dříve zmíněný sklon kotouče dolů (šíp 1), způsobený tíží, vzpřímením této osy

---

robiti mohl vlivu tíže. Účinek tíže bude nejprv záležeti v tom, že konec *B* osy, kolem vodorovné osy *D* otáčivé, se trochu skloní a tudíž kotouč uvede do polohy šikmé. Tím se horizontální složky dřívějšího pohybu nemění ve své poloze ke kotouči, za to však vertikální. Tyto poslední vystupují teď z roviny kotouče, v předu na levo, v zadu na pravo. Budou pak tyto složky, ježto jich směrem části kotouče pohybovati se nemohou, působiti na ně silou pobočnou, jež kolmo k rovině kotouče stojíc přední stranu jeho v levo, zadní v pravo táhne. Jedna z těchto sil podporuje druhou a následek toho jest rotace celého přístroje kolem svisné osy *E* a sice, při pohledu s hora, ve smyslu pohybu ruček hodinových Nápadný výjev, záležející v tom, že tlak (jednostranný) na osu volně otáčeného tělesa jeví nejprv účinek v pravoúhlém směru (k ose), má tedy dosti jednoduchou příčinu. Při tomto pobočném účinku pochod ten však nezůstává. Jakmile totiž, jako v případě našem, započne natáčení kotouče kolem svisné osy *E*, vystupují také horizontální složky původního pohybu z roviny kotouče a působí kolmo na kotouč pobočnou silou jež směřuje v dolní polovině v pravo a v horní v levo. Spojený účinek obou těchto sil pobočných způsobí otáčení kotouče kolem horizontální osy *D* a sice vzhůru, tedy směrem opačným ku směru, ve kterém se jeví popud k natáčení tíží. Jak theorie učí, tyto popudy jsou úplně stejné, pokud lze předpokládati, že popud jeden neb oba nejsou do jisté míry třením rušeny.«

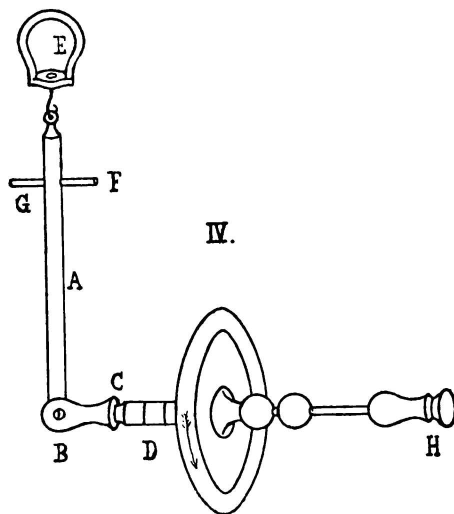
Obr. III.

ku Z (šíp 2) se opět vyrovnává, ježto směrům os OK a OZ při stejném smysle otáčení se stanoviska O odpovídá v mezích úhlu ZOK ležící výsledná osa, k níž osa kotouče snaží se pošinouti, jakmile dříve vypsaný pohyb kolem osy vertikální byl nastal. Tento kroužící pohyb děje se, pokud úhlová rychlost rotace kolem osy kotouče jest stálá a převaha jednostranně podepřeného kotouče se nemění, za stejné odchylky osy OK od vertikály OZ a o stejné rychlosti t. j. osa kotouče opisuje za těchto okolností plášť vertikálního kužele. Smysl pohybu stává se protivným, když směr otáčení kotouče se obrátí, neb také, když kotouči třeba zavěšeným závažím u X udělíme převahu na druhé straně. S ubývající rychlostí rotace kotouče klesá znenáhla jeho osa a koná pořád rychlejší pohyb kolem vertikály OZ.«

Tento výklad lze pokládati, jak Waltenhofen praví, jen za populární vysvětlení pohybu kotouče, podobné (ale snad jednodušší a názornější) onomu, jež podal Poggendorff v časopise »Annalen der Physik«.

Proti používání tohoto způsobu vysvětlení mohlo by se snad namítati, že nauka o skládání rotačních pohybů není předmětem vyučování na středních školách. Avšak z vysvětlení Waltenhofenova je patrno, že toto nevyžaduje nauky o skládání pohybů rotačních v celém jejím dosahu, nýbrž pouze porozumění smyslu, ve kterém se děje výslední rotační pohyb vzešlý ze dvou pohybů jednoduchých souhlasného smyslu. Porozumění to žáci, kteří prostudovali již celou téměř mechaniku těles tuhých, snadno a v kratinké době dovedou si osvojiti.

Tím nechci říci, že se má tohoto vysvětlení výhradně užívati místo Poggendorffova, nýbrž dovoluji si toliko upozorniti na to, že ho lze s prospěchem použiti tam, kde se jedná o rychlejší předchozí orientování v příčině smyslu praecesse. Bylo-li mi kdy dříve ve škole při pokuse z předu a rychle rozhodnouti o smysle praecessního pohybu, brával jsem vždy útočiště k tomuto prostředku. Když by to však kázaly ohledy ekonomické, mohlo by se s pominutím Poggendorffova vysvětlení na něm přestati.

Obr. IV.

V příčině volby nejvhodnějšího přístroje jest nepochybno, že první místo náleží jednoduchým a vkusně upraveným setrvačníkům Schmidtovým, kterých se sice s úspěchem užívá vedle Bohnenbergerova stroje k demonstraci volné osy, jichž význam však pro demonstraci praecessního pohybu nedošel posud toho ocenění, jehož zasluhuje. Foucaultův gyroskop je stroj zastaralý, jemuž se dostalo zdokonalení v kotoučích Schmidtových.

Bohnenbergerovým strojem nedá se ukázati praecessní pohyb při vodorovné poloze osy, kterýžto případ budil při prvním stroji Fesslově (obr. I.) takový zájem, že dal podnět k vysvětlení Poggendorffovu.

Přece však o tomto stroji Fesslově v původní jeho úpravě připomíná již Poggendorff v poznámce ku svému vysvětlení praecessního pohybu: »Obyčejnému kotouči, otáčenému volně na podložce, který, ač způsobem méně nápadným, výjev Fesslova stroje ukazuje, přísluší před tímto přednost z příčiny menšího tření, jež se při něm jeví.« Tření to jest při Fesslově stroji novější konstrukce poněkud zmírněno, jest však, pokud jsem se přesvědčiti mohl, vždy ještě tak značné, že činí nemožným pozorování praecesse, jež by nebyla vlivem tímto značně rušena. Že je jako školní přístroj spolu zřízen pro pokusy s volnou osou, je při něm spíše na škodu než ku prospěchu.

Schmidtovy setrvačníky zamlouvají se již svým velmi jednoduchým a úhledným zařízením, pohodlně se roztáčejí a trvají v rotaci po delší dobu, lze jimi ukázati výjevy praecesse nejrozmanitější vlivem tření znatelně nerušené, ano i praecessi osy zemské lze jimi napodobiti.

Nad jiné poutavými jsou pokusy prováděné těmito kotouči jaksi z volné ruky, t. j. ony, při kterých je místo opření o podložku neb stativ, uchycujeme do kličky upravené ze silné niti neb šňůrky, kterou jsme byli setrvačník roztočili.

Držíce roztočený kotouč (obr. III.) na konci *A* levou rukou přehodíme pravicí nit k roztočení upotřebenou u *B* neb *C* neb *D* přes osu, srovnavše dole konce, natočíme je při mírném napjetí niti vzhůru nad osu a pak setrvačník tímto způsobem v niti zavěšený ve vodorovné neb některé šikmé poloze uvolníme (nit se při tom nikdy nedotýkej kotouče). Při pohledu s hora nastává při poloze kotouče vodorovné, šikmé vzhůru neb dolů a při smysle rotace šípem naznačeném natáčení osy ve smysle kladném čili protivném ku smyslu otáčení ruček hodinových, takže *E* vystoupí z nákresny do předu a *A* na zad.

Uchopíme-li za tohoto pokusu s kotoučem konec *A* levicí a zavěsíme-li kotouč na druhé straně u *F*, nastane praecessní pohyb smyslu opačného.

Tento poslední smysl praecesse osy mohli bychom také docíliti při závěsu na straně prvé, třeba v bodu *B*, když bychom u *D* zavěsili závaží, kterým by osa na této straně byla puzena dolů, tudíž druhá strana *EF* nahoru.

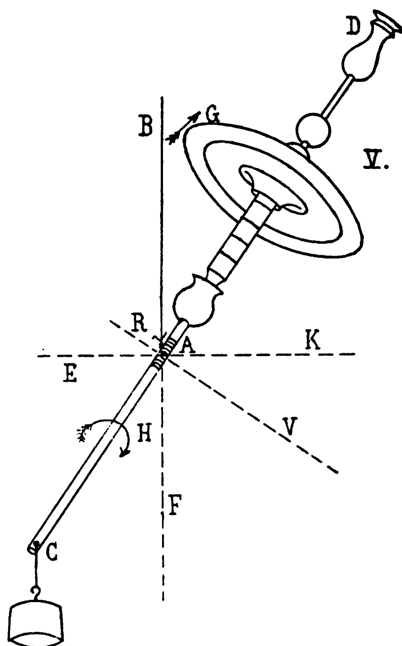
Zvolíme-li závaží, které váze kotouče na druhé straně působící drží rovnováhu, není jednostranného popudu, a praecessní pohyb při rotaci kotouče se také nedostavuje. Co nastane, je-li toto závaží menší aneb zavěsí-li se na straně kotouče, lze si již domysliti.

Uvedeme-li kotouč v rotaci smyslu opačného, obrátí se tím také smysl praecesse ve všech uvedených případech.

Necháme-li roztočený setrvačník v niti zavěšený pohybem ruky, napodobujícím volný pád, klesati dolů, přestává pohyb praecessní, pokud kotouč volně padá. Pociťujeme-li v ruce při spouštění kotouče dolů ještě nějaký tah, děje se při tom praecessní pohyb, avšak mnohem volněji; původní rychlost jeho se však ihned dostavuje, jakmile spouštění to bylo zcela zastaveno.

Z uvedených dosud pokusů jde na jevo, že *rychlost praecessního pohybu je v přímém poměru s velikostí jednostranně působící síly a v nepřímém poměru s rychlostí rotace.*

Vedle jiných rovněž zajímavých pokusů zasluhuje zvláštní zmínky pokus s kotoučem zavěšeným na tyči s ohbím. Tyč s ohbím (obr. IV.) přišroubujeme po odstranění ocelového čípku na jednom konci setrvačníku, když jsme byli dříve šňůrku kolem kuželice *D* navinuli. Uvolníme-li roztočený kotouč při vodorovné poloze jeho osy, držíce levicí tyč za kroužek *E*, nastává při naznačeném směru rotace praecessní pohyb z předu na zad, tedy při pohledu s hora ve smyslu kladném. Jestliže pak prstem pravé ruky zatlačíme mírně na konci *F* příčky *GF* směrem, kterým se praecesse již děje, nastane vedle této zároveň natáčení osy vzhůru, při tlaku směrem opačným klesání její dolů.

Obr. V.

Podobný avšak méně nápadný výjev pozorujeme při roztočeném setrvačníku, když jej v odchylce osy jeho asi 45⁰ od polohy svisné opřeme jedním koncem na vodorovné dno misky neb o lůžko stativu a uvolníme. Vzpřímení, které znenáhla nastává, vysvětluje se odporem, který podložka neb lůžko podstavce praecessnímu pohybu klade. Použije-li se však lůžka nasazeného na hrot, upevněný v podstavci, takže se lůžko s menším třením otáčí, než jest tření mezi čípkem kotouče a lůžkem, otáčí se lůžko pod setrvačníkem v opačném smysle, než ve kterém se děje praecesse; tím se praecessní pohyb vzhledem k lůžku jaksi urychluje, čímž nastává nenáhlé klesání osy.

Z těchto složitějších výjevů je patrno, že jest jeden praecessní pohyb nezávislý na druhém, či že děje se každý tak, jako by zde druhého nebylo; je tedy osa setrvačníka praecessní pohyb již konající pro každý nový jednostranný popud osou volnou.

Té rozmanitosti pokusů, které možno dosíci kotouči Schmidtovými, nelze docíliti všemi ostatními přístroji, dříve jmenovanými, dohromady; přes to však možno je všechny přehledně a v poměrně krátké době provésti, protože vyžadují svou úpravou jednoduché manipulace a že

lze setrvačníka jednou roztočeného použiti k demonstraci dvou i více pokusů.

Je-li k disposici poněkud více času, možno první řadu pokusů až na ony se závažím ukázati též na tyči s ohbím a na podstavci. V posledním případě jest však třeba jedním koncem osy kotouč o lůžko opřený okamžitě uvolniti, nemá-li spadnouti Pokud není dosaženo potřebného u věci té cviku, postavme podstavec na měkkou podložku na podlaze a utvořme z koberce neb čehos podobného ochrannou hradbu kolem něho; spadne-li kotouč, uvázne v koberci a nijak se nepoškodí.

K demonstraci výjevu praecesse setrvačníkem Schmidtovým (obr. V.) při šikmější poloze osy (se setrvačníkem nahoře neb dole) použijeme s prospěchem tenké tyče železné as 20 *cm* dlouhé, s dírkou na jednom konci pro očko ze silné niti k zavěšení závaží (200 *g* neb o něco více), na konci druhém s maticí, kterou tyč tu k ose setrvačníku přišroubujem odstranivše ocelový čípek. Matice ta musí na vřetenu osy kotouče tak daleko sahati, jako čípek a musí tam, kde se stýká s kuželicí, býti dobře uhlazena. Silnou nit k zavěšení určenou upevníme na tyči tak, aby byla neveliká převaha buď na straně závaží nebo kotouče a pojistíme očko její na tyči proti pošinování hustě ovinutou tenkou nití s obou stran. Poloha bodu závěsu změní se potom vždy ještě dle potřeby k jedné neb druhé straně. Těmito závěsy z nití předejde se šramot, který se dostavuje a rušivě působí při Fesslově stroji, jehož kovové části jsou volně k sobě připojeny.

Takto upraveným přístrojem můžeme též praecessní pohyb osy zemské spolu světové dosti věrně napodobiti jako strojem Fesslovým, avšak beze značnějších vlivů rušivých.

Představuje-li napnutá nit AB a její prodloužení dolů osu ekliptiky, tedy rovina vodorovná, třeba bodem A položená, rovinu ekliptiky EK, osa setrvačníka CD osu světovou a rovina bodem A, na tuto osu kolmá, rovník, je třeba, aby kotouč, představující naši zemi, otáčel se od západu k východu, tedy ve smysle šípem naznačeném, a aby osa kotouče predstavující osu světovou byla nakláněna za rotace k ose ekliptiky, čehož se docílí závažím zavěšeným v bodě C, jež má proti kotouči na druhé straně převahu. Hořejší konec osy D, představující severní pól světový, pohybuje se za těchto okolností do předu, jižní pól C na zad, D tedy při pohledu s bodu A ve smyslu kladném.*)

Týž pokus lze opakovati při převaze na straně kotouče, musí se však rotace kotouče, který je pak dole, díti ve směru naznačeném šípem H.

---

*) Severní pól světový nalézající se uvnitř spojnice prostřední hvězdy oje Velkého vozu s polárkou, od této ve vzdálenosti $1\frac{1}{2}^0$ čili asi trojnásobného průměru měsíce opisuje při pohledu se země kruh poloměru $23\frac{1}{2}^0$ ve smyslu kladném kolem pólu ekliptiky, jenž se nachází na spojnici polárky s nejjasnější hvězdou hlavy Draka, děle rozměr ten směrem od polárky v poměru 3 : 2, a obejde, jak známo, jednou kolem teprv za 26000 let (Platonický rok), takže po uplynutí 13000 roků octne se pól severní na protější straně pólu ekliptiky (nedaleko Vegy v Lyře), opsav z nynější své polohy polokruh. Jarní bod postoupí za dobu tu na ekliptice směrem západním o 180°, bude tedy tam, kde je nyní bod podzimní, a tento bude míti polohu nynějšího bodu jarního.

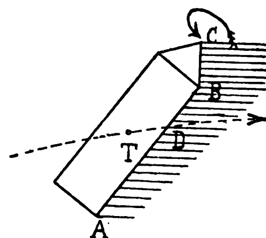
Za týchž okolností lze jej také pěkně provésti setrvačníkem, zavěšeným na tyči s ohbím (obr. IV.). Kotouč se roztočí ve směru opačném, než jak jest na obrazci naznačeno, ose jeho dá se poloha šikmá dolů, a aby byl obraz úplnější, hodí se před pokusem prodloužiti osu kotouče šikmo vzhůru dřevěnou tyčinkou, k dolejší straně raménka *BC* voskem přilepenou.

Při všech výjevech praecesse děje se natáčení osy kolmo ku směru jednostranného popudu; kterým z obou protivných směrů za určitých okolností praecessní pohyb skutečně nastane, o tom z předu spolehlivě rozhodneme úvahou Poggendorffovou neb Waltenhofenovou.

Pochod ten však, i když volíme nabyvše cviku cestu nejkratší, jest přece ještě zdlouhavý a pak se jedná hlavně o to, dospěti tak daleko, aby žáci sami v každém jednotlivém případě neodvisle od případu jiného dovedli z předu a dosti rychle určiti směr praecessního pohybu.

Má-li se toho dosíci, je k tomu potřebí prostředku ještě jednoduššího a sice ve způsobě pravidla, jímž by se v každém případě vystačilo. Prováděje občas vždy celou řadu posud uvedených pokusů o praecessi Schmidtovými setrvačníky a srovnávaje výsledky s předchozími okolnostmi při výjevech těchto, jakož i při praecessi osy světové a os dlouhých projektilů, vystihl jsem konečně spojitost mezi smyslem rotace a směrem praecessního pohybu osy, kterou lze vyjádřiti takto: *Při praecessním pohybu souhlasí směr natáčení osy se směrem rotačního pohybu na té straně, na kterou se snaží osa nakloniti z jednostranného popudu.*

VI.

Obr. VI.

Rotační pohyb (obr. V.) na straně k ose ekliptiky obrácené děje se kolem severní části osy světové *AD* směrem šípu *G*, tedy do předu, a tím směrem děje se též natáčení severní části osy světové, tedy do předu čili při pohledu s bodu *A* směrem kladným. Rotační pohyb kolem jižní části osy světové *AC* děje se na straně, kam se osa nakloniti snaží (k *AF*) z předu na zad (šíp *H*), nastává tedy, opět v souhlase pravidla se skutečností natáčení jižní části osy světové z předu na zad čili při pohledu s bodu *A*, který představuje střed země a spolu rozhraní severní a jižní části osy světové, ve smysle záporném.

Při kotouči (obr. III.) jeví část osy *EC* z jednostranného vlivu snahu nachýliti se směrem šípu *K*, na této straně děje se rotace směrem od zadu ku předu a tím směrem bude se též natáčeti část osy *EC*; při části osy *AC* jeví se z jednostranného popudu snaha nakloniti se vzhůru, nahoře děje se však rotace z předu na zad a tedy také v tom směru bude se díti praecesse této části osy.

Jak z těchto dvou jakož i všech ostatních případů vychází na jevo, není třeba při určování smyslu praecesse z uvedeného pravidla přihlížeti k oběma částem osy; stačí určení to u jedné z obou částí. Stačí tedy také znáti pouze, kam při určitém smysle rotace *některý bod osy* z jednostranného vlivu nakloniti se snaží.

Delší projektil (obr. VI.), vystřelený z děla v pravo taženého, koná, než dopadne k zemi, vedle postupného pohybu v parabolické dráze pohyb rotační a sice v pravo (od levé horem ku pravé ruce pozorovatele hledícího za ním). Z tvaru a naznačené polohy projektilu k jeho dráze je patrno, že v části nad těžištěm je odpor vzduchu větší než v části pod těžištěm, protože tento na část *BC* působí kolmo a mezi *B* a *D* nastává poměrně největší stávka sehnaného vzduchu. Osa projektilu jest tedy nakláněna ku svisné přímce těžištěm položené a ježto se rotace na straně střely k této kolmici obrácené děje od zadu do předu, nastane během pohybu postupného natáčení horní části střely v pravo a dolní v levo od parabolické dráhy (se stanoviska dříve vytknutého). Za týchž okolností vystřelený projektil z děla v levo taženého bude se za pohybu svého hořejším koncem natáčeti v levo. Je-li odpor větší v dolejší části takové střely, změní se v obou dřívějších případech směr natáčení v opačný. Jsou tedy možny též případy, při kterých není žádného natáčení.

O vlivu tvaru a polohy vrženého projektilu k jeho dráze na rozdělení odporu nad těžištěm a pod ním obšírně pojednal (dle udání Waltenhofenova) Magnus.

Zde budiž pouze konstatováno, že znajíce smysl rotace a stranu, na kterou se odchylování některé, třeba hořejší části střely děje, dovedeme na základě uvedeného pravidla i zde o smyslu odchylky od parabolické dráhy rychle rozhodnouti a že pravidlem tím teprv nabýváme lepšího přehledu sem příslušných výjevů bez rozdílu.

U příležitosti té dovoluji si upozorniti na omyl, který se vloudil do hvězdářského spisu »Geonomie« od Dra. Th. Epsteina, jinak pečlivě pracovaného a také od c. k. správy vídeňské hvězdárny v astronomickém kalendáři pro rok 1892 a 1893 vřele doporučeného (vyšel ve Vídni 1888).

Pojednav v § 114. o příčině praecesse osy světové, spisovatel připomíná, že totéž otáčení osy jeví se při každém roztočeném kotouči, jestliže jej opřený o vodorovnou podložku v šikmé poloze vybavíme. Praví tam doslovně: »Otáčí-li se kotouč (při pohledu shora) směrem pohybu ruček hodinových, podrží šikmou polohu osy, natáčí ji však pozvolna ve směru opačném kolem přímky svisné.« V souhlase s tímto udáním jest směr rotace i pohybu praecessního šípy označen V skutečnosti však, pokud se natáčení osy týče, nastává pravý toho opak Dle všeho jest zde asi činiti s výsledkem mylného úsudku z analogie.

Jak z obsahu patrno, jest hlavním účelem článku toho upozorniti na význam Schmidtových setrvačníků pro pokusy o praecessi, jakož i sděliti se s ctěnými kollegy odborníky o pravidlo mnou sestavené, kterým je možno rychle orientovati se v každém případě o sobě a jež činí zbytečným bráti vždy znovu útočiště k jednomu neb druhému vysvětlení. Z didaktických jakož i z ekonomických příčin doporučuje se při výkladě nauky o praecessi as tento postup.

Provede se jednoduchý pokus Schmidtovým kotoučem z volné ruky, při čemž se uvede příčina výjevu, upozorní se na smysl rotace a směr praecesse; načež se přikročí k vysvětlení dle Poggendorffa neb Waltenhofena na základě schematického zobrazení případu, jenž byl předmětem předcházejícího pokusu. Potom následují ostatní (3) pokusy řady prvé, na to ony na tyči s ohbím; kotoučem jednou roztočeným

lze vystačiti v každém z těchto obou případů, nutno-li spořiti časem. Posledním budiž jeden z těch pokusů, jimiž se napodobuje praecesse osy světové, když se byla stala zmínka o příčině děje toho. Ve všech případech opakuje se upozornění neb dotaz na příčinu výjevu, smysl rotace a směr praecesse, které se mohou vyznačiti na prostých schematech, jež jsme v souhlase s pokusy na tabuli načrtli neb žákům načrtnouti dali; tím se docílí, že žáci získavše takto náležitý přehled věci sami neb za malé pomoci dovedou si sestaviti pravidlo, vyjadřující vztah mezi smyslem rotace a směrem praecessního pohybu.

Na konec žáci užijí pravidla získaného na některý případ (třeba praecessi projektilu), o kterém dosud zmínky nebylo. Úkol ten je vypočten na hodinu.

Při příští večerní vycházce podniknuté se žáky za tím účelem, aby se orientovali na obloze, může se s nimi zopakovati asi tolik, kolik je o praecessi osy světové v tomto článku uvedeno pod čarou.

Olympský, olympický, olympijský?

Napsal Frant. Černý.

K této otázce nelze jinak odpověděti, než výkladem, jak se tvoří v češtině adjektiva. Připojují se totiž ke kmeni náležité přípony. Na př.: bůh - božský; hlava - hlavní; moře - mořský, námořní; hora - horní, horský; Praha - pražský; Čech - český a t. d. Jsou tu také různé změny hláskoslovné, ale o ty nám nyní nejde. Taktéž všimneme si jen tvoreb -ský (vl. ьsk-).

Také přídavná jména od cizích slov na -ia (po případě -ius, ium) mají se tvořiti takto; ale podotýkáme, že jest v té příčině neurovnanost. Třeba totiž rozeznávati mezi *tvary staršími* a tím, co se nám z nich dosud zachovalo, a *tvary novými*, třeba rozeznávati mezi ***kmeny staršími*** a ***kmeny novými***, jakož i přihlednouti k jiným činitelům.

I. Cizí jména na *-ia* přejatá do češtiny měla v jazyku starším koncovku *-ie* (jednoslabičnou) nebo *í*. (Srv. Gebauer: Mluvnice III 1. str. 245.). Bylo tedy Samaří, jež se s nemnohými slovy zachovalo posud, Alesandří, Konstancie (tříslab.), Asie (dvojslab.), Antiochie (čtyřslab.), Bononie, histořie (trojslab.), Syřie (dvojslab.) a t. d. Kmen k těmto jménům jest: Samar-, Alexandr-, Konstanc-, As-, Antioch-, Bonon-, histor-, Syr- a t. d., a od toho kmene se tvořila adjektiva příponou *-ský* (= pův. -ьskъ-jь). (Jen někde může vzniknouti pochybnost, netvořeno-li od jiného substantiva, na př.: arabský, médský, italský a j. mohou míti za základ jména Arab, Méd, Ital) Adjektiva tvořená způsobem, jejž jsme právě vyložili, jsou původu prastarého, mají parallely v jiných tvorbách a jsou posud v užívání.

Doklady, jež jsme sebrali v pramenech[1]) z různých dob, jsou tyto: *Akvitanie*, *akvitánský*, *ekvitánský:* kniežě aeqitanſky Pass. 328; equi-

---

[1]) Pass = Passionál musejní otištěný v L. fil. 1885—87; Mand Kř. = Cestopis Jana Mandevilly v rkp. Křižovnickém z r. 1472 (citov. strany); Kab. = Cesta M.

tanſki vévoda Pass. 453; v krajině akvitanské Puch. 177^{a}, Us.; *Abyssinie, abyssinský:* králové abyssinští Har. 115 Us.; *Albanie, albánský:* národ albánský Puch. 40^{b}; město albánské Kron. tur. I. 213 Us; *Antiochia, antiochský:* za biskupa antiochského Cassiod. 111; *Apulia, apulský:* u apulských náročuov Puch. 237^{b}; kníže apulské Vel. 15 Us.; *Arabia, arabský:* skrze (zemi) arabskú Mand. Kř. 449; v zemi arábské Puch. 58^{a}, arabské (viery) Kab. 11, Us.; *Armenia, armenský:* králové armenští Mand. 593, často jinde, Us.; *Arragonia, arragonský:* král arragonský Har. I. 251, Us.; *Assyria, assyrský:* assyrští Puch. 59^{b}; stolice assyrská Har. I. 219, Jg., Us.; *andalusia, andaluský:* u prostřed roviny andaluské Zap. II. 1, 324, Us.; *Aurelia, aurelský:* aurelſki Pass. 410, Us.; *Bithynia, bithynský:* krále bitynského Puch. 647^{b}, v Nicaei bithynské Cassiod. 57, Us.; *Britania:* do brytanſké země Pass. 387, ostrovové brytanští Puch. 149^{a}, Jg., Us.; *Batavia, batavský:* pod gubernátora batavského Zap. II 2, 167; *Burgundia, burgundský:* kniežе burgundské Kron. tur. I. 88, jinde, Jg., Us.: *Byzantium, byzantský:* zámku byzantského Kron. tur. I. 226, Us; *Cilicia, cilický:* porty cylycské Puch. 34^{b}; národ cilický Cassiod. 366, Us.; *Dalmatia, dalmatský:* wládař dalmatský Cassiod 130, Jg., Us.; *Aethiopia, aethiopský:* aethiopského krále Kron. tur. I. 443, Us.; *Foenicia, foenický:* do země ffenycke Mand. Kř. 560; Fenytští Puch. 50^{b}; Fenyčtí Euseb. 344, Us.; *Germania, germánský:* o řekách germánských Puch. 259^{b}, Us.; *Hetruria, hetrurský:* krajiny hetrurské Puch. 231^{b}; kníže hetrurské Vel. 222; etrurský Us.; *Hispania, hišpanský, išpanský:* Z iſpanſke země Pass. 404; do ispanskeho moře Mand. 685; pán hišpanský Kron. tur. I. 406, hispanský Us.; *Hyrcania, hyrkanský:* moře hyrkanské Puch. 64^{a}, Us.; *Iberia, iberský:* národ iberský Puch. 40^{a}; o poloostrovu iberském Zap I. 39, Us.; *India, indský:* mezi indskau (zemſ) Puch. 42^{a}; mnohoostrovím indským Zap. I. 51; *Kappadocia, kappadocký:* do země kappadocké Kron. tur. I. 141, Us.; *Karamania, karamanský:* kníže země karamanské Kron. tur. I. 106; *Lombardia, lumbardský, lampartský:* v lumbardſkey vlasti Pass. 375; šest mil lampartských Mand. Kř. 487, lombardský Us.; *Lusitania, lusitánský:* Luzytanští Puch. 104^{a}; krále lusytanského Vel. 485, Us.; *Lydia, lydský:* království lydské Puch. 638^{b}; lydští králové Zap. II. 2, 42, Us.; *Liguria, ligurský:* v městě ligurském Puch. 224^{a}, Us.; *Macedonia, macedonský:* země macedonské Puch. 549^{b}; k králi macedonskému Har. I. 270, Král macedonský Vel. 41, Zap. I. 340, Jg., Us.; *Mauritania, mauritánský:* země maurytanská Puch. 120^{b}; král maurytanský Vel. 298, Us.; *Media, médský:* z medské země Mand. Kř. 483; země medská Puch. 62^{a}; médský (jazyk) Zap. II. 2, 23, Us.; *Mesopotamia, mesopotamský:* královstvie mesopotanské Mand. Kř. 491, krajina mezopotamská Puch. 53^{b}, Us.; *Numidia, numidský:* mramor numidský Puch. 121^{b}, Us.;

Kabátníka, ok. r. 1500, vyd. Dr. J. V. Prášek; Puch. = Kosmografie česká z r. 1554; Vel. = Kalendář historický od D. A. z Veleslavína r. 1578; Kron. tur. = Kronika nová o národu tureckém, přel. od Veleslavína a Kocína 1594; Eus. = Historia církevní Eusebia, přel. od Kocína 1594; Cassiod. = Historia církevní Cassiodora, přidaná ku Kronice Eusebiově, z téhož roku; Har. = Krištofa Haranta z Polžic Putování, 2 díly 1608; Jg. = Jungmannův slovník; Zap. = Zapa K. Kl. Všeobecný zeměpis 1846, 3 díly; Veliš. = Život Řeků a Římanů od F. Velišského 1876; Us. = Usus.

Pamphilia, *pamfilský:* moře pamfilské Puch. 34[a], Us.; *Parthia*, *parthský:* z země parthské Kron. tur. I. 3, Us.; *Persia*, *perský:* skrze perskú zemi Mand. Kř. 449, často, Jg., Us.; *Samaria*, *samarský:* království samarské Puch. 49[b], Jg., na samařskou krajinu Har. I. 292, Us.; *Sardinia, sardinský:* Sardynské (moře) Puch. 241[b], Jg., Us.; *Sarmatia*, *sarmatský:* země sarmatské Kron. tur I. 66, Jg., Us.; *Scythia*, *scythský:* v této krajině scytské Puch. 39[a], Us.; *Sicilia*, *sicilský:* král sicilský Vel. 15. Us.; *Syria*, *syrský:* Syrská země Mand. Kř. 475; Králuov syrských Puch. 53[a], Jg., Us.; *Thracia, thrácký:* skrze tracskú zemi Mand. Kř. 450; o moři tracském Puch. 554[a], Us.; *Valachia*, *valašský:* o zemi valašské Kron. Tur. I. 147, Jg., Us.; *Nicomedia*, *nikomedský:* biskupu nykomedskému Euseb 50, Us.; *Florentia*, *florentský:* od knížete florentského Har. I. 252; kníže florentské Vel. 14, Us.; *Philadelphia*, *filadelfský:* Theodora filadelfského Cassiod. 199.

Tím nejsou ovšem ještě všecka adjektiva vyčerpána. Přese všecku snahu, přívlastek vyjadřovati adjektivem, starší jazyk vyhýbá se často přídavným jménům tvořeným od cizích na -ia a užívá zhusta substantiv. Památky literární z 15., 16. a 17. st. hemží se jen různými pády podstatných jmen. Proto nelze pro některá adjektiva z tohoto oboru nalézti téměř ani dokladu. (Ostatek příště.)

Cicero v naší četbě gymnasijní.

Napsal Timothej Hrubý.

V tomto století rozvířila se v Německu, zemi klassickým studiím zvláště příznivé, veliká bouře. Blesky zasahovaly Ciceróna. Týž Cicero, jehož jméno dle svědectví uznaného aesthetika, *Quintiliana*, bylo pojmenováním nikoli člověka, nýbrž výmluvnosti samé, týž Cicero, jenž nejen co do formy pokládán byl za vzor a normu správné latiny, nýbrž dokonce i ve filosofii stavěn výše než největší genius starověku, Aristoteles[1]), byl snížen, a sice *Drumannem* jako člověk a státník, *Mommsenem* dokonce jako řečník a spisovatel! Věc byla tím vážnější, že útoky vyšly od mužů jinak osvědčených. Drumann, professor v Královci, učinil to ve svém monumentálním díle: *Geschichte Roms in feinem Übergange von der republikanischen zur monarchischen Verfassung* (6 svazků v Královci 1834—1844), geniální Mommsen pak ve své slavné *Römische Geschichte*, jež se od r. 1854 dočkala již osmera vydání. Oba tito učenci dopustili se ve svém subjektivismu přehmatu a to značného. Na obranu prvního řečníka a prosaika římského se dlouho nečekalo. Spisovatelé na slovo braní *Ritschel*, *Brückner*, *Peter*, *Teuffel*, *Ranke*, *Nitsch a Nissen* ujali se napadeného. Avšak v širších kruzích a také u gymnasijního učitelstva pozbyl Cicero svého slavného

---

[1]) Sr. rozmarný výrok *Lutherův* citovaný u *Zielinského:* Cicero im Wandel der Jahrhunderte, str. 36: Nachdem Cicero in grossen Sorgen, im Regiment gesteckt ist und grosse Bürde, Mühe und Arbeit auf sich gehabt hat, doch *ist er weit überlegen Aristoteli, dem müssigen Esel, der Geld und Gut und gute faule Tage genug hatte.*

jména přece. Teprve v novější době dostává se velikému Arpíňanovi rehabilitace. Připomínáme jen příznivé a zajisté naprosto správné stanovisko *Gardthausenovo* v prvním díle spisu *Augustus und seine Zeit*, pozoruhodnou úvahu *O. E. Smidtovu* v díle *Der Briefwechsel des M. Tullius Cicero von seinem Prokonsulat in Cilicien bis zu Caesars Ermordung* a přísně vědecké rozbory dialogů Ciceronových v duchaplném spise *Hirzlově: Der Dialog*. Jediný *Schanz* ve svých dějinách římské literatury, jejichž každý svazek vítán jest s pochvalou skutečně neobyčejnou, zaujal při vší patrné snaze po objektivnosti stanovisko poněkud nespravedlivé. Je zajisté málo odborníků věci znalých, kteří přijmou chladně výrok Schanzův, že je Cicero *padlou veličinou*. Doufáme však pevně, že osvědčený badatel po důkladné Weissenfelsově[2]) úvaze o jeho spisu a zároveň obraně Ciceronа, v novém vydání právě chystaném výrok svůj uvede na pravou míru.

Letošek přinesl nové osvětlení kulturního významu Ciceronova. Míníme spisek duchaplného Rusa, petrohradského universitního professora *Th. Zielinského: Cicero im Wandel der Jahrhunderte*. Nemůžeme se v úzkých mezích stručného nárysu svého o práci té rozepisovati, jak bychom si přáli. Odborníkům bude velevítána. Studie ta, svědčící o veliké učenosti svého původce, jak se nám zdá, co nejpádněji dokazuje naprostou správnost výroku *Herbartova*[3]), jenž se mohl dříve zdáti upřílišeným: der (Cicero) als Ersatz dafür, dass in der Mitwelt sein wohlthätiges Wirken nicht durchdringen konnte, *zur Bildung der Nachwelt geholfen hat und hilft und helfen wird in einem Grade wie, solange dieser Erdball rollt, es nur wenigen Sterblichen mag zutheil werden.*[4])

Literární bouře, o níž jsme se stručně zmínili, zachvátila hlavně, ba téměř výhradně Německo. Důmyslný *Boissier* svým spisem i u nás dobře známým *Cicéron et ses Amis* přispěl značnou měrou k vyjasnění celé otázky. Jinak byli Francouzi ode dávna vřelými ctiteli Ciceronovými Kniha Zielinského podává k tomu mnoho výmluvných dokladů[5]) *Voltaire* byl přímo vášnivým zbožňovatelem Ciceróna a po něm encyklopaedisté a přední mužové francouzské revoluce Tak i nyní Cicero těší se ve Francii zvláštní přízni. Uvádíme jen dva výroky *Merletovy*. Svou úvahu o Ciceronových spisech rhetorických končí takto (str. 61): En résumé, *les traités de rhétorique* légués à l'avenir par Cicéron *confirment l'admiration due à un écrivain qui, dans l'antiquité, n'eut pas d'égal comme artiste et vulgarisateur de l'hellénisme. Par l'intelligence du beau et la compréhension lumineuse de toutes les idées, il représente la double civilisation de la Grèce et de Rome. Nul n'a été un plus*

---

[2]) Zeitschrift für das Gymnasialwesen, 1891, str. 283 a n.

[3]) Sämmtliche Werke (v Lipsku, 1852) XII., str. 170.

[4]) Nedávno vyšel spis Dr. *Maxe Schneidewina: Die antike Humanität.* Dle stručných zpráv v Berlin. phil. Wochenschrift, str. 858, 997, 1048, 1274, týká se vlastně jen Cicerona. »Gründliches und gedankenreiches Buch, dessen Titel eigentlich lauten müsste: Die antike Humanität in Ciceros Wesen und Werken«, praví o ní *Aly* ve své úvaze.

[5]) Dodáváme jen tento zajímavý citát *Merletův* ze spisu *Etudes littéraires sur les grands classiques latins*[2] str. 179: Bien que *Montaigne* soit dur et presque injuste pour Cicéron, il dit cependant: *Quant à son éloquence, elle est hors de comparaison. Je crais que jamais homme ne l'esqualera.*

merveilleux interprète du monde ancien auprès du monde nouveau. Moins philosophe que Platon et qu' Aristote, *essentiellement Romain par le souci constant d'être utile et pratique, il appartient encore plus à l'humanité tout entière qu'à la cité latine dont il est la plus grande gloire littéraire.* Jsou to zajisté slova tak významná, tak památná, že každý upřímný přítel Ciceronův při nich okřeje. Výklad svůj o Ciceronově činnosti filosofické Merlet zavírá těmito slovy (str. 75): En dotant Rome d'une litterature qui lui manquait, et reportant ainsi une nouvelle victoire sur les Grecs auxquels il avait déjà dérobé l'éloquence, *il ne sut pas sans doute converser avec l'aisance de Platon; mais il fut du moins égal à lui-même par le mouvement, l'élégance et la clarté d'un esprit vulgarisateur.*

Tolik zdálo se nám potřebným předeslati o nynějším stavu cicerónské — ať tak díme — otázky.

Vlastním úkolem stručných črt těchto je poukázati na to, co se u nás na gymnasiích čte a co by se čísti mohlo a snad mělo, zvláště nyní, kdy četba privátní nabývá tak utěšeného rozsahu. Článeček náš nemá jiného účelu než prospěti dobré věci. Vycházíme z upřímného přesvědčení nabytého zkušeností a četbou. Bylo by naším vřelým přáním, aby o věci tak důležité, o níž mají Němci bohatou literaturu, také u nás bylo důkladněji uvažováno.

Není vůbec druhého spisovatele ze všech latinských a řeckých autorů, jenž by docházel tak přerozmanitého posuzování a to nejen u nepřátel, nýbrž i u prvních paedagogův, ba i u nadšených svých ctitelů.

Největší rozpor vládne u paedagogů v příčině řečí. *Není ani jediné řeči, jež by docházela naprostého doporučení.* Mnohem výše se cení spisy rhetorické a filosofické a listy, ač ovšem i proti nim ozývají se výtky. Téměř bezvýminečně doporučuje se čtení spisů rhetorických, hlavně *de oratore* a *Orator* a ze spisů filosofických stojí v popředí *Cato Maior, Laelius, Tuskulánky* a *spis de officiis.*

Tolik povšechně. Přihledněme k jednotlivostem. Podotýkáme předem, že v článku svém stále přihlížíme k vývodům *Dettweilerovým* v jeho známé didaktice jazyka latinského v *Baumeistrově* sbírce i u nás rozšířené.[6]) Dettweiler naprosto nepatří mezi Ciceronovy příznivce. Mezi uznanými paedagogy není posuzovatele střízlivějšího, ba, řekli bychom, ledovějšího nežli je on. *Věc* a jenom věc, t. j. čistě paedagogické ohledy jsou u něho rozhodující. A právě toto stanovisko, přihlížející výhradně k dobru mládeže, zabezpečuje mu naše sympathie i tam, kde s ním nesouhlasíme.

1. Řeči.

Řeči Ciceronovy jsou tedy většinou zavrhovány. Jenom málokteré docházejí milosti a to nikoli bezvýjimečně.

---

[6]) Handbuch der Erziehungs- und Unterrichtslehre für höhere Schulen. Didaktik und Methodik der einzelnen Fächer. Lateinisch von Prof. Dr. P. Dettweiler (v Mnichově u Becka).

Z úvahy Dettweilerovy uvádíme jen nejdůležitější věty:

... als eigentlicher Typus der antiken Beredsamkeit können die Reden Ciceros gar nicht gelten ... die höchste Aufgabe der Beredsamkeit, *die Wirkung auf den sittlichen Willen der Hörer*, von der dann etwas überfluten kann in die Seele des Lesers, *offenbart er selten*... Als Geschichtsquellen sind die Ciceronianischen Reden zum weitaus grössten Theile nicht brauchbar.. Cicero gibt oft Entstellungen der Wahrheit... Am allerleichtesten wird die *Gerichtsrede* in dem Unterricht vermisst werden dürfen ... *die Advokatenrede als Litteraturgattung ist überhaupt ein Unding.* Gerade die Gerichtsreden sind auch meist *bettelarm an Ausflüssen jenes alten tugendhaften Römersinns*, den wir sonst hochhalten, und an bedeutsamen Gestalten und Ereignissen und lassen sich am wenigsten in einem konzentrierten Unterricht einfügen.

Tak mluví po bohaté zkušenosti muž, jenž sám podnikl velmi důkladné šetření některých řečí Ciceronových[7]), které vzbudilo svého času všeobecnou pozornost.

Slova Dettweilerova jsou zajisté z duše mluvena mnohým našincům, kteří některé řeči Ciceronovy se svými žáky ve škole čítali. Ti zajisté potvrdí rovněž výrok jeho o nudě v hodinách Ciceronových (Öde, die sich vorzugsweise in die Cicerostunden eingeschlichen zu haben scheint). Konečně uvádíme jeho povšechný posudek: die Reden mit ihren oft obskuren Persönlichkeiten, ihrem falschen Pathos und ihrer im Gesamtunterricht meist isolierten Stellung.

K podobnému úsudku v příčině řečí dospěl jeden z nejnadšenějších ctitelů Ciceronových, jenž svými spisy a vydáními děl Ciceronových snad ze všech nyní žijících Němců nejhorlivěji a s neobyčejným zdarem se ujal Cicerona—Weissenfels. V čl. o podstatě gymnasia[8]) dospěl k úsudku, že řeči Ciceronovy nejsou naprosto živými obrazy časovými. Praví: Sie bieten Karikaturen statt der Portraits, statt treuer Schilderung von Zuständen effektvolle und auf bestimmte Absichten berechnete Darstellungen. Ve svém důkladném a výtečném spise *Cicero als Schulschriftsteller* vykládá své názory podrobněji. Cicero žil v době tak pohnuté, že se nemohl ubrániti zneužití svého talentu ve prospěch své strany aneb svého klienta. *Je málo řečí Ciceronových, o nichž můžeme říci, že mu šly od srdce.* Většina jeho *soudních* řečí vyplynula z objednávek, jimž se nemohl vyhnouti, nechtěl-li se zříci slávy řečnické. Ani řeči *politické* nemohou býti prohlášeny za stravu čistou a prospěšnou mládeži; výklady v jeho řečech státních činí jen zřídka dojem nestranného, objektivního podání. *Cicero byl umělcem řeči, nikoli řečníkem v onom ideálním smyslu, jejž v theorii sám výmluvnosti přikládal; jeho řeči jsou provanuty advokátním duchem.* (Zajímavo je, že již *Rousseau* nazval Demosthena *řečníkem*, Cicerona *advokátem*. Viz Zielinski l. c. 50.) Proto nenáleží jeho řečem na nejvyšším stupni gymnasia nejpřednější místo.

---

[7]) Untersuchungen über den didaktischen Wert Ciceronianischer Schulschriften. Halle, Buchhandlung des Waisenhauses. I. Heft. Die Rede pro Roscio Amerino. 1889. II. Heft, Die Philippischen Reden. Prvý spis má 80, druhý 146 stránek.

[8]) Zeitschrift für das Gymnasialwesen, 1886, str. 530 a n.

K tomuto soudu Weissenfelsovu podotýkáme jen, že snaha jeho ve spise uvedeném spěje k tomu konci, dokázati, že pro mládež jsou Ciceronovy spisy rhetorické a filosofické nejpříhodnější a nejvydatnější četbou. Jsou tedy jeho posudky řečí trochu subjektivní.

Oba znamenití paedagogové, jakkoli se různí v jednotlivostech, dospívají k výsledku témuž. Naproti tomu uvádíme výrok Zielinského[9]), který je namířen proti Dettweilerovi: Ciceros Gerichtsreden sind litterarische Kunstwerke rhetorisch der Form, juridisch dem Inhalt, philosophisch dem Geiste nach; damit ist gesagt, um welchen Preis ihr Verständnis zu haben ist — wer weniger bietet, kriegts nicht.

I kdybychom chtěli uznati pravdivost těchto slov, vytrysklých z upřímné záliby, vývody Dettweilerovy a Weissenfelsovy trvají přece v platnosti. Jednáť se o to, pokud se hodí Ciceronovy řeči *pro mládež,* pro niž, jak známo, *jen to nejlepší jest dobré.* O právnické duchaplnosti a mistrovství Ciceronově nikdo nepochybuje kromě zaujatého Mommsena.

Z uvedeného vysvítá, že instrukce pro rakouská gymnasia, kladouce největší váhu na Ciceronovy řeči, neposkytují mládeži naší nejlepšího výboru v rámci možnosti. Také na gymnasiích německých v říši nejsou poměry utěšenější.

Instrukce naše doporučují především řeči: *de imperio Cn. Pompei, in Catilinam, pro sexto Roscio Am., in Verrem IV.* a *V., pro Sulla, pro Archia, pro Sestio, pro Milone, Philippica II.* V sextě po Sallustovi má se čísti prvá Katilinárka, v septimě pak ještě dvě řeči.

Jak jsme již podotkli, o řečech Ciceronových mají Němci celou literaturu. Uvedeme stručně jen věci *nejdůležitější pro nás.* Komu se jedná o bližší prozkoumání této nanejvýš sporné otázky, nabude přehledu a poučení ve spise řed dra *A. Deuerlinga: Cicero als Schulschriftsteller* (V Mnichově 1893).

Všimněme si především vývodů Dettweilerových: V prvé řadě doporoučí řeči u nás nejvíce čtené *de imperio Cn. Pompei, pro Archia* a jednu neb dvě *Katilinárky,* nejlépe *prvou* a *třetí;* při tom poznamenává: wenn si auch in mancher Beziehung namentlich hinsichtlich der allgemeinen Bedeutung der behandelten Personen und Ereignisse *nicht reich an didaktisch wertvollen Begriffen sind.* Mimo to uznává za přiměřenou řeč *pro Ligario* a *IV. in Verrem.*

Nyní následuje passus pro nás veledůležitý: *Geradezu auszuschliessen sind nach unseren Grundsätzen die Rede pro Roscio Am. und die philippischen Reden wenigstens zweifellos die zweite. Auch die Sestiana wird jetzt mit Recht meist verworfen.*

Ve své didaktice Dettweiler výroků svých neodůvodňuje učiniv to, jak jsme již podotkli, s nevšední důkladností jinde. Úsudek ten, pokud se týče řeči pro Sexto Roscio Am., nezdá se nám správným. Četli jsme řeč tu se žáky ve škole a uznáváme rádi její rozvláčnost, nehotovost a onen asianismus mladistvého ještě Cicerona, avšak zdá se nám, že řeč ta žáky dovede upoutati a, což jest hlavní, také ušlechtiti. Docela nesouhlasíme s Dettweilerem, že osoba Ciceronova nejeví se tu v nejlepším světle, že je Cicero chytrák a jeho okázalá skromnost jenom rhetorickým úskokem (Kunstgriff). Nám zdá se pravý opak

[9]) L. c. str. 99.

toho. Žákům našim imponuje neobyčejná odvaha Ciceronova, jenž v době hrůzovlády přejímá bez obavy při, odmítnutou předními právníky. Skromnost jeho *v prvé při veřejné* nezdá se nám naprosto na odiv stavěnou. Rovněž nesouhlasíme s tvrzením, že by osoby zde vystupující nezasluhovaly naší účasti.

Posuzuje ještě dále řeč tu podle zákonů didaktické psychologie, Dettweiler podotýká, že neznačí hlavní údobí v dějinném životě Římanův a nevystupuje tudíž po stránce empirického zájmu z rámce nepatrných děl literárních. Je prý to řeč strannická a nemůže býti tedy pramenem dějepisným. Líčení osob a poměrů v době Sullově jest jednostranné, tudíž pramenem nedokonalým. Žák prý nemá příliš mnoho času věnovati stálému líčení odumírajícího státního útvaru. To jsou hlavní výtky Dettweillerovy uveřejněné dříve, než vyšla jeho didaktika v samostatném spise.

Je to zajisté zvláštní ironie osudu, že výtky tyto, ovšem nepřímo, vyvráceny byly paedagogem na slovo vzatým *v témže svazku* uvedené sbírky, v němž umístěna Dettweilerova didaktika. *Oskar Jäger*, výborný nejen historik, nýbrž také filolog a vydavatel sbírky klassiků, pro naše rakouské poměry zvláštního doporučení hodné [10], napsal didaktiku dějepisu. Pozoruhodnou úvahu jeho (VIII. 58) podáváme jeho vlastními slovy:

Alles, was auf Obersekunda an lateinischen und griechischen Schriften gelesen wird, fördert das Geschichtsstudium dadurch, dass es uns in eine bestimmte geschichtliche Umgebung und Atmosphäre versetzt. So insbesondere die Reden Ciceros; sie lassen uns entweder, wie die katilinarischen, kritische Momente im Leben eines grossen Staatswesens mitdurchleben oder sie lassen uns erkennen und, was für den Geschichtssinn nicht minder wichtig ist, empfinden, wie grosse Ereignisse und Wendungen der Geschichte auf das individuelle Glück oder Unglück zurückgewirkt haben wie die *pro Roscio Am.*, die uns in das Leben italischer Gutswirtschaften und italischer Landstädte einführt. Überall ist geschichtlicher Hintergrund und *fast möchten wir sagen, je weniger bedeutend die Persönlichkeit, um die es sich dabei handelt (Sextus Roscius), desto besser.*

Další vývody Dettweilerovy neobsahují již mnoho výtek. Žák může z řeči té poznati dobře římské soudnictví. Také uznává Dettweiller, že řeč ta může působiti na snahy duše žákovy, co se týče náboženského smyslu, mravního zájmu, povinností k bližním zvláště rodičům, přátelství, opravdovosti a poctivosti v provádění převzatého úkolu. Praví ovšem Dettweiler, že se to děje pouze skrovnou měrou. Nám zdá se, že je málo řečí Ciceronových, jež by na ušlechtění žáka mohly působiti měrou tak značnou jako právě tato řeč, a za pravdu dáváme Weissenfelsovi, jenž zrovna o ní a o řeči pro Archia praví: *Niemals später hat Cicero wieder ein solches sittliches Pathos gezeigt.*

Za to však jsme úplně na straně Dettweilerově, co se týče posudku řečí filippických. U nás se řeči ty nečtou, jak patrno z výročních zpráv, a při vší slohové výtečnosti toho nezasluhují. K mravnímu

---

[10]) Sammlung lateinischer und griechischer Schulausgaben (Velhagen und Klasing).

ušlechtění žáků nepřispívají naprosto. Cicero je tu advokátem, líčení jeho přemrštěně strannické. Weissenfels ujímá se jich vřele a doporučuje mimo dvě prvé také třetí a zvláště sedmou. Nebudeme se řečmi těmito blíže obírati, právě že leží mimo obor naší četby. Co se týče řeči druhé, již instrukce doporučují, zdá se nám, že pravdu má Dettweiller, když právě tuto řeč, jež ve skutečnosti ani nebyla pronesena, z četby gymnasijní vylučuje. Řečí těch nedoporučovali bychom ani za četbu privátní, ježto máme jiné spisy Ciceronovy pro mládež gymnasijní příhodnější.

O jiných řečech Ciceronových Dettweiler nejedná.

Řeči proti Verrovy zvláště IV. i V. doporučují Aly, Weissenfels, Jäger i vzor a učitel Dettweilerův, Hermann Schiller. To zajisté stačí.

Řeč *pro Sulla* nedošla u Němců zvláštní pozornosti Jediný Weissenfels pronáší se o ní blíže. Dle něho patří v nejužší kruh řečí způsobilých pro školu. Jsouc co do formy jednou z nejlepších, jeví se také co do obsahu významným dokumentem dějepisným.

Řeči *pro Sestio* a *pro Milone* došly různého ocenění. Jedni je chválí, druzí zavrhují. Souhlasíme s Weissenfelsem, že se ani jedna ani druhá škole nehodí. U nás bývá nyní zhusta čítána řeč pro Milone. Četli jsme ji ve škole se žáky a uveřejnili též její český překlad. Nemluvíme tedy jistě z předpojatosti. Je to řeč co do formy podivuhodná a co do obsahu nanejvýš zajímavá, ale jak praví Weissenfels »sie kann der Seele keine Gedanken von nennenswerter Keimkraft einflössen«. Cicero postupuje tu jako chytrý advokát. Onen falešný pathos, o němž mluví Dettweiler, cítíme tu stále. Také samochvála Ciceronova vzbuzuje u mládeže výsměch. Tytéž důvody hodí se na řeč pro Sestio jinak znamenitou, již zavrhuje též Dettweiler.

Tím jsme odbyli kanon řečí doporučovaných instrukcemi. Professor *Kornitzer*, dobře známý čtenářům časopisu pro rakouská gymnasia, pokusil se tam o to, aby tento kanon doplněn byl řečí *pro Murena.*[11]) Vývody jeho, jak se nám zdá, úplně vyvrátil *Deuerling.*[12]) Proto řeči té při všech nepopíratelných jejích přednostech neuznáme za způsobilou pro žactvo.

Z uvedených řádek je patrno, že *se stanoviska didaktického mládeži našich gymnasií relativně nejpřiměřenější jsou řeči de imperio Cn. Pompei, pro Archia, in Catilinam, in Verrem IV.* a *V., pro Sulla* a *pro Sexto Roscio Am.* (Ostatek příště.)

Co vypravují zkameněliny o zemi české.*)

Doba první, nejstarší.

(Prahory.)

Nejstarším pamětníkem země české jest jižní cíp její. On snad svědkem byl ještě oné doby, kdy voda nebyla kapalná, nýbrž kdy

[11]) Zum Kanon der in der Schule zu lesenden Reden Ciceros, 1892, str. 453—461.
[12]) L. c. str. 30 a n.
*) Ukázka z knihy: Obrázky z pravěku země české, kterou napsal prof. Alex. Jos. Bernard a vydal v naší České knihovně zábavy a poučení. Celkem 8 seš. po 12 kr.

jako pára vznášela se nad nynější zemí českou, kdy ovzduší bylo husté a mohutným tlakem působilo na horký a slabý ještě povrch naší vlasti. On zažil dob, kdy páry chladnouce srážely se znenáhla ve vodu — on podléhal neúmornému a účinnému působení par těchto a vody. Tak z původní jeho hmoty vytvořily se horniny: *břidlice* a *rula,* jež podnožím a podkladem jsou všech hornin mladších. Již tehdy ohraničily se Čechy v uzavřený celek čtverým horstvem, jež dosud jako přirozené hradby oddělují zemi naši od zemí sousedních. Tuto první dobu země české nazýváme *prahorami.*

Obr. 1. Žíla žuly v rule.
(Žula *gr* vystoupila jako žhavá láva, prolomila rulu *k* a ztuhla v ní v žílu žulovou.)

Ohledněme se nejprve po oněch dvou nejstarších horninách českých, břidlici a rule. Břidlice jest ona hornina, jež v bělavém rámci dřevěném trpělivě snášela naše rytiny, jež rukou dětsky nemotornou v ni jsme vtělovali. Na ní zkoušívali jsme první začátky »krasopisu« a nejhlubší základy královské vědy počtářství: jedna a jedna jsou dvě. Jeť tedy břidlice platným šiřitelem osvěty. Nuže, takovéto břidlice náležejí prahorám, o nichž vypravujeme. Bývá barvy černavé i šedivé a lze ji

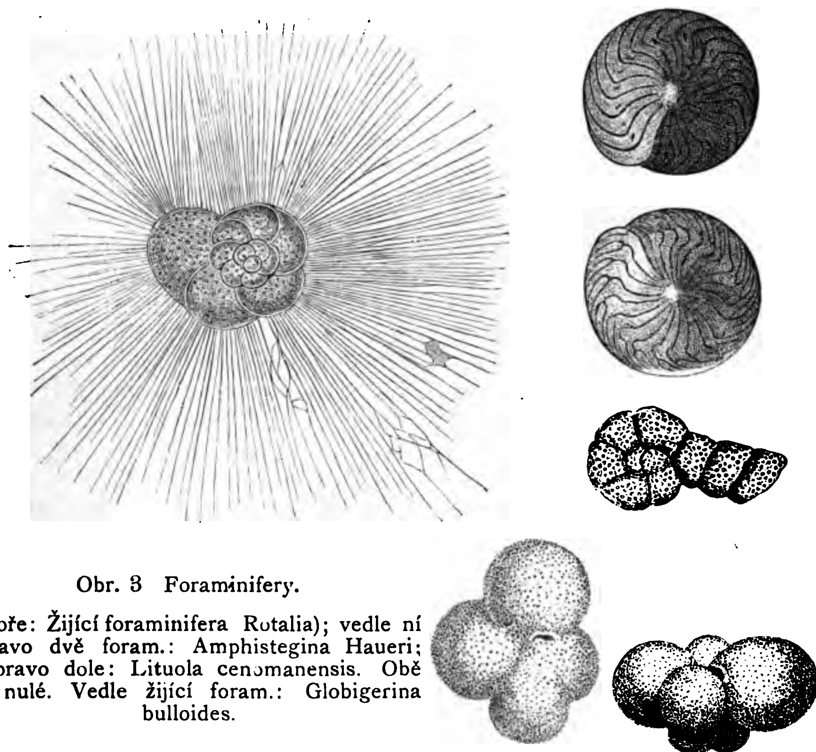

Obr. 2. Žulové balvany u Kumžáku. (U Stodůlek.)

štípati v tlusté desky, jest *vrstevnatá.* Skládá se ze tří nerostů: slídy, křemene a živce, k nimž přimíšeny bývají i rudy železné: leč součásti tyto bývají tak drobné, že jich ani pouhým okem ani zvětšovacím sklem nepoznáváme — zde nám pomůže pouze drobnohled. Vrstevnatostí zřejmě ukazuje svůj původ, že usadila se z vod, leč bylo to původně bahno (jak již jsme pověděli), které později teprve překrystallovalo; odtud také říkáme těmto břidlicím *proměněné.* Takovouto břidlici shledáváme v Čechách na př. u Železného Brodu pod Krkonošemi; jí zhusta se kryjí střechy (»křidlice«).

Rulu též lze štípati v desky, ale tlustší, jeť tedy také horninou vrstevnatou. Ji shledáváme v Šumavě, v Českém lese (u Čerchova), ve Smrčinách, u Karlových Var, v Krušných horách; na severu v Krkonoších a Orlickém pohoří, avšak nejhojněji na Čáslavsku, na jihu od

Táborska a Klatov až k hranicím zemským. V těchto jižních končinách země české zůstala rula po všecky doby až do dneška obnažena, tam ji jen tu a tam přikryly horniny mladší. Rulové skály jsou tedy nejstarší částkou země české. Ovšem, že i tato rula podrobena byla proměně; byla původně břidlicí, jíž prosakovala voda. Tím jednotvárná hmota ruly byla změněna ve hmotu krystallickou, v níž nyní i pouhým okem můžeme rozeznati zrnka křemene, živce a slídy. Lístečky slídy

Obr. 3 Foraminifery.

Nahoře: Žijící foraminifera Rotalia); vedle ní v pravo dvě foram.: Amphistegina Haueri; na pravo dole: Lituola cenomanensis. Obě vyhynulé. Vedle žijící foram.: Globigerina bulloides.

jsou uloženy v jednom směru a právě ony způsobují vrstevnatost ruly. Není však rula úplně stejná, měníť se dle toho, který nerost jest v ní hojnější.

Vrstvy ruly z vody se usazují a byly původně uloženy rovnoběžně a vodorovně, ale tu nastaly po Čechách bouře sopečné. Mohutnými nárazy otřásal se povrch zemský, skály rulové pukaly a chvěly se a trhlinami takto vzniklými vyvalily se z vnitra země mohutné žhavé lávy, jež naplnila ony trhliny, rozlila se i nad rulu, ba vytvořila mohutné kopce. To byly *první bouře*, jež stihly naši vlast. Rulové skály byly roztrhány, vyšinuty z poloh vodorovných, vyzdviženy nebo se propadly do propasti a dostaly ten vzhled, jejž nyní jeví. Takovéto převraty způsobila *žula*, neboť to jest ta láva, v krajině středočeské (u Karlových Var), v Šumavě a v jižním cípu Čech, jakož i v okolí Sněžky a v Českomoravské vysočině.

Jak poznati možno z původu žuly, není nikdy vrstevnatá, nýbrž štípe se nebo se rozpadá v balvany a odtud ji zoveme horninou *balvanitou*, na rozdíl od vrstevnaté ruly. V ní obyčejně pouhým okem můžeme rozeznati tytéž součástky jako v rule, jenže zde jsou ještě zřetelnější, ba mnohdy v pěkných a velikých krystallech vyvinuty; jeť to živec, jehož plošky jsou pěkně hladké (nebo ryhované) a lesklé, pak křemen o ploškách kostrbatých a konečně zcela zřetelná slída. Než ani žula nedochovala své vlastní, původní podoby, i ona se namnoze překrystallovala v tu podobu, v níž nyní nám se jeví; ba na mnohých místech lze zcela zřetelně znamenati, jak přechází žula do ruly, — zajisté působením prosakující vody.

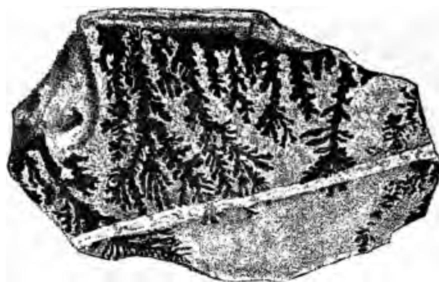
Rovněž takové převraty, jako žula, způsobily i jiné horniny; z nich uvádíme pouze *sycnit*, jenž zajisté mnohému znám jest ze hřbitovních desek a památníkův. Jest to hornina černavá — pro tento truchlý vzhled hodí se právě na památníky — tu i tam bíle kropenatá. Černé barvy jí dodává amfibol, bělavá místa způsobuje živec. V Čechách naskýtá se na př. u Sedlčan (v Táborsku) a u Tochovic (v Písecku).

Za to však z vod klidně tekoucích ukládal se na žulu i rulu *svor*, hornina podobná rule, ale chovající pouze křemen a slídu; bývá ještě zřetelněji vrstevnatý nežli rula a to proto, že slída jest hlavním složivem. Najdeme jej na př. na Šumavě, v Táborsku i jinde.

Leč došlo i na žulu, jež první revoluci v Čechách způsobila. Přišli na ni mocnější činitelé, jimž volky nevolky podlehla. Byla to *voda*, jež již tehdy základy si kladla k pořekadlu: »Tichá voda břehy bere.« A brala i sebrala žulu, rulu i svor. V podobě nejjemnějších kapek *rosních* drala se do skulin nepatrných, ale nesla s sebou smrtonosný jed pro skálu žulovou: kysličník uhličitý. Ona svlažovala vyprahlou skálu, ale částky její okysličovala: částečky nic netušíce pily dychtivě, ale již již pozbývaly své samostatnosti, změnily své sloučení chemické, a voda slavila nad nimi vítězství Ony odumíraly, odlučovaly se od skály; spadaly dolů se skal a způsobovaly drobný, odumřelý svému domovu písek. Jako jemným dlátkem, ale z nejlepší oceli, tepe voda (rosa) do skal, odštěpujíc zrnečko po zrnečku; tu pojednou shromáždí se nad skalou v mrak, spustí prudké proudy deště, jenž všecka uvolněná zrnka nelítostně rve s mateřské skály. — Přišla zima. Prší po několik dní, a voda se vsakuje do skulin skal rulových i žulových. Prvním mrazem tuhne voda ve skulině v led, jenž zvětšuje objem, trhá od skály kousky i kusy. A sluníčko, jež mile volá na jaře kvítky do nového ruchu, jež stromy listím odívá, živočichy ze spánku budí, zpěv vlévá do útlých hrdel ptáčků zpěváčků — slunko to jest rulové i žulové skále pochodní pohřební. Paprsky jeho, jež jinde budí život, rozehřívají i led ve skulině skalní; tím však ulouplý kousek ztrácí souvislost se skalou a bez pomoci klesá, padá se skály. Zbytek ledu, v kapku rosy změněný, jest slzou, jíž loučí se navždy s matkou rodnou. I skály mají svou tragédii.

Takovým a podobným působením vody vrcholky skal zvláště žulových se snižovaly, boky jejich se vyhlodávaly (»zub času«) a nabývaly různých tvarův i podob. A to nejen vrcholky osamělé, nýbrž i celé horské hřbety; pěkných toho dokladův shledáváme hojně, na př. v Krkonoších, u Karlových Var, u Kumžáku (obr. č. 2.) i v Šumavě.

Zkameněliny, jež slibovaly nám býti nejlepšími průvodci a nejbezpečnějšími vysvětlovateli skal — nás v prahorách zrádně opouštějí; neníť po nich ani potuchy. Nemějme jim za zlé; onyť právě *nepřítomností* svou nás poučují, které horniny vrstevnaté máme počítati k prahorám. Nenajdeme-li na př. v břidlici žádné zkameněliny, můžeme bezpečně zařaditi ji k prahorám. Z toho však nesuďme, že za doby prahor byly Čechy bez živočišstva a rostlinstva. Předpokládáme, že tehdejší živočišstvo i rostlinstvo bylo na nejnižším stupni, že to byl *počátek* všeho tvorstva, tedy bytosti nejjednodušší, snad pouhé buňky, jež měkkého jsouce těla, nemohly se dochovati dob našich. I to dlužno vzíti v úvahu — jakož jsme již pověděli — že břidlice i rula se *překrystallovaly*; chovaly-li v sobě nějaké zkameněliny, tedy jistě ony vzaly za své tímto pochodem, tak jako když člověk svléká se sebe mrav i zvyky otecké a odívá se v tělesné i duchovní roucho cizích krajů. Do nedávna učenci pokládali za zkamenělinu prahor »Eozoon«, jíž pokřtili poëtickým jménem, značícím zoru nebo-li svítání (ἕως jitřenka) živočišstva (ζῶον živočich) na zemi. V Čechách záhadná tato zkamenělina byla nalezena u Krumlova, pak u Raspenavy nedaleko Frydlandu, u Rychnova a Rychenburku v Chrudimsku. Jsou to buňky, v nichž pod lupou shledána byla těliska zelenavá, do bílé hmoty vápencové zapuštěná; bílou hmotu pokládali za skořepinu zvířete, a zelená hmota zastupovala prý tělo zvířecí; mimo to jsou vrstvičky vápenité prostoupeny drobnými chodbami, jež vyplněny jsou hmotou zelenavou (hadcem). Záhadného tohoto živočicha řadí mezi foraminifery, t. j. nejnižší živočichy (obr. 26.), jejichž tělo jednobuněčné jest obaleno vápenitou skořápkou, v níž jsou četné dírky; těmito dírkami vystrkuje živočich lalůčky těla svého jemné jako nitky.

Obr. 4. Dendrity.

Mohutným ložím *vápence*, jež v Čechách se naskýtají v prahorách, na př. u Tábora (Chýnov), u Sušice a jinde, též mnozí geologové přisuzují původ živočišný nebo rostlinný. Byly to asi vápenité skořápky zvířat, jež voda obsahující kysličník vápenatý rozpouštěla; z roztoku toho buď vápenec se vykrystalloval nebo roztok vodou byl odnesen na místo jiné, klidné. Že tomu tak jest, poučiti se můžeme z té okolnosti, že nejmladší vápence chovají (obyčejně) nejvíce zkamenělin, starší vápence jich chovají obyčejně méně a v nejstarších vápencích vůbec zkameněliny se nenaskytují. I mnohé mořské řasy vylučují vápenec, a mohly i ony přispěti k vytvoření vrstev vápenných. Chýnovské vápence jsou i tím památny, že v nich jest rozsáhlá podzemní jeskyně pacovská.

Ještě třetího svědka uvedeme: *tuhu*. Také tento nerost náleží prahorám, an uložen bývá do ruly, ano někdy zastupuje v této hornině i slídu. Lože tuhy jsou v jižních Čechách (u Krumlova) a na hranicích českomoravských (u Svojanova). Tuhu pokládáme za nejstarší *uhlí* a tedy tušíme v ní původ organický. Nejmladší uhlí, rašelina, skládá se

z uhlíku, kyslíku a vodíku; ve starším uhlí hnědém jest již 75% uhlíku a obou druhých prvků tedy poskrovnu; v uhlí kamenném, ještě starším uhlí hnědého, bývá až 95% uhlíku a ostatek kyslíku a vodíku. Tuha však jest pouhý uhlík. Znenáhlý postup tento, jakož i uložení tuhy až v nejstarších vrstvách, zřejmě přisvědčují, že tuha jest téhož původu rostlinného jako uhlí

Z těchto dokladů jsme se přesvědčili, že byli živočichové i rostliny již za doby prahor a také již víme, proč nám pozůstatky jich se nedochovaly.

Ale výrok náš, že v prahorách nezachovaly se zkameněliny, vzbudí u mnohého laskavého čtenáře nedůvěru — jistě že nám někdo učiní otazník k předcházejícím řádkům. Některý rozpomene se, že našel na pokryvačské břidlici »zkamenělý mech« barvy pěkně hnědé a tak jemný, jako by jej namaloval; jiný podobnou »zkamenělinu« našel ve vápenci a též pochybuje o pravdě našich slov. Nedivíme se; ale kdož jsou pravdy milovníci, račte mne vyslechnouti! »Zkamenělina« jest jen *hříčka* přírody. Jest to jen nerost — pěna manganová, jež způsobuje podoby listů laločnatých nebo zpeřených a jindy opět keříky bezlisté; prohlížíme-li nerost tento lupou, shledáme, že se skládá z jemných šupinek, a bývá obyčejně tak jemný, že se otírá o prsty. Tato pěna byla vlastně tekutá a v tomto skupenství prolínala jemnými trhlinami a ryhami v hornině, potom tam utuhla a způsobila ony zdánlivé »zkameněliny«. A kde se vzala hmota manganu? Zkouškami lučebnými dovozeno, že skoro každá hornina obsahuje v sobě mangan a že má tohoto kovu tím více, čím hlouběji v zemi jest uložena. Nuže! Prosakuje-li voda trhlinami vápence, břidlice a j. horniny, rozpouští sloučeniny manganu, a roztoky takové způsobují pak úhledné a jemné tvary, jimž obecně říkáme »*dendrity*«.

Prahory však nás poučují také o bývalé bohatosti země české. Onyť uzavíraly v sobě ložiska *zlata* a *stříbra* — bohužel, že již nemožno totéž pověděti o přítomnosti! V mnohých krajinách až dosud zachovány jsou známky bývalého »těžení«, zvláště při Otavě ve východní části Šumavy. Tam, kde dnes stojí Písek, bylo prý tak bohaté »ryžoviště«, že tři dělníci mohli denně hřivnu zlata (354 *g*) vytěžiti. Na jiném podobném místě založena Sušice. Také krajina u Jílového byla již za Libuše proslavena bohatstvím zlata a to jak na Sázavě, tak také na potoce Borku. Všecko toto zlato zarostlé bylo původně do křemene v rule; ale když rula se rozpadla, ocitly se valounky a plíšky zlata v písku, jenž není nic jiného, nežli rozpadlá rula. A z tohoto písku zlato »ryžovali«; ze skal dobývali zlata u Jílového, Knínu a v Horách Kašperských. Vypočítáno bylo, že se v Čechách vytěžilo více nežli 225 tun zlata, tedy asi za 350 millionů zlatých.

Také stříbra byla hojná a bohatá ložiska uložena v prahorách, jakož dokladem jsou Kutné Hory, Německý Brod, Ratiborské Hory, Stará i Mladá Vožice v Táborsku a j. místa. V Kutné Hoře od r. 1240 do r. 1620 vytěženo stříbra za 168,800.000 zlatých.

V českých prahorách jsou i ložiska rud, z nichž uvádíme pouze leštěnec antimonový (u Milešova u Selčan), rudy železné (v Železných a Žďárských Horách u Nepomuku, Blovic atd.), cínovou rudu (u Krupky a Cinnvaldu). Bohatá lože rud jsou zvláště v Krušných horách s pro-

slulým Jáchymovem, kde hrabata Šlikové od roku 1516—1594 vytěžili 1,736.822 hřivny stříbra.

I hojné kyselky a minerální vody (Marianské Lázně, Kysibel) prýští se z českých prahor, jež v lůně svém chovají i světoznámé Vary Karlovy.

Prahory tedy uchystaly nám bohaté poklady, jež však namnoze nebyly požehnáním pro zemi českou... Mnohé jsou již dávno vyčerpány, a četná města česká, jež kdysi slynula bohatstvím, zchudla a těší se jen vzpomínkami na šťastnější minulost!

Drobné zprávy.

O nás. Došla nás s několika stran žádost, abychom uveřejnili řeč říšského poslance prof dra. Pommra, kterou tento měl na professorském sjezdě vídeňském a která prý v kruzích německého professorstva došla velikého souhlasu. Otiskujeme ji tedy doslova v originále německém Proslovena byla při jednání o reformě státních zkoušek učitelských, kde dvorní rada prof. dr. Schipper žádal, aby ponecháno bylo členům zkušebních komisí, zvláště vídeňské, tuto věc prozkoumati a přiměřené opravy navrhnouti. Potom jal se mluviti professor Pommer takto:

Ich werde mich bemühen, möglichst kurz zu sein, um den Unwillen des Herrn Vorsitzenden, den ich ja begreife, nicht herauszufordern Ich bin hocherfreut über die Worte, die wir soeben gehört haben, mit einziger Ausnahme der Schlusswendung. Ich bin nämlich in der That der Ansicht, dass es gar nicht schaden wird, wenn diese Angelegenheit nicht einseitig bloss von den Vertretern der Wissenschaft, sondern auch von den Vertretern der Praxis in einer Commission besprochen werden wird. Ich bin deshalb für den Vorschlag des Herrn Referenten und habe nur noch einige wenige Bemerkungen dazu zu machen.

Die Dienstuniform, die man uns beschert hat, hat wohl wenigen eine Freude, aber allen bedeutende Auslagen bereitet. Es wäre zu wünschen, dass diese Dienstuniform entweder abgeschafft wird oder doch wirklich den Charakter einer Dienstuniform erhält, nämlich im Dienste auch getragen werden darf. Denn dieser *lucus a non lucendo* (Heiterkeit und Zustimmung) ist doch zu sonderbar: von einer Dienstuniform zu sprechen, die im Dienste nicht getragen werden darf.

Es mögen ferner die einschränkenden Verordnungen zurückgezogen werden, durch welche der Nebenerwerb der einzelnen gebunden ist; sie mögen zurückgezogen werden, weil sie das Recht des einzelnen auf Erwerb ungebürlich und widerrechtlich beschränken, aber auch, weil sie ganz und gar resultatslos sein müssen. Derjenige, der nicht nur auf einem Pferde zu reiten versteht, sondern auf mehreren, kann sich diesen Verordnungen mit Leichtigkeit entziehen. Es kann xmal vorgeschrieben sein, man möge an einer Nebenanstalt nicht mehr als acht Stunden geben — die Stunden, die privatim ertheilt werden, kann niemand controlieren; wenn jemand von wissenschaftlichen Arbeiten lebt, so kann das wieder niemand controlieren. Ich und manche meiner Collegen haben in früheren Zeiten bis zu 30, 35, ja 40 Stunden in der Woche gegeben, um in der Residenz mit einer zahlreichen Familie überhaupt leben zu können, und keine Verordnung kam uns an, weil wir nicht an öffentliche Anstalten gegangen sind. Ich will den Mann nicht nennen und auch nicht näher bezeichnen, damit er nicht errathen werde, der Tag für Tag bis 12, bis 2 Uhr nachts wissenschaftlich arbeitet, um sich und seine Familie fortbringen zu können. Da nützen keine derartigen beschränkenden Verordnungen, da muss in anderer Weise eingegriffen, der Lehrer an der Mittelschule muss finanziell so gestellt werden, dass er nicht mit Aufopferung seiner Gesundheit zum eigenen Schaden, zum Schaden seiner Familie, zum Schaden des Unterrichtes und des Staates förmlich den letzten Blutstropfen hergeben muss, um das nackte Leben zu fristen. (Beifall.) Andere unterhalten sich, indem sie Briefmarken oder Hausthorschlüssel sammeln; ich habe eine viel ernstere Sammlung angelegt, ich sammle Partezettel von Mittelschullehrern.

Ich habe eine ganz bedeutende Sammlung aufgehäuft und werde sie einmal geeignetenorts vorzulegen mir erlauben. Diese Sammlung zeigt, dass die Mittelschullehrer meist im Alter von 37 bis 40, mit 45, höchstens 50 Jahren sterben. Eine Sammlung von Pensionsdecreten habe ich nicht anlegen können; man würde sie mir nicht geben, aber ich kenne factisch in meiner ganzen langen Lehrzeit nur zwei pensionierte Mittelschulprofessoren; die anderen meiner Bekannten haben wahrscheinlich früher das Zeitliche gesegnet Die Arbeit, die wir leisten, ist eine vielseitige und psychisch complicierte und deshalb eine so aufreibende.

Während es bei jeder anderen Arbeit dem Arbeitenden doch gestattet ist, für fünf Minuten aufzustehen und sich auszuschnaufen, ist dies bei unserer Arbeit absolut nicht möglich; es ist nicht einmal zwischen den einzelnen Stunden möglich, da ja vielfach das System der warmen Thürklinke, wie man zu sagen pflegt, eingeführt ist. (Beifall.) Das muss anders werden: zwischen die einzelnen Stunden muss die für Lehrer und Schüler unbedingt nothwendige Erholungspause eingelegt werden. Es genügt nicht, dass dies erst nach zwei Stunden geschieht Wenn jemand in der Schule ernsthaft zwei Stunden hintereinander gearbeitet hat, ist er ausgepumpt. (Beifall.) Er ist fertig, aber auch die Schüler sind fertig und zu weiterem nicht mehr zu brauchen. Man möge doch gestatten, dass die erste Lehrstunde nicht 60 Minuten, sondern 50, oder doch wenigstens 55 und die zweite 50 Minuten zähle. Dann wird es zu dem kommen, was ich seinerzeit bei einer Conferenz vorgeschlagen habe, dass wir um 10 Uhr nicht eine 10, sondern eine 20 oder 25 Minuten lange Pause werden einlegen können. Dann wird es wenigstens der Mühe lohnen, die Kinder während dieser Pause auch in den Garten hinunterzuführen: denn bisher führt man sie hinunter, und kaum sind sie unten, so müssen sie wieder zurück. Das hat ja gar keinen Sinn. (Zustimmung.)

Was die Hausarbeiten anbelangt, so kann ich aus eigener Erfahrung mittheilen, dass sich in der Wahl des Gegenstandes nicht immer eine vollkommen glückliche Hand bekundet. Es wurden schon Beispiele hiefür angeführt, denen ich noch drei hinzufügen möchte. Ein junger Mann von 23 Jahren hat das Thema bekommen: »Grundlegung und Kritik von Kants Kritik der reinen Vernunft«. (Heiterkeit.) Die Arbeit ist eine höchst anregende und lehrreiche, aber den möchte ich kennen, der imstande ist, eine solche Arbeit in drei Monaten zu machen, und den jungen Mann möchte ich kennen, der mit 23 Jahren imstande ist, den zweiten Theil dieser Aufgabe zu lösen, eine Kritik von Kants Kritik der reinen Vernunft zu geben. Dem Manne bleibt nichts übrig, als zu schwindeln oder abzuschreiben. Eine andere Arbeit ist vor Jahren gegeben worden — von den gegenwärtig gegebenen rede ich nicht — es waren aus dem Nibelungenliede eine gewisse Art von Dass-Sätzen herauszusuchen. (Heiterkeit.) Höchst lehrreich und jedenfalls ausserordentlich förderlich für das Studium des Betreffenden! Ebenso förderlich wie eine andere Arbeit, welche die stummen *e* aus der Gudrun zu suchen befahl. (Heiterkeit.) Was man aus solchen Arbeiten wie die beiden letztgenannten lernen soll, das möchte ich gerne wissen.

Was die pädagogische Hausarbeit anbelangt, so haben wir zu unserer Freude gehört, dass man sich endlich entschlossen hat, sie abzuschaffen. Bisher hat der monströse Gebrauch geherrscht, dass man diese pädagogische Hausarbeit gerade denjenigen, die vermöge ihrer philosophischen Studien κατ' ἐξοχήν in der Lage gewesen wären, sie zu liefern, erlassen und von den anderen, welche derartige philosophische oder pädagogische Vorstudien nicht gemacht haben, gefordert hat.

Was die Art betrifft, in welcher die Zeugnisse ausgestellt zu werden pflegen, so wäre darüber auch noch ein Wort zu sagen. Es herrscht die Gepflogenheit, über gute oder vorzügliche Leistungen kurz hinwegzugehen und einfach zu schreiben: Diese Arbeit wurde sehr gut oder ausgezeichnet erledigt Punctum. Nun sehen wir uns aber einmal die Kritik derjenigen Arbeiten an, die nicht so ausgezeichnet ausgefallen sind. Da kenne ich Prüfungszeugnisse — ich geniere mich nicht zu sagen, dass es bei einem Gegenstande auch bei mir der Fall war — wo der tadelnde Theil der Kritik einen halben Bogen ausmacht, während der Theil, der die lobende Kritik enthält, wenige Zeilen bedeckt, und doch sagt der lobende Theil, dass diese Arbeit vorzüglich ausgefallen sei. Freilich, ebensowenig wie es bei Schulbüchern auf das Gewicht ankommt, wird auch der Wert eines Prüfungszeugnisses nicht auf den ersten Blick danach bemessen werden dürfen, wie viel Raum auf den tadelnden, wie viel auf den lobenden Theil entfällt: aber es thut doch immer weh, wenn man sich denkt: hat der Lehrer so viele Worte für den Tadel, warum hat er keine Worte für das Lob gefunden?

Bezüglich unserer Instructionen kann ich aus eigener Erfahrung constatieren: ich war immer ehrlich und aufrichtig bemüht, zu thun, was mir vorgeschrieben war; ich habe mir Mühe gegeben, diese Instructionen gewissenhaftest auszuführen — es ist absolut unmöglich. Ich glaube auch, dass diejenigen, welche diese Instructionen geschrieben haben, niemals imstande wären, zu leisten, was sie hier gefordert haben. Ich habe es schon einmal öffentlich gesagt: wenn man einen Galgen aufrichten und denjenigen, welche diese Instructionen geschrieben haben, sagen würde, sie müssten ein Jahr lang genau nach diesen Instructionen vorgehen oder auf dem Galgen sterben — es würde ihnen entschieden das letztere passieren. Es hat sich auch im Laufe der Zeit herausgestellt, dass vieles davon zurückgezogen werden musste. Es wäre aber, um Missverständnissen vorzubeugen, zu wünschen, dass in diesen Instructionen endlich einmal eine klare Scheidung vorgenommen würde zwischen demjenigen, was als Ideal anzusehen ist, und demjenigen, was als Minimum gefordert werden muss. Ich würde eine neue Ausgabe der Instructionen wünschen, in welcher dasjenige, was als Minimum unbedingt gefordert werden muss, gesperrt gedruckt, alles andere aber in gewöhnlichem Drucke erscheint. Es wurde wiederholt behauptet, die Instructionen seien nur als Ideal gemeint, jeder könne davon weglassen, was er wolle. Nach meinen Erfahrungen dürfte man aber diese Behauptungen nicht ernst nehmen, sonst könnte man sehr leicht mit den Aufsichtsbehörden in Collision kommen. Ich constatiere nur, dass diese Instructionen eine kolossale Überbürdung der Lehrer herbeigeführt haben. Man hat in den grossen Tagesblättern wohl lange Artikel über die Überbürdung der Schüler gelesen, aber noch keinen über die ganz ausserordentliche Überbürdung der Lehrer. (Beifall.)

Es ist dann, und mit Recht, gesagt worden: man hebe die sociale Stellung der Mittelschullehrer, dann wird es mit uns besser werden, dann wird auch der Lehrermangel, der sich — Gott sei Dank, möchte ich beinahe sagen — endlich eingestellt hat (Lebhafte Heiterkeit und Beifall), wieder verschwinden. Jetzt ist es in dieser Beziehung schlechter, als es früher war. Jetzt hat man die Eltern darauf aufmerksam gemacht, dass sie jederzeit an der Classification der Professoren Kritik üben können, und ich wundere mich, dass man ihnen nicht auch das Recht einräumt, in den Privatkatalog Einsicht zu nehmen: in den officiellen Katalog dürfen sie es ja jederzeit, da darf kein Strichlein drüber oder drunter beigesetzt werden, woraus zu entnehmen wäre, dass die Note schwächer oder besser ist — Gott bewahre, die stricte Nummer und sonst nichts. Und da nimmt nun so ein versierter Papa seinen Bleistift und addiert und dividert durch die Anzahl der Prüfungsacte, und dann ist er fertig und sagt: Mein lieber Professor, mein Sohn verdient ja das und das. Und der Professor hat dann nichts anderes zu thun als, was der Knabe, der über die erste Volksschulclasse hinausgekommen ist und dividieren gelernt hat, zu leisten imstande ist, nämlich dieses Rechenexempel auszuführen und die Note und seinen Namen in das Zeugnis einzutragen. Das war jedenfalls zu weit gegangen. Es wäre genug gewesen, von den Mittelschullehrern zu fordern, dass sie jederzeit den Eltern über den Stand des Schülers wahrheitsgetreu Auskunft zu geben haben, wodurch die Eltern angewiesen worden wären, sich nicht auf den todten Buchstaben zu verlassen, sondern mit dem Lehrer in Contact zu treten und zu hören, was er ihnen sonst noch zu sagen hat. (Zustimmung.)

Die Methode bringt aber auch noch eine Unannehmlichkeit mit sich. Es wurde die Vorschrift gegeben, dass jeder Schüler in jedem Monate wenigstens einmal geprüft werden muss; infolge dessen kann sich der Schüler nicht nur ausrechnen, was für eine Note er bekommen wird, sondern auch, wie oft er darankommen muss, und wenn er schon darangekommen ist, dass er nicht mehr darankommen darf, weil der Professor die anderen noch nicht geprüft hat. Rechnen Sie mit einer sehr überfüllten Classe, in welcher ein Professor Geschichte unterrichten und prüfen soll, wo der Schüler sich sagen kann: Jetzt war ich daran, da kann ich in diesem Monate nicht mehr darankommen! Früher konnte der Professor so oft prüfen, als er wollte, er konnte den Schüler auch aufsitzen lassen, so dass derselbe zu arbeiten gezwungen war. Das ist anders geworden. Dass durch solche Massregeln die sociale Stellung der Mittelschullehrer und die Achtung vor ihnen nicht gehoben wurde, ist uns allen wohl sehr klar.

Möge es mir noch gestattet sein, ein Wort über die Directoren zu sagen, oder eigentlich nicht über die Directoren selbst, denen will ich nicht nahetreten, ich habe auch ein andermal Zeit darüber zu reden — sondern über die Methode, Directoren zu machen, die in der jüngsten Zeit eingerissen ist. Es scheint sich häufig darum zu handeln, einen möglichst jungen und schneidigen Mann dafür zu finden; die

Schneidigkeit scheint gegenwärtig schwerer zu wiegen als andere pädagogische Vorzüge. Das schöne Wort, das ich in dem Organisationsentwurfe gelesen und an das ich lange Jahre geglaubt habe, weil der Director an unserer Anstalt es ermöglicht hat, dass der Director nur *primus inter pares* zu sein habe, ist, wie viele Collegen versichern, an vielen anderen Anstalten keineswegs mehr in Geltung, wenigstens in der Praxis nicht Das ist bedauerlich.

Was nun die finanzielle Stellung anbelangt, so wünschte ich nur das eine: es möge uns so gut gehen wie in dem barbarischen Russland. Ein College von mir, slovenischer Nationalität, hat es seinerzeit vorgezogen, Österreich den Rücken zu kehren und nach Russland auszuwandern. Ich habe den Mann nach 20 Jahren wieder getroffen; er hat sich in einer ausgezeichneten Stellung in Kiew befunden. Die 4000 Rubel Gehalt waren ihm aber noch zu wenig, er ist zu einem russischen Fürsten gegangen, und es gieng ihm überschwänglich gut. Ich habe von einem Director in Tiflis gehört — ich werde mich auf das genaueste erkundigen, ob diese Mittheilungen vollkommen auf Wahrheit beruhen — dass der Mann wie ein Herrscher in seinem Palaste thront, dass er und die übrigen russischen Directoren einen eigenen Administrationsbeamten zur Seite haben, der ihnen die den Director entwürdigenden, von seinen eigentlichen Aufgaben einfach abziehenden kleinlichen Administrationsarbeiten abnimmt und dafür selbstverständlich separat bezahlt wird. Ich habe gehört, dass in Russland die Professoren nur zu 12 Stunden verpflichtet sind, dass ihnen jede weitere Stunde separat honoriert wird, dass ihnen selbst die Correcturen separat honoriert werden (Heiterkeit) u. s w. Ich habe gehört, dass dieser Director in Tiflis 10 000 fl bezieht und den Titel Excellenz führt. (Lebhafte Heiterkeit.) Das wünsche ich Ihnen allen. (Heiterkeit. — Lebhafter, anhaltender Beifall und Händeklatschen.) (Dle »*Oest. Mittelschule.*«)

Výwody řečníkovy doplnil prof. Süss z Badenu, který však se zastával zákazu vedlejšího výdělku, poukazuje na to, že vědeckými pracemi nebo vyučováním na jiných veřejných nebo neveřejných ústavech si jej zjednávati zakázáno není, prvý způsob dokonce že jest milý. Ale vyučovati po škole žáky vlastního ústavu, korrepetice s nimi a přibírání žáků do bytu a na stravu, to že zajisté spojeno bylo s tolikerými neplechami, že právem věci ty byly zakázány. Týž professor také se zastával zapisování známek do katalogů třídních hned po hodině. Sami prý si přejeme veřejné kvalifikace a proto prý máme přáti také rodičům, aby mohli nahlížeti do známek svých dítek. Jinak nereagoval na řeč prof Pommra.

Školní lékaři. V Krakově ustanovili na ženském gymnasiu školní lékaře, z nichž jeden má dozor nad školní hygiénou, druhý má na starosti zuby žákyň a třetí pečuje o zdraví oka. Všechno léčení jest bezplatné. Na konci roku podají oni tři lékařové zprávu o své činnosti školním úřadům. Zprávy ty uveřejněny budou ve školní zprávě ředitelstva na konci školního roku. Odborné časopisy polské zasazují se o to, aby školní lékaři na všech školách byli ustanoveni. »*Hlídka.*«

Z české vyšší obchodní školy v Brně. Na počátku školního roku 1897/8 zapsáno bylo na tento ústav: do přípravky 38, do I. roč. 64, do II. roč. 32, do III. roč. 42 žáci; celkem 176 žáků. První ročník rozdělen ve 2 parallelky. S ústavem spojena je též večerní pokračovací škola *kupecká*, jejíž I. ročník má 14 žáků; dále účetnický běh pro *obchodní příruči* a *živnostníky* se 22 posluchači. Sbor professorský skládá se z 8 vlastních sil učitelských a 7 výpomocných učitelů. Ústav vydal již druhou výroční zprávu svou tiskem, která svědčí o pěkném rozkvětu jeho. Zpráva ta obsahuje též čl. prof. Rich. Jiříka: Amortisace dluhu při úročení nepřetržitém a Učební osnovu této školy.

Nařízení ministra vyučování o zkouškách kandidátů gymnas. a reál. učitelství uveřejněno úplně v čísle 19. Verordnungsblattu, vydaném dne 1. října.

Státní zkoušky vykonalo u c. k. zkušeb. komise pro české střední školy ve studijním roce 1896/7 celkem 17 kandidátů: 3 pro klass. filologii a vyuč. jazyk, 1 pro vyuč. jazyk a klass. fil., 4 pro dějepis, 2 pro mathematiku, 1 pro přírodopis, 2 pro mod. fil., 2 pro deskr geom., 1 pro chemii, 1 pro kreslení.

Důvodný stesk. Naši mužové vědy žalují, že jejich práce českým jazykem psané nedocházejí žádoucí pozornosti v národě, nakladatelé čeští je se vzpírají převzíti náklad na odbornou knihu, která třebas je výsledkem nejsvědomitějších studií, protože se bojí hmotné škody, že za vědecké práce platí honoráře menší než za ledajakou bezcennou povídku, ba že stěží se odhodlávají takovou knihu vydati i bez všelikého honoráře. Učenec obětovavší sumy peněz na knihy studijní, věnovavší čas a píli svému badání, konečně chce dostáti hlasu svého nitra i povinnosti své a vydati tiskem výsledky své práce. Teď aby chodil a psal a prosil, až se mu podaří najíti nakladatele. A když jej posléz najde a knihu vydá, jak se nyní chová veřejnost? První nejjistější odměna bývá vždy závist, unižování práce, pomluva neb dokonce osobní útoky. Jest podivno, odkud se do naší české povahy dostala tato ze závisti vyplývající záliba v bezohledném ztrpčování života svých bližních, zvláště vynikají-li něčím; ale cti nám věru nepřidává a právem byla mnohokráte již kárána básníky i učenci. V této neúctě ke práci, v tom podkládání nízkých pohnutek, utrhání zásluh, vyhledávání vad, zkrucování pravdy za účely sobeckými hledati možno klíč ke zjevu jinak těžce pochopitelnému, že český národ tak bohatě nadaný, od věků za nejryzejší ideje zápasící, nemá na tom světě upřímného přítele ani u národů pokrevních Ale ovšem jeden mrak dovede zacloniti i nejzářnější slunce.

Máme tu uváděti doklady této zloplodné vlastnosti? Smutný by to byl výčet; neboť vědci stejně jako umělci a jako politikové poznali a poznávají ty slasti práce pro národ. Ale buďtež tu jmenováni aspoň tři z největších: Palacký, Smetana a Havlíček, povahy bez poskvrny, zjevové nejkrásnější. I jim snažila se závist uhlodati slávy, na čistý štít jejich nahoditi bláta a když nic, aspoň ztrpčiti chuť k práci, rozrýti klid duše.

Bude-li kdy lépe? Snad přece mráz života nespálí vždy všechny květy nové výchovy, snad volným sice postupem, ale přece jednou dospějeme očisty národní povahy v té části její, kterou tak trefně vyznačil básník jakožto »satanský dar«. V té příčině našemu stavu připadá značný díl krásné úlohy, přispívati k nápravě jak školou, tak rodinou.

Věc ta však má ještě jinou stránku, kde můžeme pomoci rychleji, hned. Díla myslitelů a umělců, když už jsou vydána, zůstávají mnohdy bez povšimnutí leda by si jich cizina všimla a uznáním je zahrnula. Toto zlo se může snáze odstraniti a proto obracíme se dnes k našemu professorstvu a zvláště ke správcům našich knihoven: my aspoň vytraťme se z řad oněch nevděčníků, my, jichž úkolem a úřadem jest vštěpovati v srdce mládeže lásku k pravdě a dobru, kteří předkládáme jí k následování vzory práce, sebezapření, vlastenectví, kteří učíme prohlížeti vždy k věci a ne k osobě, velebíme ctnost a káreme zlo, my dodávejme váhy slovům svým skutky. Není ovšem možno každému za nynějších stísněných poměrů kupovati si všecky české knihy svého odboru, ale veledíla, zahrnující v sobě veškeren rozvoj posavadní, neměla by býti stíhána takovou nevšímavostí, jako se děje. To vrhá na intelligenci českou nepříznivé světlo, svědčí o nedostatku interessu,

o zelhostejnělosti k vlastnímu oboru a jeho pokroku, o dekadenci... Komu, proč a nač potom pracují naši učenci a umělci?

Vedle jednotlivců jsou tu celé ústavy, knihovny škol, archivů, spolků, měst. Tyto zajisté mají za účel, nahrazovati nedostačující síly jednotlivcovy. Kde nemůže tento, mají vypomáhati ony. Dotkneme se aspoň knihoven středoškolních a to učitelských. Dotace jejich nejsou vyměřeny luxuriosně, ale i v mezích jejich fondů bylo by možno činiti pro české písemnictvo více nežli se děje, k tomuto pohlíží se zajisté doposud na mnohých ústavech až v poslední řadě. Důvodem bývá zpravidla, že nesmíme se uzavírati čínskou zdí a máme hleděti poznati a zužitkovati výsledky vědeckého badání jinonárodního. Mnohý chce zas, aby kompendia a jiná velká díla, jež si na universitě oblíbil, nechyběla ani v knihovně ústavu, kde nyní působí, jiná díla se kupují pro svoji slavnou pověst. Konečně bývá příčinou nekupování českých děl jiné stanovisko správce knihovny nebo kollegy odborníka Jak při tom má česká věda vzkvétati, na to se zapomíná. Té snad má pomáhati Pán Bůh sám.

* * *

K těmto steskům nás přiměla prohlídka výročních zpráv našich škol. Zkoumali jsme odběr jen některých našich vědeckých děl, professory vydaných, jako Hradů a zámků prof. Aug. Sedláčka, Historické mluvnice prof. dra. Jana Gebauera a Vývoje miniaturního malířství českého za doby králů rodu Jagellonského od prof. dra. K. Chytila. Jsou to vesměs díla, jimiž se může honositi literatura, která ji repraesentují co nejčestněji. Gebauerovo a Sedláčkovo dokonce díla, jež mohli vykonati jenom tím, že oddali se jim celý život, obětovali všechny jiné zábyvky a zábavy, která vyrostla z čisté, obětovné lásky k vědě a národu. A jakou za to mají odměnu? Kdyby je nesílilo vědomí vyšší, ten hmotný »zisk« by je věru při té práci neudržel; jeť takový, že vlastně o něm lépe pomlčeti. Přemnohý by zaň nepodnikl ani stého dílu té práce. Ba jednomu z nich dal nakladatel na vůli, buď pozdržeti další vydávání díla nebo — resignovati na honorář. Ty vědecké honoráře u nás vůbec jsou ubohé, srovnáme-li je s tím, co na př. malíř žádá a dostává za svou práci. Výtvarný umělec žádá za dílo jednoho dvou let větší odměnu, než učenec získá za práce celého života. Tady by opravdu i nepřízeň největší měla umlkati. Než abychom se vrátili k odbytu svrchu uvedených knih. Uvěří-li laskavý čtenář, že Chytilova díla se prodaly na střední školy 3 výtisky, Gebauerovy Historické mluvnice ani ne 30 výtisků a Sedláčkových Hradů nemnoho více? Je k tomu ještě třeba slov? — —

Smutná také zpráva trousila se nedávno novinami o *Bibliografickém katalogu*, jejž vydává spolek českoslov. knihkupeckých účetních v Praze. Bude vydán ještě jeden ročník a — zanikne. Podpory, které udržovaly podnik nad vodou (největší poskytuje stále Česká akademie), se tenčí a nestačí. Přispěvatelé pracovali úplně zadarmo, ale náklad knihy se nekryje odbytem. Knihu, jejíž nedostatek bude opravdu pohromou pro literární historii a pro kulturní dějepis nynějška, knihu, která by měla býti v každém místě po ruce, bez níž by neměl býti žádný správce knihovny, nekupuje málem nikdo.

Zprávy spolkové.

Zpráva o valné hromadě »Ústřed. spolku čes. professorů« v Praze, konané dne 30. října 1897 v budově c. k. real. a vyš. gymnasia na Křemencové ulici v Praze. Starosta spolku p. řed. Václav Starý zahájil valnou hromadu za četného účastenství členů a přivítal přítomné vřelou řečí, v níž poukázal k mohutnění a rozkvétání spolku, který čítá nyní přes 800 členů, z čehož patrno, že professorstvo střed. škol českých pochopilo úkol spolku. Konstatoval, že výbor plnou měrou plnil povinnosti své, a žádal za další podporu se strany pp. členů, aby spolek mohl zdárně pokračovati na dráze vytknuté. Poukázal dále k dobrému finančnímu stavu spolku, ocenil všeho uznání hodné zásluhy, jichž si prof. Frt. Bílý jako jednatel a redaktor »Věstníku« získal, poděkoval mu, jakož i prof. Ant. Setunskému za ochotné pořádání zdařilých zábav. Na konec pak vyzýval pp. členy spolku, aby hojně navštěvovali přednášky, vycházky a zábavy spolkem pořádané, ježto poskytují všem nejhojnější příležitost k vzájemným stykům, jsou milým oddechem od namáhavé práce a posilují k novému dílu.

Od čtení protokolu loňské valné hromady se upouští k návrhu prof. J. Poura, ježto byl otištěn ve »Věstníku«.

Přikročeno potom ke *zprávě jednatelské* za správní rok 1896—97.

Starosta omlouvá jednatele p. prof. F. Bílého, který pro churavost nemohl sám se dostaviti; vyřizuje přátelský pozdrav od něho a dává přečísti zaslanou mu zprávu, kteráž zní takto:

Velectění pánové!

V loňské valné schůzi našeho spolku, která se konala dne 7. listopadu r. 1896, zvoleni do výboru nově pp. prof. Fr. Bílý, Jan Dvořák, Fr. Jizba, Vil. Jung, dr. Jos. Novák, Jan Somr, Jan Svoboda a dr. Kar. Veselík. Ve výboru pozůstali pánové r. 1895 zvolení: starosta p. řed. V. Starý, pokladník p. prof. A. Setunský a členové prof. Rob. Hartman, Jos. Koch, Jan Nedoma, Jan Vařeka, dr. Jar. Vlach a Jar. Zdeněk, Náhradníky zvoleni pp. dr. Fr. Drtina, Jos. Martinovský a Vinc. Kočvara. Za revisory účtů zvoleni pp. prof. Pour a Charvát. Za odešlého pana prof. Charváta delegován výborem pan prof. Ruth.

V první schůzi nového výboru tento se ustavil; náměstkem starostovým zvolen opět prof. Zdeněk, jednatelem prof. Bílý a zapisovatelem prof. Jizba. Starosta a pokladník zůstali, jsouce zvoleni r. 1895 na 2 léta.

Také tomuto výboru bylo se zabývati:

1. nejpalčivější bolestí našeho stavu, úpravou platů. P. docent dr. Drtina vypracoval zevrubný dvouarchový spis informační o našich přáních a potřebách, který poslán členu budž. výboru kníž. Bedř. Švarcenberkovi. P. poslanec slíbil všecku podporu a za vlídnou odpověď jeho poslán mu poděk. přípis. Výbor dále se obrátil v této věci také na jiné vlivné osobnosti a svolal za tím účelem posléz zvláštní schůzi občasnou na den 18. listopadu, požádav spolu p. říšského posl. dr. Kurze za referát. Ten v obvyklé ochotě převzal

podati zprávu a vyložil, že byly splněny hlavní tužby professorstva veškerého, t. jednotný plat základní ve výši 1400 zl., a pak že upuštěno od 100zlatových kvadrienálek, jakož i od podmínky »uspokojivé služby« pro dosažení kvinkvenálky. Rovněž vysvětlil, že nebylo lze provésti stálý plat pro supplenty ani zvýšení platu provisorních učitelů bez ohrožení celého zákona, ani posléz uvésti professory VIII. tř. a ředitele středních škol na roveň týmž kategoriím průmysl. škol. Za příležitosti přijetí a schválení předlohy ve sněmovně panské poslán od výboru jménem veškerého professorstva českých středních škol děkovací telegram J. E. p. min. Gautschovi, na nějž p. ministr ihned odpověděl. Též poděkováno panu dru. Kurzovi.

2. Výbor jednal o tom, zda by neměly býti učiněny nějaké kroky proti přílišnému návalu studentstva k professuře a

3. rokoval o návrhu na zavedení polodenního vyučování na pražských školách po příkladě vídeňském. Tyto otázky dal pak též za předmět jednání v obč. schůzi. Tam prvá věc odkázána k nové úvaze výboru a ten ustoupil zatím od dalších kroků, ponechav pp. kollegům, aby podle okolností abiturientům k studiu professury radili neb od něho je zrazovali; při druhé věci překáží provedení několik závažných okolností, zvl. větší o němčinu počet hodin vyučovacích na školách našich.

4. Jednáno o tom, proč v univers. knihovně pražské professoři střed. škol nemají přímého přístupu k časopisům. Na příslušné kroky slíbena brzká náprava, která však se ukázala vlastně zhoršením. Proto opět na počátku října t. r. odebrala se deputace (p. prof. dr. Peroutka a prof. dr. J. Pražák) jménem výboru k novému panu bibliothekáři, a ten projevil ochotu splniti podle možnosti též nová přání professorstva středoškolního.

5. Školní rada a ředitel Fr. Bartoš vyzval v brněnském časop. Obzoru spolek náš, aby si vyžádal a převzal opravu škol. učebnic po stránce slohové a grammatické, po nichž některé z nich možno nazvati pravými monstry knih mládeži určených. Oprávněnost toho stesku uznána od výboru plnou měrou, ale s provedením návrhu spojeny jsou nepřekonatelné nesnáze, které svým časem ve Věstníku byly zevrubně vypočteny (roč. IV. str. 103).

6. Mnohokráte projednáván ve výboru návrh, aby podána byla vys. ministerstvu petice o zavedení dějin domácích jakožto obligátního předmětu na našich středních školách, tak aby aspoň po 1 hod. týdně jim bylo věnováno. Petici vypracovati uloženo pp. prof. J. Nedomovi a dr. Jar. Vlachovi. Oba pánové věnovali práci své láskyplnou péči; výsledek její pak oznámili ve schůzi občasné, za tím účelem zvl. svolané ke dni 24. dubna. Tu jednáno zejména o rozsahu učiva, o třídách, ve kterých vlastivědě by mělo býti učeno, jakož i o změně instrukcí k tomu potřebné; ale názory se o všech těch věcích rozcházely. Proto zvolena komise, která by vypracovala podrobnou osnovu a po případě se pokusila o informace v rozhodujících kruzích. Komise ta má předložiti svůj elaborát ve schůzi odboru historického, jíž by se súčastnili také členové výboru.

7. Na pozvání došlé ke slavnostní installaci starosty měst pražských usneseno, aby p. starosta zastupoval spolek.

8. Panu min. radovi dr. Ant. Rezkovi ve Vídni, p. dvor. radovi F. Zabuschovi a p. zem. insp. dru. Ed. Kastnerovi vzdány písemně díky za subvenci u vys. ministerstva pro Věstník vymoženou. Aby pak vydávání Věstníku

bylo zajištěno také pro budoucnost, usnesl se výbor zříditi zvláštní fond časopisný a tomuto fondu přikázati posavadní — ač nevelike — kmenové jmění spolku.

9. Klub státních úředníků pozval spolek k spolupodání petice za zvýšení aktivního přídavku pro Prahu a předměstí. K jednání o té věci delegován p. dr. Kovář, který také se účastnil návštěv u pp. říšských poslanců za zmíněným účelem vykonaných.

10. Hojné stesky ozývají se od let na některé nepříjemnosti, spojené se schvalováním učebnic. Výbor se usnesl, aby o postupu řízení approbačního pojednáno bylo ve schůzi občasné. To se stalo dne 24. dubna. A členstvo opravdu projevilo veliký zájem o tuto věc. Shodlo se jednomyslně na tom, že by měly býti pro approbaci knih zřízeny odborné komise, autor nebo nakladatel aby měl právo přímo žádati u velesl zemské školní rady za approbaci a aby spisovateli byla dána možnost replikovati na recensi, posléz aby zrušena byla anonymita referentova a aby zem. šk. rada mohla učiniti konečný návrh vys. ministerstvu.

11. Od předsedy vídeňské Mittelschule prof. Hoppeho došla žádost, aby náš spolek podal návrhy své na úpravu služební pragmatiky. Výbor zvolil pětičlennou komisi, která měla vídeňskou předlohu prozkoumati. Komise ochotně tak učinila a mnohé opravy navrhla; zvl. p. dr. Metelka, p. prof. Zdeněk a starosta spolku podali hojné dobré návrhy, jež pak poslány do Vídně.

12. Konečně jednal výbor také o oslavě nastávajícího jubilea panovnického. I usnesl se vydati v České knihovně spis o českém školství středním a za jeho napsání požádati osvědčeného znatele jeho dějin, pana profesora J. Šafránka.

13. Vedle těchto vážných záležitostí staral se výbor také o společenské potřeby členstva. Hned dne 13. října podniknuta vycházka do Nár. domu a měšťanského pivovaru na Král. Vinohradech k poznání stavby a vnitřního zřízení obou budov. Účastníkům a jich dámám projevena při tom neobyčejná pozornost: byli uvítáni p. starostou města J. Víškem, náměstkem A. Burešem a několika členy městské rady a výklad obstarali přední síly odbornické.

Dne 7. prosince uspořádán v malém sále Měšť. Besedy pražské přátelský večer za přispění pěveckého kroužku Hlaholu a komika p. Wanderera, dne 20. ledna přednášel pan dr. Jindř. Metelka tamtéž Obrázky z Italie, dne 13. února byl ve velkém sále Měšť. besedy koncertní večer za spolupůsobení sl. Kličkovy, sl. oktetta dám a operního pěvce p. Urbánka, pak virtuosů p. Černého, šl. Lukiniće, Krejzy a Málka, po němž uspořádán taneční vínek; a konečně dne 4. dubna následovala přednáška p. prof. dra. Zikm. Wintra o vysokém školství v 16. stol.

V listopadu dne 18. a dne 24. dubna konány občasné schůze, které se zabývaly rokováním o věcech stavovských.

Všecky tyto večery vydařily se znamenitě. Zvláště oba pánové přednášející uměli skvělým přednesem, bohatostí a jadrností obsahu jakož i hojnými šlehy vtipu posluchačstvu nevšední měrou se zavděčiti. Jim, jakož i všem, kdož přispěli k oživení spolkového života, v první řadě tedy p. prof. Setunskému, duši našich večerů zábavných, budiž vysloven upřímný dík.

14. Literární podniky spolku, Věstník českých professorů a Česká knihovna poučení a zábavy, učinily v tomto roce nový krok v před. Čísla Věstníku vydávána většinou už o 3 arších, čímž nabyla lepší podoby časopisné. To umožněno hlavně tím, že professorstvo české tak značným počtem přistoupilo za členy spolku; ale přes to nebylo by bývalo možno vydávati Věstník v tom rozsahu, kdyby se nám nebylo dostalo opětné podpory 250 zl. od slovutné České Akademie a nové subvence 200 zl. od vys. c. k. ministeria. V obou těch podporách tkví též značná mravní pobídka a uznalost spolku projevená. Výbor ji plně oceňoval a vzdal oběma šlechetným příznivcům za to své nejvroucnější díky.

Česká knihovna díky ochotě p. nakladatelově postoupila k číslu 5. a 6. V čís. 5. podala spis Alex. Bernarda Obrázky z pravěku země české, dle výroku p. prof. dra. Ant. Friče nejlepší knihu podobnou u nás; čís. 6. je nový doplněný tisk Prusíkova vydání Vrchlického Legendy o sv. Prokopu, jehož nastala potřeba úplným rozprodejem vydání starého. Číslo 7. právě počalo vycházeti a jsou to Obrázky ze starého i nového Peloponnesu od uherskohradišťského prof. Meth. Molčíka. před rokem tak nešťastně zahynulého, kniha svěže a poutavě psaná, v níž vykreslen jasný obraz nynějšího Řecka, ale takořka vyrůstající z Řecka starého, hojný historickými daty a mythologickými vzpomínkami.

Česká knihovna přinesla doposud spisy vesměs nové až na č. 6. a většinou dávno potřebné. Redakce vytkla si za úkol touto knihovnou opatřiti literatuře řadu spisů určených stejně rodinám jako škole, ceny trvalé, slohu prostého a vábného. Nebudiž proto jmíno výboru za zlé, že se opětně dovolává podpory všech pp. kollegů. Jakož bylo už nejednou ve Věstníku na to poukázáno, má každý professor zákonité právo, doporučovati žákům opravdu dobré knihy, a vys. úřady zvl. za nynější doby tomu budou jen rády, když professorstvo tak bude činiti, ježto se mohou uspolehnouti, že se nedoporučí než kniha po každé stránce nezávadná a užitečná. Jestiť to společným zájmem všech činitelů školských, aby proti přívalu podloudně vnikajících mezi studentstvo knih škodlivých aspoň jaká taká hráze byla postavena knihami dobrými, vědomosti obohacujícími, srdce šlechtícími a lásku k práci a vědění podněcujícími.

Přesvědčiti pak se někdy dotazem, co žactvo čte a jakou důvěru osvědčuje ke slovům učitelovým, je přímo žádoucno.

Kdyby na každém ústavě v každé třídě jen 2 žáci odebírali Knihovnu, bylo by trvání její zajištěno. Ale známe pohříchu řadu škol, kde vůbec ještě nepronikl ani jeden výtisk její.

Tím srdečněji děkujeme všem, kteří věrně stáli a stojí při dobrém díle Ústředního spolku, všem pp. spisovatelům a přispěvatelům Věstníku i České knihovny a všem, kdož pro ně chovají činný zájem.

15. Stálou rubrikou naší výroční zprávy pohříchu jsou též úmrtí. Letošní ztráty jsou zvláště četné a těžké. Zemřeliť mužové o školu, rozvoj národní i o literaturu nad jiné zasloužilí, jako škol. rada řed. Fr. Višňák v Kroměříži, prof. Čeněk Vyhnis, prof. Kar. Koblížek a řed. dr. Vil. Gabler v Praze, prof. Method Molčík v Uh. Hradišti dr. Václ. Hanzlík v Telči, PhC. B. V. Konečný z obch. akademie v Chrudimi a hned na začátku nového škol. roku opět prof. Fr. Zuna v Praze. Všichni tito mužové pevně se vryli

v pamět nesčetných žáků svých a někteří mocně zasáhli i do dějů národa, nebo si urvali aspoň několik listů vavřínových v písemnictvu. Budiž jim vděčná pamět zachována na vždy!

Konče svoji zprávu, nemohu nevzpomenouti ještě se zvláštním povděkem slavných redakcí našich časopisů pražských. Ochotně vždy otvíraly své sloupce všem zprávám našim. Rovněž povinni jsme díky sl. výboru Měšť. besedy pražské, která vždycky nám s milou laskavostí zapůjčovala svých místností k našim schůzím a zábavám Jakkoliv úzké je pole naší činnosti, nezaháleli jsme nikterak, a celý výbor nacházel nejsladší odměnu své činnosti v tom, že viděl, kterak spolek nabývá porozumění pro své snahy a váhy i na místech vysokých, kterak sílí členstvem i podniky svými. Aby rostl a mohutněl dále, aby professorstvo vytrvalo ve své přízni k němu a aby spolek pro své členy mohl vykonati co nejvíce dobra na všech stranách, toť vroucím přáním celého výboru, ale i všech pánů členů dobré vůle. A tomu přání budiž zdar.

Zpráva přijata s všeobecnou pochvalou a schválena.

Pamět zemřelých členů spolku: šk. rady Frt. Višňáka, prof. Čeňka Vyhnisa, řed. Karla Koblížka, řed. dra. Vil. Gablera, prof. Methoda Molčíka, dr. V. Hanzlíka, PhC. B. V. Konečného a prof. Fr. Zuny uctěna povstáním.

K návrhu prof. J. Poura vzdány povstáním díky za udělené subvence vys. c. k. ministerstvu kultu a vyučování a České akademii; rovněž tak vzdány vřelé díky jednateli prof. Frt. Bílému za neunavnou a obětavou činnost jeho ve prospěch spolku, pak zábavnímu výboru, zejména prof. Ant. Setunskému, který ochotně pořádal všecky ty zdařilé večery.

K návrhu prof. A. Setunského vysloveny byly díky všem venkovským i pražským pp. důvěrníkům za jich oddanost a obětovnost ke spolku a k návrhu prof. Novotného celému výboru, zejména pak členům odstupujícím.

Potom podával zprávu svou p. pokladník. Dle ní

stav jmění spolkového na konci roku 1896—97

byl tento:

1. Fond Věstníkový

a) Vklad v měst. spořitelně Pražské	zl.	900·—
b) » v poštovní spořitelně	»	100·—
Celkem	zl.	1000·—
2. Jmění vydajné	zl.	205·75
Celkem	zl.	1205·75

Přehled členstva v roce 1896—97.

Členů bylo koncem r. 1896—97	832
Příspěvky zapl. v před. letech	5
» » tohoto roku	827
Celkem	832 čl.

Zpráva pokladní za správní rok 1897.

Příjem.

1.	Zbytek z 30. září 1896		822	23
2.	Příspěvky členů:			
	a) za před. rok	5·—		
	b) za tento rok	821·—		
	c) za příští léta	4·—		
	Celkem . .		830	
3.	Dary:			
	a) Subvence vys. c. k. min. kultu a vyuč.	200		
	b) Subvence sl. Č. akademie tř. I.	100·—		
	» » » tř. III.	150·—		
	c) Slevy s honorářů	·70		
	Celkem . .		450	70
4.	Úroky z uložených peněz		4	—
5.	Za prodané ročníky »Věstníku«		11	60
6.	Výtěžek z taneční zábavy 13. února 1897		43	03
	Celkem . .		2161	56

Výdej.

1.	Fond Věstníkový (zal. usn 24. dubna 1897)		1000	—
2.	»Věstník« ročníku IV.			
	čís. 1. (2 archy)	121·20		
	čís. 2. ($2^1/_2$ archu)	148·75		
	čís. 3. (» »)	151·00		
	čís. 4. (3 archy)	186·20		
	čís. 5. (» »)	177·33		
	Celkem .		784	48
3.	Přednášky a poučné vycházky		53	86
4.	Přátelský večer 7. prosince 1896		37	67
5.	Dary:			
	a) Sp. »Komenský« ve Vídni	10·—		
	b) Sp. č. žurnalistů v Praze	10·—		
	Celkem . .		20	—
6.	Správa spolku:			
	a) Tiskopisy	18·20		
	b) Dopisové a j. výlohy správné	37·60		
	c) Novoročné	4·—		
	Celkem . .		59	80
	Zbytek na příští rok		205	75
	Celkem . .		2161	56

Jménem revisorů účtů prohlašuje prof. J. Pour, že účty byly shledány ve vzorném pořádku. Uděleno tedy p. pokladníkovi i výboru absolutorium.

Přistupuje se k volbám. Dle stanov odstupují z výboru pp. řed. V. Starý, prof. Jar. Zdeněk, prof. A. Setunský, prof. R. Hartmann, prof. J. Nedoma, prof. Jan Dvořák; výborství se vzdávají pp. Dr. K. Veselík, Dr. Jar. Vlach, J. Vařeka.

Zvoleni pak jednomyslně akklamací za starostu (po třetí) řed. Václav Starý, za pokladníka (po druhé) prof. Ant. Setunský a do výboru pánové: řed. Mikuláš Hofmann, prof. Jaroslav Zdeněk, prof. Dr. M. Kovář, prof. Jan Nedoma, prof. Robert Hartmann, prof. Dr. Břetislav Foustka, prof. Frant. Stýblo, prof. Jan Dvořák; za náhradníky prof. V. Kočvara, prof. dr. Jindř. Barvíř a prof. Václav Šťastný; za revisory účtů prof. Jos. Pour, prof. Frant. Ruth. Mimo to zůstávají ve výboru pp. dr. Jos. Novák, prof. Frt. Bílý, prof. Jan Sommer, prof. Vilém Jung, prof. Frant. Jizba, prof. Jos. Svoboda.

K návrhu výboru ustanoven byl roční příspěvek vzhledem k dosud neupravenému služnému opět jen zase na 1 zl., ačkoliv sám »Věstník«, jejž spolek zdarma skýtá svým členům, vymáhá ročně většího nákladu, což bylo možno uhraditi v minulém roce toliko poskytnutými spolku subvencemi; avšak na příště bude nutno přikročiti k mírnému zvýšení příspěvku, aby ponenáhlu zvětšován byl fond, založený k návrhu starostovu na vydávání »Věstníku« pro časy nepříznivé. Německý spolek professorský má mnohem vyšší příspěvek.

Návrhy výboru. 1. Starosta vylíčiv veliké zásluhy, kterých si získal velezasloužilý člen spolku našeho pan c. k. dvorní rada Josef Weber, rytíř z Pravomilů, o obecné, střední a průmyslové školství české, a poukazuje k tomu, že p. dvorní rada snahy spolku našeho vždy a všude dle sil svých vydatně podporuje, že se k nám vždy upřímně hlásí a o náš stav se vřele zajímá, a že to bude obzvláštní ctí p. dvor. radu čítati mezi první *čestné členy* spolku našeho, přednáší návrh výboru, aby byl p. *c. k. dvorní rada Josef Weber, rytíř z Pravomilů,* zvolen *čestným členem* »Ústředního spolku českých professorů v Praze«. Návrh tento byl s okázalou pochvalou bez debaty jednomyslně schválen.

2. Rovněž tak vřele starosta vzpomenul velkých zásluh pana Martina Pokorného, c. k. ředitele české střední školy malostranské o spolek náš. Vytkl, že byl zakladatelem spolku a řadu let jeho starostou, jak pečoval všemožně o rozkvět jeho a zvláště také při všeobecném sjezdě českého professorstva r. 1886 si veliké zásluhy získal, kdy stál v čele sjezdu i velmi zdařilé výstavy středoškolské a přednášel s velikou přesvědčeností o jednotné střední škole; nezamlčel posléz ani jeho zásluh spisovatelských a milých vlastností společenských. Na konec navrhuje starosta jménem výboru, aby byl p. *ředitel Martin Pokorný* zvolen *čestným členem* »Ústř. spolku českých professorů v Praze«. I tento návrh byl s hlučnou pochvalou bez debaty jednomyslně přijat.

3. K návrhu výboru přijato jednomyslně, zaslati spolku »Komenský ve Vídni« a spolku čes. žurnalistů v Praze po 10 zl. darem.

4. Starosta přednesl návrh výboru na důstojné oslavení padesátiletého jubilea J. V. našeho Nejmilost. cís. a krále Františka Josefa I. vydáním zvláštního spisu o českém školství, v jehož sepsání ochotně se hodlá uvázati

p. prof. Jan Šafránek. Přítomný p. prof. J. Šafránek vyličuje v hlavních rysech ráz a obsah díla toho, za čež mu shromáždění všeobecnou pochvalu věnuje a všestrannou podporu slibuje.

Po té přijat jednomyslně návrh na vydání spisu navrženého a uloženo výboru, aby vše potřebné zařídil.

Při volných návrzích připomenul prof. J. Sommer, že má býti zavedeno polodenní vyučování na zkoušku na c. k. čes. vyšším gymnasiu malostranském, a dává na úvahu, zdali by nebylo příhodno o předmětu tomto promluviti. Starosta připomíná, že se o tom již jednalo v loňské občasné schůzi listopadové.

Dále promluvil prof. dr. Josef Pražák o petici, kterouž by bylo podati za příčinou upravení vhodnějších místností při c. k. universitní a veřejné knihovně pražské pro professory středních škol, jakož i za příčinou výhodnějšího způsobu při půjčování knih. Po čilé debatě uloženo bylo výboru, aby petici, v jejíž vypracování ochotně se uvázali prof. dr. Pražák a prof. dr. Peroutka, předložil vys. c. k. ministerstvu kultu a vyučování, dorozuměv se napřed se správou c. k. univer. a veřejné knihovny. Na konec vyslovil starosta upřímné díky p. řed. M. Traplovi za veškeru přátelskou ochotu ke spolku a přál dalšího zdaru spolku. Tím schůze ukončena. *—a=*

Úmrtí. Školní rada Karel Tieftrunk, první ředitel (od r. 1881) c. k. česk. gymnasia v Praze v Žitné ul., skončil běh svého mnohočinného života v Kutné Hoře, kam se byl letos přestěhoval. Narozen dne 1. listop. 1829 v Bělé pod Bezdězem, gymnasium absolvoval v Litoměřicích a tamtéž stal se r. 1852 supplentem na gymnasiu a po třech letech učitelem skutečným. Tehdy ještě bylo tam vítáno, že T. přednášel též o české literatuře. Opět po třech letech přeložen do Prahy na něm. reálku, ale účastnil se čile českého života duševního. Dlouhá léta byl jednatelem česk. Musea a širš. sboru Matice české. R. 1889 zvolen za poslance česk. sněmu. Literární činnost jeho roztroušena jest nejvíce po časopisech: v Boleslavanu, Škole a životě, Obecných listech, Právníku, Světozoru, Musejníku, Osvětě, Památkách archaeolog. atd. a týká se českého dějepisu a liter. historie. Knižně vydal: Historii literatury české, Odpor stavů českých proti Ferdinandu I., Dějiny Matice české. Pořídil též vydání Historie církevní Pavla Skály ze Zhoře a měl účastenství u vydání Brusu matičného. Liter. zásluhám jeho dostalo se uznání tím, že zvolen za řád. člena Král. české společnosti nauk a České akademie, kdež byl sekretářem III. třídy. R. 1887 zvolen byl za starostu Ústřed. spolku českých professorů, jemuž vždy zůstal oddaným přítelem. Budiž mu vděčná paměť!

Literatura.

A. Časopisy.

Archiv für slavische Philologie. Red. V, Jagič. Ročník 19., číslo 1—4. **Obsah:** V. Oblak, Kleine grammatische Beiträge. — Fried. Lorentz. Die polnischen Nasalvokale. — Jovan Radonić, Der Grossvojvode von Bosnien Sandalj Hranić-Kosača. — Tomo Matić, Zoranić's Planine und Sannazaro's Arkadia. — Eugen Ščepkin, Zur Nestorfrage. — Fried. Müller, Bemerkungen zur Geschichte der altslav. Schriften. —

Iv. Milčetić, Kritischer Anzeiger. — Sachregister. — Namenregister. — Wortregister. — Kleine Mittheilungen.

Deutsche Zeitschrift für ausländisches Unterrichtswesen. Vyd. dr. J. Wychgram v Lipsku u R. Voigtländra. Ročně 10 m. pro Německo. Ročníku II, seš. 4. má tento obsah: Brennende Fragen in dem Unterrichtswesen der Vereinigten Staaten von Charles Thurber, Prof. an der Univ. Chicago. Der Schulkampf des 19. Jh. auf norwegischem Boden v. Dir. P. Voss in Christiania. Der Volksunterricht ausserhalb der Volksschule in Frankreich. Volkserziehung in Paris. Zur Vor- und Nebengeschichte des internation. Schülerbriefwechsels. Rundschau. Bücherschau.

Časopis Musea království Českého. Red. prof. Ant. Truhlář. Roč. 71. Sv. IV. - V. Obsah. Dr. Zíbrt, Zápisky Jana Jeníka z Bratřic v bibliothece Musea král. českého. — Václav Vondrák, Novější práce o činnosti slovanských apoštolů sv. Cyrilla a Methodia. — Fr. Řehoř, Kalendářík z nár. života Lemkův.— Jind. Metelka, O 12. zeměp. sjezdu v Německu. — Dr. Vlad. Preininger, Drobné příspěvky. — Dr. J. V. Prášek, Benátčan Marco Polo a cesty jeho. — Dr. Jos. Cvrček, Archiv Jednoty bratrské v Hernhutě. — Hlídka literární. — Zpráva o Matici české. Ročně zl. 4·70. Vychází teď šestkrát do roka, a zasílá se též poštou každému, kdo o to požádá u expedice Matice české v Praze (v Museu král. českého).

Česká revue. Vychází péčí Klubu národní strany svobodomyslné. Red. Prok. Podlipský. Vyd Edv. Beaufort. Obsah č. 1—3.: Dr. K Kramář, po sjezdu důvěrníků - J. Penížek, Dvě léta vlády hr. Badeniho - H Ibsen, Balonový list (báseň). Přeložil Kar Kučera — Dr Lad. Haškovec, XII mezinár. sjezd lékařský v Moskvě 19.—27. srpna 1897. — Karel B Mádl, Constantin Mennier — Dr. O Šulc, Opory a rysy rozvoje věd exaktních — Fr. Herites, Staromódní — JUDr Jaroslav Haasz, Ze staré školy a fary. — Fr. Brábek, Jan Arany. — Ant. Klášterský, Návštěva. — Prof. *** O c. k. umělecko-průmysl. škole. — Emil Novák, Knut Hamsun. — Dr. Em. Kovář, Počátek rodiny a sociálního vývoje. — Dr. V. Schuster, Zápas o české Budějovice. — Jos. Zubatý, Gebauerova histor. mluvnice jazyka českého. — Dr. F. Fiedler, Nové projekty v oboru pojišťování požárového. -- K. B. Mádl, Arnold Böcklin. — Rozhledy: Z novější literatury o národnosti. Otázka názvosloví právního. — O družstvech v rolnictvu dánském. — Sociální otázka. — Vědy přírodní. — Školství. - Poesie, hudba, výtvarné umění, divadlo, polit. přehled. Směs. — Roční předplatné 9 zl.

České museum filologické. Red. Dr. Jan Kvíčala. Ročník III. Sešit 1.—3. Obsah: Jar. Schulz, Plastika řecká. - Dr. J V. Prášek, Kde jest hledati Enneakrunos? -- Rob. Novák, Ad commentarium de bello Hispaniensi. — Ad. Patera, Ukázky ze staročeských rukopisů XV. století. — Jos. Zahradník, Ukázky parallelních veršův a poloveršů v Iliadě a Odyssei. — Dr. Jan Korec, O novořečtině — Dr. V. Flajšhans, Sv. Bernard. — Boj ctností s Neřesťmi — Dr. J V. Prášek, Herodotova Atthis. — Ad Patera, Žaloby na Husity. — Bedř. Votýpka, Několik obrazů z kulturních dějin staroindických. — Tim. Hrubý, Stans pede in uno. — Exegetický příspěvek k Horatiovi — V. Hauer Příspěvky k historii dialektu lašského. — Úvahy a zprávy. — Roční předplatné zl 3·50.

Český časopis historický. Vydávají J. Goll a A. Rezek. Roč III., seš. 6. Obsah: J. Čihula, Martin Luther a Čechové pod obojí. — F. Machát, Společenské řády Novokřtěnců na Moravě. — G. Friedrich, Kodex tišnovský. — E. Albert, O Prokopu Divišovi. — Drobnější články. — Literatura. — Přehled článků v časopisech. — Zprávy. — Ročně zl. 3·60.

Český lid. Red. dr. Č. Zíbrt. Ročník VII. č. 2. Obsah: Dr. J. V. Šimák, Lemúzi a Charvati. — J. Soukup, Zobrazování nejsv. Trojice v chatách lidu české. — Dr. Zíbrt, Pokusy o přirozený výklad pověr českoslov. na sklonku 18. věku. — Týž, Literatura kulturně-historická a ethnografická. — A. Toníček, M. Václavek a B. Čížková, Lidové léčení. — F. Lego, Svatební pečiva z jižních Čech. — Týž, Kroj a vyšívání na Blatech. — J. Prousek, Špýchárek na Malém Rohozci u Turnova. — Antonín Šolta, Pověry o hadech. — Tom. Mašek, Dožinky z okolí přeštického. — R. Tyršová, Národopisné studie našich umělců (o Manesovi). — Vl. Havelková, O symbolech v naší ornamentice. — Časové zprávy. — Rozmanitosti. — Otázky a odpovědi. — Hojné illustrace. Roční předplatné 4 zl. Nakl. F. Šimáček v Praze.

Dom a škola. Vychovatelský časopis pre rodičov a učitelóv. Redaktoři: Karol Salva a Karol Kálal. Roč. XIII. Seš. 12. Jediný tento učitelský časopis slovenský vychází měsíčně (v Ružomberku) a vyniká bohatým obsahem. Některé příspěvky též české. Předplatné je nízké: na celý rok 2 zl. 50 kr., pro mladší učitele ještě o polovic menší

Hlídka. Redaktor Dr. Pav. Vychodil Nákladem benedikt. knihtiskárny v Brně. Č. 11—12 Obsah: Jan Oliva, Symbolika dle praxe. — Dr. Frt. Nábělek, O hmotě. — Fr. Janovský, Církev a socialismus — Písemnictví a umění. — Směs. — Rozhledy. — Ročně 4 zl.

Kniha. Liter věstník spolku českých knihkupců a nakladatelů v Praze. Red. J. Otto. Roč. II., čís. 7 - 10. Obsah: Česká kniha — zbraň národní. Co měsíc dal. Měsíční kronika. Vánoční epištola k česk. čtenáři. Přehled liter. děl za vánoční a novoroční dary zvl. vhodných. Ročně 50 kr. Cena 8.—10. čísla 15 kr.

Listy filologické. Red. Jan Gebauer, Jos. Král, Fr. Pastrnek. Roč. XXIV., seš. 5. Obsah: Fr. Groh, Příspěvky k dějinám řeckého divadla. Jan Brant, Dido v epose Naeviově. F. Černý, Studie o české kvantitě. Klasobraní po rukopisích. Úvahy a zprávy. Fr. Pastrnek, J. Polívka a Em. Kovář, Z filologie slovanské. J. Jursa, Odpověď na obranu K. Regala. Poslední slovo p. Timotheji Hrubému. Dodatek.

Literární listy. Vydavatel prof. Frant. Dlouhý v Brně. Roč. XVIII. Seš. 17.—24. Obsah: Román »propagandy činu«. Napsal O. — Sigismund Bouška, Maurice Maeterlinck. — Vladimír Bugiel, Novořecké drama. — Mladí pražští Němci. Napsal O. — Kosmická lyrika. Napsal O.

Ročník XIX. Seš. 1.—2. Obsah: F. X. Šalda, Renaissance — čeho? — P. Boborykin, Methoda, jakou vyšetřovati román. Podává P. Kunz. — Emerson. Přeložil J. Hofmann. — Autor trilogie »Homo sapiens«. Podává K. Křivý. — Erik Lie, Principy a myšlenky. Mladá literatura v Norsku. — N. Trepka, Sestry Bronteovy. — Přehojné posudky. — Seznam původních prací, překladů, přehledy cizích literatur, zprávy literární atd. — Roční předplatné zl. 3·90.

Muzeum. Czasopismo towarzystwa nauczycieli szkol wyzszych. Red. Dr. B. Mańkowski ve Lvově. Roč. 13. seš. 11—12. Obsah: Zpráva o XIII. val. hromadě Towarzystwa. — Dr. L. Ćwikliński: Nové předpisy o zkouškách kandidátů učitelství střed. škol. — St. Biegański, Školy piaristské v Polsce. — K. M. Kurpiel, Objasnění k »Wypisům polským.« — Recense a zprávy. Rozmanitosti. Roč. 6 zl.

Náš domov. Obrázkový časopis rodinný. Vychází dvakrát za měsíc. Redaktor a vydavatel Jos. Vévoda v Olomouci. Ročník VI. Seš. 22. V každém čísle životopis, řada básní, povídek a pouč. čl. Drobnosti a vtipy. Roč. zl. 2·40.

Naše doba. Roč. V. Seš. 1—2. Redaktor dr. T. G. Masaryk. Vyd. Jan Laichter na Král. Vinohradech. Obsah: J. V. Řehnický, K našemu vývoji církevnímu a náboženskému. — Fr. Drtina: Myšlenková povaha středověku. — Fr. Táborský: J N. Kramskoj. — T. G. Masaryk: Moderní člověk a náboženství: Moderní titanism. — Fr. Táborský: Smetanův »Dalibor«. Návrh na změnu textu. — Theoretický podklad britských odborových spolků dělnických (Trade Unions). Napsali Sidney a Beatrice Weblovi. — Rozhledy politické, zemědělské, živnostenské a obchodní, sociální, školské. — Feuilleton od J. S. Machara. — Úvahy a kritiky. — Zprávy. Roční předpl. 7 zl. 10 kr. poštou.

Osvěta. Redaktor a vydavatel Vácslav Vlček na Kr. Vinohradech. Roč. XXVII. Seš. 11—12. Obsah: Karel Bendl. Nekrolog od Karla Knittla. — E. Krásnohorská, Z mladých let Karla Bendla. — Jos. Kalus, Za úplňku. — Dr. B. Rieger, Náš ústavní vývoj od r. 1848. — Dr. Herm. Jireček, Čechoslované a civilisace. — Fr. Kvapil, Adam Asnyk. — J. J. Toužimský, Kopitar, Vuk a Aprilov. — B. Navrátil, O předvídání povětrnosti. — Fr. Leubner, Na týnském hřbitově. — V. Vlček, Samota. — A. Heyduk a Jar. Tichý, El. Krásnohorské. — Ter. Nováková, El. Krásnohorská. Nové písemnictví. Obzor divadelní. Rozhledy v umění výtvarném. Rozhledy v dějinách současných. Hlídka vojenská. Hlídka časopisecká. Nové spisy. — Roč. zl. 7·20.

Paedagogické rozhledy. Vydává »Dědictví Komenského.« Roč. XI. Seš. 2. a 3. Obsah: G. A. Lindner, O představách zabavených. — V. Ptaček, Některé pomůcky k vyučování geometrickému. — R. Sokol, Vilém Wundt. — Rozhledy liter., vědecké a sociální. — Písemnictvo pro mládež. — Hlídka časopisův a jednot učitelských. — Z evrop. časopisů paedagog. — Zprávy školské. Předpl. 4 zl. roč. Posavadní red. J. Klika vzdal se redakce.

Svět zvířat. Illustr. měsíčník. Uřední list Spolku na ochranu zvířat pro království České Majetník Dr. Jar. Podobský. Red. Václ. Fuchs v Jičíně. Roč. I. č. 2—4. Z obsahu: Spolky mládeže na ochranu ptactva a zvířat vůbec. Český stavák od prof. K. J. Haličská drůbež. Skot a brav uherský. Kapounování kohoutů. Vejce o vánocích. O věrnosti psa. Fousek. Papoušci. Mají-li zvířata rozum a řeč atd. Praktický rádce. Různé zprávy. Veselé. Prorok povětrnosti. Bursa zvířat atd. Ročně 2 zl.

Švanda dudák. Red. Ign. Herrmann. Nakl. F. Topič v Praze. Roč. XVI. seš. 4—11. Příspěvky od Jarosl. Vrchlického, Vavřince Lebedy, Ed. Jelínka, A. Klášterského, B. Kaminského, Irmy Geisslové, P. Maternové, K. B. Hájka a m. j. vtipných veršovců a prosaiků. Středoškolští epigramové od K. Havlíčka. Z epigramů a průpovědí Goethových. Chudá vrchnost od Olgy Přibylové. V klášterním pensionátě od Ofelie (ze škol. života). Ze života zvířátek (neobyč. zdařilé bajky) atd. Výborné bývají ukázky cizího humoru v každém čísle Cena sešitu 20 kr.

Z říše vědy a práce. Redaktor Dr. Vilém Kurz. Nakl. F Šimáček v Praze. Roč. VI. Seš. 1-8. Obsah: Marconiuv telegraf. — Jednokolejné dráhy. — Africké stromy kaučukové. — Acetylenová lampa. — Říčné parníky americké. — Setrvačníky z pásové oceli. — Zužitkování niagarského vodopádu. — Osinek. — O vrchním vedení elektrických drah. — Elektrické jeřáby. — Žároměrství. — Zkapalnění vzduchu. — Bavlněné hedvábí. – Výroba fotografických desek. — Pohon nákladních lodí. — Výroba žárovek. Staniční oznamovatel. — Sibiřská dráha. — Edisonův fluoroskop. — George M. Pullmann. Podmořské lodi. Visuté telefony. — Výroba fotogr. papíru. – Strojová mazadla. — Ant. Blahník. — Laky. — Strojová síla ve Francii. — Sportový věstník. — Drobnosti. — Vtipný brousek. – Literární hlídka. — Hlídka výsad. — Hospodářská besídka. — Zábavná věda. — Drobnosti. — Z oboru statistiky. — Prozrazené kouzlo. — Domácí umění. – Roč. 3 zl. (20 čísel).

B. Knihy.

Žákovským knihovnám doporučují se dále tyto nové dobré knihy: Julius Zeyer, Maeldunova výprava. V Písku, nákl. Jarosl. Buriana. Cena 45. kr. Václav Petrů, Báje a báchorky všech národů. Nakl týž. Cena 35 kr. B. L. Tyšler, Výbor básní Ad. Heyduka. S náčrtem životopisným. Nakl. týž. Cena 45 kr. Cervantes, Don Quijote de la Mancha. Pro českou mládež zprac. J. V. K. Se 6. barvotisk. obrázky. Nákl. Emila Šolce v Telči. Cena (váz.) 2 zl. 20 kr. Sofokles, Elektra, přel. prof. Jos. Král. (Sborník světové poesie.) Nakl. J. Otto. Cena 50 kr. Shakespeare, Makbeth a Julius Caesar, přeložil J. V. Sládek. Vydání školní. Úvodem (výborným) a poznámkami opatřil prof. Josef Bartocha. Nakl. J. Otto. Cena à 60 kr. Goethe, Hermann a Dorothea. Přel. Otmar Vaňorný. Nakl. týž. Cena 60 kr. Goethe, Ifigenie v Tauridě, přel. L. Quis. Nakl. týž. Cena 50 kr. Uhland, Romance a ballady, přel. Arietto. Nakl. týž. Cena 80 kr. El. Krásnohorská, Vlny v proudu. Řada básní. Vydání druhé. Nakl. F. Šimáčka 1898. Cena 50 kr. El. Krásnohorská, Do proudu žití. Povídky pro dívky dospívající (Za slávu otců. Babiččina podobizna. Dolů či vzhůru?) Nakl. F. Topič. Cena 50 kr. Jos. K. Tyl, Pomněnky s hrobu nejstaršího Čecha. S úvodem a poznámkami. Vydal Dr. Fr. Bačkovský ve své Sbírce spisů pro mládež. Cena 30 kr. F. X Svoboda, Dědečku, dědečku! Veselohra o 3 jednáních. Nakl. F. Šimáček. Cena 60 kr. J. L. Hrdina, Zapomenutý. Pov. ze stud. života. Nakl. dr. Bačkovský. Cena 30 kr. K. Vorovka, Výbor z nejlepších básníků novočeských. Tamtéž. Cena 1 zl. 20 kr. Ladislav Benýšek, Po boji vítězství Tamtéž. Cena 65 kr. Učebnice jazyka českého. Sepsali A. Tafl a Fr. Stýblo. Nákladem knihoskladu. Cena 90 kr. Tim. Hrubý, Prameny dějin řeckých. Nákladem Dr. Edv. Grégra. Cena 1 zl. 40 kr. Fr. Vymazal, Německé čtení s výkladem, hlavně pro začátečníky (stručné článečky, povídky, líčení, historické úryvky atd.). Nakl. Em. Šolc v Telči. Cena 60 kr. Týž, Nejdůležitější české a německé písemnosti pro každého. Tamtéž. Cena 65 kr. Karel Vorovka, Strážce jazyka. Slovníček grammaticko-fraeseologický a pravopisný. Nakl. I. L. Kober. Cena 1 zl. 60 kr. Při tom nebudiž zapomínáno na Rukověť správné češtiny od Fr. Bartoše (nakl. Em. Šolc v Telči, cena 1 zl. 10 kr.) a na-Brus, vydaný Maticí českou u J. Otty. Třetí vyd. Cena 1 zl. 80 kr.

Básnické spisy Karla Havlíčka. Pořádal Ladislav Quis. V Praze, nákl. F. Šimáčka. Cena zl. 1·20. Obsah. Předmluva: Úvod. Smíšené básně. Různé náčrtky. Tyrolské elegie. Král Lavra. Křest sv. Vladimíra. Epigramy. Překlady. Tímto dílem splacen dávný dluh a vykonán velký literární čin. Havlíček je národním světcem; za málo let svého života vykonal a vytrpěl tolik, že vděčnost k němu zahyne až s posledním Čechem. Ale posud se více cítí než zná jeho práce a význam. Nejvážnější sbory a mužové udržovali a oživují stále jeho pamět. Z jeho politické zbrojnice vyhledávají si zbraně všechny strany. Byltʼ celý Čech, bez poskvrny jeho lesklý štít, a veliká jako jeho duch byla i jeho láska. Nenáviděl a potíral jen to, co pokládal za vadu neb zlo pro národ. Jeho verše i jeho slova bývala jako údery hromu. Vystihl českou duši jako jen Čelakovský a Erben — ale nejen jednu stránku její, nýbrž celou; našel i vyzdvihl z ní její zdřimlou velikost a sílu. Co Zelený se Svatoborem začal, dokončil Lad. Quis: vystavěli básnický pomník Havlíčkův, a kritika tentokráte pro práci jejich má jen slova chvály. Ale též pro nakladatele.

Aglavena a Selysetta. Napsal Maurice Maeterlinck, přel. Marie Kalašova. Vzdělávací bibliotéky sv. 36. V Praze 1897. Cena 45 kr. Toto drama slavného zástupce básnického mysticismu a symbolismu, jenž divadlo pokládá za chrám snění a herce jakožto kazitele illuse by nejraději z něho vypudil a kdyby bylo možno, nahradil jen jejich stínem, pokouší se rozřešiti otázku podobnou, jako G. Hauptmann v Osamělých duších, možná-li jest mezi mužem, manželkou a přítelkyní jeho, kteráž poslední lépe rozumí jeho duchu a duši nežli vlastní choť, přátelství a harmonie taková, aby druh druha doplňoval a k sobě navzájem jen ideální lásku cítil — a rozřeší ji záporně. Manželka cítí, ač muž i přítelka ji milují nad pomyšlení, že už není mužovi vším, jako bývala, ba že není ani tolik co přítelkyně, a proto vezme si život, ale tak, že nesnadno se pozná úmysl. Svou obětí předejde tak přítelkyni, která rovněž pro přítele a jeho choť se obětovati chce. Maeterlinck je pěvcem lásky čisté, hluboké něhy; jej možno směle charakterisovati přívlastkem našeho Chmelenského: panenský. Sloh jeho je podoben zvukům Aeolovy harfy. Překlad velmi brzký, neboť drama vyšlo z Paříži r. 1896, je ladný a věnován Juliu Zeyerovi. Drama toto stojí nejvýše mezi posavadními jeho pracemi na tom poli, a autor nastoupil tu nové cesty ve svém tvoření.

Na břehu moře od Aug. Strindberga Přel. Hugo Kosterka. Vzdělav. bibliotéky sv. 34. V Praze 1897. Cena 1 zl. 25 kr. Kniha podivná, o níž lze právem říci: Parturiunt montes . . . Hrdinou románu jest intendant Borg. Spisovatel jej vystrojil všemi přednostmi i nadal jej ohromujícím věděním, obratností tělesnou, neobyčejnou silou sebezapírání a pevností vůle, ba přímo bohorovností. On také žádného Boha krom sebe neuznává. Dopracoval se své existence zápasem nejtěžším s lidmi a poměry, ale končí velmi smutně a nízce, nevykonav úkolu, jejž si vytkl, podlehnuv smyslnosti, kterou měl za dávno přemoženou, opovržen svým okolím, zanedbán ve všem sám sebou. Vypadá věru jako paškvil na moc vědy, vůle, povahy, ten obr s hliněnými nohami, jako sebe ironisování ten román s nádherou barev u líčení, s překvapujícím bohatstvím všelikého vědění, s mistrovstvím psychologické drobnokresby. Přeložiti tento román byl kus tvrdé práce pro odlehlost a rozmanitost terminologie; čtenář to také na překladě poznává.

Písně otroka od Svatopl. Čecha vydal v německém překladě J. Koutka a illustrovány H. G. Jentzchem J. H. L. Dietz ve Stuttgartě. Cena 1 zl. 80 kr.

Knihy Tovačovské pana Ctibora Tovačovského z Cimburka původní rukopis objevil p. min. rada dr. Ant. Rezek za své výzkumné návštěvy na zámku v Tovačově s jinými důležitými listinami ve varhanách zámeckého kostela.

Čtyřaktové drama Emigrant od škol rady prof Al. Jiráska bylo jediné ze 6 prací, konkurujících o ruskou cenu, uznáno způsobilým ku provozování na Nár. divadle. Dle úspěchu jeho na jevišti rozhodnuto pak bude o konečném přidělení ceny.

Škol. rada prof. Ad. Heyduk vyznamenán byl od České akademie mimořádnou cenou 1000 zl. za nové básn. skladby své Ptačí motivy a Nové cikánské melodie.

Rozhled po nových knihách:

1. Z krásného písemnictví.

a) Ladisl. Quis, Epigramy. Nakl. F. Šimáček. Cena 50 kr. — Jar. Vrchlický, Hudba v duši. 2. vyd. Nakl. týž. Cena 50 kr. — Ant. Klášterský, Vzpomínky z jihu. Nakl. týž. Cena 40 kr. — Adolf Heyduk, Nové cigánské melodie. Nakl. J. Otto. Cena 40 kr. — Výbor poesie Marie Konopnické. Díl I. Přel. Fr. J. Pavlišta. Nakl týž. Cena 50 kr. — Hlasy v poušti. Sebraných spisů Jarosl. Vrchlického seš. 90.—96. Sešit po 16 kr. Nakl. J. Otto. — Fr. Kvapil, Zpěvy knížecí 2. vyd. Řada I. a II. (tato poctěna cenou Č. Akademie). Nakladatel týž. Cena zl. 1·20. — J. V. Sládek, V zimním slunci. Nakl. týž. Cena 1 zl.

b) Princezna Pampeliška. Dramat. pohádka od Jaroslava Kvapila. Nakladatel F. Šimáček. — Kupec benátský od V. Shakespeara. Přeložil J. V. Sládek. Sborníku Světové poesie sv. 57. Nakl. J. Otto. Cena 60 kr. — Nervósní ženy. Komedie od E. Bluma a R. Toché, přel. B. Frida. Cena 50 kr. — Ivo conte Vojnovič, Ekvinokce. Drama o 4 dějstvích. Přeložil K. Kadlec. Cena 50 kr. — Jan Červenka, Opuštěný. Cena 50 kr. V Repertoiru českých divadel sv. 42, 46 a 47. Nakl. F. Šimáček

c) Jul. Zeyer, V soumraku bohů. Další řada obnovených obrazů. Nakl. J. Otto. — Týž, Amparo a jiné povídky. Nakladatel J. Otto, cena 80 kr. — Černá pole. Brněnské povídky od Jos Merhauta. V Ottově Laciné knihovně. Cena 80 kr. — Fedor Michajlovič Dostojevskij, Dvojník. Nétička Nezvánova. Malinký hrdina. Sebr. spisů sv. 6. Ruské knihovny sv. 25. Nakl. J. Otto. Cena 1 zl. 60 kr. — Ivan Sergějevič Turgeněv, Dým, román a. j. Sebr. spisů sv. 5. Cena 1 zl. 40 kr. — Týž, Novina. — Asja. Sebr. spisů sv. 6. Ruské knihovny sv. 24. a 26. Nakl. J. Otto. Cena 1 zl. 30 kr. — Xaver Šandor Gjalski, Na úsvitě. Obrazy z dob charvatského obrození. Přel. Jos. Paulik. Nakl. J. Otto. — Bož. Viková-Kunětická, Medřická. Nakl. F. Šimáček, cena 1 zl. 60 kr. — Herman Bang, Čtyři ďábli. Přel. Hugo Kosterka. Román. knihovny Světozora sv. XLI. Nakl. týž, cena 40 kr. — Teréza Nováková, Tři ženské podobizny. — Stan. Jarkovský, Dcera professorova a j. Obé v Libuši r. 1897. Nakladatel F. Šimáček. Celý ročn. (6 čísel) 1 zl. — Václ. Kosmák, Boj o mandát. Obrázek z polit. bojiště. Cena 50 kr. — Fr. Valoušek, Vrstevnice a j. povídky. Obé v Knihovně našeho lidu, vydávané tiskem a nákl. benediktinské knihtiskárny v Brně. Ročn. I., č. 1. a 3. Celoroční předplatné 2 zl. — Jan Ježek, Matky vychovatelky. Hlasy katol. spolku tiskového. Čís. 4. Cena 40 kr. — V. Kosmák,

Otrávená růže. Nakladatel Em. Šolc v Telči. Cena 90 kr. — Z novel Eduarda Roda. Přeložila Anežka Schulzova. Knihovna Zlaté Prahy, ročn V. Nakl. J. Otto. — Petr Nansen, Maria. Kniha lásky Přel. Fr. J. Pavlišta Vzdělávací bibliotéky vydávané K. Stan. Sokolem v Praze sv. 37. Cena 50 kr.

2. Z literatury naučné.

Dr. Fr. Vejdovský, Zoologie všeobecná i soustavná. Díl I. Sešit 1. Nakl. J. Otto. Seš. 40 kr. — Jan Třeštík, Ku břehům Adrie. (1. Sarajevo. 2. Krajem bogomilů. 3. Mostar. 4. Na Dolní Neretvě. 5. Dubrovník. S 69 illustr. Nakl. J. Otto. Cena zl. 1·50. — Týž, Na slovanském jihu. I. Z potulek dalmatsko-hercegovských. V Knihovně našeho lidu, vydávané benediktinskou knihtiskárnou v Brně, č. 2. Cena 50 kr. — Jos. Lacina, Obecná kronika. Nakl. Ed. Beaufort. Sešit 1.—8. (po 25 kr.). Posud vypsány dějiny země egyptské, babylonské a assyrské, dále národa israelského po stránce geografické, politické i zvl. též kulturní. Každý sešit je hojně illustrován a má přílohou mapu. — Týž, Česká kronika. Druhé vydání. Sešit 1.—11. Naklad. týž. Cena 12 kr. — O době husitské. Epištoly pro lid. Sešit 9.—11. Vydává K. Stan. Sokol. (Příčiny hnutí husitského. Působení M. J. Husi. Smrt Husova a Jeronýmova.) Cena 27 kr. — Dr. J. V. Sterzinger, Německočeský slovník. Přehlíží dr. V. E. Mourek. Posledně vydán seš. 65, jenž se končí slovem unversiegelt. Cena sešitu 40 kr. Nakl. J. Otto. — Království české. Zvláštní otisk »Čech« z Ottova Nauč. Slovníku s dodatkem o poměrech nejnovějších. Nakl. J. Otto. Seš. po 36 kr. Posud vydáno 14 sešitů. — Dr. V. Flajšhans, Písemnictví české slovem i obrazem od nejdávnějších dob až po naše časy. Nákl. Grosman a Svoboda v Praze. Cena seš. 36 kr. Vyšel 1. a 2. seš. — Dr. Jakub Hodr, Tomáše V. Bílka Dějiny řádu Tovaryšstva Ježíšova. Otištěno z »Hlídky« r. 1897. V Brně. Cena 15 kr. — Dr. Gustav Zába, Německý slovník. Díl I. Slovník českoněmecký. Seš. 1.—7. Cena sešitu 12 kr. Nakl. I. L. Kober. — L. F. Saska, Mythologie Řeků a Římanův. 5. vyd. opravil dr. Fr. Groh. Nakl. týž. Cena 2 zl. — Hrabě Lev Nik. Tolstoj, Stati paedagogické. Přel. Josef Černý. (O vzdělání národa. O methodách, jak učiti grámotě. Výchova a vzdělání. Pokrok a výměr vzdělání. Kdo u koho se má učiti: selské děti u nás anebo my u nich? Škola jasnopolanská v měsících listopadu a prosinci. O vzdělávání lidu.) Sebr. spisů sv. 9. Ruské knihovny sv. 27. Nakl. J. Otto, cena zl. 1·30. — Dr. Fr. Kameníček, Příspěvek k vojenskému zřízení moravskému v 16. st. Otisk z »Annales« Františkova musea v Brně. — Dr. Josef Cvrček, Archiv Jednoty bratrské v Herrnhutě. Zvláštní otisk z Č. Č. M. — Jos. Svátek, Panování Marie Terezie. 2 sv. Nakl. I. L. Kober. Cena zl. 5·50. — Kleine Aeneis. Nach Vergils grösserem Werk für Schule u. Haus in Hexametern verfasst von Dr. Aug. Teuber. Buchhandlung des Waisenhauses in Halle a. S. — Jos. Nassen, H. Heines Familienleben nebst einer Heine-Litteratur. Fuldaer Actiendruckerei. — Goetze Waldemar, Der Handfertigkeitsunterricht ausserhalb Deutschlands. R. Voigtländers-verlag. Leipzig. — Wilh. Krampe, Die italienischen Humanisten und ihre Wirksamkeit für die Wiederbelebung gymnastischer Paedagogik. Breslau. W. G. Korn. — E. Thommen, Englische Paedagogik. Wissenschaftl. Beilage zum Bericht der Realschule zu Basel 1895—96. — Rud. Dietrich, Schweizerisches Volksschulwesen. Wiesbaden, Emil Behrend.

Pomněnky. Mládeži na cestu do života v kytici uvil Václav Markalous. V Chrudimi, nákladem vlastním. 1897. Cena 1 zl. 20 kr.

Jest to anthologie z české lyriky, upravená dle těchto hledisk: Bůh, Čas a příroda, Člověk, Národ, Řeč mateřská, Vlast a Modlitby za vlast a národ. Předchází Slovo k mládeži, t. j. devatero básnických apostrof k ní. Kniha má tedy ráz a účel vychovatelský a mravnostní. Výběr básní je hojný; u každého hesla je až nadbytek čísel různého jádra a střídavé formy. Rautenkranc, Sušil, Doucha, Štulc, Hakl, Züngel, Unger, Zeman a podobní veršovci nebásníci, odívající do veršů ethické pravdy nebo dobrá naučení, jen aby takto snáze vklouzla do srdce, mohli býti bez obavy vypuštěni. Kazí jen vkus a cit pro umění u mládeže, jež pak pro takové rhetoriky a didaktiky znechucuje si poesii vůbec. Za to mohlo se mnohem hloub sáhnouti do novější generace básnické, než se to stalo. Pan pořadatel zkrátka hleděl hlavně k tendenci skladeb při svém výběru a méně k jich poetičnosti. Knize přidány jsou stručné životopisy básníků, pokud se jich mohl dopíditi, které ovšem nechtí býti kriticky rozebírány.

Pan pořadatel vydal Pomněnky nákladem vlastním a přinesl takto opravdu oběť mládeži. Bohdá nezůstanou školami a kollegy nepovšimnuty.

Potštýn. Práce a vzpomínky letních hostí a přátel zátiší potštýnského. V Potštýně 1897, nákladem okrašlovacího spolku. Cena 1 zl. 50 kr. Stran 238.

Kniha opravdu zajímavá a v naší vzpomínkové literatuře první jakožto almanach místa. Vznikla z příchylnosti, s kterou každý návštěvník zůstává věren Potštýnu, ať láska ta již vzbuzena krásami přírodními, či milou pospolitostí společenského života v letní kolonii. Ona svedla všecky návštěvníky jeho také jednou na besedu do knihy a vane z každé stránky almanachu. Je též pevnou nití, kterou pořadatelé mohli spojiti příspěvky nejrůznějšího druhu a nejrůznějších směrů v jednotný celek

První mezi všemi je rodák potštýnský univ. prof., známý romanista dr. Jan Urban Jarník, po 15 let již předseda okrašlovacího spolku, čili, jak jej prof Kalousek nazývá, »po staročeských pánech Drslavicích druhý zakladatel Potštýna«. Jeho příspěvky (vedle »Vzpomínek na studentské prázdniny v Potštýně«) o nových říčních lázních okrašlovacího spolku z podnětu Jarníkova provedených, i 19stránkový přehled letních hostí potštýnských jsou jen malým důkazem jeho činnosti i jeho skromnosti. »Potštýn« byl by proto býval neúplný, kdyby byl vyšel bez Jarníkovy podobizny, již redakce na konci knihy provodila několika snad až příliš stručnými řádky životopisnými. Jeho zásluhou též jest, že přivábil tam několik svých universitních kollegů: tak prof. Kalouska, teď už »potštejnského domkáře«, jak sám sebe nazývá v autobiografickém příspěvku, obsahujícím vzácné podrobnosti pro biografa jeho. Také † prof. Lindner, upozorněn byv Jarníkem, vystavěl si tu villu »Rivieru« (viz vzpomínku řed. K. Domina) náhodou na témž místě, kde před 120 lety stávala první potštýnská škola, jak vypravuje učitel J. Forejtek v článku »O škole potštýnské«, obsahujícím vedle toho některé zajímavé údaje o služném starých učitelů. Prof. dr. Josef Durdík přispěl básní, vzácnou svým datem (Na zříceném hradě potštýnském dne 14. září 1864). Také jeho bratr prof. Petr Durdík přihlásil se mezi ctitele přírodních krás potštýnských. Prof. dr. Otakar Hostinský poután jest k Potštýnu rodinnými vzpomínkami. Otec jeho, rodák potštýnský, trávil poslední léta svého života v Potštýně, jsa záslužnou činností svou předchůdcem okrašl. spolku. Let těch vzpomíná prof. Hostinský příspěvkem: »Kus ‚praehistorie‘ Potštýna«. Prof. dr. Josef Zubatý načrtl životopis jednoho z nejstarších a nejvěrnějších letních hostí potštýnských, vídeňského professora Friedricha Müllera, který sám tu má aforism. S tím zajímavo srovnati aforism dra. Fr. Lad. Riegra na str. 14. Prof. Jaroslav Vrchlický má v almanachu tři básně: balladu »Vrátilo se . . .«, otištěnou již jinde, ale hlásící se sem k blízkému zámělskému rybníku svým původem (viz pozn. red. na str. 29.). Druhá báseň »Potštýnu« i »Poslání« kroužku kuželkářů v Praze, jejichž velmistrem jest prof. Jarník, jsou novými doklady lehké tvorby Vrchlického. Česká obec literární zastoupena tu ještě několika jmény. Prof. Jirásek jímavou apostrofou starého hradu Potštýna zahajuje celou tu besedu, hned za ním Julius Zeyer vypravuje rytířskou »romanci«, šk. rada Adolf Heyduk zapěl nám také jednou politickou píseň. Učitelka Růžena Jesenská otiskuje tu píseň napsanou roku 1889 po prázdninách ztrávených v Potštýně, na něž jinde vzpomínajíc kreslí charakteristické rysy básnické duše prof. J. V. Sládka. V ostatních příspěvcích veršovaných máme tu nejširší výběr všech škol od nejstarší zastoupené řed J. V. Jahnem, P. Aloisem Potěhníkem, přes Jos. Kuchaře, prof Ferd. Tomka atd. až k moderním »Veršům dilletanta«.

Ředitel F. A. Šubrt rozepsal se o svém pátrání po svých předcích v krajině potštýnské usedlých, jež se mu podařilo vystopovati až k roku 1592. Dr. Jiří Guth

zaslal několikařádkový aforism o kráse potštýnského kraje, svého nynějšího domova. Z žurnalistů přispěli: vládní rada J. Lukeš vzpomínkami na rok 1866 a bojiště z r. 1866 a Patrik Blažek, rychnovský rodák, vzpomínkami na své mládí. Primus Sobotka vzpomínaje dob, kdy býval v potštýnském zámku vychovatelem, tklivé řádky věnoval příteli svému prof. V. J. Mazurovi, který jako vychovatel v blízkých Černikovicích r. 1896 zemřel. Prof. Adolf Černý vypravuje o dvou návštěvách, o kterých poznal J. V. Sládka a prof. varšavské university Konst Jakovleviče Grota, který dojmy dvojích prázdnin v Potštýně ztrávených popsal do »Ruského věstníka« r 1890 pod názvem »Na beregachъ dikoj Orlicy«. Vyňatky z těchto statí s obsahem a poznámkami uveřejněny na str. 66. U prof. Grota býval v Potštýně hostem † otec jeho Jakub Grot, místopředseda petrohradské akademie Jiný vzácný host zavítavší do Potštýna na návštěvu k nevlastní dceři své, vdově po prof. J. J. Perwolfovi, ukrajinský spisovatel z Petrohradu Daniel Mordovcev, jehož portrét na str. 62. F. K. Hlaváček provodil několika vřelými slovy, zaslal nadšený »Pozdrav Potštýnu«. U svého švakra prof. Kalouska bývá často návštěvou mnich Sava Chilandarec, líčící i zde život na posvátném Athoně. Příspěvek ten je již ve skupině poučných statí, k nimž vedle příspěvků o evangelické (herrnhutské) bratrské církvi v Potštýně řaditi sluší hlavně článek prof. Aug. Sedláčka: »Bible, rodinná kniha« a prof. dra. V. Kurze epištolu o užitku cestování. Drobnější příspěvky zaslali professorové Boh. Bauše (o V. Náprstkovi), Gab. Šuran, Č. Ibl a F. V. Sova vzpomínku humoristickou.

K letům gymnasijním, i jinde vzpomenutým, vrací se také J. Chvojan ve své švižně psané »Rozpomínce«. Zmínky zasluhují ještě národopisný příspěvek, lidovou mluvou psaný, »Šafránkova vypravování« a nabádavý »čtyrdenní výlet studenta z Hradce přes Potštýn do Náchoda«. Praktickou cenu mají také ukázky z »Malého průvodce Potštýnem«, který bude r. 1898 okrašl. spolkem vydán. Kniha je ozdobena 88 illustracemi (z nichž je 78 původních), hlavně autotypiemi fotografických pohledů, a mezi text vloženo i pět hudebních skladeb, což všecko při pečlivé výpravě knihy činí knihu velice levnou. Pěknou a cennou knihu tuto uspořádali slč. Marie Habeltová a kand. prof. Jiří V. Klíma.

Díla Letem českým světem vydán již sešit 24. a obrazy již dostoupily čísla 290. Čechy, Morava, Slezsko a Slovensko poskytují mu stále dosti látky k milým reprodukcím. Vedle míst a památek známých pilně se hledí též k méně známým krásám našich zemí. Z posledních sešitů uvádíme pohled na Tatry, Vorlík, Nové Město n. M., Luhačovice, Litice, Pouť na Velehradě, Vyšší Brod, Portál svatohorský, Zruč, Těšín, Náchod, Velký Kolbův vodopád u Popradu, Bzenec (lípu), několik pohledů na Brno, Rožmkerk, Corštýn, Dokezský rybník, hrad Krakovec, Trenčín atd. Nakladatelem jest J. R Vilímek a sešit stojí 30 kr. Má-li býti dílo rozsáhlejší, bylo by záhodno už z knihařských a z knihovnických zřetelů, rozděliti je na série. —

Z dalších nových podniků jeho upozorňujeme zvláště, že totéž nakladatelství Vilímkovo jalo se vydávati překlady historických románů Waltera Scotta, jež zahájeny Bludným rytířem (Quentin Durvard), loveckých románů Cooperových (zahájeny Posledním mohykánem) a naučných románů Verneových, z nichž vydáno mimo jiné též Vzducholodí kolem světa v překladě prof. Pšeničky, Sever proti jihu, Tajemství pralesa, Plující ostrov, Do středu země a Vynález zkázy. Všeckny tyto tři druhy v jiných literaturách jsou přeloženy již mnohokrát a stále znova se překládají a vydávají; naše písemnictvo nemá ještě ani všech děl W. Scotta přeložených, Coopera pak zná čtenářstvo jen ze zpracování pro mládež. Tu se sahá stále ještě k překladům německým. Nejšťastnější jest Verne; ten vychází současně ve dvojím až trojím překladě českém: u Vilímka u Hynka a některý spis též u Otty. Nechať pak již se soudí o prospěšnosti toho neb onoho autora jakkoliv: povinností literatury naší jest míti překlady Scotta, Coopera i Vernea — ale překlady pečlivé, aspoň tak pečlivé, jako je vnější úprava. Zvláště oba první mají své velké čtenářstvo a nepřestanou ještě dlouho je míti. Francouzi vydávají W. Scotta v elegantních a illustrovaných úpravách pro mládež zkrácených. Snad by se to doporučovalo i u nás.

Nástěnný útržkový kalendář, nákladem L. Klabusaya v Holešově na Moravě vydávaný, vyšel právě po čtvrté a tož pro r. 1898, což jistě svědčí o jeho oblibě. Má letos tento obsah: Vzpomínky z dějin českých (letos zvláště též z roku 1848), verše čelnějších básníků našich, časové dějiny a vzpomínky. Kalendář se vydává ve prospěch jubilejního fondu učitelského. Za minulý ročník odevzdal mu nakladatel 30 zl. (celkem odevzdal 65 zl.). Jelikož to jest jediný historický a literární kalendář český, hodí se výborně školám i rodinám. Cena 65 kr. i s poštou.

Knihtiskárna J. Otty v Praze.

VĚSTNÍK
ČESKÝCH PROFESSORŮ.

Význam Komenského.

Z Quickova spisu Vychovatelští reformátoři, jejž z angl. přeložil dr. **Břetislav Foustka.***)

19. Před Komenským nebylo filosofického ducha, jenž by se byl také prakticky obíral vychovatelstvím. Motaigne a Bacon postavili sice zásady, ponechali však jiným, aby jich hleděli užiti. Komenský byl zároveň i filosofem, jenž čerpal poučení z Bacona, i praktickým učitelem, jenž si vydělával své živobytí tím, že vyučoval základním naukám. Jsa nespokojen se stavem vychovatelství, jaký kol sebe seznával, pátral po lepší soustavě, jež by byla založena na poznání přírodních zákonův. Cokoli by bylo takto stanoveno, bude spočívati na nezměnitelném základě a jak Komenský sám praví, nebude podléhati žádné zkáze.

20. Žijeme, praví Komenský v Didaktice, trojím životem: rostlinným, živočišným a duševním. Prvý z nich jest dokonalý již v lůně mateřském, poslední teprve na nebesích. Šťasten jest, kdo přijde na svět se zdravým tělem; šťastnější, kdo z něho odchází se zdravou duší. Ve shodě se svým nebeským povoláním člověk má 1. znáti všechny věci; 2. ovládati všemi věcmi i sebou samým; 3. vše odnášeti k Bohu. A tak vštípila v nás příroda semena nauky, ctnosti a zbožnosti. Úkolem vychování jest vypěstiti tato semena ke zralosti. Všichni lidé vyžadují vychování, a Bůh stvořil děti neschopnými k jinému zaměstnání, jen aby měly kdy učiti se.

21. Ale školy se chybily svého cíle a místo aby se přidržovaly pravého úkolu vychování a učily podstatě, vztahům a účelům všech nejdůležitějších věcí, zanedbaly i mateřský jazyk a ohraničily celé učení latinou, a i té tak špatně učeno a tak mnoho času promarněno na mluvnici, pravidla a slovíčka, že byla doba od desíti do dvacíti roků vynaložena na nabytí asi tolika latiny, kolik může býti v krátké době nabyto z každého novodobého jazyka.

---

*) Vydán byl v Laichterově Výboru nejlepších spisů poučných, jejž opětně doporučujeme jak knihovnám tak jednotlivcům.

22. Příčinou toho nezdaru jest, že soustava ta není ve shodě s přírodou. Vše přirozené plyne lehce a snadně. Nesmí proto býti žádného nátisku. Učení musí býti dětem tím, čím jest rybě plování, ptáku létání, zvířeti běhání. Jak praví Aristoteles, člověk od přírody baží po vědění; a duše vzrůstá jako tělo, dostávajíc náležitou potravu, nikoliv jsouc napínána na skřipec.

23. Chceme-li určiti, jakým způsobem vyučování a učení se dodělá zdárných výsledkův, třeba pozorovati známé pochody přírody a umění. Člověk zaseje símě, a símě vzklíčí; jak vzklíčí, člověk neví, ale zasévaje je musí přihlížeti k požadavkům přírody. Pohleďme tedy na přírodu, abychom seznali, jak vědomosti zapouštějí kořínky v mladé duše. Vidíme, že příroda vyčkává příhodné doby. Nadto pak připravuje příroda látku dříve, než ji utváří v určitou podobu. My však vyučujíce, neustále se béřeme proti těmto jejím zasadám. Vštěpujeme nauky dříve, než jsou mladé duše schopny přijmouti je. Podáváme formu dříve nežli věc. Když má býti učeno cizímu jazyku, obyčejně podáváme formu, to jest mluvnická pravidla dříve než látku, t. j. řeč, v níž jest pravidel těch prakticky použito. Třeba, abychom počínali autorem nebo vhodně upravenou knihou překladův, a odtažitá pravidla nemají se objeviti dříve nežli příklady. (Praecedant exempla, sequantur praecepta. Př.)

24. Dále, příroda počíná každé své dílo jeho nejvnitřnější, nejpodstatnější částí. Kromě toho nejdřív vytvařuje hrubý obrys, pak teprv vypracovává části do podrobna. Stavitel jednaje dle této zásady zhotoví nejprve celkový plán nebo vzor a pak postupně označuje podrobnosti; na konec všeho teprve se obrátí k výzdobě. Při vyučování tedy nechť se počne částí nejvnitřnější: porozumíváním předmětu; pak teprve budiž užito pochopeného předmětu k cvičení paměti, řeči, ruky; a každému jazyku, nauce a umění buď učeno tak, že se nejprve podá základní obrys, pak teprve se podá věc zevrubněji s příklady a pravidly, konečně i s odchylkami a nepravidelnostmi. Mimo to někteří učitelé jsou tak zpozdilí, že žádají na počátečnících, aby se učili všem výjimkám v latinské mluvnici, v řečtině pak nářečím.

25. Dále, poněvadž nic nečiní skokem (per saltum), aniž přestane, když počala, jest třeba celý učebný běh zaříditi dle přesného pořádku, tak aby předchozí učení bylo průpravou následujícímu. Každý rok, každý měsíc, každý týden, ba i každá hodina mějž svůj úkol předem vytčený, a rozvrh ten buď přesně prováděn. Mnoho ztrát bývá zaviněno nepřítomností žákův ve škole a změnami ve vyučování. Železo, jež může býti vykováno při jednom rozhřátí, nemá vychladnouti a opět a opět znova se rozehřívati.

26 Příroda chrání svého díla od škodlivých vlivů; tak i žáky třeba zdržovati od škodlivých soudruhův a knih.

27. V jedné hlavě Velké Didaktiky, věnované zásadám snadného učení, Komenský mezi pravidly podobnými předchozím stanoví, že děti se budou chutě učiti, budou-li jen vyučovány v tom, co touží věděti, s náležitým zřetelem k jejich věku a k učebné methodě, především však jestliže bude všemu nejprve učeno prostřednictvím smyslu. Na tuto věc Komenský kladl velikou váhu, jsa zároveň první, jenž tak učinil. Vychování má postupovati, praví Komenský, tímto pořádkem: nejprve třeba vzdělávati smysly, pak pamět, pak rozum, na konec pak

schopnost kritickou, soudnost. To jest pořádek přirozený. Dítě nejprve chápe smysly. »*Nihil est in intellectu, quod non prius fuerit in sensu.* Nic není v rozumu, co nebylo dříve ve smyslech« Tyto počitky se ukládají v paměti a vybavují se obrazností. Srovnáváním jednoho s druhým rozum vytvořuje všeobecné pojmy, a na konec úsudek rozhodne mezi klamným a pravým. Drže se tohoto pořádku, Komenský se domníval, že možno učení zpříjemniti i žákům sebe mladším. Tu jde Komenský ještě dále nežli jezuité. Tito chtěli učení učiniti příjemným, ale soudili, že to není možno jinak, než užije-li se zevnějších vlivů, jako soupeřství a podobně. Komenský ovšem také nezanedbával zevnějších prostředkův, aby zpříjemnil cestu k naukám. Jako jezuité chtěl i on, aby vyučovacích hodin nebylo mnoho, a doporoučel, aby se využilo vydatně chvály i hany, ale nezávisel, na čem jezuité téměř výlučně záviseli, na soupeřství žákův. Chtěl, aby žádostivost po učení byla podněcována kde jakým způsobem, rodiči, učiteli, školskými budovami a jejich pomůckami, samými předměty a učebnými jich methodami a konečně vrchnostmi 1. Rodičové jsou povinni vychvalovati učení a učené lidi, ukazovati dětem krásné knihy a pod., chovati se k učitelům s velikou úctou. — 2. Učitel má býti vlídný a otcovský, udělovati chválu i odměnu, a vždy, kdykoli možno, něco dětem na podívanou ukazovati. — 3. Školní budovy mají býti světlé, vzdušné, útulné a dobře opatřeny pomůckami, jako malbami, mapami, modely a znaky s průpovídkami. — 4. Učebné předměty nemají přesahovati chápavost žákův, a jejich poutavější části mají býti zvláště vytčeny. — 5. Methoda má býti přirozená a vše pominuto, co není podstatné nebo se nehodí pro žáky. Aby žáci mohli lépe věci chápati, třeba používati pohádek a podobenství, i hádání a zápasení společného. — 6. Vrchnosti mají býti přítomny při zkouškách a udělovati odměny.

28. Příroda si pomáhá, kolika způsoby může; tak i žákům sluší všeliké pomoci poskytnouti. Čemu se žáci mají učiti, třeba obzvláště jasně vyložiti, také i, jak se tomu mají učiti

29. Trestáni mají býti žáci jen za poklesky proti mravnosti. Neučí-li se, vinen jest učitel.

30. Z nejvýznačnějších zásad Komenského bylo, že nemá nadále trvati nešťastná rozluka věcí a slov, »infelix divortium rerum et verborum« (rčení, myslím, Campanellovo), nýbrž že má znalost věcí a slov jíti pospolu. Tato zásada spolu s jeho usilováním, aby se vše podávalo žákovi prostřednictvím smyslův, bylo by mohlo způsobiti velikou změnu ve vyučování, jež bylo tenkráte — jako zůstalo z velkého dílu i dále — zcela knižní. Sluší se, abychom se učili, praví Komenský, pokud možná nikoliv z knih, nýbrž z veliké knihy přírody, od nebes i země, od dubův i bukův.

31. Když jest potřeba učiti jazykům, chce, aby jim bylo učeno odděleno. Do 8—10 rokův má žák býti učen jenom v mateřštině a to o věcech. Na to jiné jazyky lze si osvojiti každý asi za dobu jednoroční. Latinu (kteréž je třeba učiti se důkladněji) asi za dva roky. Každému jazyku učiti sluší posloucháním, čtením, opakováním čtení, přepisováním, pokusem napodobovati jej písemně i ústně, a praktickým hovorem. Pravidla podporují a utvrzují praxi, ale musí přijíti po ní, nikoli před ní. Prvá cvičení v nějakém jazyce mají si zvoliti za předmět

něco, čeho smysl jest již znám, tak aby se mohla pozornost upnouti k slovům a jejich spojení. Za tím účelem lze užiti katechismu a biblické dějepravy.

32. Pokládaje klasické spisovatele za málo dostupné rozumu chlapcův a za nevhodné k vychovávání křesťanův, Komenský navrhoval, aby se napsala řada latinských rukovětí pro různé stupně věků od dětství až do mužnosti; měly býti zvány: *Vestibulum* (Předbrání), *Janua* (Brána), *Palatium* nebo *Atrium*, pak *Thesaurus* (Poklad). Vestibulum, Janua a Atrium byly skutečně vydány.

33. Podle osnovy Komenského třeba, aby byly čtyři druhy škol, aby byl výchovný běh dokonalý: 1. škola mateřská pro nejmladší děti (v každé domácnosti); 2. škola obecná národní; 3. škola latinská čili gymnasium; 4. universita (akademie); k čemuž přistupuje cestování, aby byl běh dovršen — Školy obecné měly býti pro všechny společenské třídy stejné, a to pro dívky rovněž tak jako pro chlapce.

34. Větina hochův a děvčat v každé obci přestane na škole obecné; a poněvadž tato škola má v Komenského soustavě velmi význačný ráz, vidí se nám záhodno podati její učebnou osnovu. V této škole se mají děti učiti: 1. čísti v mateřskem jazyku – litery psané i tištěné — hbitě; 2. psáti dle pravidel mateřského jazyka; 3. počítati; 4. měřiti a vážiti; 5. zpívati nejprve písně národní, potom ze zpěvu figurálního; 6. učiti se posvátným žalmům a chvalozpěvům; 7. katechismu, biblické dějepravě a významným výrokům Písma; 8. pravidlům mravoučným s příklady; 9. hospodářství a politice, pokud to jejich rozum může chápati; 10. všeobecným dějinám světa; 11. podobě země a pohybu hvězd a pod., fysice a zeměpisu obzvláště otčiny; 12. všeobecným vědomostem o umění a řemeslech.

35. Každá škola měla býti rozdělena na šest tříd podle zásady, že v ní má žák stráviti šest roků. Práce ve škole měla trvati ráno dvě hodiny a téměř stejný čas měl býti věnován domácí práci. Ráno se měl cvičiti rozum a paměť, odpoledne ruce a hlas. Každá třída měla míti svou zvláštní učebnici, sepsanou výslovně pro ni, tak aby obsahovala vše, čemu se jest třídě učiti. Bylo-li třeba naučiti se nějakému úkolu z knihy nazpamět, učitel měl nejprve předčítati věc třídě a vysvětliti ji a zase znova přečísti; potom kázal žákům po pořádku čísti to nahlas, až se některý přihlásil, že to bude opakovati bez knihy; totéž měli učiniti i ostatní, jakmile mohli, a to tak dlouho, až všichni věc odříkali. Tento úkol bylo znova zpracovati jako písemný úkol a pod. Ve vyšších třídách obecné školy bylo učiti nějakému novodobému jazyku a přiměřeně dbáti o praktický výcvik v něm.

36. Vidíme tuto nástin řádného školského běhu, lišící se podstatně od jediného úplného do té doby běhu školského, to jest jezuitského. Ve vychovatelství Komenský nezměrně předčil Loyolu a Aquavivu. Jako velicí myslitelé, Pestalozzi a Froebel, jenž se mu podobá nejvíce, staral se o rozvoj dítěte hned od narození jeho, a v neobyčejně moudré knížečce, zvané *Schola infantiae* (Škola mateřská) podal rady, jak vychovávati dítě do šestého roku.

37. Velmi zajímavé jsou popudy zde podané, v nichž shledáváme prvé kroky k vychovávání v dětských zahrádkách. Komenský viděl, že byť rodičové sebe více mohli rozvíjeti u dítek schopnost myšlenkovou

i vyjadřovací, »přece ještě více jejich vrstevníci, spoluděti: buď že sobě co povídají, aneb spolu hrají. Neboť stejný věk dětský, stejné pokroky a zvyky lépe se navzájem bystří, poněvadž jeden druhého nepřevyšuje hloubkou vynalézavosti; není mezi nimi žádné snahy, aby jeden nad druhým panoval, žádného strachu ni bázně, nýbrž láska, otevřenost, svobodné dotazování i odpovědi.« (Schola infantiae, hl. VI. odst. 12.) Jest třeba pečovati o neustálé zaměstnávání dítek. »Lépe jest hráti si než zaháleti, neboť ve hře vždy se mysl něčím zanáší a často i brousí. A tak nebude nesnadno dítky záhy naváděti k činnému životu, když je sama příroda pobízí, aby vždycky něco dělaly.« (Tamže VI. 12. Srovn. české Informatorium, vyd. Kořínkova str. 76.) »V druhém, třetím, čtvrtém roku a dále (povzbuzuje se jejich nálada) příjemnou hrou jejich nebo hrou na vzájem...; slovem, cokoli seznáme, že jest dítěti milé, nesluší brániti mu toho; ba jestliže bude postaráno o náležité zaměstnání očím, uším a jiným smyslům, poslouží se zdraví těla jejich i ducha.« (Tamže V. 21., čes. Inform. str. 48.)

38. Máme zde i výstrahy proti přepínání:

»Ranní ovoce jest k užitku jen pro ten čas, déle však nepotrvá; pozdní jest trvalejší. A jakkoli některé nadané hlavy chtějí létati (před šestým, pátým, ba i před čtvrtým rokem), jest přece dobře zdržeti je než povolovati jim, nerci-li popoháněti jich.« (Tamže, hl. XI., odst. 7., 8.) »Proto je bezpečnější, aby se mozek prve dobře usadil, nežli začne býti zaměstnáván; dítěti pak do pěti i šesti let sotva se temínko právě zavírá a mozek dochází utvrzení. Proto se tu může na tom přestati, co pod domácím pěstováním samy mohou pochopiti lehoučce, nepozorovaně a jako ze hry.« (Tamže, odst. 3. České Inform. str. 90. Př.)

39. Z nejvíce neblahých proudů, jež se vždy ve škole jevily, byla snaha přervati všechny svazky mezi naukou a životem. Mládež ukládá nabyté vědomosti jakoby do neprostupných schránek, kdež mohou pokojně ležeti až do konce školní dráhy a pak mohou býti zase vyloženy.*) Proti tomuto proudu brojilo mnoho vynikajících učitelův a nikdo důrazněji nežli Komenský. Jako Pestalozzi, hleděl i on rozebrati každou věc v nejjednodušší prvky a nachází počátky všeho ve věku předškolském. V Mateřské škole praví (mluvě o umění řečnickém): »Proto jen to připomínám abych ukázal, jak kořeny všech věd a umění vznikají v dítěti již v útlém věku (byť každý tak nesoudil), a že není nemožné ani nesnadné, na tomto základě dále potom stavěti, když se postupuje rozumně s rozumným tvorem.« (Tamže, hl. VIII., 6, Inf. 66.) Tuto zásadu rozvádí v hlavě VII., jež má název: »Jak mají dítky býti zvykány činnému životu a neustálému zaměstnávání.« Ve čtvrtém a pátém roce sluší jejich schopnosti cvičiti v pokusech mechanických nebo stavebních, v kreslení a psaní, v hudbě a počtech, v měřictví a rozhovoru. Pro počty ve čtvrtém, pátém nebo šestém roce postačí počítati do dvacíti; mohou se učiti sudému a lichému ze hry »sudá lichá«. V měřictví se mohou učiti ve čtvrtém roce, co jsou čáry, čtverce, kruhy;

*) Z toho vyplývají směšné a zároveň smutné výsledky. V jedné obecné škole, kde se děti »učily« zeměpisu pro inspektory, dal jsem jednou nějaké otázky o sv. Pavlu v Římě. Ptal jsem se, v které zemi Řím ležel, ale nikdo, jak se zdálo, neslyšel o takovém místě. »Je to zeměpis«, řekl jsem, a hned několik dvacet ruk se pozdvihlo a jejich vlastníci odpovídali nyní velmi hbitě: ‚V Italii‘.

také v obyčejných měrách, jako je stopa, pinta, čtvrtka a p., a brzo by se měli pokoušeti sami měřiti a vážiti. Podobné počátky lze najíti pro jiné vědy jako pro přírodopis, hvězdářství, zeměpis, dějepis, hospodářství a politiku. »Počátky zeměpisu budou v roce prvém a potom, když děti počnou rozeznávati svou kolébku a klín mateřský.« (VI. 5) »V dějepise a pamatování věcí sběhlých mají býti cvičeny hned, jak se jazyk počíná rozvíjeti, a to nejprv maličkými, právě dětskými otázkami« Kdo to dal? kdes byl včera? předvčírem?« (VI. 8.)

40. V této knize Komenský bedlivě pečuje o to, jak by dítkám opatřil zaměstnání pro »ducha i ruku« (IV. 10.). Kreslení jest povinným předmětem pro všechny. »Nesejde na tom, zdali bude výkres přesně nakreslen čili nic, jenom když poskytne potěšení mysli.«

41. Vidíme, že tento neunavný myslitel uvažoval o celém postupu dětského vychování od kolébky až do dospělosti; a není pochyby, že je správné, co praví Raumer: »Vliv Komenského na následující po něm myslitele a praktiky v oboru vychování, obzvláště na ‚methodiky' jest nevyvažitelný.« (Gesch. d. Paed. II., čl. »Comenius«, § 10.)

42. Komenský byl první, jenž se povznesl ke stanovisku, jež sahalo a snad vždy bude sahati nad hlavy »praktických lidí«, a žádal vychování pro všechny: »My směřujeme k tomu, aby všichni, kdož se zrodili lidmi, vzděláni byli pro všechno lidské.« (Veliká Didaktika, hl. XXIX., odst. 2.) »Cílem a metou školy obecné (národní) bude, aby se všechna mládež obojího pohlaví mezi rokem šestým a dvanáctým nebo třináctým naučila těm věcem, jež jsou po celý život užitečné.« (Tamže, odst. 6. Př.)

Za našich dnův často slýcháme spory mezi zástupci vědy a mezi služebníky náboženství. Necítím se povolán ani nemám úmyslu, rozhodovati, pokud jest tento spor mezi náboženstvím a vědou oprávněn; ale obor náš nás často nutí pozorovati, že náboženství a věda často přivádí myslitele různými cestami k témuž výsledku; tak na př. ti i oni nechtějí uznati třídních rozdílů a ukazují nám podstatnou jednostejnost, jež se skrývá pod povrchními nestejnostmi. Komenský byl jako horlivý křesťan a duchovní, tak i nadšenec pro vědu. Krom toho nebyl poután společenskými a národními předsudky a mohl takto bez obtíží vyjádřiti svobodně i nestranně, i čemu jej učila jeho věda i jeho náboženství. »Nejen dítky bohatých a vznešených sluší ke školám přidržovati, nýbrž všechny jednostejně, urozené i neurozené, bohaté i chudé, hochy i dívky po všech městech i městečkách, vesnicích i dědinách. A to z toho důvodu. Předně, ti kdož se narodili lidmi, narodili se s tím hlavním cílem, aby byli lidmi, to jest rozumným tvorem, vládcem všech tvorů, jevícím podobnost svou se Stvořitelem.« (V. Didakt. hl. IX., odst. 1.) To zní vznešeněji nežli výrazy Rousseauovy a výrazy francouzských revolucionářů, ať se ani nezmíním o Lockeovi, jenž šel zpět, když uvažoval pouze o »povolání šlechtickém«. Ba ani biskup Butler nestojí na tak pevné podstatě, ačkoli stanoví, že dítky mají stejné právo na trochu kloudného vychování jako na to, aby byly jejich životy zachovány.

43. Muži, jenž první žádal vzdělání pro každou lidskou bytost z toho důvodu, že ten neb ta jest lidskou bytostí, jsou zavázáni úctou a vděčností všichni, kdož mají na péči buď vědu nebo náboženství. Potřebovali jsme 250 roků, nežli jsme dostihli stanoviska Komenského, ale dostihli jsme ho nebo téměř jsme ho dostihli konečně, a jakmile

jsme se pevně ujali této myšlenky, není pravděpodobno, že bychom ji opět ztratili. Zbývá jen otázka, zdali nemáme pokračovati a na konec se shodnouti s Komenským, že nejnižší školy mají býti stejně pro bohatého i chudého. V přítomné době praktičtí lidé, hlavně v Anglii, mají svůj zvláštní způsob, jak na věci hledí, ale jejich obzor jest zajisté omezený. Musili se již často přizpůsobiti mnohým věcem, které prohlašovali jejich předchůdci »za velmi těžce proveditelné, ba i za nemožné«. Zdali se nepřizpůsobí jejich následníci podobně jiným »nemožným« věcem, mezi jiným i této osnově Komenského?

44. Zastanci realismu uznávali vždy Komenského za jednoho ze svých nejdřívějších náčelníkův. Bacon byl právě propůjčil hlasu svého vědeckému duchu, jenž se konečně vzpříčil duchu literárnímu, vládnoucímu za doby Obrození, a jal se odvraceti se od všeho, co bylo myšleno a řečeno o přírodě, přímo k přírodě samé. Komenský byl zřejmým žákem »vznešeného Verulamana, jenž« — dle slov Komenského — »podal nam pravý klíč přírody«. Opatřen tímto klíčem, Komenský chtěl si otevříti pokladnici přírody sám. »Rmoutilo mne,« praví, »že vysoce vznešený Verulaman daroval nám pravý klíč přírody, avšak neotevřel nám tajemství přírody, nýbrž ukázal nám na několika jen příkladech, jak mají býti otevřena, ponechav ostatek pozorování a indukcím, konaným po více věkův.« Komenský myslil, že světlem smyslův, rozumu a bible může pokročiti rychleji. »Proč? Nejsme-li zrovna tak jako staří filosofové postaveni v zahradě přírody? Proč nepoužíváme svého zraku, čichu, sluchu právě tak jako oni? Proč se mám učiti dílům přírody od jiného učitele než od těchto svých smyslův? Proč nečteme v živé knize světa místo v mrtvých papírech? Můžeme v ní pozorovati více věcí a s větší zálibou i prospěchem, nežli nám kdokolivěk může pověděti. Potřebujeme-li vůbec nějakého tlumočníka, Stvořitel přírody jest sám nejlepším tlumočníkem.« (Předmluva k Physicae reformatae synopsis [Přehled opravené přírodovědy]).

45. V tom, co jsme nazvali »realismem«, jest zahrnuto několik věcí. Předně chtěl Komenský upoutati mysl žákův na věcné předměty. Za druhé chtěl, aby si zjednali pojmy o nich sami svými smysly. Z těchto zásad odvodil důsledek, že širá spousta tradičního učení knihového a literního musí býti odvržena.

Administrace školská ve Francii.

Napsal **Fr. Drtina.**

(Ostatek.)

Poměr nejvyšší rady školské k moci výkonné není však nikterak beze stránek stinných. Právomoc sboru toho jest valně omezena hlavně tím, že členové jeho nemají práva iniciativného a že na druhé straně ministerstvo jest sice povinno ve věcech určitých požádati jej za dobrozdání — nemusí však jím se říditi. Dosud ovšem zpravidla ministerstvo velmi pečlivě dbalo usnesení nejvyšší rady školské, ale nemohou-li vyvinouti se mezi oběma poměry nepříznivé? Za to nedostatek práva iniciativného právě se strany stavu učitelského nese se již dnes velmi

těžce. Chce-li někdo totiž nějakou záležitost ve sboru uvésti a návrh učiniti, musí jej písemně především (výnos ze dne 11. května 1880, čl. 4.) podati předsedovi. Ten návrh odkáže vzpomenuté sekci permanentní (section permanente), a dle jejího dobrozdání rozhodne ministr, má-li vůbec návrh ten k jednání býti připuštěn čili nikoliv. Dlouho na př. professoři středoškolští usilovali o změnu maximálního počtu hodin vyučovacích. Navrhovali, reklamovali, ale vždy po dlouhém čekání dostávalo se jim stereotypní lakonické odpovědi, že »sekci permanentní nevidělo se vhodným, aby o věci nejvyšší rada školská byla dotazována.«

Les conseils académiques jsou sbory poradní nejvyšší radě školské podřízené, rovněž dvakrát do roka zasedající. V každém hlavním místě akademie sídlí *Conseil académique*, jehož členy jsou: rektor, inspektoři akademie, děkanové jednotlivých fakult a ředitelé vysokých škol v okresu ležících, professoři za jednotlivé fakulty a školy po jednom zvolení, provisor jednoho lycea a principál jedné kolleje ministrem jmenovaní, dva professoři z oboru literárního a dva z oboru vědeckého volení v lyceích, dva professoři za kolleje, dva členové ministrem vybraní ze zastupitelstev okresních a obecních. Sbor tento uvažuje a podává dobrozdání o záležitostech správních i kázeňských, pokud týkají se škol v okresu příslušném ležících, zkoumá účty jich i sdělává rozpočty na dobu příští, každoročně podává ministrovi zprávu o stavu škol těch i o opravách, které kde žádoucími se jeví. Z rozhodnutí sboru tohoto je odvolání ke sboru nejvyššímu.

Konečně o školství obecném každého départementu radí se *Conseil départemental*, jenž zasedá pod předsednictvím prefektovým.

O správu materielní jednotlivých lyceí a kollejí pečuje zvláštní *bureau d administration*. Skládá se z inspektora příslušné akademie, prefekta, maira, provisora a šesti členů jmenovaných ministrem na tři léta k návrhu rektorovu, jenž se musí státi v souhlase s prefektem. Dohlíží hlavně na úpravu vnitřní jednotlivých středních škol, na internát, opatření hygienická, pročež lékař ústavu má v něm hlas poradní. Schází se ke schůzím pravidelným jednou za tři měsíce, vyslanci pak jeho aspoň jednou v měsíci mají konati v ústavě inspekci.

Centralismus francouzské administrace školské a tradice regimu Napoleonského stále uchovávaná způsobily nedostatek vědomí vespolných zájmů u francouzského učitelstva středoškolského Professoři lyceí francouzských vynikají dokonalým vzděláním, z valné části věnují se úspěšné činnosti literární, ve společnosti požívají neomezené úcty a zasloužené vážnosti, důstojnost jich osobní, individuální zjednává si všude platnosti a uznání — ale vědomí solidarity vespolné, čest stavovská byla dosud příliš tlumena nevolností a nesamostatností, jež podmínila vylíčená administrace školská, a teprve v době nejnovější nastal i zde obrat k lepšímu. »Hrdost osobní jest u nás značná, skoro nedůvěřivá; hrdosti sborové se nedostává «[1]) Professoři francouzští žijí v isolovanosti, a při velikém množství ani učitelé téhož ústavu osobně se vždy neznají. Zvláště však nebylo do nedávna styků mezi professory řádnými a maîtres répétiteurs, což pro zdar výchovy bylo těžkou zá-

[1]) Marion, L'éducation dans l'Université (Paříž) str. 206.

vadou.[2]) Vždyť těmto takřka výhradně výchova mládeže jest svěřena. Teprve od r. 1872 jsou pravidelné schůze (assemblées des professeurs), J. Simonem ustanovené, v nichž i maîtres répétiteurs mají účast. Nedostatek souhlasu a shody mezi professory téhož ústavu jest podmíněn často též tím, že ve Francii professoři se žáky ze třídy do třídy nepostupují, nýbrž v téže třídě po více let, někdy po celý život zůstávají. Mladým kandidátům sotva agregovaným dostává se často řádné stolice v rhetorice nebo filosofii dle zkoušek a schopností jejich, kdežto kollegové starší po celý život často nevyjdou ze tříd elementárních. To bývá přirozeným podnětem řevnivosti, nenávisti, nesnášelivosti a nedůtklivosti. Mimo to do nedávna sbory professorské podléhaly neustálým změnám, jednotlivci byli příliš často na jiné ústavy přesazováni, nežli aby se mohla vyvinouti žádoucí stabilita a vzniknouti vědomí vespolnosti. Závada ta byla značně zmírněna dekretem ministerským z r. 1887, jímž bylo organisováno povýšení bez přesazení na ústav jiný (l'avancement sur place).

Vědomí sounáležitosti, zájmů vespolných, přesvědčení, že právě ve stavu učitelském má pracovati »chacun pour tous et tous pour chacun« ujímá se teprve v létech posledních a povede asi ke spolčení francouzského učitelstva středoškolského. Před rokem vyšel popud z lycea Bordeaux ského, aby byl svolán sjezd učitelstva středoškolského z celé Francie. Ministerstvo s počátku nezaujímalo příznivého stanoviska k myšlence té, zvláště z obavy, aby si professoři neosvojili velkou míru samostatnosti a nezávislosti. Konečně dalo ministerstvo svolení ke sjezdu, a dne 22. dubna 1897, ve čtvrtek, sešlo se 2200 professorů v Paříži, ve velkém amfitheátru fakulty právnické. Jednání dálo se ve třech kommissích, a zvláště o třech věcech bylo rokováno a usnášeno:[3])

1. Ministerstvo dekretem ze dne 30. ledna 1897 svolilo k utvoření krajinských družstev literárních, vědeckých a paedagogických (associations régionales d'études littéraires, scientifiques ou pédagogiques). Dosavadní rozdělení na akademie rozdrobovalo by celou Francii v 16 částí, a proto bylo usneseno spojiti několik akademií v jeden takovýto celek. Utvořeno osm skupin: 1. Bordeaux, Toulouse, 2. Montpellier, Aix, Marseille, 3. Grenoble, Lyon, Chambéry, 4. Dijon, Nancy, Besançon, 5. Poitiers, Clermont, 6. Caen, Rennes, 7. Paříž, Lille, 8. Alžír a Tunis. Sjezdy pravidelné mají se konati nyní každoročně, a spolky tyto krajinské buďtež jich orgány výkonnými a přípravnými.

2. Utvoří se společnost vzájemné svépomoci učitelstva středoškolského. Společnost ta bude míti úkolem poskytovati podpory v případě nemoci, neschopnosti k práci, zajišťovati odbytné a výslužné. Zatím byla zvolena zvláštní kommisse, jež má studovati různé soustavy svépomoci vzájemné a sjezdu příštímu podati o tom zprávu. Roční příspěvek člena této společnosti byl zatím stanoven na 6 franků.

---

[2]) Na maîtres répétiteurs pohlíželi někteří professoři jako na své podřízené. Maîtres répétiteurs mají na žáky dozor před učením i v přestávkách. Na znamení bubnem uvádějí žáky do tříd a setrvají tam do příchodu professorova. Někdy prý tento se opozdil — ale kollegu svého ignoroval, nepozdraviv jej, neřkuli aby mu poděkoval.

[3]) Sr. La correspondance universitaire č. 2. z 10. května 1897, str. 21.

3. Mnoho bylo rokováno o opravě baccalauréatu.[4]) Zkouška tato na dvě období rozdělená (po rhetorice a po filosofii) koná se dosud na fakultách a znamená pro professory na těchto veliké přetížení prací a ztrátu času, jejž by mohli lépe činnosti vědecké věnovati. Snaha sjezdu nese se k tomu, aby zkouška byla přenesena na školy střední. Byla by tak přizpůsobena naší zkoušce maturitní. Po dlouhé diskussi byla konečně velikou většinou hlasů přijata resoluce, aby zkušební kommisse byla složena ze členů náležejících veřejnému školství střednímu (lyceím nebo kollejím) a z jednoho řádného professora fakulty. Mimo to bylo proneseno přání, aby při zkouškách těchto professoři nezkoušeli vlastních žáků, a aby práce písemné byly opravovány, aniž by zkoušející znali jména příslušných kandidátů.

Příští sjezd bude se konati v Paříži r. 1898 o svátcích velikonočních.

[4]) Viz o podrobnostech článek *F. Šubrta*: Důležitá reforma ve středním školství francouzském (Věstník r. III. str. 59.) Doplniti jen dlužno, že L'enseignement secondaire spécial dnes již ve Francii neexistuje, nýbrž jej nahradilo L'enseignement secondaire moderne.

Písemné úkoly a učebné hodiny francouzské na našich reálkách.

Že mají písemné úkoly jistou důležitost při vyučování jazykovém, nelze upříti. Takéť jsou pojaty do rozvrhu vyučovacího na středních školách jak pro řeči klassické, tak moderní, ale měrou velmi nestejnou, jak ukázal názorně zejména Dr. F. Wawra (v 9. seš. XXII. ročníku Zeitschrift für das Realschulwesen) srovnáním písemných prací na německých gymnasiích a reálkách rakouských. Kdežto onde podíl, jejž dává počet týdenních hodin latiny a řečtiny, dělený měsíčním počtem příslušných úkolů písemných, stoupá od 1·43 (pro latinu ve III. a IV.) až na 6·25 (pro řečtinu v V., VI. a VIII.), pro jazyk francouzský pohybuje se mezi 1·25 a 1·6, což jest poměr velmi nepříznivý, povážíme-li, že jest poměr tím příznivější, čím vyšší jest onen podíl a naopak.

Nechtěje zde srovnávati, oč přitíženo jest korrekturne českýma filologům moderním naproti klassickým, míním přihlédnouti jim k nepoměru, jaký se jeví mezi učebnými hodinami a úkoly písemnými, jež vyměřeny jsou učení francouzskému na reálkách našich, k závadám, obtížím a nesnázím, jaké odtud vzcházejí učení samému, žákům i učitelům, a konečně ku prostředkům, jakými lze nepoměr ten s následky jeho ne-li zcela odstraniti, alespoň zmírniti.

1.

Nařízením velesl c. k. zemské školní rady z r. 1890 (č. 32.140) ustanoveny jsou: ve tř. III. na 5 hodin týdenních 4 úkoly písemné za měsíc (v pololetí I. od začátku měsíce prosince, na něm. reálkách, kde zavedena jest frančtina již od třídy I., teprve od ledna), z nichž v I. půlletí jsou 3 diktáty a 1 školní práce, v II. pak 2 diktáty, 1 školní

práce, 1 úloha domácí; ve IV. na 3 hodiny týdenní 3 úkoly písemné (1 diktát, 1 šk. práce, 1 úloha domácí), v V.—VII. na 3 hodiny týdenní po 1 úloze domácí a 1 školní za měsíc.

Za úlohy ve III. a IV. dávati jest odpovědi k otázkám francouzským, od IV. až do VII. již také překlady z češtiny (v VII. překlady snazších originálů českých), od V. do VII. mimo to volné reprodukce a obsahy čtených článků prosaických i básnických.

Vyjádříme-li poměr úkolů písemných k týdenním hodinám učebným podílem, dostaneme pro III. třídu 5 : 4 = 1·25, pro IV. 3 : 3 = 1, pro V.–VII. 3 : 2 = 1·5, t. j. nejnepříznivější ve tř. IV., o málo lepší ve III., nejlepší, ač nikterak ještě dobrý, ve třídách vyšších. (Na německých reálkách jest nejpříznivější poměr 1·6 ve tř. I v II. pololetí, kde na 5 hodin jsou jen 3 písemné práce.)

Nepříznivý tento celkový poměr vynikne teprve náležitě, uvážíme-li všechnu ztrátu času, kterou úkoly písemné mají v zápětí.

Ve třídě III. máme nejprve 3 diktáty za měsíc. Byť byly sebe kratší, půl hodiny přece každý zabere, ať nic nedím o tom, že jinak jest probrati článek chystaný za diktát, má-li tento dopadnouti poněkud obstojně, že jest nutno zdržovati se voláním žáků zejména slabších k tabuli, aby učitel viděl, čeho může se od nich nadíti dle toho, jak si osvojili velice nesnadný pravopis probraných slov francouzských. Není-li diktando takto připraveno, znechutí se výsledek žákům i učiteli.

Ale počítáme-li jen půl hodiny ztracené diktátem, musíme počítati aspoň zase nové půl hodiny na opravu; tedy celkem 3 hodiny. A to ještě jen potud, nepřidáme li žákům za úkol připsati také český překlad, jak místy se děje, se zbytečnou ztrátou času při psaní i při opravě.

Kromě diktátů připadá na 4. týden v měsíci jedna školní práce, za kterou píší žáci článek, jemuž se naučili nazpamět, a připojí český jeho překlad, nařízený teprve zde, nikoli však při diktátech. Ze slov »za školní práci napíší žáci článek, jemuž před tím učili se na pamět, a ke článku francouzskému připojí český překlad« není zřejmo, zdali mají žáci psáti článek takový sami z paměti, či dle diktátu učitelova: praktikuje se, pokud vím, obojí. Takováto školní práce zabere již celou hodinu obyčejně, oprava pak, je-li trochu individuelnější, jakou již se zřetelem k českému překladu býti musí, opět hodinu. Tak v I. půlletí za měsíc ubude písemnými pracemi dobrých 5 hodin z 20 (vlastně v prosinci jen asi z 18), čili plná čtvrtina, ne-li více, jest ubrána postupnému učení.

V II. pololetí s přibývajícími úlohami domácími každý měsíc přibývá k takové úloze přípravy, jež zabere téměř celou hodinu.

Počítáme-li opět na opravu jen půl hodiny, máme s dvěma diktáty a 1 školní prací ztrátu celkovou pět a půl hodiny za měsíc. Ježto pak leckterá hodina učebná odpadne svátkem, zpovědí a p., úkol písemný však nikoli, jeví se tu až třetinový úbytek vlastních hodin vyučovacích.

Hůře ovšem jest ve IV. tř., kde sice jsou 3 hodiny týdenní jako na německých reálkách, ale s tím velikým rozdílem, že na těchto ve II. a ve III. roč. jazyk francouzský má po 4 hodinách za týden. A na toto proti německým reálkám jaksi na trojmoc zhuštěné učivo připa-

dají tři písemné úkoly, z nichž vymáhá každý téměř hodinu přípravy a dobré půl hodiny opravy mimo půlhodinný diktát a celohodinnou práci školní, tedy celkem ubývá 6 hodin z 12 čili plná polovice!

Ve třídě V. až VII. učitel již si poněkud oddechne, nejsa při vyučování tak tísněn počtem úkolů písemných jako ve třídě IV. Jsouť jen 2 za měsíc při 3 hodinách týdenních. Arci jsou za to namáhavější, poněvadž tu již nastávají práce volnější, reprodukce, obsahy a pod. Má-li býti snazší oprava, musí předcházeti tím důkladnější průprava, která zabírá zpravidla po celé hodině; individuelnější oprava ve škole stěží se pořídí za půl až tři čtvrti hodiny; ve třídě četnější, jakou bývá zvláště kvinta ze sloučených kvartánů, trvá oprava celou hodinu, rovněž jako školní práce.

Tak ze 12 hodin ztratí se písemnými úkoly 4 - 5 hodin času ve všech třídách vyšších.

Ovšem nechci tvrditi, že by příprava, věnovaná písemným úkolům, nespadala vůbec do učení postupného; ale nikdo věci znalý nebude popírati, že propracování článku se zřetelem ku příštímu úkolu písemnému jest daleko zdlouhavější, než kdyby zřetele toho nebylo. I když odpočítáme z takové průpravy jistou část hodiny, kterou přesně odměřiti nelze, na učení postupné, ubývá přece jen písemnými úkoly za měsíc ve tř. III. $^1/_5$—$^1/_4$ (při 20 h. 4—5 h.), ve IV. $^1/_3$—$^1/_2$ (při 12 h. 4—6 h.), v V.—VII. $^1/_4$—$^1/_3$ h. (při 12 h. 3—4 h.).

Nejnepříznivější poměr jeví se tu opět ve třídě IV., obstojnější ve třídách vyšších a v nejnižší, ač všechen ten poměr naproti vlastnímu počtu hodin, v nichž učení pokračuje, jest vůbec nepoměr volající po brzké nápravě, a to z nejednoho důvodu.

2.

Především, jak z předešlého vysvítá, trpí tímto nepoměrem učení samo. Neboť jestliže čtvrtina, třetina, ne-li plná polovice nečetných hodin zabrána jest písemnými úkoly, co času zbývá na čtení, cvičení v mluvení, tvarosloví, skladbu, zkoušení slovíček, zkrátka na vše to, co má býti duchem nové methody při vyučování moderním řečem? Není-liž přisvědčiti hlasům, stýskajícím si tu na převládající »papírové učení« živým jazykům (Dr. Wawra, l. c.)? Nemá-liž tu právě zřetel na ústní cvičení utvářiti poměr písemných úkolů k hodinám učebným daleko příznivěji než u řečí mrtvých, čemuž jest dosud právě naopak?

Nejhorší účinek jeví počet písemných úkolů na učení zejména ve třídě IV.

Tu věru učitel neví, co dříve dělati: zdali vpravovati žákům novou zásobu slov s každým novým článkem o překot vzrůstající, či dotazovati se francouzsky po obsahu probíraného článku a naváděti tak žáky k francouzskému mluvení, či ve čtení probraných článků je cvičiti, nebo dotvrzovati je v pravopise cizím při rozmanitých zvláštnostech pravidelných jinak sloves francouzských, jež působí žákům v každé příští práci písemné tolik obtíží, nebo konečně zasvěcovati je v nové tvary grammatické a nezbytná pravidla syntaktická, začínající se nesnadným čtverým časem konjunktivu a jdoucím přes obojí infinitiv a příčestí s příslušnými spojkami a předložkami ke slovesům nepravidel-

ným, která sama o sobě dobře by stačila na obtížný úkol jednoho ročníku o 3 hodinách týdenních.

A při tom všem musí míti stále bedlivé zření k úkolům písemným, aby v čas propracoval se žáky vhodný článek tak, aby postupné učivo grammatické v něm bylo zřejmo Ký div, že nemůže býti vše propracováno tak, aby výsledek byl uspokojivý! Přes nejsvědomitější námahu učitel vidí, že v četnější poněkud třídě — a naše kvarty nebývají slabé — prospěch vázne po stránce ústní a zvláště písemné, nelze téměř pokročiti, pořád a pořád aby se vracel k věcem dřívějším, zejména též ku pravidelnému tvarosloví u sloves zvláště zvratných, k užívání náměstek a p., byť byl první měsíc věnován sebe horlivějšímu těch věcí opakování.

(Ostatek příště.)

Cicero v naší četbě gymnasijní.

Napsal Timothej Hrubý.

(Ostatek.)

2. Spisy filosofické a rhetorické.

Instrukce praví: Dadurch, dass von den Ciceronianischen Reden nur zwei der Septima zugewiesen werden, soll Zeit erübrigen, Cicero noch auf einem anderen Gebiete schriftstellerischer Thätigkeit kennen zu lernen *und etwas von seinen philosophischen oder rhetorischen Schriften durchzunehmen. In dieser Hinsicht sind die kleineren Dialoge Cato, Laelius, de officiis, orator oder mit Auswahl de oratore zu nennen.*

Naše gymnasia vyšlapala si cestičku příliš úzkou, neužívajíce nikterak volnosti poskytované uvedenými slovy. Čte se totiž u nás pravidelně Kato, někdy také Laelius aneb — ještě řídčeji — de officiis, ale pohled do výročních zpráv nás přesvědčí, že spisům orator a de oratore naprosto se u nás nedostává možné pozornosti. Myslíme si věc tak. Každému učiteli je známo, jak neblaze působí stálé čtení jednoho spisu na témž ústavě. Předchůdci zaopatřují své nástupce se vší možnou pečlivostí svými odkazy, t. j. překlady, vokabuláři atd. V takovém případě je dobře střídati a sáhnouti také někdy k uvedeným spisům rhetorickým.

Spisy obojí jak rhetorické tak i filosofické doporučovány jsou tu suše, tu vřeleji. Nejhoroucněji ujal se jich Weissenfels ve svém obsáhlém spise Cicero als Schulschriftsteller. Praví tu, že *z každého jednotlivého rhetorického a filosofického spisu Ciceronova, především z neobjemného dílka Kato starší lze pro poznání duševního a kulturního života získati více nežli ze všech listův a řečí dohromady. Spisy ty podávají nám jaksi čistý výtěžek antického života. Proviívá je mladistvý duch plný síly a vřelosti, ba plný nadšení pro dobro. Spisy filosofické jsou pantheonem všech velikých, vážných a ušlechtilých nauk, které hýbaly starověkem.*

Dettweiler soudí daleko střízlivěji, avšak i on je pro obojí spisy, jichž nové učební plány v Německu pominuly. Doporoučí výbor z *de*

oratore, ze spisů filosofických pak dává dílu *de officiis* přednost před *Tuskulankami*.

Čas vyměřený četbě na našich gymnasiích naprosto nedovoluje obírati se důkladněji spisy těmito. Bude tedy nutno upozorňovati na vzácné přednosti jejich žactvo a vřele je doporučovati zvláště pro četbu privátní.

Instrukce praví v té příčině: Um die Arbeit der Schule zu ergänzen, *soll die Privatthätigkeit der Schüler*, welche schon in der sechsten Classe in ihrer Privatlectüre sich mit Cicero beschäftigt haben, *in grösserem Masse herangezogen werden. Überhaupt darf von der sechsten Classe ab Cicero nicht mehr aus der Hand gelegt werden.*

Slova tato byla dříve pouze zbožným přáním. Nyní ovšem je stav věci jiný, privátní četba těší se všestranné přízni. Vedle článku těchto listů (1897 str. 114 a n.) odkazujeme zvláště na úvahu *dra Fr. S. Kováře* v právě vydané výroční zprávě c. k. gymnasia ve Valašském Meziříčí: *K soukromé četbě z jazyků staroklassických.* Je psána se znalostí věci a také s nevšední láskou a přináší zkušenosti a názory nikoli jen jednotlivce, jenž má ovšem na práci té lví podíl, nýbrž všech horlivých filologů celého professorského sboru. V obšírné úvaze naskytne se zajisté málo tvrzení, jimž odborníci odeprou svůj souhlas

Hlavní příčinou malé obliby a neznalosti spisů rhetorických a filosofických u nás zdá se nám nedostatek přiměřených českých vydání. Máme ovšem pěknou a záslužnou *Chrestomathii* z rhetorických a filosofických spisů Ciceronových od řed. *J. Podstatného* (vyšla v Klatovech 1890), která jako některé jiné domácí publikace nedochází bohužel zasloužené pozornosti. Chrestomathie ta přináší ukázky ze spisu de oratore, z Bruta, Tuskulanek, Katona a Laelia, de officiis a z listů. Napřed je pouhý text, pak pěkný životopis Ciceronův a výklad kusů vybraných. Ke konci přidán pečlivě sestavený a dosti obšírný seznam vlastních jmen. Chrestomathie ta podává, nehledíme-li ke Katonovi a Laeliovi, dosti málo, avšak bude-li náležitě probráno to, žáci poznají aspoň nejdůležitější části obojího druhu. Je to spis český, a těžší terminy filosofické a rhetorické jsou v pěkných poznámkách vysvětleny.

Pěkné a obsáhlé výbory ze spisů filosofických a rhetorických vydal Weissenfels v Lipsku u Teubnera. Ve spisech filosofických (Ciceros philosophische Schriften. Auswahl für die Schule nebst einer Einleitung in die Schriftstellerei Ciceros und in die alte Philosophie) zastoupeny de officiis, Cato, Laelius, Tuskulanky, de natura deorum, de finibus bonorum et malorum, de re publica (somnium Scipionis). Výbor spisů rhetorických (Ciceros rhetorische Schriften. Auswahl für die Schule nebst Einleitung und Vorbemerkungen) přináší vybrané části ze spisu de oratore a Bruta a pak celého oratora. Podán tu bohužel pouhý text s předběžnými poznámkami (Vorbemerkungen) a pěknými rozbory (Analysen). Spisy ty doporučují se velecenným výborem, pořízeným výtečným znalcem Cicerona, a také neobyčejnou lácí (prvý svazek stojí pouze 2 marky, druhý M. 1·80). Dostane se také v malých úhledných knížečkách výbor z jednotlivých spisů zvlášť. Oba úvody jsou však na naše poměry příliš obšírné. K pochopení spisů filosofických postačí žákům našim úplně úvod Mikendův ke Katonovi, úvody Štolovského

(Schichovy) ke Katonovi a Laeliovi a Dušánkův (Schichův) ke spisu de officiis. Také Podstatný v životopise Ciceronově podává potřebné pokyny k porozumění Chrestomathii. Pro učitele, chtí-li se trochu blíže orientovati, snad prozatím postačí úvod pisatele těchto řádků k překladu spisu de finibus a stručný článek jeho v Českém Museu filologickém (1896, str. 280 a n.) Cicero jako člověk a filosof. Největší povšechnou stať o Ciceronovi obsahuje *Kvapilův Řím.*

Z vydání jednotlivých spisů s kommentáři máme bohužel jen jediné, ovšem velezáslužné vydání Katona od prof. Mikendy. Je opravdu škoda, že nám Mikenda nezpracoval ještě jiné cenné spisy Ciceronovy. Jeho vydání Livia, Sallusta a uvedené Katona staršího jsou pravou ozdobou naší neobyčejně chudé školské literatury. Z německých vydání zasluhuje zvláštní zmínky *Dettweilerovo* vydání spisu *de officiis*, vyšlé u Perthesa v Gothě. Výborný paedagog podává tu vydání dle svých znamenitých a osvědčených zásad. Již v textu použito grafických prostředků k vytčení věcí důležitějších a nejdůležitějších. Velecenný je jeho kommentář. Z grammatiky jen věci nejnutnější. Hlavní zřetel obrácen ke smyslu a ke koncentraci vyučování. Mezi německými vydáními, v nichž do nedávna bujela grammatika, je vydání Dettweilerovo zjevem pozoruhodným.

Velmi pěkné vydání Tuskulánek obstaral *E. Gschwind* u Tempského ve známé sbírce Sammlung griechischer und römischer Classiker mit Erläuterungen für die Privatlectüre.[13]) Ocítáme se zase u bolavého bodu naší školské literatury, o němž z části pojednáno v předešlém ročníku těchto listů ve článku *České učebnice a jejich nakladatelé* (str. 53 a n.). Naši nakladatelé projevují hlubokou nelibost nad známými zjevy, ale nemohou se odhodlati k řádné soutěži. Pravý přítel mládeže studující, u nás většinou chudé, musí se častěji rozhodnouti pro vydání Tempského vědecky cenná, skvostně vypravená a neobyčejně laciná. Toto vydání obsahuje výbor z 1., 2. a 5. knihy, znamenitý kommentář, seznam citátů, seznam představených jednotlivých filosofických škol v Athénách, slovníček a má několik zdařilých vyobrazení. (Cena váz. výtisku 1 zl. 10 kr.) Jistě by potěšilo každého upřímného přítele naší školské literatury, kdybychom za touž cenu dostali stejně nádhernou knihu českou! Právě vydaný u Otty *Šuranův* Výbor z Herodota ukazuje, že i v té příčině bude u nás brzy lépe.

Na některých ústavech čtli naši žáci privátně spisy *de finibus* a *de natura deorum*. V té příčině doporučovali bychom maličký výbor Weissenfelsův aneb způsob francouzský. Nacházímeť u Francouzů zvláštnost jinde neznámou, totiž vydávání jednotlivých knih. Ze spisu de finibus čtou se ve Francii pouze prvé dvě knihy, ze spisu de natura deorum pak pouze druhá kniha.[14]) Zdá se nám to zcela případné, neboť oba spisy jsou velice nesnadné, zvláště pak dílo de finibus poskytuje i dobrému filologu dost značných obtíží. Francouzská vydání zamlouvají se pěknými úvody, stručnými obsahy před každou hlavou

---

[13]) Tuskulánky jsou 2. svazek řečené sbírky. Sr. neobyčejnou chválu prvního svazku sbírky té v uvedené práci Dr. *F. S. Kováře*, str. 14

[14]) V Paříži u Hachetta. Každý spis v úhledné vazbě stojí fr. 1·50.

a případnými poznámkami, z nichž zbytečný ballast grammatický, u Němců a bohužel i u nás nadbytně oblíbený, nadobro vyhoštěn.

Kommentáře ke spisům rhetorickým vydali Piderit-Harnecker ke spisu de oratore u Teubnera, Piderit-Friedrich tamže a Jahn-Eberhard u Weidmanna k Brutovi (3, resp. 4 vyd.) a oba poslední k oratoru u Weidmanna. V Paříži u Hachetta vyšel Orator od *Auberta* (cena 1 fr.) a výbor ze spisů rhetorických od *Cuchevala* (cena 2 fr.).

Ze všech děl Ciceronových mimo listy podává znamenitý výbor *Lüdersova Chrestomathia Ciceroniana*, jejíž nové vydání obstaral *Weissenfels* (u Teubnera 1895, cena M. 2·80). Přáli bychom ze srdce naší literatuře dílka podobného. Jsme přesvědčeni, že by naše žactvo sahalo po takové chrestomathii s radostí daleko větší nežli se chápe kteréhokoli spisu řeckého neb římského. Ve 213 malých článcích na 281 stránkách podává se výbor nejcennějších a nejzajímavějších věcí týkajících se starověkých dějin politických i literárních, starověkého života a vědění. Jsou čtyři oddělení: 1. Orient a barbaři, 2. Řekové, 3. Římané, 4. Kusy theoretické. V oddílu *Řekové* jsou pododdělení: Z dějin heroických, ze života státníků a vojevůdců, Sicilie, z dějin literárních, z dějin kulturních. Oddíl *Římané* vykazuje statě: Z dějin starořímských, ze života vojevůdcův a státníků, chvalořeči, charakteristiky, líčení, z dějin kulturních a literárních. Sicilie, ze života Ciceronova.

Z předmluvy Weissenfelsovy citujeme jen tyto sebevědomé, ale pravdivé věty:

In lichtvoller Gruppierung wird hier der edelste Stoff geboten, der jedem unbefangen Urteilenden von erstaunlicher Fülle und Mannigfaltigkeit scheinen muss, zumal wenn man an den geringen Umfang des Buches denkt.

Ungefähr hundert Seiten dieser Chrestomathie sind der römischen Geschichte gewidmet. In diesem Abschnitte zieht an dem Leser alles vorüber, was irgend, seit den ersten Anfängen bis zum Ausgange der Republik, aus der Geschichte Roms von nationaler oder allgemein menschlicher Bedeutsamkeit ist. Und in welcher Sprache bietet sich dies alles dar!

Doch Cicero war zugleich auch ein Grieche und von einem vielseitig angeregten Interesse ... Das tritt auch in dieser Chrestomathie zu tage, welche in der That in einer kaum je dem leisesten Tadel zugänglichen Sprache ein Gesamtbild der antiken Kultur bietet, wie man es sich als Grundlage für die auf der Schule abschliessende Beschäftigung mit dem Alterthum nicht besser wünschen kann.

Znamenitý kommentář usnadňuje pochopení těžších partií. ***Pro naše sextány v druhém běhu není snad vůbec lektury přiměřenější.*** Poslední partie hodí se ovšem až do druhého běhu septimy.

3. **Listy.**

Je zajisté nápadno, že se instrukce o listech Ciceronových nezmiňují ani slovem, ačkoli organisační osnova z r. 1849 ukládala pro VI. tř. několik vybraných listů Ciceronových. Ovšem nemohou býti u nás listy předmětem školního vyučování, ale pro četbu privátní je málo kde látka cennější než právě v dopisech Cicerona a jeho současníků.

Zvláště ujímá se jich Dettweiler. Praví: Die Briefe verdienen durchaus die Bevorzugung, die ihnen in der neuesten Zeit mehr und mehr zuteil wird. . . . Freilich bedürfen sie eines reiferen Verständnisses. . . . Die Sprache kann man gewiss nicht ungeeignet für die Schule finden.

Neobyčejně závažnou zdá se nám úvaha rozvážného Schradera.[15]) Znalost listů je nezbytná k pochopení Cicerona jako státníka, člověka a spisovatele. *Listy jsou zvlášť způsobilé uchrániti mládež naši převráceného oceňování tohoto jemně vzdělaného muže a vlastence.*

Velice podrobný rozbor listů po stránce paedagogicko-didaktické podal *Gidionsen.*[16]) Podáme dle Deuerlinga hlavní jeho myšlenky: Dopisy Cic.-a jsou nejstarší authentická sbírka listů. Korrespondence Cic.-a je cenná vzhledem k formě, charakteristická pro zušlechtěnou mluvu obcovací. I ve slohu listů je Cicero mistrem. Tón listů je dle potřeby velice rozmanitý. Obsah je veskrze zajímavý a poutavý. Každý list je menším neb větším aktem k charakteristice spisovatele a zároveň věrným odleskem oné důležité doby. Listy jsou cenné v ohledu formálně jazykovém a též co do obsahu se stanoviska koncentrace. Jsou cenné s hlediska psychologického, poněvadž naše vlastní dějiny sahají svými kořeny do oné epochy. Listy těmi lze vzbuditi živý zájem pro znamenité osoby tehdejší. Smýšlení a mravy onoho období, literární a sociální činnost tehdejší římské společnosti poznáváme tu na sterých, zajímavých životních obrazech a mládež může se v listech těch obohatiti cennými názory a pojmy ethického, aesthetického a kulturního rázu.[17])

Z vážnějších paedagogů je proti listům jediný Weissenfels. Při tom třeba uvážiti jeho subjektivní stanovisko. Dokazuje totiž, že ani v řečech ani v listech není tolik cenné látky k ušlechtění mládeže jako ve spisech rhetorických a filosofických. Proto velebí tyto na úkor oněch. Mimo to Weissenfels zaujal prazvláštní stanovisko k látkám dějepisným, jež mají u něho jen podřízenou cenu. Proto odbyl listy jen několika poznámkami v předmluvě svého obsáhlého spisu.

U nás vyslovil se pro četbu listů Dr. *K. Votke* v časopise pro rakouská gymnasia (1895 str. 1131 a n.). *Podstatný* podává výbor z listů — ovšem skrovný, všeho všudy 8 listů — »jednak aby žáci tak často o nich slýchajíce, ba v každé grammatice o slohu listovém jsouce poučováni, ale jak živi nikde ani jediného listu nečtouce, uzřeli přec jednou nějaký vzorec slohu tohoto, jednak aby pohlédli také se strany jiné na muže toho, jehož nesmrtelných děl ode třídy VI. počnouc z ruky pustiti nemají«.

Trochu zvláštní stanovisko k listům zaujal *Maletschek.*[18]) Klademe sem jeho vlastní slova: Obwohl die Briefe desselben Autors *von un-*

---

[15]) Erziehungs- und Unterrichtslehre [4] (Berlin, Hempel) str. 368.

[16]) Dr *Wilh. Gidionsen*: Ciceros Briefe als Schullektüre. Schleswig 1892. Posudek práce té viz u *Deuerlinga* l. c. 39 a n.

[17]) O neobyčejné historické ceně listů mluví znalec nad jiné povolaný *B. Niese* ve spise Grundriss der röm. Geschichte (Müllers Handbuch) str. 95 a n.: *Eine hervorragende Quelle* sind die zahlreichen Schriften Ciceros, *vor allem seine Briefe*, die uns *in ganz einziger Weise* einen Einblick in die Geschichte besonders der Jahre 60—43 v. Chr. geben.

[18]) Beiträge zur Privatlectüre von *Rudolf Maletschek* (XV. výr. zpráva c. k. státního gymnasia v Hranicích, 1896, str. 32).

schätzbarem Werte sind, da sie ein deutliches und zuverlässiges Bild von dem eigensten Wesen des Verfassers bieten und ein treues Abbild seines geselligen, literarischen und politischen Verkehres sind, bleiben sie doch wegen der zu grossen sachlichen Schwierigkeiten besser ungelesen, daher selbstverständlich von der Privatlectüre ausgeschlossen. Auch ist in erster Linie eine gründliche Kenntnis der Zeitgeschichte nothwendige Bedingung. *Nichts hindert jedoch, dass einzelne Proben den Schülern vorgelegt werden.*

Uznáváme rádi, že korrespondence Ciceronova způsobí žákům našim obtíže, avšak ty jsou daleko vyváženy vnitřní rozkoší, jež jim bude po přečtení odměnou. Obtíže ty odstraní dobrý kommentář. Co se týče znalosti příslušných partií dějepisných, žáci probrali je důkladně již v kvintě, mnoho z nich slyšeli znova při životopise a četbě Cicerona v sextě a mohou si tudíž látku jen zopakovati. To je ovšem nutné

Plutarch v životopise Periklově (hl. 7) praví památná slova, jejichž pravdivost zajisté každý z nás v životě svém pocítil: »Na pravé ctnosti nejkrásněji se jeví to, co nejvíce bije do očí a *na mužích opravdu řádných není nic tak podivuhodno lidem vzdálenějším jako každodenní jejich život nejbližším přátelům.*« Co by mnohý z nás za to dal, kdyby mohl sledovati naše veliké básníky a spisovatele v jich životě domácím a rodinném! Jak rádi čteme listy našich velikánů! Závažná jsou v té příčině slova slavného Wielanda, překladatele listů Ciceronových:[19]) »Nichts kann für Leser von hellem Kopfe unterhaltender sein als aus dem hohen Standpunkte, worauf uns achtzehn verflossene Jahrhunderte gestellt haben, das ganze Spiel derjenigen zu überschauen, die einst in der *Gegenwart* dessen, was für uns Vergangenheit ist, wie in einem grossen unsichtbaren Netze befangen waren: zu sehen, wie oft sie mit den schärfsten Augen bloss deswegen falsch sahen, weil die Gegenstände ihnen zu nah waren, oder weil das Grosse, worauf ihr Blick unverwandt hätte geheftet sein sollen, durch kleine sie umgebende Dinge verdeckt oder durch krumme Pfade aus ihren Augen gerückt wurde.«

Vhodnou sbírku listů Ciceronových pro školu podal *Aly.*[20]) Po pěkném úvodu o době Cic. podává dle *Suringara* životopis Cic. *jeho vlastními slovy* (latinsky) a poučení o Cic. listech. Výbor obsahuje 80 listů s potřebnými úvody, ale bohužel bez poznámek. Jenom vlastní jména jsou vysvětlena.

Podle svých výtečných zásad velecennou sbírku vydal *Dettweiler* v *Bibliotheca Gothana.*[21]) Podává jen 64 listů. Sám praví: Als oberster Grundsatz schwebte dem Herausgeber die Absicht vor, besonders solche Briefe auszuwählen, die am deutlichsten, und zwar aus der ganzen in den Sammlungen behandelten Zeit es erklärten, wie die ganze äussere und innere Entwickelung Roms zu der Monarchie hindrängte, die also das Werden des römischen Kaiserthums im besonderen oder einer kräftigen Monarchie im allgemeinen vor Augen zu führen geeignet wären.

---

[19]) Citována jsou v Dettweilerově vydání Cic. listů.

[20]) Ausgewählte Briefe Ciceros und seiner Zeitgenossen. Zur Einführung in das Verständnis des Zeitalters Ciceros, 4. vyd. v Berlíně u Gärtnera.

[21]) M. Tullii Ciceronis epistolae selectae. Für den Schulgebrauch erklärt. Gotha 1894.

Obsáhlý kommentář Dettweilerův nelze dosti vychváliti. Má všechny vlastnosti vytčené u kommentáře ke spisu de officiis. Zvláště srovnání s poměry moderními a poukazy na sociální otázku propůjčují vydání tomu ráz originelní. Pro nás je kommentář ten ze všech nejlepší.

Listy a specielně toto vydání Dettweilerovo doporučujeme pro četbu privátní co nejvřeleji. Třeba pak pozbyl Cicero v listech oné ideální výše, jež se jeví studujícímu v dějepise a jiných školních knihách, domníváme se se Schraderem, že si ho každý studující při všech slabostech oblíbí [22]) Jeho mravní ušlechtilost a neobyčejná elegance ve vyjadřování myšlenek a citů při vší jeho lidské křehkosti nás okouzluje.

Mládeži naší schází bohužel to, čeho německé poskytl *Aly* — pěkný populární životopis Ciceronův a rozbor jeho spisů. Tolik je jisto — mluvíme z vlastní zkušenosti — čím kdo lépe a všestranněji poznává Ciceronovy spisy, tím více přilne k slavnému Římanu, jehož život je téměř nepřetržitou řadou bojův a utrpení, a jenž přes to ve svých mravních názorech zastiňuje mnohé syny devatenáctého století.

Končíme náčrtek svůj slovy Quintilianovými (X. 1. 108): Non immerito ab hominibus aetatis suae *regnare in iudiciis* dictus est, apud posteros vero id consecutus, ut Cicero iam non hominis nomen sed eloquentiae habeatur. *Hunc igitur spectemus, hoc propositum nobis sit exemplum; ille se profecisse sciat, cui Cicero valde placebit.*

---

[22]) *Joachim* v dějinách římské literatury ve sbírce *Göschenově* str. 92 praví: Die Publikation dieses Briefwechsels hat Cicero vor der Nachwelt blossgestelt und ist schwerlich von einem seiner Freunde veranlasst. Po spise Boissierově a mnohých jiných je toto tvrzení skutečně banální.

Olympský, olympický, olympijský?

Napsal Frant. Černý.

(Ostatek.)

II. Cizí slova působila našim předkům rozpaky (a působí nám posud), což viděti již z toho, že skloňování jejich pořáde není ještě ustálené. Přicházela ve známost nejvíce prostředím latinským. Překládajíce z latiny, nevěděli často, jak zní kmenový základ, ku kterému přibírali někdy i to, co jest již v latinském adjektivu částí suffixu, anebo podle takto tvořených tvořili jiná. Takové příklady svědčící o neumělosti jsou: Od Alexandria jest latinské adjektivum Alexandrinus, od toho tvořeno jest české *alexandrinský:* o aurodě krajiny alexandrynské Puch. 134[a]; biskup alexandrinský v Egyptě Vel. 241, Alexandrinský přístav Zap. II. 2, 323 vedle přístav alexandretský II. 2, 52; *Adria, -ticus, adriatický, adriatský:* adryatického moře Kron. tur. II. 143, Ig., Us.; v moři adryatském Vel. 166; mořem adriatským Zap. I. 52; *Antiochia, antiochenský:* na concilium antyochenském Vel. 141; *Amasia, amazianský:* protivenství amazianské Euseb. registr.; *Aquilegia, aquilegienský:* patriarcha aquilegienský Vel. 191; *Bithynia, bithynienský:* od krále bithynienského Puch. 35[b]; *Bononia, bononienský:* akademia bononyenská Vel. 193; *Asia, asiatický, asiatský:* o Romanii asiatické

Kron. tur. I. 6, Jg.; *Florentia, fiorentinský:* Florentýnští Puch. 231[b]; *Iconium, ikonienský:* k sultanovi ikonyenskému Kron. tur. I. 12; *Sirmium, sirmienský:* sněmu sirmienského Cassiod. 109. Jiná jsou ještě: Piktavienský Cassiod. 120; placentinský Vel. 20; massilienský Puch. 174[b]; konstancienský Cassiod. 221; brescianský Zap. I. 327; pavianský ib. 327 a t. d., almerianský Us., numantinský Us.

Vedle těchto jsou také jiná, která bývají také uváděna ve styk s latinou. Končí se na *-ický*. Dr. Em. Kovář v článku: Adjektiva na -ský tvořená od cizích jmen v Paedagogium 1887 str. 354 přímo praví, že historický, indický a t. d. jsou tvořena od latinských adjektiv na na *-icus* příponou -ьský (kmen na -ik). Zněla prý tedy původně angličský, historičský, indičský. Kdo vychází od stanoviska srovnávacího, jako Kovář, ten nemůže přijíti k jinému závěru; ale jinak o tom soudí historická mluvnice česká. Podle Kováře taková adjektiva sahají do praslovanské doby, nebo nejvýše do doby, kdy v češtině bylo a působilo ještě měkké jer. To se podle vší pravděpodobnosti udrželo až do 12. st. (Srv. Gebauer, Hist. mluv. I. str. 67.) V té době kmenové *k* změnilo se před ь v *č*, z čehož další změnou povstalo *c*. Ale do těch časů původ všech adjektiv na -ický klásti nemůžeme, jsouť mnohem mladší, ano mnohá až z našich let, kdy o působení měkkého jeru nemůže býti ani řeči. — Adjektiva tato jsou tvořena jinak — *analogií*. Máme od domácích jmen hojná přídavná na -ický: zahradnický, kamennický a p., a ta byla vzorem. Jest tedy koncovka ryze česká, tvary takové dochovaly se do našich dob a posud se tak tvoří: therapický, morfologický, fysiologický a t. d V některých případech bylo základem latinské adjektivum, ale bez koncovky -icus, jako máme v *adriatický, asiatický*. V dobách pozdějších se již netvoří etymologicky, nýbrž vždy již podle hotových slov.

Zde ukázky: *Anatolia, anatolický:* o Romanii anatolické Kron. tur. I. 6, Us.; *Aragonia, aragonický:* národ arragonitský, Har. I. 278; *Belgia, belgický:* díl belgické (země) Puch. 172[a], Zap., Us.; *India, indický:* kněží inditští Mand. Kř. 538; o válce indické Kron. tur. I. 410, Ig., Us.; *Libia, libický:* skrze libitskau zemi Mand. Kř. 449, Us.; *Serwia, servický:* despotu serwického Kron. tur. I. 76; *Thessalia, thessalický:* thessalitský (národ) Puch. 609[a]; *historia, historický:* kalendář historycký Vel., Us.; *aristokratia, demokratia, aristokratický, demokratický:* v stavu demokratickém — aristokratickém Har. I. 269, Us.; *Olympia, olympický,* v. doleji.

III. Časem vznikají novotvary. Staročeská výslovnost se mění, z dvojslabičného Azie vzniká trojslabičné Azije (psané Asie), a znovu se tvoří adjektiva. Od substantiva země jest adjektivum zemský, to jest tvar povstalý přidáním suffixu -ský na kmen zem-; proto od Azije, které se již také skloňuje jako země, vzniká týmže způsobem *nové* adjektivum *asijský,* totiž od nového, proti starému rozšířeného kmene Asij-. Tyto novotvary šíří se pořád více zatlačujíce historické, ale do mluvy lidové ještě málo vnikly. V nynější češtině jest stav takový, že vedle sebe stojí často všecky tři způsoby, nebo jen dva, nebo dokonce jen způsob starší. Nyní se píše: alexandrijský, asijský, frygijský, indijský, klusijský, nauplijský, olympijský a t. d. To jsou tvary ještě velmi mladé; Jungmann jich nemá. Objevují se hustěji teprve v dobách

našich. — Ještě u Zapa, Všeob. zem. z r. 1846 jsou jenom skrovné doklady: chobot nauplijský I. 368, 373; georgijská vysočina II. 2, str. 36; Apeninů kalabrijských II. 1, str. 291 a ještě snad nějaký. Snad tu spolupůsobila jména, jako: galilejský, hebrejský, idumejský, silojský, akvilejský, jež jsou původu starého a jež nejsou tvořena od cizích na -aea, nýbrž od zdomácnělých na -ej; Galilej, Hebrej a dle nich analogicky.

Posud není novotvarů u: akvitanský, abyssinský, albánský, andaluský, apulský, arabský, arkadský, armenský, aragonský, assyrský, asturský, aurelský, australský, batavský, brasilský, britanský, burgundský, byzantský, cilický, dalmatský, ethiopský, etolský, etrurský, fenický, germanský, hispanský, hyrkanský, italský, iberský, kaledonský, kappadocký, karamanský, kastilský, lombardský, lusitánský, lydský, ligurský, macedonský, médský, mesopotamský, nikomedský, numidský, pamfilský, parthský, patagonský, perský, samařský, sardinský, scythský, sicilský, skandinavský, syrský, thrácký, valašský a t. d. Od mnohých se nebude snad vůbec tvořiti novotvar, poněvadž jsou chráněna substantivy, jako na př. Arab, Méd, Armén, Britan, Burgund, Dalmat, Germán a j.

Jiná mají oba staré způsoby na -ský a -ický: lydický, frygický, kantabrický a t. d. — Jiná pak mají jenom způsob druhý: belgický, libický, numický, mysický, galický (od Galicia), akademický, aristokratický, demokratický, historický, hierarchický, melodický, filologický, theologický, pathologický a t. d. — U jiných jsou v užívání všecky způsoby: indický, indský, indijský; fryžský, frygický, frygijský; kolumbský, kolumbický, kolumbijský; kalifornský, kalifornický, kalifornijský a t. d.

Jde nyní o to, jak se máme při této neustálenosti chovati. Máme trojí cestu při tvoření adjektiv: *a)* od kmene starého suffixem -ský; *b)* od kmene latinského nebo analogicky na -ický; *c)* od kmene nového, rozšířeného, suffixem -ský. Velká část adjektiv jest tvořena podle způsobu *a)*, který jest praslovanský.

Adjektiva druhu *b)* vznikla analogií, jako belgický, a jsou české správné tvary, jak jsme nahoře ukázali, a nemáme, proč bychom je zavrhovali. Jinak jest s tvary, jako antiochenský, které vznikly nápodobením latiny. To není česká tvorba, proto se jich máme varovati a užívati za ně jiných tvarů, nebo jiných obratů.

Přicházíme k adjektivům druhu *c)*, při nichž se kmen změnil. Proměna ta stala se již dříve, ale od kmene tak rozšířeného tvoří se adjektiva teprve v našich časech. Žijeme tedy v době přechodní, v době novotvarů. Některá z těchto nových jmen přídavných stojí vedle takových, jimž základem byla latina, jako asijský vedle asiatský, alexandrijský vedle alexandrinský a j. Tu není ani způsobu *a)*, ani tvaru na -ický. A právě u takových ujala se brzy forma nová na -ijský: říká a píše se jen asijský, alexandrijský, poněvadž tvar druhý cítí se jako cizí. Tvar se vžil, a nám nezbývá, než ho užívati, poněvadž jest češtější a jiného správného není. Jindy užívá se novotvarů vedle jiných *českých*. Někteří zavádějí *indijský*, *kalifornijský*, *kolumbijský* a t. d. Z jakých důvodů zavrhují správné tvary starší, historické? Ze žádných. Takové počínání není správné, vždyť by musili, jsouce důslední, zavrhnouti také demokratický, filologický a t. d. a psáti demokratijský a j.

Tak se věc má — a k tomu teprve nyní přistupujeme — s tvarem *olympský*, *olympický*, *olympijský*. Od substantiva Olympia jest adjektivum způsobu *a)* olympský; tvar analogický zní olympický, novotvar olympijský. Co se týče slova olympský, může pocházeti také od substantiva Olymp. Ježto by tu vznikla nejasnost neb nedorozumění, jest lépe pokládati olympský za adjektivum k podstatnému jménu Olymp. Tvar olympický jest starý, byl v užívání v 16. stol. a jest posud. Čteme v Puch. tyto doklady: Tento Jupiter pošel z Synuov Héber, kterémuž byl chrám vystaven v Olimpii, městě Arkadském... A v tomto chrámě největší poctivostí Jupitera ctili. A odtud Jupiterem olimpickým ho jmenovali 546b. Bitvy (= hry) slauly olimpitské t.; Lacedemon v olimpitském turnaji poctivost obdržal 651b; olympitský turnaj 610b. K čemu tedy zaváděti nový tvar a odsuzovati dobré české slovo? Něco jiného jest ovšem Zeus olympský, t. j. s hory Olympu, ale hry olympické byly konány v Olympii. Z toho, že se novotvary tvoří, nevychází ještě na jevo, že se máme novot chytati a zavrhovati zděděný, dobrý zvyk. Proto buďme jenom opatrni, tvoříce adjektiva k jménům cizím na -ia, abychom snad neodmítali dobrých tvarů historických.

Výsledek shrnuji v tato slova:

K cizím jménům na *-ia* (v češtině na -ie) jsou česká adjektiva, *jak* jsme je *zde* probrali, tvořena trojím způsobem: *a*) od kmene po odvržení koncovky -ie suffixem -ský — způsob slovanský vůbec; *b*) analogicky od téhož kmene koncovkou -ický — dobrý způsob český; *c*) od kmene rozšířeného o -ij — způsob nový. Při užívání adjektiv takových rozhoduje *usus;* nemáme se tedy držeti novotvarů na ujmu starších, dobrých slov českých. Jinak novotvary nejsou proti duchu jazyka našeho.

Několik myšlenek o rozsahu učiva a způsobu vyučování na vyšších školách obchodních.

Podává Rich. Jiřík, prof. české vyšší obchodní školy v Brně.

Vyšší školy obchodní (obch. akademie) mají na základě rozsáhlého vzdělání odborného připravovati žáky pro všechna obchodní povolání, jakož i jiná spřízněná postavení v životě.

Veškeré vyučování má hlavně k tomu se nésti, aby z absolventů ústavů jmenovaných státi se mohli jednou samostatní, dle požadavků doby vzdělaní obchodníci, průmyslníci a p., jakož i ředitelé a správci různých závodů a účetní, dopisovatelé a jiní úředníci v různých závodech bankovních, továrních, spořitelních, záloženských atd.

Toť požadavek jistě nemalý, i pochopitelno, že třeba tu pečlivého rozvrhu veškerého učiva, jež poskytnuto býti má posluchačům těchto škol, jakož i pilného zřetele ke způsobu, jakým vyučování samo má se bráti.

Školy obchodní — alespoň české — jsou ústavy mladistvé a proto jejich plány vyučovací se jaksi teprve tvoří, a můžeme směle prohlásiti, že bude třeba ještě mnoho pozměniti a vynechati, doplniti a opraviti,

nežli budeme moci mluviti o úplném a správném rozvrhu a rozsahu učiva.

Pojednáním tímto hodláme toliko z části dotknouti se některých věcí rozvrhu předmětů a methody vyučovací se týkajících i chováme jediné to přání, aby několik těchto slov, jistě upřímně míněných, přispělo poněkud k vyplnění přání shora projádřeného.

Při školách obchodních nově otevřených zřízen jest tak zvaný *běh přípravný* pro žáky, kteří nemají dostatečného vzdělání předběžného, aby přijati mohli býti do I. ročníku ústavu. Zřízení přípravky se doposud všude asi osvědčuje; neboť vyučuje se tu počátkům předmětů, jež důkladně pak ve vyšších ročnících se probírají. Dobře jest příkladem, že v jazyku českém (i německém) proberou se jen základní pojmy grammatické a pravopisné; zdáť se nám, že vycepují-li se ve přípravce žáci důkladně v pravopise a navádějí-li se ke správnému čtení a memorování vhodných článků čítacích, dosti se učinilo; jest to zajisté málo čestné, objevují-li se ještě v písemných pracích žáků i ročníku nejvyššího hrubé chyby pravopisné.

Podobně má se věc s počtářstvím. Co má říci učitel, pozoruje-li ve vyšších ročnících nejen nedostatečnou znalost čtyř druhů početních, naprostou neobratnost při počítání se zlomky, ba dokonce i nejistotu v násobilce. Tím vlastně pověděno, čeho předem dlužno dbáti ve přípravce při vyučování počtům. Také vyučování algebře omeziž se tu na nejprvotnější základy, na nichžto pak v I. ročníku zvolna ale jistě a pevně dále se buduje.

A tak jest to i s ostatními realiemi v běhu přípravném. — Poněkud překvapuje, že vyučování přírodopisu věnovány jsou všeho všudy jen 3 hodiny v témdni ve přípravce, ve vyšších však ročnících že předmět ten vůbec již se neobjevuje. Ještě více snad zdá se s podivením, že žádá se tu probírání učiva ze všech tří říší přírodních, ano i poučení o těle lidském s nejdůležitějšími pravidly zdravovědnými. Nezapomínejme však, že vyučování přírodopisu není tu účelem vědeckého probírání jednotlivých říší a řádů přírodovědy, ale že má býti opakováním přehledné znalosti všeobecného přírodopisu jakožto nezbytné pomůcky pro studium nauky o zboží ve vyšších ročnících. Z toho tedy patrno, čeho při vyučování předmětu tomu především dlužno dbáti a co s dobrým svědomím může býti vynecháno a pominuto. Také snad jasno, že těžko bude učiteli vybírati, co právě nejdůležitějšího z učebnic přírodopisných pro reálky nebo gymnasia, i zdá se nám, že učebnice přírodopisu pro školy měšťanské (díl II. a III.) se vhodnými ovšem doplňky úplně tu dostačí

Na jednu však nesrovnalost ve příčině přijímání žáků do přípravky přece dlužno poukázati; jest to totiž neurčitá norma přijímání žáků co do věku a jich předchozího vzdělání. Z příčin zachování řádné discipliny a docílení stejného prospěchu u vyučování bude asi dbáti toho, aby nebyli přijímáni do přípravky žáci mladší než 13letí a starší než 16letí; jako vzdělání předběžné budiž tu žádána alespoň úplná secunda gymnasijní neb reální, nebo 3. třída školy měšťanské se slabším prospěchem.

Vlastní školy obchodní skládají se ze 3 ročníků, na nichžto vyučuje se kromě češtiny a němčiny též frančině, angličině i ruštině;

mimo to jsou předměty učebními zeměpis a dějepis, mathematika a kupecké počty, fysika, lučba, nauka o zboží a chemická technologie, nauka obchodní, korrespondence (česká i německá), účetnictví a vzorný comptoir, právo směneční a obchodní, národní hospodářství, krasopis a těsnopis. Předměty neobligátními jsou praktická cvičení v laboratoři, tělocvik a zpěv.

Budiž nám dovoleno, bychom i k některým předmětům těmto směli něco poznamenati.

Kterak vyučovati cizím jazykům (frančině, angličině i ruštině) na našich ústavech? Všimneme-li si učebné osnovy, vidíme, že tam vyměřeno těmto předmětům po 4—5 hodinách v témdni, patrně za tím úmyslem, by se hledělo dosíci úspěchu co nejdokonalejšího. Toť úkol nesnadný, i třeba tu učiteli bedlivě uvažovati, jakým způsobem co nejblíže mohl by se přiblížiti k cíli vytčenému. — Majíce na zřeteli novou methodu vyučování pro jazyk německý na školách středních, budeme pilně dbáti těchto asi pokynů: Zanechejme zbytečného »slovíčkaření« a zdlouhavého, duchamorného překládání; článek cvičebnice budiž nám toliko podkladem hojného cvičení. Živé slovo, toť heslo naše, cvik oka, ucha i ruky družiž se stále k sobě při otázkových a rozmluvných cvičeních na základě článku učebného v té které hodině. Ne dva, tři, všichni žáci buďtež stále zaměstnáváni. Můžeme skoro s určitostí tvrditi, že při tomto způsobu vyučování mnohem snáze a trvaleji osvojí si žáci různé významy potřebné nežli »bezúčelným dřením z paměti«. Tu ovšem opakuje se důležitý a dávno hlásaný požadavek, aby počet žáků ve třídě při vyučování předmětům těmto nepřesahoval počtu 30. Že pak k tomuto postupu vyučovacímu vhodně se pojí memorování vhodných článků, samozřejmo. Při korrespondenci v ročnících vyšších ovšem z počátku nevyhneme se napodobování vhodných vzorů, ale jakmile patřičným výcvikem a opakováním nahromadí se řádná zásoba významů, jmenovitě technických, máme za to, že i tu můžeme a budeme pracovati samostatně. Vzhledem k těmto požadavkům jakož i vzhledem k tomu, že vyučování cizím řečem má na školách obchodních ráz a význam zcela praktický, dlužno z literatury probírati jen věci nejdůležitější, jen pokud asi data životopisná toho kterého spisovatele souvisí s články čítacími, schválně k tomu cíli volenými.

Zeměpis a dějepis. Předměty tyto mají jaksi doplňovati všeobecné vzdělání žactva, nezapomínejme však, že se jim tady vyučuje na školách obchodních. Nestačí tedy na př. ze zeměpisu podrobná znalost zeměpisu mathematického, fysikálního a politického, nýbrž k obecné znalosti té přidružiž se odborná znalost zeměpisu čistě obchodního. Důkladné poučení o státech, zvláště vzhledem k jejich rozvoji průmyslu a obchodu, podrobná znalost zámořských osad jednotlivých států, prameny vývozní, prostředky spojovací, krajiny obchodnicky a průmyslově důležité, různé výrobky umělé, důležité přístavy, statistika vývozu důležitých produktů (bavlny, cukru, uhlí, kávy, petroleje a j.) doplňujtež stále část všeobecnou. Při tom ovšem zvláště dlužno míti na zřeteli naši říši a její poměr ke státům ostatním, jmenovitě sousedním.

Při vyučování dějepisu nesmí se ovšem pustit s mysli zlatá nit souvislosti dějinné jednotlivých dob, ale při tom stále dlužno míti na paměti vývoj jednotlivých zemí a jejich kulturní význam. A jako v země-

pise žádá se podrobná znalost jednotlivých osad zámořských, hlavně co do jejich bohatství vývozného, tak v dějepise dlužno zase všímati si osad těch, kterak vznikaly a se vyvíjely od Foeničanů, Řeků, Vlachů atd. až na osady nejnovější, při čemž zvláště třeba poukazovati na různý jejich význam; jiný zajisté byl význam osad hrabivých Španělů, jiný osad francouzských čistě po vojensku zřizovaných, jiný význam pak osad anglických, hollandských i německých atd. Dále bude třeba stále porovnávati postup jednotlivých mocností jak na souši tak na moři (převaha Angličanů) a poukazovati na různý jich postup a rozvoj (Rusko a Švédsko na moři Baltickém, Rusko a Sibiř, Rusko a anglická Přední Indie atd.). Podrobným rozborem dějin rozkvětu našeho mocnářství budiž vyučování zakončeno. (Ostatek příště.)

Drobné zprávy.

Cestování studujících o prázdninách. Již několikráte bylo v tomto časopise pojednáváno o cestování studujících o prázdninách a uznána nutnost, aby studující se na cesty vydávali především sami bez průvodu učitele. S tohoto stanoviska já již po mnoho let ukládal jsem před prázdninami všem žákům druhého a třetího ročníku učitel. ústavu (dříve v Příbrami, teď v Plzni) za povinnost, o prázdninách cestovati a to dle možnosti, pokud totiž mají peníze na cestu; kdo by vůbec žádných neměl, může konati i bez nich cesty jednodenní po okolí svém. Zároveň dávám jim pokyny rozmanité, kam by asi se měli ubírati, čeho si na cestě všímati, jak se chovati a jak sestaviti popis cesty, jejž po prázdninách každý jest povinen odvésti. Odvedené cestopisy si přečtu a podepíši, ale neklassifikuji; pak je vrátím, při čemž chválím, co jen poněkud u každého chváliti lze, části zvláště zdařilé a vzorné přečtu, nalezené chyby vytknu způsobem co nejšetrnějším. Při klassifikaci na konci I. pololetí v tom případě, že u někoho jest známka ze zeměpisu nerozhodná, mám zřetel k cestě vykonané a cestopisu, i dám dle nich známku buď lepší neb horší a výslovně to před celou třídou onomu žáku připomenu. Takovým si počínáním docílil jsem toho, že žáci cestovali dle cestopisů letos odevzdaných takto: Ze 39 žáků III. ročníku na cestách bylo 36 a ze 43 žáků IV. roč. 41. Vykonána byla cesta 1 denní od 5 žáků III. roč. a 3 žáků IV. roč., 2denní od 7 žáků III. roč. a 5 žáků IV. roč., 3denní od 3 žáků III. roč. a 5 žáků IV. roč., 4denní od 7 žáků III. roč. a 5 žáků IV. roč., 5denní od 9 žáků III. roč. a 6 žáků IV. roč., 6denní od 1 žáka III. roč. a 6 žáků IV. roč., 7denní od 1 žáka III. roč. a 2 žáků IV. roč., 8denní od 2 žáků III. roč. a 3 žáků IV. roč., 9denní od 1 žáka III. roč., 10denní od 2 žáků IV. roč., 11denní od 1 žáka IV. roč., 12denní od 2 žáků IV. roč., 15denní od 1 žáka IV. roč. Celkem ve III. roč. bylo 36 žáků na cestě 139 dní, průměrně 1 žák skoro 4 dni, ve IV. ročn. 41 žáků 222 dní, průměrně tedy 5 dní. I bylo žáků: v Eisensteině 10, na Čerchově 6, na obou místech 11, v okolí svém 8, v Praze 7, na Orlíce a Zvikově 7, na Hluboké a v Budějovicích 4, v krajině od horní Otavy k Vyššímu Brodu a Budějovicemi 11, na Milešovce 3, na Krkonoších 3, ve Vídni 2, na Třemšíně 3, ostatní na

různých jiných místech. Myslím, že tyto výsledky cestování studujících celkem dosti nemajetných jsou zcela uspokojivé, a proto doporučiti se může tato methoda.

Jos. Simla.

Statistika středních škol rakouských. Věstník ministerstva vyučování publikuje statistické zprávy o gymnasiích a reálných školách, *požívajících práva veřejnosti*. Ve školním roce 1897—98 je v Rakousku 192 gymnasií a 92 reálky. Na gymnasiích je žáků 62.446, na reálkách 28.536, celkem tedy na středních školách 90.982. — Úplných gymnasií je 156, reál. a vyšších g. 15, nižších g. 20, nižš. r. g. 1, reálek vyšších 68, nižších 24. Stát vydržuje 149 gymnasií a 61 reálek, země 9 gymnasií a 20 reálek, obce 9 gymn. a 5 reálek, biskupové 3 gymnasia, řády 13 gymn., fondy 2 gymn. a 1 reálku, soukromých jest 7 gymn. a 5 reálek. — Co do *jazyka* vyučovacího je gymn. německých 103, českých 44, polských 26, vlaská 4, ruská 2, srbsko-charvatská 4 a utrakvistických 9; reálek je 60 německých, 23 českých, 5 polských, 3 vlaské a 1 srbsko-charvátská. — V Čechách je českých g. 32, německých 24, českých reálek 15, něm. 9; na Moravě českých gymn. 11, něm. 13, reálek českých 8, něm. 15; ve Slezsku české g 1, něm. 5, polské 1, reálky něm 4, česká ani polská žádná. — Změny ve školním roce 1897 až 1898 vznikly tím, že zřízeno nové stát. gymnasium ve 13. okresu vídeňském, samostatné německo-slovinské třídy při nižším gymnasiu v Celji, charvatské nižší gymnasium v Zadru, české státní gymn. ve Strážnici na Moravě, česká státní reálka na Starém Městě pražském, česká státní reálka v Žižkově, česká zemská reálka v Jevíčku a polská státní reálka v Tarnově. — *Do státní správy přešly:* obecní reálné gymnasium ve Vídni v 2 okrese, obecní reálné gymnasium v Teplici a soukromá česká reálka v Budějovicích. Zrušeny byly samostatné nižší německo-slovinské gymnasium v Celji a německé nižší gymn. v Kyjově na Moravě. — Rozšiřují se v českých zemích: *něm. g.* v Ústí nad L., Karl. Varech, na Smíchově, v Unčově, ob. n. g. v Mor. Ostravě, ve Frydku, pol. g. v Těšíně; *české g.* a *r. g.* v Benešově. Král. Dvoře, Místku, Zábřehu a na Smíchově, pak *české reálky* v Lounech, na Král. Vinohradech, v Hodoníně, Lipníku, Uh. Brodě a Novém Městě na Moravě a *německé reálky* ve Svitavách a Hodoníně. Chybějí tu posud nové ústavy v Náchodě. Kostelci n. O., Mor. Ostravě. — Počtem nejsilnější gymnasia jsou: krakovské u Sv. Anny (876 žáků), lvovské IV. (824), černovické vyšší g. (818), rzeszowské (787), lvovské V. g. (771), tarnowské (706), lublaňské (692), lvovské II. (687), brněnské české vyšší g. (686), olomoucké české (632), příbramské (622). kroměřížské (542). Polských s více než 600 žáky je ještě několik, německé žádné. Z německých ústavů má největší počet žáků linecké gymn. (548), mariborské (531), štyrskohradecké I. (528). pak IX. vídeňské (527). V Čechách německé g. nejsilnější je v Praze v Štěpánské ulici (363), na Moravě v Brně I. (471) a II. (388). Méně než 200 žáků má v Čechách 9 g. německých, česká 4; na Moravě německá 4, česká též 4 (vesměs nižší).

Zajímavé číslice vycházejí při *součtech žactva* gymnasijního a reálního. Na všech německých gymnasiích v Rakousku jest 28.063 ž., na g. neněmeckých 31.405 ž. (na polských a rusínských 14.648, na českých 12.983, na slovinských a charvatskosrbských 2197 a na italských 1577).

Na všech německých *reálkách* v Rakousku jest 17.604 ž. (v Čechách 3018, na Moravě 3547), na reálkách neněmeckých pouze 10.739 žáků (na na českých 7616, na polských 2095, na ital. 798, na charv. 289).

Celkem všeho žactva na německých středních školách jest 45.667 ž., na neněm. 42.213 ž.

O postavení učitelů středních škol. Za tímto názvem přinesl časopis »Reichswehr« dne 14. prosince r. 1897 článek od ředitele státní reálky, jejž tuto otiskujeme doslova:

Wer daran zweifelt, ob es eine Mittelschullehrerfrage gibt, der erkundige sich bei den Professoren der Hochschulen, welchen die Heranbildung der Candidaten für das Mittelschullehramt obliegt, und er wird staunen über die geringe Anzahl der eingeschriebenen Hörer — der befrage die Mittelschul-Directoren, welche bei der Besetzung vacanter Lehrstellen mit Supplenten bald zu dem Ausrufe genöthigt sein werden: Ein Königreich — für einen Supplenten! Jedem, der Einblick in die Verhältnisse hat, ist es klar, dass wir einem Mangel an Mittelschullehrern entgegengehen, wie er noch niemals da war. Der Grund dieser Erscheinung liegt darin, dass man dem Mittelschullehrer seit Jahrzehnten nach socialer wie materieller Richtung hin alles das vorenthält, worauf er sowol nach seiner Vorbildung als auch mit Rücksicht auf die Art und das Gebiet seiner Berufsthätigkeit vollen Anspruch zu erheben das Recht besitzt. Von je hundert Mittelschullehrern erreichen einer oder höchstens zwei den Posten eines Landesschulinspectors (es noch weiter, etwa bis zum wirklichen Hofrath zu bringen, ist für den Mittelschullehrer überhaupt ein Ding der Unmöglichkeit, es müsste denn sein, er wechselt, wie dies auch schon da war, den Beruf), sieben oder acht werden Directoren. Ist es da zu viel gesagt, wenn wir behaupten, dass es in keinem Berufe solche ungünstige Vorrückungsverhältnisse gibt, wie bei den Mittelschullehrern, ausgenommen etwa den geistlichen Stand? Was würden die Juristen dazu sagen, wenn von hundert Gerichtsadjuncten nur einer oder zwei die Aussicht hätten, den Posten eines Oberlandesgerichtsrathes zu erreichen, wenn von hundert Bezirkscommissären nur sieben oder acht hoffen könnten, zu Bezirkshauptleuten zu avanciren? Kommt es bei Advocaten, Notaren, practischen Ärzten vor, dass von je hundert nur sieben oder acht nach dreissigjähriger Thätigkeit in ihrem Berufe es höchstens zu einem Jahreseinkommen von zweitausenddreihundert Gulden bringen? Welche Klagen über schlechtes Avancement würden in militärischen Kreisen laut werden, wenn von hundert Hauptleuten mit absolvirter Militär-Akademie nur einer oder zwei die Aussicht hätten, Oberste zu werden, nur sieben oder acht darauf rechnen könnten, als Oberstlieutenante ihre Dienstzeit abzuschliessen. Es muss daher als eine ungerechte Zurücksetzung bezeichnet werden, dass man von hundert Mittelschullehrern, deren akademische Vorbildung zum Mindesten eine ebenso gediegene ist, wie jene der Juristen, Mediciner, Militär-Akademiker u. s. w., nach einer aufreibenden dreissigjährigen Dienstzeit (und wie gross ist die Zahl Derjenigen, welche das dreissigste Dienstjahr gar nicht erleben) neunzig, sage neunzig Mittelschullehrer, das ist neun Zehntel derselben, ihre Laufbahn mit der achten Rangsclasse abschliessen lässt, also mit einer Rangsclasse, zu welcher es heutzutage jeder halbwegs tüchtige Manipulationsbeamte bringen kann, der nur die Mittelschule absolvirt hat, und zuweilen nicht einmal diese vollständig.

Aber auch in anderer Hinsicht ist der Mittelschullehrer übel daran. Bei seiner ersten Ernennung im Alter von etwa dreissig Jahren wird er in die neunte Rangsclasse eingereiht, darf somit auf der Achselschnur seines Uniformrockes drei Rosetten tragen: den Gehalt aber, den jeder andere Beamte mit drei Rosetten bezieht, den bekommt er nicht, sondern um zweihundert Gulden weniger. Dabei sagt man, dass der geringe Grundgehalt und der Mangel an grösserem Avancement ausgeglichen werde durch die fünf Dienstesalterszulagen (je zweihundert Gulden nach je fünf Jahren) und durch die Vorrückung in die achte Rangsclasse. Was diese Vorrückung betrifft, so ist es eine Vorrückung lucus a non lucendo — denn der in die achte Rangsclasse beförderte Mittelschullehrer bezieht nicht um einen Kreuzer mehr Gehalt als er in der neunten Rangsclasse erhielt. Das Mehr von fünfzig oder hundert Gulden Activitätszulage entfällt, sobald der Lehrer in den Ruhestand tritt; dafür wird ihm die Verpflichtung auferlegt, für drei oder vier feierliche Anlässe im Jahre sich einen Rock mit Goldkragen, Beinkleider mit Goldborten und einen Hut mit Goldbouillons sammt Straussfeder anzuschaffen. Die Quinquennalzulagen aber wären gewiss eine recht hübsche Einrichtung, wenn — ja, wenn die Lebensverhältnisse nach dem fünften, zehnten, fünfzehnten Dienstjahre des Mittelschullehrers genau dieselben sein würden wie zur Zeit seiner ersten Anstellung. Da jedoch die Preise aller Bedarfsartikel nach einem Zeitraum von fünf Jahren in der Regel nicht die

gleichen, sondern erheblich gestiegen sind, so bezieht der Mittelschullehrer nach fünf zurückgelegten Dienstjahren allerdings auf dem Papier einen um zweihundert Gulden höheren Gehalt, in Wirklichkeit jedoch darbt er nach wie vor, weil die Quinquennalzulage eben ausreicht, um das durch die enorme Preissteigerung aller Bedarfsartikel im Hausbudget entstandene Deficit zu decken. Woher aber die erhöhten Auslagen für Bekleidung, Erziehung und Unterricht der heranwachsenden Kinder bestritten werden sollen, darüber zerbricht sich niemand den Kopf des Mittelschullehrers. Sehen wir es doch eben jetzt, dass im Laufe einiger Monate die Preise von Fleisch, Gemüse, Mehl, Zucker u. s. w. um 15 bis 25 Percent hinaufgingen, so dass man sagen kann, die Gehaltsregulirung sei bereits in Kraft getreten für — die Händler und Gewerbsleute, aber leider nicht für die Beamten. Denn von diesen können jene der siebenten Rangsclasse und weiter herab sogar von einer Gehaltsregulirung nach rückwärts sprechen, da sie, ohne eine Subsistenzzulage zu erhalten, an ihrem Gehalte einen dreiperzentigen Abzug erleiden, vielleicht desshalb, weil sie eine Subsistenzzulage nicht zu benöthigen scheinen. Der Schein trügt wie gewöhnlich, in diesem Fall aber, wenigstens was die siebente Rangsclasse betrifft, ganz besonders.

Wenn zu irgend einem Berufe idealer Sinn mitgebracht werden muss, so ist es der Beruf des Mittelschullehrers. Wie aber der fallende Tropfen selbst den Stein aushöhlt, so vermögen auch ungerechtfertigte Zurücksetzung und jahrelanges Darben und Kümmern selbst die Flamme der höchsten Begeisterung allmälig zu dämpfen. Wie schön klingt die Phrase, dass dem Mittelschullehrer das höchste Gut der Familie anvertraut sei, die Kinder, und wie kärglich belohnt man den Hüter dieses höchsten Gutes! Jeder Privatmann regelt die Bezüge seiner Angestellten nach deren Leistungen: dem Manne, den er auf einen verantwortungsvollen Posten stellt, bringt er das höhere Vertrauen, das er in denselben setzt, auch durch eine bessere Zahlung zum Ausdruck. Bei dem Mittelschullehrer ist dies leider nicht der Fall; noch immer findet auf ihn Anwendung das alte quem dii odere, paedagogum fecere, auf unsere jetzigen Verhältnisse übertragen: Mittelschullehrer, Du kannst der tüchtigste Mann sein, schaffe nur eifrig und gewissenhaft weiter! Jeder andere Stand geht dem Deinigen vor: sei zufrieden mit dem Wenigen, das man Dir gibt!

Fürwahr, es ist die höchste Zeit, dass eine Wandlung zum Bessern eintrete, und gerade den jetzigen Augenblick halten wir für sehr geeignet dazu. Nachstehende Forderungen erscheinen gewiss gerechtfertigt: Ausscheidung der Mittelschullehrer aus den Rangsclassen, in welche man sie unnöthigerweise hineingezwängt hat, und Aufbesserung ihrer Gehalte in der Weise, dass jeder Mittelschullehrer (Mittelschul-Director) nach vollendeter dreissigjähriger Dienstzeit mit einem Gehalt von dreitausend (dreitausendsechshundert) Gulden in den Ruhestand zu treten vermag. Abhilfe thut dringend noth, damit von den Mittelschullehrern der Alp genommen werde, welcher in Folge der täglich ungünstiger sich gestaltenden Lebensverhältnisse seit langer Zeit auf ihnen lastet.

Nové nařízení ministra vyučování o zkouškách kandidátů gymnas. a reál. učitelství, vydané 30. srpna m. r. a vytištěné v 19. čísle loňského Verordnungsblattu, obsahuje tyto změny starého řádu zkušebního: **1.** Kdežto dříve mohl kandidát žádati o themata k domácím pracím písemním až po absolvování, tedy po prázdninách na počátku pátého roku, smí teď ucházeti s o ně již na začátku 8. semestru. Protože, jak návod zkušebním komisím, daný a připojený k nařízení, stanoví, themata nemají býti příliš rozsáhlá (1—3archová práce písemní stačí), znamená tato první změna, že pilný kandidát do konce 4. roku svých studií může míti písemní práce za sebou. 2. Paedagogicko-didaktická práce podle nového nařízení odpadá. Místo ní ukládá se kandidátům, aby poslouchali po dobu svých studií filosofii (zejména psychologii) a paedagogiku (zvláště dějiny její od 16. století) a aby z těchto předmětů kollokvovali (nebo předložili vysvědčení ze semináře filosofického a paedagogického). I tato novota jest značnou úlevou, poněvadž podle ní kandidát kus zkoušky odbavuje již za svých studií, a znamená zvýšení filosoficko-paedagogického vzdělání u kandidátů. 3. Podle starého zkušebního řádu bylo kandidátovi volno žádati, aby schválená doktorská dissertace nebo

větší vědecká práce tištěná přijata mu byla za práci písemní. Nový řád výhody tyto ponechává v platnosti a připojuje k nim tu novou, že i netištěná práce seminární nebo laboratorní může býti uznána za písemní práci domácí. 4. Pracovní doba pro klausurní práce vyměřena byla dřív u hlavních předmětů na 10, u vedlejších na 5 hodin, teď sleveny u hlavních předmětů 2 hodiny, u vedlejších hodina. Themata klausurních prací mají se říditi touto slevou. 5. Požadavky v jednotlivých předmětech celkem zůstaly. Sníženy poněkud jen při předmětech vedlejších. 6. Vysvědčení nemají již obsahovati celých zkušebních protokolů, nýbrž jen karakteristický, podle určitých známek stupňovaný celkový posudek.

Zkouška má se podle nového řádu konávati co možná najednou.

Nový řád všel v platnost letošním školním rokem. Není pochyby, že je dobrý. Zkoušky budou jím usnadněny, vlastně spíš urychleny, a vědecká úroveň kandidátů tím neutrpí. Bylo by záhodno, aby v nejbližší době úředně opraven byl i filosofický řád rigorosní, ve kterém je na mnoho a mnoho oborů vědních zcela zapomenuto (moderní filologie, orientalistika, dějiny umění, zeměpis, národopis atd.), který nutí kandidáty podrobovati se zkouškám z předmětů nestudovaných a jen ad hoc povrchně naučených, a přes nějž na př. vídeňská filosofická fakulta již po léta se dala na cestu svou.

O navrhování knih pro žákovské knihovny trefná slova pronesl dr. Mořic Maciszewski na professorském sjezdě krakovském loni v červenci konaném. Pravil: »Nařízení vládní právem žádají, aby nebyly navrhovány ani zakupovány knihy neznámé, jež by bylo třeba později vyloučiti. Ale knihkupectví, zvláště v menších městech, nemají vždy na skladě těch knih a objednávají je teprve na žádost; ve větších pak městech knihkupci sice rozesílají knihy na ukázku, ale nedovolují je rozřezati. Vešlo tedy ve zvyk, že před navrhováním knih knihovníci prohlížejí programy jiných ústavů a vypisují z nich díla, kterých nemají ve svých knihovnách. Ale i takto naskytují se potom ledakdy netušené nepříjemnosti.« I navrhuje proto — podobně jako to učinil dr. Fritz ve Verhandlungen der Directoren-Versammlung des Königr. Preussen, VII., str. 166 a d. — utvoření velké komise knihovní v professorském spolku, asi o 30 neb více členech (menší komise už byly, než neosvědčily se) a ta by se měla postarati, aby jí nakladatelé posílali knihy příhodné mládeži. Každou knihu by dostal některý člen komise, aby ji v pročetl, podal o ní stručnou charakteristiku a určil, které třídě žáků by se doporučila. Časopis spolkový by ty referáty otiskoval a ovšem honoroval. Činnost ta vztahovala by se také na knihy německé a ruské (u nás francouzské). K tomu podotýkáme, že prozatím by mohli všichni pánové, když některou novou neb starší knihu čtou, míti při čtení na paměti, zdali se hodí obsahem, tendencí, ale také slohem a jazykovou správností mládeži a kterému stupni jejímu, a úsudky své stručné nebo delší zasílati do našeho Věstníku, kdež ochotně budou otiskovány. O způsobu půjčování knih vyslovil se týž referent proti tomu, aby knihovník v určité hodiny půjčoval knihy sám všem žákům celého ústavu, a navrhoval, aby učitelé mateřského jazyka každý své třídě půjčovali ve lhůtách asi čtrnáctidenních knihy knihovníkem na počátku roku pro jednotlivé třídy vybrané a jemu dodané; neboť jen takto možno četbu regulovati dle potřeb naukových té oné třídy, dle schopnosti a náklonnosti žáků, i kontrolovati ji také. Po našem mínění ani takové třídní knihovny nejsou prosty jistých nedostatků. Nebývá tolik duplikátů, kolik třeba, knihy drahocenné a časopisy nelze zpravidla půjčiti do tříd, ježto by za krátko

byly zkaženy (nečtouť knihy doma jen žáci, nýbrž i příbuzní atd.), a nad to zbude vždy, zvláště ve větších knihovnách, mnoho knih doma. Proto doporučuje se, aby vedle těchto třídních knihoven, ovšem dnes už vůbec uznávaných, žáci měli možnost používati též ostatních pokladů knihovny, a za tím účelem aby knihovník aspoň jednu hodinu v týdnu neb za 14 dní úřadoval pro veškero žactvo ústavu, resp. pro veškero žactvo vyšších tříd. Při tom by mohlo býti dovoleno žákům pobývati po ten čas v knihovně a tam čísti knihy a prohlížeti obrazy, jež se nepůjčují vůbec domů. Tento kombinovaný systém spojuje výhody způsobu starého i nového — ale žádá ovšem nové oběti na čase. Proto referent upozornil na minist. nařízení ze dne 5. května 1886, č. 21.339 ex 1885, týkající se knihoven při státních školách průmyslových, dle něhož se má práce knihovníkova remunerovati tím způsobem, že se mu tři hodiny práce knihovní počítají za 1 hodinu vyučovací a o tu hodinu může míti bibliotekář méně učení. Také mínil referent, že by se při nedostatku učitelů mohly hodiny knihovní počítati v témž poměru za přespočetní a honorovati, ale uznává sám, že by to byla slabá odměna. Z té příčiny referent pokládá kombinovaný způsob, spojený s čítárnou, za neprovedný po tak dlouho, pokud knihovníci nebudou za svou práci míti žádné náhrady.

Jak lid jest vzděláván mimo obecnou školu ve Francii, o tom podává zajímavou zprávu dr. Dorfeld ve Wychgramově Zeitschrift f. ausl. Schulwesen. Po celé zemi zřídily se pokračovací kursy, jichž bylo r. 1896 13.930; zabraly 3 měsíce a vždy jen po 3 večerech v týdnu. V čele je Akademie pařížská. Žáků bylo zprvu 400.000, na konec 270.500. Do kursů zvali učitelé plakáty, dopisy, osobními dochůzkami atd. Učilo se vědění obecnému i odbornému. Mladí lidé byli tázáni, v čem by se nejraději vzdělali. Aby získáno bylo ještě více žáků, navrhuje se podělovati zvláště snaživé z nich medaillemi, knihami, nástroji, spořitel. knížkami atd., což se ostatně už také dálo a osvědčilo. Kursů pro dívky bylo málo, celkem 1808. Rodiče nepouštějí rádi dívek večer z domu; také učitelky nestačí na vyučování večerní. Dívky hlavně se vzdělávají v pracích domácích.

Čtení nahlas dochází zvláštní obliby. Čítalo se před koncem učení a to zejména cestopisy, histor. statě, básníci; vlastenecká četba těšila se vždy pozornosti.

Vedle kursů pokračovacích konaly se přednášky. Bylo jich r. 1896 až 61.476. Při 14.000 užíváno laterny magiky k největšímu potěšení posluchačů. Zvláště na venkově přednáškami přiváděna .rozmanitost do jednotvárného života. Byly poučením i zábavou.

Zajímavé jsou také zprávy o vzájemné podpoře žáků, o spolcích bývalých žáků a patronátech. Malí žáčci platí po dobu školní, i opustivše ji, týdně po 10 centimech; 5 cent. se ukládá na knížku pensijní, druhých 5 se dává do pokladny pro podporu nemocných členů rodiny žákovy, kteráž obnáší denně as 25—50 cent Tato organisace budí u dítek lásku k bližnímu i spořivost a rozšiřuje se čím dál víc. Též úspěchy jsou značné. — Spolků bývalých žáků a žákyň r. 1896 bylo 622. V nich se tělocvičí, šermuje, hudba a čtení pěstuje, vycházky pořádají a to za roční příspěvek 2—5 franků. Kromě toho si navzájem pomáhají při získávání služeb, úřadů, v nemoci, nedostatku atd. — Patronáty uchraňují mladý lid od pokušení a nebezpečí ulice a od špatné společnosti. Proto dostává se mu slušné zábavy, dobrých míst, projevuje se zájem o jejich práci atd., jen aby se necítili osamělými. R. 1896 bylo takových patronátů v Paříži 34 a už jich přibylo opět 17;

po venkově jich bylo přes 400. Náklad této organisace hradí se z darů, sbírek, tombol, příjmů při slavnostech školských a p. Příjem obnášel 145 tisíc franků. Také města, obce a jednotlivci jevili zájem.

Učitelům za jich námahu tam, kde se konaly kursy pokračovací, prodlouženy prázdniny o 14 dní. Také se jim dostává jakéhosi platu za to, ač posud skrovného.

Spisovatel praví, že Francie za krátko na tom poli vykonala mnoho a chystá se ještě vykonati veliké věci.

Směs.

O nás. Jedním z největších úskalí, na které naráží úsilí osob, věnujících se vychování, záleží v nerozumné a hříšné lehkomyslnosti, se kterou mnozí rodičové s oblibou líčí dětem svým vychovatele a učitele, ne jako intimní přátely, kterým uloženo, aby vedli jejich kroky, ani jako dobročinné bytosti, které jim prokazují vzácnou službu, rozvinujíce jejich srdce a osvětlujíce jejich rozum, ale jako tyrany, kteří je utiskují a trápí, jako žalářníky, jejichžto bdělost mají klamati lstí a úskokem více nebo méně nevinným. Tím se ruší dobré mínění, kterého jest každému, kdo poroučí potřebí, aby byl ctěn, lidská víra, které jest nutno každému, kdo vyučuje, aby se mu věřilo; a jest jenom jediná věc, která jest po našem soudu vychovávání tak nebezpečna jako tato: spor který časem odkryje dítě mezi morálkou svých rodičů a morálkou svých učitelů... Nelze popsati úzkostlivou nejistotu, bolestné pochybnosti, které až smutně často probouzejí ony spory v dětských duších: v nich se zjevuje zápas rozumu se srdcem, ve kterém onen dokazuje, že jest nauka učitelova správna, a toto se namáhá, aby ho přesvědčilo, že nemůže býti špatným opačné jednání otce nebo matky, které tolik milují, a že nemůže jistým býti to, co by, jakmile bychom dopustili, že jest platno, dalo neodvratně těm tak milovaným bytostem ráz lidí zkažených... Ach, ten, kdo píše tyto řádky, nezapomene nikdy na úzkosti ubohého hocha, vzoru upřímnosti a rozumnosti, když slyšel výklad jistého předpisu z katechismu; hoch se velice zamyslil, jevil zvolna dále větší úzkost, až konečně se srdcem stísněným, očima plnýma slz a ručkama třesoucíma se zvolal křečovitě: To tedy... to tedy... jest tatínek nehodný, velmi nehodný... a přijde do pekla!... *P. Luis Colomba S. J.*
v románě Maličkosti str. 59—60.

Osobní. Min. rada dr. *Ant. Rezek* jmenován nejv. rozhodnutím ze dne 11. prosince m r. sekčním šéfem v ministeriu kultu a vyučování. České professorstvo uvítalo toto jmenování s upřímnou radostí; znamenáť stejnou měrou práci čest jako školstvu zisk.

Ředitel brněnské c. k. české průmyslové školy *Ed. Černý* jmenován byl ředitelem c. k. vyšší průmyslové školy v Praze. Brno nerado ztrácí vynikajícího odborníka tohoto i milého společníka. Čtenářský spolek spolu s klubem českých turistů uspořádaly na jeho počest slavnostní večer rozlučný.

Prof. *Rud. Jedlička* a dr. *Karel Veselík*, oba z gymn. v Truhlářské ulici, jmenováni okresními školdozorci, prvý do Mnichova Hradiště, druhý do Jičína.

Šedesáté narozeniny slavil dne 2. února p. c. k. zemský školdozorce *Rob. Chr. Riedl.* Moravské listy uveřejnily za tou příčinou dílem celý životopis, dílem oslavné vzpomínky na jeho působnost na Moravě, chválíce jeho bezvýminečnou spravedlivost, kterou — ač jsa původu německého — vždy projevoval k českému národu, jeho neunavné úsilí o povznesení středního školství jak českého tak německého a jeho zásluhy o založení neb postátnění nových škol českých, začež jmenován byl od několika měst čestným měšťanem.

Také škol. rada *Jiljí V. Jahn*, ředitel soukromé dívčí školy střední »Minervy« v Praze, slavil již 60. narozeniny a tož dne 22. ledna. K tomu dni svolala Společnost pro průmysl chemický v království českém zvláštní slavnostní schůzi, v které přednášel o životě a působnosti jeho literární, školní, politické a národní dv. rada prof. dr. J. B. Lambl, předseda Společnosti.

Ředitel české reálky na Novém městě pražském *Vinc. Jarolímek* jmenován byl dopisujícím členem České akademie císaře Františka Josefa pro vědy a umění.

Zautonomisování obecné školy žádá »Posel z Budče«.

Dle návrhu toho by státu náleželo jenom určiti minimum učby, jehož by měla poskytnouti škola veřejná, obcí zřízená nebo soukromá, zřízená jednotlivci neb společnostmi náboženskými. Veřejné školy obecné náležejí obcím, měšťanské okresům a ke zřizování, pokud třeba, udělena býti má zemská subvence. Nejvyšší dozor vykonává komise zvolená sněmem. Církevní úřady nemají se školou jiné spojitosti, než že obstarávají a dohlížejí na vyučování náboženství. Zemské komisi podřízeny jsou školní rada zemská, okresní a místní. Vyučování nesmí se na veřejných školách udíleti jazykem žákům neznámým. Knihy učebné a čítací schvaluje zemská školní rada, vyslechnuvši dříve přání zemské konference učitelské. Kterých schválených knih se má užiti, rozhodne okresní konference učitelská. Školní plat na veřejných školách se zrušuje. Povinnost školní trvá bezpodmínečně od 6. do 14. roku. Úlevy se nepřipouštějí. Za to zřídí se v každém okresu škola měšťanská v místě takovém, aby pokud možno každý žák a žákyně v posledních létech povinnosti školní je navštěvovati mohli. Ústavy učitelské jsou zemské, mají dva ročníky a přijímají toliko abiturienty středních škol, anebo jiné, kteří zkouškou stejné vzdělání prokáží. Školní dozorci jsou stálými zemskými úředníky a vybírají se z pravidla ze řady starších učitelů národního školství. Učitel je zemským úředníkem. Po 30leté nepřetržité službě může jíti na trvalý odpočinek.

Spolky učitelské podrobeny jsou úřadům politickým a nikoli školním — tak rozhodl nejvyšší správní soud v jistém případě, kde deputace spolku zakročila ve prospěch podučitelky starší proti praesentované mladší jak u předsedy okr. škol. rady, tak u místodržitele i posléz u p. ministra, což však pokládáno za vměšování se v úřadní výkon a proto bylo na členech deputace potrestáno. V rozsudku se praví, že spolek tu jednal podle svých stanov, přikazujících hájiti zájmů učitelstva. Tresty byly annullovány.

Stipendia pro učitele přírodních věd a zeměpisu na střed. školách jsou opět rozepsána pro r. 1898 a lze se o ně hlásiti do konce dubna t. r.

Zajímavý rozsudek pronesl správní soud tyto dni. Rozhodl totiž v daném případě, že učitel z měšťanské školy může býti přeložen na školu obecnou, ovšem se zárukou posavadních příjmů jeho. V zákoně prý se ne-

mluví nikde o nějakém rozdíle mezi školami vyšší a nižší kategorie; zaručuje učiteli pouze posavadní příjmy jeho. Soud dovolává se tu § 16. zákona z r. 1875.

O bytech studentských a poměru školy a domu vydal p. ministr vyučování zvláštní výnos dne 17. prosince r. 1897 čís. 26715 všem zemským úřadům škol., v němž nařizuje na základě vykonaného šetření o zlořádech stud. bytů toto: 1. Má býti vydáno tiskem zvláštní poučení zemskou školní radou schválené pro ty, kdož berou žáky na stravu a do bytu, které se jim dodá zároveň s domácím a discipl. řádem a jehož přijetí musí býti potvrzeno na nationale, bude-li toho žádati učitelský sbor. 2. V discipl. řádě musí býti ustanovení, že učitelský sbor může žádati, aby se žák v případě potřeby přestěhoval, a kdyby tento neposlechl, že může býti vyloučen z ústavu. 3. Žákům bude se chovati dle ustanovení discipl. řádu též mimo školu a sborům na to hleděti. 4. Ředitelstva ústavů založí seznamy vhodných bytů a stravoven a vůbec mají býti pomocni rodičům při ubytování dítek. 5. Dozor nad stud. byty po zdravotní stránce přísluší obcím, s nimiž se ředitelstva mají dorozumívati. O dohledu se strany učitelů v. Marenzellera Normaliensammlung I., čís. 159. 6. Zřizování konviktů s paedag. vzdělanými správci v čele budiž všemožně podporováno a při zakládání nových ústavů mají úřady školní povinnost obec upozorniti na důležitost bytů studentských a dozoru na ně. 8. Ve styku se stranami učitelé ovšem budou si vždy počínati blahovolně.

Návštěva na c. k. akademii umění v Praze ve školním roce 1897-8. V přípravném běhu zapsáno 20 malířů, v odborné škole pro figurální malbu u prof. šl. Brožíka 9, u prof. Hynaisa 7, u prof. Pirnera 16, u prof. Ženíška 11, v odborné škole pro krajinomalbu (prof. Mařák) 10, v odborné škole pro sochařství (prof Myslbek) 9 žáků, celkem 73 malířů a 9 sochařů.

Prázdniny. Okresní školní rada v Milevsku a všecky místní školní rady v tomto okrese zažádaly u zemské školní rady, aby hlavní prázdniny na obecných školách byly prodlouženy na tutéž dobu, jako jsou na školách středních. Žádost tato byla v plenární schůzi zemské školní rady pro král. České dne 16. listopadu uvažována a usneseno zamítnouti ji.

Nové školy. Ministerstvo vyučování povolilo zřízení českého obecního gymnasia v Kyjově. Šk. rokem 1898/9 otevřena bude 1. třída. — Zemská školní rada česká se usnesla doporučiti ministerstvu zřízení českého gymnasia na *Kladně*. — Ve *Výškově* na Moravě ustavila se zvláštní »Matice«, která má za účel zřízení českého gymnasia v tomto městě. — Národní jednota pro jihozápadní Moravu vydala provolání ke sbírkám pro zřízení těchto nových českých škol na Moravě: gymnasia a reálek ve *Znojmě*, reálky v *Olomouci*, v *Jihlavě* a *Hustopeči*.

Čechové vídeňští pomýšlejí na zřízení českého gymnasia ve *Vídni*.

Venkovské obce okresu olomouckého obrátily se na zemský sněm s peticemi za zřízení zem. reálky české v *Olomouci*, a město *Kroměříž* podalo na sněm žádost, aby tamější německá reálka byla přeměněna v českou.

Počet časopisů a tiskopisů periodických na počátku roku 1898 podle seznamu vydaného poštovním úřadem časopisným ve Vídni, pokud se vydávají v Rakousko-Uhersku aneb sem z ciziny docházejí, jest tento: anglických 531, arabských 10, armenský 1, bulharských 11, *českých 683*, dánských 27, finské 2, francouzských 589, holandských 28, hebrejských 10, charvat-

ských 46, italských 289, latinských 7, lužickosrbských 6, maďarských 138, německých 4230, norvéžských 17, perský 1, polských 266, portugalské 2, řeckých 36, románský 1, rumunských 33, ruských 84, rusínských 39, slovenských 9, slovinských 47, srbských 27, španělských 22, švédských 27, tureckých 80, vlámské 2. *Pol.*

O četbě z klassické filologie na vyšších gymnasiích rokoval odbor haličského spolku profesorského v Brodech v několika schůzích a dohodl se posléz o tomto pořádku:

A) Z jazyka latinského:

V V. tř. I. běhu: Ovidia a Caesara De b. Gall.; v II. běhu: Livius.

V VI. tř. I. běhu: Sallustia B. Jugurth.; v II. běhu: Cic. in Catil. a Vergil.

V VII. tř. I. běhu: Vergil a z Cicerona jedna řeč; v II. běhu: jedna řeč z Cicerona a Tacitus.

V VIII. tř. I. běhu: Horác, v II. běhu: Tacitus a kursorické čtení Livia.

B) Z jazyka řeckého:

V V. tř. I. běhu: Xenophontova Anabasis, v II. běhu: Iliada a 1 hodinu týdně Xenoph. Anabasis.

V VI. tř. I. běhu: Iliada a Xenoph. Memorab. 1 hodinu za 14 dní, v II. běhu: Odysseia a Memorab. jak v I. běhu.

V VII. tř. I. běhu: Sofokles, v II. běhu: Plato Apolog. a Kriton.

V VIII. tř. I. běhu: Sofokles, v II. běhu: Demosthenes a Homér kursoricky. Dle »*Museum.*«

Průmyslové školství haličské. Dle zprávy zemské školní rady podané sněmu bylo v Haliči v minulém roce 6 průmyslových škol: po jedné v Krakově a ve Lvově, 2 odborné školy dřevařské v Zakopaném a Kolomyji, zámečnická ve Świątnikách a kovářská v Sulkovicích. Ve všech dohromady bylo 959 žáků (o 44 *méně* než rok před tím). Země přispívala na ně 238.000 zl. *N. L.*

Mensa academica založena byla v Budapešti za podpory vlády, která nové jídelně věnovala 12 000 zl. Nejchudší studenti dostávají obědy a večeře zdarma, jiní za levnější peníz. Zároveň však má býti jídelnou sprostředkován lepší a důvěrnější styk studentů mezi sebou, zejména bohatších s chudými.

Škola — právní osoba. Důležité rozhodnutí učinil správní soudní dvůr vzhledem ke stížnosti škol. obce Hesselsdorfu proti ministerstvu financí. Místní obec darovala školní obci pozemek na stavbu školy. Z toho daru vyměřen byl berním úřadem školní obci poplatek. Ministerstvo potvrdilo předpis poplatku. Školní obec rekurrovala tedy k nejvyšší instanci, správnímu soudu, a tento rozhodl, že škola je právní osoba podle jasného znění zákona a že tedy poplatku jest podrobena. *Pol.*

Allgememeiner deutscher Sprachverein se sídlem v Berlíně má dle výroční zprávy své z roku 1896 171 místních odborů s 12.260 členy. Činnost jeho je mnohostranná: vydává svůj časopis, v němž uveřejňuje vědecké články k jazyku německému se vztahující, pak zvláštní knížky, zněmčující cizí slova v nejrozmanitějších oborech, t. zv. Verdeutschungsbücher, stará se o broušení jazyka a jeho očištění ode všech nesprávností, a posléz také penězi podporuje různé německé podniky doma i za hranicemi (r. 1896 věnoval 300 marek něm. domu studentskému v Celji). Poslední Verdeutschungsbuch (čís VII.) má název Die Schule a nahrazuje několik set nejobyčej-

nějších cizích slov z jednotlivých vědeckých nauk ve škole užívaných slovy německými (na příklad Adhaese je das Anhaften, Akkord Zusammenklang, Akkumulator der Sammler, bifurkace die Gabelung atd.). Knihu zpracoval dr. K. Scheffler, gymn. professor v Brunšviku. Spolek má svůj vlastní sklad knižný v Berlíně.

Zajímavý úbytek žactva zjevil se nápadně na světských školách středních ve Francii. Dle zprávy rozpočtového výboru franc. sněmovny poslanecké počet posluchačů na státních středních školách (lycées et collèges) se ztenčil od 1. května r. 1896 do 1. května r. 1897 s 85.514 na 84.839; rovněž tak se zmenšil počet posluchačů svobodných škol světských s 13.599 na 12.813, za to návštěva škol klášterních vzrostla v téže době z 80.243 na 84.569.

Řečtina. Italský poslanec jeden žádal ve sněmovně za předlohu zákona, kterým by se četbě řeckých autorů určilo více času; ale spisovatelé nemají býti čteni v originále řeckém, nýbrž v překladě vlašském. Řečtina vůbec má býti z gymnasia odstraněna a ponechána lyceu.

Výlety studentské ujaly se v Italii hojně teprve za posledních let a to působením vlašského klubu alpského. K větším jízdám se školy spojují.

Školy americké mají svůj den v roce, kdy žactvo se poučuje jen o užitku stromoví (arbor day). Nyní k tomu má se přidružiti ptačí den, o němž by se po celé zemi vypravovaly tklivé historky ze života ptactva, jakož i udílelo poučení o něm.

Zemí bez škol je západní Turkestansko v Asii. Proto ruská vláda nařídila, aby několik železničních vozů se upravilo za školy, které na každé stanici se nějaký čas zdrží a vyučují dítky základním vědomostem.

Kolik je škol v Japonsku? Roku 1894 bylo jich všech dohromady 25.637, učitelů a učitelek 69.845, dítek školou povinných 7,320.191, všeho obyvatelstva $42\frac{1}{2}$ milionu. V každé obecné škole jsou 2—3 učitelé; na učitele připadá 56 žáků. Plat je skrovný, proto učitelů málo. Velký je počet technických škol: 59 se 777 učiteli a 11.792 žáky. Z cizích řečí učí se angličině neb němčině dle libosti. (D. Z. f. a. S.)

Zprávy spolkové.

Z výboru. Konány 3 schůze. V první zvoleni činovníci pro správní rok 1897—98, a tož: za místopředsedu prof. Jar. Zdeněk, za jednatele prof. Fr. Bílý a za zapisovatele prof. Fr. Jizba. Ustavení výboru oznámeno policii. Starosta oznamuje, že byl s jednatelem oznámit panu dvornímu radovi ryt. J. Webrovi z Pravomilů a p. řed. Martinu Pokornému jich zvolení za první čestné členy spolku. Oba pánové projevili upřímné potěšení z důvěry členstva volbou tou projevené. Diplom vyhotoviti vzal na se koll. Hartmann. Usneseno uspořádati cyklus přednášek, které však nastalými potom mimořádnými poměry v Praze posunuty na čas pozdější. Rovněž musila býti odložena chystaná zábava na dobu příhodnější.

V druhé schůzi konané dne 15. prosince především vzpomenuto úmrtí býv. starosty našeho spolku p. šk. rady K. Tieftrunka. Výbor projevil svou soustrast povstáním. Jednatel referuje mimo jiné o jednání s p. knihovníkem

c. k. univ. knihovny drem. Kukulou. Pan bibliothekář ochotně vyhověl všem požadavkům, které mu výbor přednesl: 1. vykázal professorům středních škol zatím místo světlejší a tišší, 2. nařídil sluhům, přinášeti jim všecky žádané časopisy, 3. prodloužil výpůjční dobu na 6 neděl a 4. dal vyložiti na náš stůl knihu přání a stížností, do níž mohou se navrhovati též nové knihy ke koupi. Usneseno po případě podati přes to ještě petici k ministerstvu o propůjčení *zvláštní* místnosti v universitní knihovně pro professory středních škol. Dále přečetl jednatel podání, kteréž má býti svým časem zasláno vys. ministerstvu v příčině approbace školních učebnic, a toto schváleno. Jakmile nastanou opět pravidelné poměry v Praze, počnou se naše přednášky. První bude míti p. docent dr. Vlad. Novák. Přednáška tato konala pak se ve fysikál. posluchárně české university dne 5. ledna a shromáždila na 60 účastníků. Zajímavé théma a příjemný způsob přednášky učinily ji opravdovým požitkem. Bude u výtahu uveřejněna ve Věstníku., Panu doktorovi vzdány za ni ode všech přítomných vřelé díky. Taneční zábava, o jejíž uspořádání zase laskavě se postará p. prof. Setunský, bude v Měšťanské besedě pražské v pondělí dne 14. února, aby mohli k ní zavítati také pp. členové z venkova. Vezme se k ní kapela p. Pehela. Toiletta domácí výslovně se vymíní. Vstupné ustanoveno na korunu za osobu. Panu prof. R. Hartmannovi vzdává výbor povstáním upřímné díky za překrásné provedení diplomů prvním čestným pp. členům našeho spolku určených. Dodají jim je pp. starosta, jednatel a koll. Hartmann Na návrh p. starosty usneseno požádati všech pánů kollegů, zvláště pak professorů jazyka českého, by upozorňovali laskavě žáky na spisy vydávané v České knihovně.

V třetí schůzi výborové, konané dne 27. ledna, předsedal místo ochuravělého p. starosty jeho náměstek. Přečten přípis jihlavských kollegů, aby spolek náš podal žádost za konečnou úpravu našich platů. Takové přípisy jihlavský sbor rozesílal též na jednotlivé ústavy naše, načež některé sbory se dotazovaly výboru, jaké stanovisko zaujati k jich vyzvání. Jednatel tedy dopsal ihned do Vídně p. předsedovi tamější Mittelschule o dorozumění a společný postup a podobný přípis zaslal pražskému něm. spolku professorskému. Též se informoval o zámyslech zdejšího úřednického spolku. Z Vídně odpověděl na místě odstouplého předsedy prof. Hoppeho nástupce jeho pan prof. Petr Maresch. Svolal na rychlo výborovou schůzi a její výsledek oznamuje. Srovnává se s námi, že tato chvíle není příhodna k jakýmkoli krokům a že dlužno vyčkati sejití říšské rady. Zatím mají býti požádáni pp. poslanci poslanecké a panské sněmovny, aby se naší věci hned na počátku zastali, a připravena petice, která se pak zašle. Zároveň mají býti vyzváni všickni členové spolku, aby na zvláštních arších se podpisovali Tyto podepsané archy přiloží se k petici. Také jiné ještě kroky se provedou, aby tato bolestná otázka došla letos příznivého vyřízení. Vídeňský spolek žádá nás také, abychom zatím získali též haličský spolek professorský ke společné akci. Oni že si vezmou na starost spolky německé. Jednatel podává zprávu o článcích, které ve vídeňských novinách ve prospěch brzkého provedení úpravy úřednických platů se vyskytly. Zvláště důtklivě se za to přimlouval poloúřední Wiener Tagblatt, poukazuje na netušeně velký výnos nových daní, na důležitost toho, aby úřednictvo nebylo odkazováno se žádostmi svými na uklizení politických sporů a takto do nich vtahováno, a na stálé zdražování všech životních potřeb, které menším úředníkům ve Vídni činí existenci přímo již nemožnou. Také poukazuje na to, že jednotlivé země a obce (Vídeň, Inšpruk, Praha a j.)

samy již upravují slušné svých úředníků a že provedení věci je možno na základě § 14. Pan dr. Kovář oznamuje, že před některou dobou byl výbor úřednického spolku z nejvyšších míst zdejších vyrozuměn, aby nepodnikal žádných kroků, ježto zákon brzy bude schválen. To ovšem bylo ještě za ministeria předešlého. Pověsti, jež kolují o věci, ohlašují jedny úpravu od dubna, jiné od července, jiné ji činí závislou na úpravě platů důstojnických. Ve Vídni dle zprávy p. starosty Mittelschule se vypravuje, že prý se dostane Nejvyššího schválení zákonu o úřednických platech dne 2. prosince. Od kollegiálního něm. spolku zdejšího došla též příznivá odpověď. O předmětě tom rozpředl se živý rozhovor; návrhy výboru schváleny a k potřebným pracím přípravným přihlašují se zejména p. dr. Foustka a p. dr. Kovář. Hovořeno též o přiznávce k osobní dani z příjmů. Na přání s mnohých stran projevené bude požádán p. dr. Vlach, aby po přednášce p. prof. Šafránka měl stručný výklad o pochybných věcech. Jednatel ohlašuje další agendu svou, která se schvaluje. Akad. čítárně a redakci Oesterr. Buchhändlercorrespondenz povoleno zasílati Věstník zdarma. Ze zprávy pokladníkovy vysvítá, že již 815 pp. členů zaslalo své příspěvky. Bohdá brzy tak učiní též ostatní.

F. J.

Dne 1. února 1898 konala se v Měšťanské besedě pražské členská schůze, ve které přednášel pan prof. Jan Šafránek *O uvedení jazyka českého do středních škol.* Schůzi zahájil starosta pan řed. V. Starý, vítaje přítomné tím více, že se nedali odstrašiti ošklivým počasím a přišli poslechnout důležitou a zajímavou přednášku dnešní. Pan prof. Šafránek připomenul v úvodě, že letos slavíme půlstoletou paměť zavedení jazyka českého do škol. I jest zajímavo podívati se do minulosti, kde toho vina, že po slavném rozkvětu školství českého se mohlo státi, že teprv opět r. 1848 poprvé se ozvala čeština v gymnasiích. Pan přednášející vylíčil změny s jazykem českým nastalé v stol. 17., jak se k němu měly řády piaristský a jesuitský v tom století přišlé do naší vlasti a jak vlivem jesuitů latina se stala pomalu skoro výhradní řečí vyučovací; pouze piaristé češtinu udržovali jak tak až do dob velkých reform školských za Marie Terezie, kdy němčina dekretována za výhradní jazyk vyučovací a kdy českému dítku zavřeny úplně brány středních škol, nesložilo-li přijímací zkoušky z němčiny. S obrodem národním nastal obrat. Skromničký postup jeho sledoval p. professor krok za krokem, uváděje plno zajímavých podrobností a nových dat, až r. 1822 jasnější tvářnosti nabývá duševní život český a mohutněji zazněl hlas národa, žádající lepších ohledů k jazyku svému ve školách. Odtud otázka oprav zůstala již na denním pořádku. Závažným stal se návrh prof. Exnera, který r. 1844 vyslovil žádost, aby některým předmětům učeno bylo česky. Po roce 1848 konečně uznáno, že dlužno míti zření také k národům slovanským. Tu zejména Šafaříkovi děkujeme za více než posud se zná.

Za neobyčejně poutavou a časovou přednášku a krásný přednes dostalo se panu prof. Šafránkovi se všech stran díků. Společnost setrvala pak ještě dlouho pohromadě v přátelské zábavě. Jakkoliv téhož dne Král. spol. nauk měla výroční schůzi svou valnou a na několika stranách jiných byly zábavy, dostavilo se přes ošklivé počasí okolo 40 členů do schůze naší. Ale vzhledem k počtu professorstva pražského je to přece jenom nepatrný díl; i bylo všeobecně touženo do takové lhostejnosti a nedružnosti pp. členů, kterým je činnosti spolkové pořád málo, ale když spolek v každém měsíci aspoň jednu přednášku, zábavu neb vycházku podnikne, nikdy se jí neúčastní — o ostatním ani nemluvě.

Z Kroměříže. (Pův. dop.) Ještě neuplynul rok, co navždy pohaslo přívětivé oko a oněměla výmluvná ústa na slovo vzatého paedagoga a ředitele Františka Višňáka, jehož šlechetné srdce toliko bilo pro vše dobré a krásné, a již opět české gymnasium v Kroměříži utrpělo ztrátu novou: nelítostná smrt náhle přeťala mnohočinný život zasloužilého professora Karla Káčera.

Zvěčnělý narodil se dne 21. srpna r. 1852 ve Strážnici. Studia gymnasiální konal ve Strážnici a v Uh. Hradišti, filosofii studoval v Praze a ve Vídni. Státní zkoušce z filologie klassické podrobil se r. 1882 v Innomostí. Ve šk. r. 1882—83 suppleval na c. k gymnasiu v Třebíči, potom na vyšším gymnasiu v Hranicích a pak opět v Třebíči, kde vyučoval až do r. 1890. Rok před tím vykonal v Praze státní zkoušku z jazyka německého pro vyšší gymnasia česká. Konečně r. 1890 jmenován byl professorem na c. k. vyšším českém gymnasiu v Kroměříži, kde blahodárně působil až do své smrti, která ho zachvátila v neděli dne 24. října r. 1897 o 3. hodině ranní v 45. roce věku jeho.

Smrti jeho těžce želí netoliko mladá vdova s dvěma dítkami a příbuzní, nýbrž i každý, kdo jej dobře znal. Nejlepším důkazem toho byla nelíčená soustrast, s jakou v městě přijata byla truchlivá zvěst o jeho náhlé smrti. Byltˇ velice oblíben. Žáci ztratili v něm horlivého učitele a laskavého přítele, kollegové upřímného druha, obecenstvo zdejší milého spoluobčana, jehož si každý vážil pro bodrou mysl a ušlechtilou povahu. Vděčná mu budiž paměť!

Z Prostějova. (Pův. dopis.) V našem městě zemřel 4. ledna dlouholetý člen sboru professorského české zemské vyšší reálky p. prof. Ignác Beníšek. Již před rokem nucen byl pro zákeřnou chorobu opustiti ústav a hledati pomoci u předních lékařů pražských. Než všecka pomoc byla marná, po dlouhém, těžkém utrpení dokonal. Zesnulý působil od r. 1877 na tehdejší Matiční reálce, od r. 1880 na zemské vyšší reálce. Celým srdcem lnul jakožto věrný syn k národu svému, podporoval štědře čelnější spolky vlastenecké a pro svou neobyčejně skromnou a milou povahu znám byl po Moravě, zejména v kruzích kněžských. Jakožto pilný pracovník v zemském archivu pražském oblíben byl za dob studijních na universitě u představených a kollegů tehdejších. Sbor české reálky v Prostějově ztrácí v zesnulém milého kollegu, ústav pilného a svědomitého učitele a žáci rádce a příznivce vzácného. Narodil se r. 1843 v Horce u Olomouce. Čestná mu budiž vzpomínka!

Literatura.

A. Časopisy.

Časopis Matice Moravské. Odp. red. Fr. Kameníček. Hlavní spolupracovníci Fr. A. Slavík a Fr. Jar. Rypáček. Ročn. XII. Seš. 1. Památce Františka Palackého. Obsah: Fr. J. Rypáček, Palacký a Morava. — R. Dvořák, Z nejstarších dějin moravských. — K. V. Adámek, O právu autorském dle zákona z 26. prosince 1895, č. 197 ř. z. — Dr. Jos. Cvrček, Paměti ze století XVI. o městech moravských. — K. Kořínek, Památce Kamarýtově. — Dr. Fr. Šujan, Švédové u Brna roku 1645. — Dr. Zd. V. Tobolka, Styky krále českého Jiřího z Poděbrad s králem polským Kazimírem. — Umělecké a vědecké zprávy. — Literatura.

Časopis Musea království českého. Red. prof. Ant. Truhlář. Ročn. 71. Sv. VI. Obsah: Jos. Sakař, Solní komora v Týně nad Vltavou. — Dr. Č. Zíbrt, Zápisky Jana

Jeníka z Bratřic v bibliothece Musea království českého. Druhá řada. – Ad. Patera, Zbytek staročeského »Vidění Mikulášova« hlaholsky psaného. — Dr. V. J. Nováček, M. Adam Rozacín z Karlsperka. — K. Lábler, Písaři při obci chrudimské od r. 1439 až do r. 1664. Hlídka literární. – Zprávy knihopisné. — Zpráva o stavu Musea království českého za r. 1896. — Zpráva o Matici české. Ročně zl. 4·70. Vychází teď šestkrát do roka a zasílá se též poštou každému, kdo o to požádá u expedice Matice české v Praze (v Museu království českého).

Český časopis historický. Vyd.: Jar. Goll a Jos. Pekař. Nákl. Bursíka a Kohouta. Ročn. IV. Seš. 1. Obsah: Jar. Goll, Palackého program práce historické. — Jar. Bidlo, Z ruské university. — Jos. Peisker, Východisko Meitzenova líčení agrárních dějin germánských a slovanských. — Drobnější články: Zd. V Tobolka, J.Ceregettiho Historia Chrudimská. — Max. Dvořák, Příspěvek k životopisu sv. Vojtěcha. — Jar. Goll a Ant. Weiss, Aeneas Sylvius Piccolomini als Papst Pius II. — Přehled časopisů. — Zprávy.

Český lid. Ročn. VIII. Čís. 3 Red. dr. Č. Zíbrt. Obsah: F. Bartoš, Robota na bývalém panství malenovském. — Dr. V. Tille, Rybrcoul. — Zd. Nejedlý, Český dům. — P. Al. Malec, Moravští Hrvati. — V. Hejnický, Ves Vápensko. — Dr. Č. Zíbrt, Pokusy výkladu pověr československých na sklonku 18. stol. — Týž, Z netištěných zápisků Krolmusových. — Dr. L. Niederle, Starý obraz vinné búdy slovácké. – Dr. L Quis, K. Havlíčka studie o lidové písni české. — Jos. Klvaňa, Krojové výklady. — Časové zprávy. — Rozmanitosti atd. Ročně 4 zl.

České museum filologické. Red. dr. Jan Kvíčala. Ročn. III. Seš. 4.—6. Obsah: Rob. Novák, Ad scriptores »Historiae Augustae«. — Hyn. Vysoký, Peleus a Atalante. — Bedř. Votýpka, Několik obrazů z kulturních dějin staroindských. — Jan Korec, O novořečtině. — J. V. Prášek, Herodotova Atthis. — F. S. Kovář, Etymologický příspěvek ke jménu Morava. — V. Hauer, Příspěvky k historii dialektu laššského. — V. Flajšhans, Různé příspěvky ke skladbě a fraseologii. Některé zvláštní attrakce. O substantivech verbálných. — J. Kvíčala, Symbola critica ad Platonis Convivium. — Úvahy a zprávy. — Nová bibliotheka klassiků řeckých a římských v překladě českém. — Zpráva o drážďanském sjezdu filologů.

Česká revue. Vychází péčí Klubu národní strany svobodomyslné. Red. Prokop Podlipský. Vyd. Edv. Beaufort. Obsah čís. 4.: Prof. Zucker, O stanném právu. — Václ. Hladík, Rozcestí. — Ot. Materna, O stavebním rozvoji král. hlavního města Prahy. — Rozhledy: Původ Slovanů a otázka indoevropská. — R. Dvořák, XI. mezinárodní sjezd orientalistů v Paříži. — F. Brodecký, Disciplinární řád učitelský. — N. K., Děje vysokých škol pražských od secessí cizích národů po dobu bitvy bělohorské (1409—1622). Sepsal Zikm. Winter. — Vědy přírodní: O. Š., K nastávajícímu úplnému zatmění slunce. — Novinky z průmyslu. — Astronomická zpráva za leden. — Dr. Schuster, Postup organisace národního dělnictva — Rozhledy národohospodářské. — Louis Arleth, Z poesie domácí. — Nová prósa. — Sofie Podlipská †. — V. H., Alphons Daudet. — Divadlo. — Hudba. — Politický přehled. — Směs: Smutné poměry v Národním divadle. — Mezinarodní sjezd hornický. — Doprava lodí elektřinou. Roční předplatné 9 zl.

Deutsche Zeitschrift für ausländisches Unterrichtswesen. Herausgegeben von Dr. J. Wychgram. Ročn. III. Seš. 1. Obsah: Dr. James E. Russell, Die Universität von Colorado. — Gymnasialdirector P. Voss, Der Schulkampf des XIX. Jahrhunderts auf norwegischem Boden. III. — Mittheilungen: Einiges über das Erziehungswesen in Schottland. Das Unterrichtswesen in Transvaal. Die Heranbildung von Lehrerinnen für die höheren Mädchenschulen Englands. Die Volksschulen in Washington. Rundschau. Bücherschau. Bücherkunde. Zeitschriftenschau.

Hlídka. Redaktor Dr. Pav. Vychodil. Nákladem benedikt. knihtiskárny v Brně. Ročn. III. (XV.) Čís. 1. a 2. Obsah: Dr. Pav. Vychodil, Divné proudy. — Dr. Fr. Kyzlink, Cesta Moabskem. — Jan Oliva, Symbolika dle praxe. — Dr. Fr. Ehrmann, Mravouka Kristova a Senekova. — J. Hanák, O vzdělání lidu. — F. Fryč, Kdy se narodil Kristus Pán? — Dr. Nábělek, O vzdělanosti Slovanů. — Písemnictví a umění. Směs. Rozhled.

Listy filologické. Red. J. Gebauer, J. Král, Fr. Pastrnek. Ročn. XXIV. Seš. 6. Obsah: J. Brant, Didó v epose Neviově. — Fr. Groh, Příspěvky k dějinám divadla řeckého. — Fr Černý, Studie o české kvantitě. — Klasobraní po rukopisích — Úvahy a zprávy. — Z filologie slovanské.

Literární listy. Red. prof. Fr. Dlouhý v Brně. Ročn. XIX. Čís. 3–6. Obsah: Jules Lemaitre, O nejnovějším vlivu literatur severních ve francouzskou. – P. Bo-

borykin, přel. K. Kunz, Methoda, jakou vyšetřovati román. — Fil. Arnstein, přel. J. Hofman, Olivie Schreinerová. — N. Trepka, Sestry Brontëovy. — G. Keller, přel. F. X. Š., Principy a myšlenky. — F. X. Šalda, Renaissance čeho? Posudky: Zeyerova Domu u tonoucí hvězdy, překladu Uhlandových Romancí a ballad, Shakespearova J. Caesara a Konopnické Výboru poesie, Herrmanových Dvou pražských idyll, Svátkovy Kytice paprsků, Básnických spisů Havlíčkových, Vrchlického Lásky a smrti, Arlethovy Poesie, České poesie 19. věku, Quisových Epigramů, Udenova Sadu zarůstajícího, Klášterského Tmavých růží, Váňovy Evropy myslící a cítící, Kosinových Illustr. dějin světových, Lacinovy Obecné kroniky, Toužimského Na úsvitě nové doby, Vrazových Cest. — Zprávy literární.

Muzeum. Czasopismo towarzystwa nauczycieli szkół wyzszych. Red. dr. Boleslaw Mańkowski ve Lvově. Ročn. XIV. Seš. 1. Obsah: Statistika středních škol v Haliči. — Zagórski, O potřebě většího počtu hodin pro jazyk polský ve 2 nejnižších třídách. — Baranowski, Střední školy ve Švýcarsku. — Trzaskowski, Pokroky žen na poli věd a práce v posledních desítiletích. — Recense a zprávy. — Zprávy spolkové. — Vzpomínky posmrtné. Ročně 6 zl.

Naše doba. Revue pro vědy, umění a život sociální. Ročn. V. Seš. 3—4. Red. Dr. T. G. Masaryk. Vyd. Jan Laichter na Král. Vinohradech Obsah: Dr. Arnošt Kraus, Zapomenutý nárůdek. — Dr. Vlad. Preininger, Zdravotní poměry v Čechách. — O Smetanově »Daliboru«. — T. G. Masaryk, Vědecká a filosofická krise současného marxismu. — Rozhledy politické. po veřejném hospodářství, zemědělské, živnostenské a obchodní, sociální, školské. — Úvahy a kritiky. — Zprávy. Roční předplatné 7 zl. 10 kr. poštou.

Osvěta. Redaktor a vydavatel Vácslav Vlček na Kr. Vinohradech. Roč. XXVIII. Seš. 1—2. Obsah: V. Flajšhans, Některé podrobnosti o Josefu Dobrovském — Jos. Mikš, Ruské drama za posledních let. — Fr. Kvapil, Kornel Ujejski. — Z poesií Adolfa Heyduka. — Frant. Herites, Soud lidu. — Jarosl. Vrchlický, Z cyklu »Sny a obrazy«. — Gabr. Preissová, Rebela. — Frant. Čuhel O nových přímých daních osobních. — Kar. Kálal, O maďarisaci Slovenska. — Jan Třeštík, Za Sávou. — Aug. E. Mužík, Za soumraku. — Kar. Leger, Mor v Kolíně l. P. 1680. (Báseň.) — Al. Mrštík, Bača. — J. L. Turnovský, Nové rovy české. — Jos. J. Toužimský, Sněmové koruny české. — Vlad. Svoboda, Pád ministerstva Badeniova. — Ren. Tyršová, Rozhledy v umění výtvarném. — Fr. Zákrejs, Obzor divadelní. — Čen. Zíbrt, Nové písemnictví. — Jos. J. Toužimský, Nové publikace L. Legerovy. — E. B. Šimek, Zprávy hospodářské a sociální. — Vlad. Svoboda, Rozhledy v dějinách současných. — Hlídka časopisecká. Nové spisy. Ročně 7·20 zl.

Rozhledy paedagogické. Vydává Dědictví Komenského v Praze. Ročn. XI. Seš. 4. Red. Jan Mrazík. Obsah: V. Ptáček, Některé poznámky k vyučování a studiu geometrickému. — B Sokol, Vilém Wundt. — Rozhledy literární. — Kritiky a referáty. — Rozhledy po vědě, politice a životě sociálním. — Písemnictví pro mládež. — Časopisectvo. — Zprávy školské. — Volné listy. Ročně 4 zl.

Sborník české společnosti zeměvědné. Odp. red. dr. J. Metelka. Ročn. IV. Čís. 1—2. Obsah: Vl. Jos. Procházka, Moravský kras. — Jos. Kafka, Neoprávněné proměny a překlady našich názvů topografických. — Dr. Em. Fait, Dobrudža a ústí Dunaje. — H. Kollmann, Některé poznámky ku předběžným výsledkům prvního všeobecného sčítání lidu v Rusku. — Zprávy. — Literatura. — Zprávy o společnosti.

Švanda Dudák. Poutník humoristický. Ročn. XVI. Seš. 12. Red Ig. Herrmann. Nákl. F. Topič. Ročně 2·40 zl. Z obsahu vyjímáme zvlášť vynikající bajky, zcela moderním duchem provanuté a přece na oko nevinné (Ze života zvířátek od F. P.), franc. humoresku Klobouk mstitelem, Venkovské drobty od E. Rotta a opět jednou řízný hovor Vavř. Lebedy Z poslední gallerie.

Z říše vědy a práce. Ročn. VI. Čís. 7.—9. Red. dr. V. Kurz. Obsah: Konservování pražců. — Hledejme mikrofon. — Turbiny. — Antiseptické kahany. — České obchodní museum. — Čínské hodiny. — Elektrické dráhy v Americe. — Zdvihání utonulých lodicí. Zužitkování ledovce a m. j. Nakl. F. Šimáček. Ročně zl. 2·40.

Živa. Časopis přírodnický. Red. dr. Bohuslav Raýman. Ročn. VIII. Čís. 1—2. Obsah. Články: Dr. F. Augustin, Deště od 27.—31. července 1897 v Čechách. — Réva vinná a péče lidská o ni. — Dr. O Š., Působení do dálky. — O. Š., O diamantu. — Dr. B. Němec, O ústrojnosti bakterií a cyanophyceí (řas modrozelených). — Al. Ursiny, Novinky z oboru osvětlovacího. I. Acetylén. — V. F., Nový vliv magnetismu ve světlo, vynález fysika P. Zeemana. V. Láska, Teplota lávy. O hvězdách měnlivých. — Dr. Frejlach, Výsledky simultanních vědeckých vzduchoplaveb mezi-

národních ze dne 14. listopadu 1896. — R., Dějiny rozvoje věd přírodních. — Víno a jeho nedostatky a choroby. — Přednáška prof. Mečnikova na II. všeobecné schůzi sjezdu moskevského »O serotherapii moru«. — Směs. — Literatura. — Rozhledy astronomické. — Zprávy ze společností vědeckých. Nakladatel J. Otto. Ročně 5 zl.

B. Knihy.

Učebnice jazyka českého, kterou měšťanským školám složili *Antonín Fafl* a *Frant. Stýblo.* Cena 90 kr. V Praze 1897. C. k. škol. knihosklad.

Učebnice tato jest pokus knihy, obsahující veškero učivo z oboru českého jazyka a písemnictva, tedy mluvnici (hláskosloví, kmenosloví, větosloví a tvarosloví s bohatým brusem jazykovým), sloh (zákl. tvary slohu prosaického, prósu jednací, písemnosti jednací, veřejná oznámení, podání k úřadům, listiny, telegramy), základy české metriky, vlastnosti básnické mluvy, druhy básnické a stručný nástin literárně-historický. Učitele na pohled zaleká rozsah knihy, ale hledíme-li k tomu, že každé pravidlo a každý výměr se vyvozuje z příkladů, a to snad až nazbyt hojných příkladů, zmizí záhy obava. Spisovatelé měli zásadu podati mnoho, takže si každý pak může vybrati něco. Zkušenost poučí, kde bude možno a záhodno krátiti. Než nám tu nejde o potřeby měšť. škol. Kniha hodí se a poslouží dobře také učitelům středních škol hojnými zásobami svými a všem vůbec, kdož jakkoli se zabývají češtinou, opírajíc se o nejlepší prameny a nejnovější výzkumy stejně jak o hojnou zkušenost. Pracována je s péčí úzkostlivou.

Poetika. Sepsal dr. *P. Vychodil.* Brno 1897. Stran 506. Cena 2 zl. 10 kr.

Osvědčený badatel v oboru filosofie a pořadatel »Hlídky« dr. P. Vychodil, vyšed ze studia Poetiky Aristotelovy, dospěl k tomuto dílu, jež má za účel podporovati čtenáře v pochopování a oceňování básnické tvorby.

Úkolu svému dílo jeho plnou měrou činí zadost; vyznačujeť se bohatým obsahem, co možná stručnou a srozumitelnou formou a praktickým rozčleněním celé látky. Spisovatel sice udává, že dílo jeho je kompilační, ale kde se jeví tolik samostatnosti v celém uspořádání, v definicích i způsobu podání, takovou omluvu dlužno přičísti na vrub skromnosti spisovatelovy. Oč jde při poetice čtenářstvu? Zajisté o to, aby mělo v ruce knihu, která by co možná stručně a jasně poučovala vzdělané naše a poučení chtivé lidi o všelikých věcech do oboru poetiky spadajících, kterým přece má dnes rozuměti každý, kdo chce slouti vzdělancem. A tyto potřeby a žádosti obecenstva Vychodil měl stále na zřeteli, takže bude úplně uspokojeno. V jasně promyšlené knize neschází snad ani jediné slovo, které se vyskytuje v různých rozpravách v obor poetiky spadajících, aby nebylo stručně a jasně vysvětleno; toť zajisté práce nesnadná, ale za to tím záslužnější. Zachovávaje názvy různých druhů poetických dnes užívaných, spisovatel právem vyslovuje přesvědčení, že v té věci potřebí je značného zjednodušení.

Odkazy na čítanky a anthologie studentstvu asi stačí, ale obecenstvo ostatní zajisté raději bylo by uvítalo ukázky básnické jako doklady, třeba tím kniha byla se stala objemnější. Nejvíce však litujeme, že nebyl připojen podrobný rejstřík; byl by při bohatosti obsahu zajisté každému přišel vhod a zvýšil příručnost knihy znamenitě.

Jelikož Poetika Durdíkova pohříchu zůstala nedokončena, dílo Vychodilovo jest vlastně prvý celkový spis toho druhu u nás. Používajíc svědomitě všech nových výzkumů z oboru svého, jak z literatury německé, tak fran-

couzské, ale opírajíc se hlavně o nesmrtelného a nepřekonaného mistra všech poetik, Aristotela, dobře nahradí ledakterou tlustou, zastaralou poetiku německou, jíž se snad tu a tam ještě užívá.

Upozorňujeme jen na výborný výklad aesthetického požitku a aesthetických vlastností vůbec, podstaty krásy a komiky, na výklad pojmu formy vniterné, styku vědy a poesie a hranic jejich, co to je typičnost a individualisace v básni, co klassičnost a romantika, tendence. Pěkně probrány různé směry literární: naturalismus, realismus a idealismus. Pozoruhodno jest, co se praví o časomíře a přízvuku v češtině, o kaceřovaném nyní rýmu. Ale nepominuto při rozboru zevnější formy básně ani úpravy její tiskové, jejích illustrací a vnějších projevů, jako přednášek. Roztřídění básní ovšem stěží bude kdy provedeno na jedno, ať tak díme, brdo. Vychodil rozeznává básně náboženské, zábavné a básně o důležitých stránkách života lidského, tyto pak dělí na dětské, milostné, rodinné, vlastenecké, básně o širších zájmech společenských. Básnictvo reflexivní klade za zvláštní druh vedle epického a lyrického. Způsoby básnické rozděluje podle Malé slovesnosti Bartošovy, Bílého a Čechovy. Mistr se poznává podle výkladu dramatu. Když pak seznámil čtenáře v 1. části se základními pojmy aesthetickými a v 2. s básnictvím veškerým, všiml si ve 3. části poměru básníka k obecenstvu a pohovořil tu o původu poesie, o obrazotvornosti, talentu, geniálnosti a diletantismu, o originálnosti a epigonství, básnění lidovém, posléz o obecenstvu samém a kritice.

Jsme přesvědčeni, že Poetika Vychodilova nezůstane v žádné knihovně státi zaprášena a že zejména studentstvo čerpati z ní bude hojně a rádo poučení.

J. Kabelík.

Repetitorium jazyka českého. Napsal prof. *Em. Miřiovský.* — Když jsem vídal německé knížky s nápisem »Repetitorium«, vždy jsem si pomyslil, že nám Čechům by jich bylo také třeba. Touha měla býti vyplněna, a opravdu jsem se těšil na dílo p Miřiovského, ale jak velice jsem se těšil, tak velice byl jsem s jinými sklamán. »Repetitorium jazyka českého« nemůžeme bohužel doporučiti Pan spisovatel dal se zavésti příliš fantasií, která jest sice královnou v chrámu umění, ale brány dómu věd jsou jí zavřeny. Z té příčiny zarážejí mnohé terminy nové a zbytečné, jako otírání, ožívání, zarážejí však zvláště výklady různých zjevů jazykových Nelze jich zde všech vytýkati, ale jenom to obecně připomínáme, že p. spisovatel nevšiml si a snad také v ústraní mimopražském při nedostatku pramenů takořka denně se všech stran se množících nemohl si všimnouti pokroku, který učinila věda filologická, a zvláště česká, a jsme ochotni toto tvrzení zevrubně a věcně kdykoliv a kdekoliv opodstatniti. Proto tolik starých výkladů, tolik neoprávněných novot. Vůli měl jistě dobrou, ale to dnes nestačí. Dnes třeba při školních úvazcích přímo úmorné píle, aby člověk nezůstal pozadu. Jak pak může na př. kmen praesentní slovesa kupovati zníti kupu-? Stanoví-li p. spisovatel tento tvar, musí ovšem upadnouti do nové chyby: 1. os. praes. zní kupu-u, *j* jest na zamezení hiátu atd. Takové výklady sice za starších časů se dály, ale dnes už jsou překonány a nemožny. Jak pak můžeme tvrditi, že přítel vzniklo z přejatel, když tomu rozhodně odporuje veškera slovanština? Pan prof. Miřiovský *nemůže* dokázati všech tvarů sklonění složeného, jak je on stanovil, a tak bychom mohli vytýkati dlouho dále, kdyby vytýkání bylo naším úkolem. V literatuře upozorňujeme jen na nemilé nedopatření při výkladě o staromilství a novomilství. Zkrátka skromné mínění naše vrcholí v tom, že knize,

má-li odpovídati svému názvu a ještě více svému účelu, pomůže k tomu toliko nová úprava její, provedená dle stanoviska nynějšího jazykovědného a literárně-historického badání. *F. Černý.*

Rozmanitá prósa. Skizzy a studie *Al. Jiráska.* Sebr. spisů díl XXII. Tiskem a nákladem J. Otty. Cena 1 zl. 20 kr.

Kdo chce poznati Jiráska jako badatele, v soukromí jeho příprav vědeckých ke pracím povídkovým, má k tomu zde částečně příležitost.

Spisovatel podal tu některé studie své zvláště o lidu, jeho krojích, zvycích, obydlích a způsobu života, jimiž vynesl na jevo věci nové, charakteristické pro poznání t. zv. ducha národního. Celý obsah knihy jest tento: Z adamitského »archivu«. Vzpomínka na Bohdana Jelínka. »Paní kněžna«. Frant. Vavák. Paběrky o českých kamnech. O českých osadách a dřevěných stavbách. O českém kroji. O českých bájích, báchorkách a pověstech. O povaze českého lidu. Z dějin dvou slov (Ty a Vy). Dva staré zvyky (házení kozla a stínání kohouta). Skotácké halekání na Náchodsku. Z Orlických hor. V Kunwaldě. Formané. Přidány jsou některé illustrace.

U nás. Nová kronika. Napsal *Al. Jirásek.* Sebraných spisů sv. XXIII. Tiskem a nákladem J. Otty.

Z hlučného víru panského a městského života uchýlil se tentokrát Jirásek do hor a vesnic podkrkonošských a vypisuje nám novellistickým způsobem, ale s plnou a věrnou výzdobou folkloristickou stav prostého lidu na konci minulého a počátku tohoto věku, kdy se protrhávaly mraky na jeho a českém nebi vůbec, tak dlouho zachmuřeném. Jsou to vlastně zevrubné studie školy, fary, řemesel, kupectví, vojáctví a úřednictva tehdejšího do roucha povídky oděné. Tehdy předl ještě farář i učitel. Tento, nechtěl-li hlady zemříti, musil vyhrávati v hospodách. Lid žil v takové prostotě, chudobě a tísni, že to byl vlastně stálý hrdinný zápas se životem o sousto chleba. Židé teprve se usazovali tu i tam, ale zůstávali dosti osamělí. V obcích na podzim bývalo bláta, že se venku nemohlo choditi. Za to kvetla více družnost, bylo víc sousedské lásky. Tvrdý a trpký život tkalcovský vypsán se zvláštní péčí a postaven do protivy k blahobytu kupců a obchodníků německých. Jiné dvě protivy vyobrazeny v tehdejších tajných evangelících a v katolících. Jak se tehdy chodilo do školy, milovalo, jak se slavila svatba, jak lidé se odívali a nosili a jak veselili v hospodě, zábavy mládeže, přástky, včelaření, poštovnictví, doprava, vůbec celý zimní a letní život vylíčen s minuciosní zevrubností. Potýkal se starý a nový svět; to zobrazeno nejen na lidu, nýbrž i na boušínském a podolském faráři s jedné a zámeckém kaplanu se strany druhé. Tento bolzanovský typ jako hora ční nad svým okolím; ale bojovati mu jest nejen s předsudky, pověrou a nevzdělaností lidu, nýbrž i proti milostným nástrahám. Zajímavý zjev je také židovská dívka Justynka Lewitova, oblíbivší si křesťanského jinocha a přestoupivší přes tuhý odpor příbuzných na víru katolickou.

Kniha tato jest teprve prvním dílem velkého tohoto kulturně-historického obrazu.

O poměru jazyka písní národních k místnímu nářečí. Podává *Ig. Hošek.* Rozprav třídy III. ročníku VI číslo 4.

Spisovatel vyšetřil, že jazyk lidových písní, které sebral ve Vítojovsi a Rohozné na pomezí českomoravském, není zpravidla mluvou skutečnou, nýbrž směsí z jazyka spisovného a nářečí místního a že různí zpěváci, ba i týž

zpěvák užívají v téže písni za různých dob různých tvarů nebo slov. Z toho vyvozuje, že jazyk písní lidových nemůže býti bezpečným podkladem badání dialektických a jazykovědných. Není-li závěr ten příliš smělý? Jestiť otázka, zdali tyto výsledky připadají také na sbírky starší, na př. Sušilovu a Bartošovy? To by měl p. spisovatel každým způsobem prozkoumati, aby bylo úplně jasno v důležité věci té.

Výborná **Vlastivěda moravská**, dílo vzácné péče a píle všech badatelů moravských, dokončila 4. sešit I. dílu. Psáno tu posud o zeměpisné poloze Moravy, o mapách Moravy (Dr. Fr. Kameníček), vylíčeny geologické poměry její od prof. Jos. Klvaně a znázorněny jím též na pěkné mapce, a začat horopis prof. Jos. Hladíkem. Z II. dílu vydán svazek první, tři sešity v sobě zahrnující, v němž se začíná místopis. Především došlo na okres brněnský, jejž zpracoval osvědčeným umem řed. F. A. Slavík, hlavní redaktor díla, za pomoci příslušných odborníků Po všeobecném přehledu zeměpisném a přírodovědeckém, pak po článcích o osazování kraje a obyvatelstva, poměrech lidu poddaného, životě lidu, obecních záležitostech, o živnostech, spolcích, spojovacích prostředcích atd., o farních osadách a školách a konečně po statistickém přehledě následuje zevrubné vypsání jednotlivých osad abecedně seřaděných. Všecky sešity zdobí hojné a instruktivní illustrace. Vlastivědu mor. vydává Musejní spolek v Brně a předplácí se na 10 sešitů 3 zl. poštou. Předplatné přijímá professor Dr. Fr. Dvorský v Brně, Měšťanská ul. 18.

Maličkosti. Román P. Luisa Colomby z řádu Jesuitů. Ze španělštiny přeložil A. Pikhart. V Praze 1897. Nákladem F. Šimáčka. Cena 1 zl. 50 kr. Stran 480. Čtení spočátku se zdá trochu cizí a suché a nedovede hned chytiti. Zájem se budí, až se čtenář lépe obezná s tou vznešenou společností španělskou, která řídila v letech 60. a 70. osudy země. Děj má za podklad děje španělské od vypuzení královny Isabelly roku 1868 až po nastolení Alfonsa XII. r. 1874 a vypisuje intriky všech domácích stran proti sobě, zejména Karlistů, republikánů a Alfonsistů. Je to hrozný obraz mravní zpustlosti, bezcharakternosti, sobectví a úpadku nejvyšší společnosti madridské, neboť tuto si vzal spisovatel hlavně na mušku; lid zůstává úplně stranou. Jakkoliv prohlašuje autor sám, že nekreslil skutečných osob, nýbrž typy společenských povah. kreslil tak správně, že rysy přiléhaly úplně na živé osobnosti, z čehož mu vzešlo mnoho pohoršení. Na slohu spisovatelově je znatelna jakási askése; vystříhá se všeliké květnatosti, přírodní krása zůstává knize uzavřena, jde mu jen o přísnou analysi společnosti. Tendence katolická proniká jen mírně, i když se konečné vítězství dobra nad zlem přičte na její vrub. Řád autorův postaven do milého světla, svobodní zednáři snad trochu přitemněni. V Colombovi, jenž prý i kázáními svými tak ostře kritisoval společenské poměry, že mu vlivem vyšších stavů tento úřad byl odňat, má řád jesuitský opravdu silný talent vypravovatelský a snad prvního románopisce svého. Čísti může knihu každý, je úplně nezávadná. Překlad je celkem správný. Románová knihovna Světozora uvedla do české literatury už řadu vynikajících knih ze všech literatur. Nedávno Salambo a nyní opět tyto Maličkosti náležejí k vynikajícím skladbám novodobým. Cenu překladu by zvyšoval třebas stručný úvod o spisovateli a významě jeho i jeho knihy ve španělské literatuře.

Dějiny české literatury od *Jaroslava Vlčka*. I. dílu část 1. *Od nejstarších dob až po »věk zlatý«.*

Jméno Jaroslava Vlčka jakožto literárního historika má od let velmi dobrý zvuk, a řada jeho prací literárně-historických zaručovala již předem, že také dějiny české literatury vyhoví požadavkům kladeným na dílo takové pokročilou dobou dnešní.

V tomto očekávání J. Vlček také obecenstva nesklamal. Dílo jeho jest velmi pečlivě a pilně sestaveno na základě všech výsledků dosavadního badání na poli literární historie české, pokud jich jen mohl ještě při práci své použiti, i na základě pramenů původních, k nimž až bylo spisovateli pronikati, jelikož celá řada věcí není dosud monograficky vůbec zpracována. Co znamená toto probírání se tolika prameny při učiteli střední školy, dovede zajisté pochopiti každý učitel, a tím větší bude jeho uznání píle Vlčkovy.

Ze všech pramenů přístupných sestaven pěkný obraz našeho duševního života od dob nejdávnějších až do doby Rudolfa II., kterýžto případně rozvržen ve tři hlavní doby, totiž dobu počátků české literatury pod panstvím latiny, rytířské romantiky a reakce satiricko-didaktické a konečně dobu husitství, humanismu a bratrství. Hlavy tyto rozpadají na menší poddíly; ke každému z nich přidán velevítaný pro odborníky seznam všech příslušných pramenů.

Hlavy jsou rozsahu nestejného, což zvláště je nápadné při druhé, jež poněkud hubeně vypadla proti třetí. Je zde totiž vypuštěn již RKZ, a kromě toho spisovatel za práce samé pozměnil svůj plán: když byla již hlava druhá ukončena, shledal, že nelze mu setrvati v rámci nepříliš obšírné knihy příruční, a proto hlava třetí již na prospěch práce daleko rozsáhleji zpracována než předchozí.

Všecky zjevy literární Vlček pěkně vysvětluje z doby, ve které se objevují, stopuje myšlenkový proud, jehož jsou výrazem, od jeho původu až k nám a při tom také upozorňuje na to, co v něm samostatně českého. Oceňuje pak produkci literární, vede si zcela správně měře jednotlivé spisy a spisovatele měřítkem, jež je pro tu kterou dobu platné, a všímá si všeho nejenom se stanoviska aesthetického, nýbrž i po stránce myšlenkové.

A tak podán knihou Vlčkovou tak důkladný a poutavý obraz rozvoje literatury naší do doby Rudolfovy, že abstrahuje od některých chyb a od stanoviska spisovatelova k slov. liturgii, k vlivům cizím u nás a j., kde nedojde asi souhlasu všude, každý čtenář s radostí opět a opět ji vezme do ruky.

K tomu přispívá vedle stránky obsahové nemálo také forma, jakou kniha podána. Je zde dobře viděti, jak střízlivý vědec bez ubližování pravdě může psáti o svém předmětě s láskou. Sloh Vlčkův je lahodný, srozumitelný i správný.

Těšíme se, že ostatní části díla Vlčkova se octnou snad dříve než první v rukou odběratelstva. Jest jen na naší intelligenci, aby také projevila porozumění pro práci spisovatelovu a obětovnost nakladatelstva (Jednoty českých filologů), hojně odebírajíc dílo. —*k*.

O zdrobnělých slovech v české řeči. Napsal *J. Jícha*. Otisk z 2. zprávy c. k. učitelského ústavu v Kutné Hoře za r. 1897. — Spisovatel vyšetřuje tu, co jsou slova zdrobnělá, které části řeči zdrobňují a vypisuje zdrobňovací živly i význam zdrobnělých slov. Jest záslužno, že obrátil zření na jednu z předností naší řeči, která však čím dál víc se zapomíná a mizí, zvláště z řeči spisovné. Článek jest psán populárně.

Pomněnky J. Vlastimila a Fr. Dobromila Kamarýta. Z rukopisu musea král. českého vydal *Jan Fr. Zítek.* V Praze 1898, nákladem V. Kotrbý. Cena 80 kr. — Spiskem tímto má býti oživena památka tichého, ale nadšeného buditele J. V. Kamarýta o stých jeho narozeninách. Obsahuje 1000 cenných a pěkných průpovědí, vztahujících se k životu i ke škole, jež se výborně hodí zvláště učitelstvu k předpisování. Přidán je abecední rejstřík.

Světová knihovna slove nový podnik Ottova nakladatelství, jenž má otiskovati nejznamenitější spisy domácího i cizího písemnictví v pečlivé úpravě jazykové a za laciný groš. Redakce svěřena byla Jar. Kvapilovi. Posud vydány: 1. Čechova povídka Jestřáb contra Hrdlička, 2. Tolstého Statkářovo jitro, 3. Vrchlického Portrety básníků, 4. Albert od de Amicis, 5. Sienkiewiczovo Na slunném pobřeží, 6. a 7. Pepita Chimenez od Valery, 8. a 9. Máchovy básně, 10. Meriméovy Dvě novelly, 11—13. Ibsenovi Nápadníci trůnu, 14. Rubešovy Tři humoresky, 15. Melchiora de Vogüé Lid a páni na Rusi. Užitek knih značně by se zvýšil, kdyby byly připojovány třebas stručné poznámky životopisné.

Don Quijote de la Mancha. Dle Miguela Cervantesa de Saavedra. Pro českou mládež zpracoval *J. V. K.* Se šesti barvotiskovými obrázky. Nákladem Emila Šolce v Telči. Cena vázaného výtisku 2 zl. 20 kr

Ačkoli již téměř 300 let uplynulo od doby, kdy byl napsán, ač poměry dnešní doby zcela se liší od poměrů španělských doby Cervantesovy, přece podnes humoristický román tento zůstává zamilovanou četbou hojných čtenářův.

Ovšem pro širší obecenstvo v podobě té, jak byl napsán původně, dnes by román tento byl nudným svojí rozvláčností. Proto vešla v oblibu u všech národů kratší zpracování. My posud máme jen zpracování pro mládež od Kosiny, nyní přidružuje se toto obšírnější a věrnější. Zpracovatel, professor moravský, nemusil se tajiti se svým jménem. Kniha byla potřebna a práce jest dobrá.

Kytka lyriky z básní Jarosl. Vrchlického. Uspořádal *Fr. Bílý,* theoretickým průvodem opatřil *Jar. Vrchlický.* Česká knihovna zábavy a poučení. Vydává Ústřední spolek českých professorů v Praze. Dílo VIII. Sešit 1. a 2. Po 12 kr.

Kniha tato jaksi doplňuje Kytku ballad, romancí a legend J. Vrchlického, vydanou jako dílo IV. České knihovny. Jest to anthologie z veškeré lyriky Jar. Vrchlického uspořádaná po způsobu Malé slovesnosti. V části první jsou všechny druhy poesie lyrické podle obsahu se dělící, v části druhé pevné formy lyrické všech národů, pokud v nich skládal též Vrchlický své básně. Ke každé formě básnické přidán jest od autora její výklad, takže se tu sdružuje anthologie s poetikou.

Úplný místopisný slovník království českého v části historické psaný *Aug. Sedláčkem* postoupil již k sešitu 13. a ke slovu Lhota Lužná. Cena sešitu jest 30 kr. Nakladatelé jsou Bursík a Kohout.

Čítanka pro ústavy učitelské. Díl I. Složili *Kar. Vorovka* a *Jan Jursa.* V Praze 1897, nákl. c. k. knihoskladu. Cena 80 kr.

Čítanka tato jest úplně přepracované vydání I. dílu bývalé Čítací knihy pro ústavy učitelské a obsahuje z poesie epické povídky prosaické, báje, pohádky, pověsti, legendy, báje zvířecké, povídky básnické, básně dějepravné a idylly, pak bajky, paraboly, paramythie a allegorie; z básnictví lyrického

lyriku lidovou, pak umělou (kterou dělí na situační, popisnou, dějovou a rozjímavou) a didaktickou. Prósa podává vzory výpravy dějepisné, popisů a líčení, čtení přírodopisného a přírodozpytného, zeměpisného a články obsahu obecně vzdělávacího. Ke konci přidány jsou listy. V theoretické části i v uspořádání opírá se kniha o Malou slovesnost, výběr ukázek má však namnoze samostatný a velice pěkný. Ve všem knihu provívá moderní duch.

O nedostatcích a vadách stavebního řádu a o potřebě nového zákona stavebního. Uvažuje JUDr. *Frant. Fuksa*, městský tajemník na Král. Vinohradech. V Praze, nákladem vlastním.

Národopisná výstava českoslovanská v Praze r. 1895. Vydali výkonný výbor národopisné výstavy českoslovanské a národopisná společnost českoslovanská prací spisovatelův a umělců českých, nákladem J. Otty. Pořádají K. L. Klusáček, dr. E Kovář, dr. L. Niederle, Fr. Schlaffer a F. A. Šubert. Monumentální dílo toto bylo pravě dokončeno sešitem 25. (po 80 kr.) a doporučujeme je co nejvíce všem českým knihovnám. Jest nejen opravdu důstojným památníkem význačné výstavy, nýbrž i bohatým skladiskem vědomostí ze všech oborů lidovědy.

Rozhled po nových knihách:

Německo-český slovník, jejž vydává dr. J. Sterzinger a přehlíží dr. V. E. Mourek, dospěl k sešitu 66. a ke slovu Verkehr. Cena seš. 40 kr.

Slovník česko-francouzský, jejž vydává prof. dr. Herzer. Kapesní vydání. Seš. 12.—13. (odezditi — poklona). Cena seš. 18 kr.

Symfonie. Básně Jaroslava Vrchlického. Souborného vydání básnických spisů Jar. Vrchlického seš. 97.—101. V sešitech 102.—109. vyšly Mythy (II. cyklus) v třetím vydání.

Dante Alighieri. Básnická díla. Přeložil Jarosl. Vrchlický. Seš. 1.—7. Peklo, 7—14. Očistec, 15.—21. Ráj, 22.—25. Básně lyrické, 25.—27. Nový život. Cena seš. 16 kr.

Knihovna »Zl. Prahy«. Syn. Novella Marie Vsev. Krestovské. Z ruského přeložil A. G. Stín.

Přílohou ke Zlaté Praze vydává se od loňska také co měsíc hudební skladba od vynikajícího skladatele. Letos vyšly doposud Lístky do památníku od J. Maláta, pak Sněží a Němé odpovědi od J. R. Rozkošného.

Bídníci. Román V. Huga. Z posledního vydání uspořádaného podle původních rukopisů přel. Emanuel ryt. z Čenkova. Seš. 1.—13. obsahuje první dva díly románu. Sešit je po 15 kr. Náklad má J. Otto.

Ny úsvitě. Obrazy z dob charvatského obrození. Napsal Xaver Šandor Gjalski, přel. Jos. Paulík. Výborná tato kniha, poutající stejně uměleckým provedením jako zajímavým obsahem vydána v Ottově Laciné knihovně nár. Cena 90 kr. Tamtéž v serii XX. vydány ještě původní povídky Jos Havlíka Z menšího obzoru (cena 50 kr.), mnohoslibného Meth. Jahna práce Nevzešlo ráno (cena 50 kr.) a Idyla nemocného od španělského novelisty Armanda Palacia Valdésa (přel. A. Pikhart).

Ze skladu Fr. Šimáčka ohlašujeme tyto knihy: Růžena Svobódová, V odlehlé dědině. Cena 50 kr. — Ant. Klášterský, Tmavé růže (v Ka-

binetní knih.). Cena 50 kr. — Fr. Herites, Na niti humoru. Cena 2 zl. 10 kr. — Gress, Po stopě zločinu. Z ruského přel. Adéla Volfova (v Repertoiru česk. divadel). Cena 20 kr. — Ilja Aleks. Salov, Darmojedka. Přel. K. Štěpánek (tamtéž). Cena 50 kr.

Řím a křesťanství. Nástin boje mezi starou a novou vírou v římské říši za prvých dvou století našeho letopočtu. Napsal Dr. Theodor Keim, professor bohosloví na universitě v Giessenu. Přeložil Břetislav Foustka. Laichterova výboru nejlepších spisů poučných roč. III. seš. 1.—2. Cena seš. 24 kr..

Rozumový a mravnostní rozvoj dítěte. Napsal Gabriel Compayré, rektor akademie v Lyoně, přel. J. Mrazík. Dílo poctěné cenou akademie franc V Praze. Nákl. Dědictví Komenského. Dílo 13. Seš. 1.—4 Cena sešitu pro členy 24 kr., pro nečleny 36 kr.

Illustr. Obecné kroniky, psané prof. J. Lacinou vydán dále seš. 9.—12. Dokončují se tu dějiny národů iránských i jejich náboženství a začínají starořecké, které jsou zvláště svižně psány. Cena seš. 25 kr.

Téhož České kroniky (II. vyd.) vyšel seš. 12.—16. Tím ukončena jest 1. část dílu I. a započínají se dějiny říše české za dědičných králů z rodu Přemyslova a to o povýšení knížete Přemysla za krále, o rozvodu krále Přemysla I. a novém sňatku s uherskou Konstancií, o zlaté bulle císaře Bedřicha II. a o změně zákona Břetislavova o posloupnosti. Připojeno jest k 16 sešitům 115 illustrací Cena seš. 12 kr. Nakladatel Edv. Beaufort v Praze.

Lehce srozumitelný rádce: 1. pro úředníky a zřízence všech odborů, pro duchovní, pensisty, vdovy po úřednících atd,
2. pro naše rolníky jakož i pro vlastníky pozemků,
3. pro živnostníky (obchodníky a řemeslníky), spisovatele, umělce, lékaře,
4. pro majitele domů,
jak mají sepsati přiznání k osobní dani z příjmův. Knihy výborné.

Připojen jest ku každému formulář přiznání s praktickým příkladem. Cena každého rádce 20 kr. Tiskem a nákladem Edv Beauforta v Praze.

Starým pérem. Několik črt Josefa Krušiny ze Švamberka. Čítárny Švandy dudáka dílo VII. Nakladatel F. Topič v Praze. Cena 80 kr. Obsah: Z Podhoří: Mařenčin hoch. — Počátek Iliady. — Bylo jich dvé. — Nohy Štěpána Piskače. — Ubohý Šimek. — Jak přišla bída. — Láska Petra Mařasa. Nejen z Podhoří: Tajemství vln mořských. — Putování šňupavého tabáku. — Co by stála padesátka.

A. Malfertheimer, Vergleichende Statistik des Unterrichtserfolges der österr. Gymnasien. Wien, Pichler, 1897. — M. Banner, Paedagog. Aphorismem u Aufsätze Leipzig u. Frankfurt. Kesselring. — E. Kräpelin, Zur Überbürdungsfrage. Jena. Fisther. 1897. — J. Ziehen, Die Dichtung der Befreiungskriege. Dresden, Ehlermann, 1896. — Th. Matthias, Aufsatzsünden. Leipzig, Voigtländer, 1897. — J. Heinemann, Kalender für Lehrer an höheren Schulen. Hamburg, Adler, 1897. — A. Baumeister, Die Einrichtung und Verwaltung des höheren Schulwesens in den Kulturländern von Europa u. in Nordamerika. München, Beck, 1897.

Knihtiskárna J. Otty v Praze.

VĚSTNÍK
ČESKÝCH PROFESSORŮ.

Rostlinstvo v umění dekorativním.

Napsal **Robert Hartmann.**

Nejvyšším a nevyčerpatelným zdrojem umělecké výzdoby lidských děl bylo a na dále zajisté i zůstane příroda. Ze všech tří říší pak rostlinstvo přirozeností svou člověka v tomto směru nejvíce poutalo a jemu nejvíce látky ku zpracování poskytovalo. Proto užíváno rostlinstva k ozdobám všeho druhu ve všech dobách a ve všech slozích, jenom pochopení, uspořádání a umělecké zpracování jeho bývalo různé, odpovídajíc jednak povaze celého národa, jednak víře jeho, a konečně záviselo — nač zvláště dlužno klásti důraz — na květeně každé krajiny. Užití rostlinstva v umění výtvarném směle můžeme srovnati s užitím jeho v písních a říkáních lidových, jimiž zvláště kmenové slovanští se honosí. Obé vzbuzeno bylo z téhož porozumění, z téhož cítění, myšlení a jednání, obé tedy také projevuje povahu svých tvůrců. A jako v písních lidu slovanského jest rostlina motivem nejběžnějším, tak i motivy vzorů národních jsou prostičké motivy rostlinné. Tu a tam vpleten jest v ornament mimo jiný motiv význačné srdečko — láska v písni.

Každý kraj má zvláštní své rostlinstvo, které jest ozdobnou částí krásné naší přírody. Toto rostlinstvo charakterisuje své podnebí aneb povrch půdy. Zvláštní ráz krajiny působí na mysl člověka, který v ní obývá. Proto jest přirozeno, že člověk při výzdobě svých chrámů, příbytků i svých výrobků řemeslných sáhl v první řadě ku květeně, která mu byla nejbližší a nejznámější.

Na rostlinstvu v různých dobách ročních vidíme — někdy i současně — různé stupně jeho vývoje. Vedle propukajících poupat spatřujeme dokonalé květy v celém svém půvabu — někde i květ odumírající vedle dozrálých i nedozrálých plodů. Podobně vidíme i listy v různém stavu svého vývoje. V zimě pak vše odumírá, aby s jarním slunkem nový život započalo.

V rostlinstvu člověk pozoroval život, skrytý, jemu nevyzpytatelný, neboť rostlina vzrůstá, mohutní a odumírá jako on a všecko živočišstvo.

Se stromem od pradávna člověk srovnával život svůj, a na mnohých místech dosud při narození dítěte starostlivý otec zasazuje stromek, aby z jeho vzrůstu hádal na osud svého dítěte. (Na př. Stochovský dub, jejž sv. Ludmila při narození Václava kázala zasaditi.) Listí stromů každoročně opadává, aby po čase novému učinilo místo a aby samo do lůna své matce zemi se navrátilo.

»Na osyce listí vadne,
dyž uvadne, dolů spadne:
také-li já tak uvadnu,
dyž uvadnu, dolů spadnu? —

Mladý javor, jenž nad potokem se nachýlil, zdaž není obrazem mladého kozáka, jak pěje píseň ukrajinská:

»Nad potokem javor stojí,
k vodě nachýlil se,
přišla bída na kozáka,
kozák zarmoutil se.
Nechyl ty se, javorečku,
ještě's zeleňoučký,
nermuť srdce, můj kozáčku,
ještě jsi mlaďoučký!
Těžko mu se nechýliti,
voda jej podmývá,
těžko mu se nermoutiti,
srdce hněvem splývá. —

Odjel nešťastný kozák proti Moskovanům a tam zahynul.

»Jak si žádal, na vysoko
hrob mu naházeli,
jak přikázal, kalinu mu
v hlavách nasázeli«. — (Přel. *F. L. Čelakovský.*)

Rostlina v životě lidském od pradávna byla mu smutnou i veselou společnicí. Děti »v květu mládí«, jsouce nejspokojenější, při zpěvu písní na louce kvítí trhají a je u věnce a kytice váží. Vracejícího vítěze odměňuje národ čerstvou ratolestí palmovou nebo vavřínem, tak jako umělec zdoben byl věncem. Ženci i žnečky při slavnosti obžínek i dožínek dosud zdobí sebe, kosy, srpy i vozy všelikým obilím i lučním květem na důkaz radosti nad požehnanou sklizní. Zahrady i své příbytky zdobíme kvítím, kochajíce se pohledem na rozmanitost, pestrost a spanilost květů, a tesknym okem pohlížíme vždy na podzim, kdy »zežloutlé listí tichou píseň pěje«.

Divná to píseň, pokaždé v jeseni
listové na dubě šepcí ji znova,
avšak málokdo pochopuje slova,
a kdo pochopí, do smíchu mu není. *(K. J. Erben.)*

Na hroby svých milých klademe věnce a kvítí a při jiných a jiných radostných i vážných okamžicích rostlina zobrazuje duševní náladu naši, provázejíc nás jako nerozlučná družka v radosti i žalosti po celý život.

Zdali všecky tyto různé okolnosti nedostačují hloubavému duchu lidskému, aby přispívaly k zušlechtění jeho ducha a aby z toho těžil i pro své umění dekorativní?

Přirozeno jest, že v nesčetných případech ještě důležitější příčinu, proč užil člověk v míře tak rozsáhlé rostlinstva ve svých ornamentálních výzdobách, hledati dlužno ve víře jeho. Již proto, že mnohá rostlina — jako až dosud — měla určitý svůj význam náboženský, s určitou představou se stotožňovala. Jest známo, že umění výtvarnému vůbec nejlépe se dařilo, když kultus náboženský stál na nejvyšším vrcholu svého rozvoje. Monumentální stavby, jak je vidíme u různých národů v rozličných dobách, nejsou díla nahodilého výmyslu jednotlivců, nýbrž jsou to produkty dlouholetého sbírání, zdokonalování a ustalování v názorech o víře své a po stránce technické i o způsobu stavby své, a jsou proto harmonickými celky ve všem všudy. Neposlední zásluhou o harmonický rozvoj těchto staveb zvláště po stránce výzdoby dekorativní jest ornamentální výzdoba těchto stánků božstva — a z této zase rostlinstvo, které k tomu dodává nekonečnou řadu nových a nových tvarů!

K obmýšlené výzdobě svých uměleckých výrobků vybral si člověk z rostlinstva tolik, co mohl provésti z materiálu aneb na materiálu, jejž znal a technicky ovládal. Tak vznikly v různých dobách pro různé slohy rázovité znaky toho kterého slohu o rostlinstvo se opírající.

Užíváno bylo rostliny k ozdobné části stavitelského aneb umělecko-průmyslového díla velmi různě. Buďto užito bylo jen části rostliny, jako listů, květů a pod. o sobě aneb ve skupinách sestavených, aneb užito bylo rostliny celé i s lodyhou a se vším, co na ní vyrůstá. Ornament, jehož podkladem jest lodyha, nazývá se ornamentem lodyhovým. V rozvětvení lodyhy spočívá základní umělecký vývoj ornamentu rostlinného. Tak spatřujeme dokonalý ornament lodyhový poprvé u Řeků. Pravého a nejrozmanitějšího užití lodyhového ornamentu vidíme na příklad ve století XV.—XVI. ve slohu renaissančním. Před tím, v době pozdní gotiky zvrhl se lodyhový ornament až v unavující proplétání suchých větví.

Z bezprostředního názoru rostlinstva vyvinul se dvojí způsob zpracování tvarů rostlinných v ornamentice vůbec. Rozdíl spočívá v tom, jak dalece se umělec přidržuje přírody ve svých výrobcích uměleckých. V případě prvním nápodobí, cokoliv jen oko jeho na zvoleném vzoru postřehlo a co ku zpracování zvolený materiál připouští. Přidržuje se přírody, pokud možno dokonale. Tak vzniká »ornament naturalistický«.

Naprosté naturalistické nápodobení tvarů rostlinných může míti cenu jen pro účely vědecké. Proto čím důkladněji se užívá přirozených tvarů v umění dekorativním, tím patrnější jest vzdalování se od pravého dekorativního úkolu jejich. Otrocké nápodobení přirozených tvarů rostlinných vůbec není a nebude úlohou umění ornamentálného.

Jestliže tedy umělec vytknul sobě za úkol vyzdobiti nějaké architektonické aneb umělecko-průmyslové dílo, pak musí k tomu zvolené rostlinné tvary »idealisovati« a nikoli věrně dle přírody nápodobiti. Překročení meze, jak dalece možno rostlinu v umění dekorativním naturalisticky prováděti, vždy bylo počátkem úpadku toho kterého slohu, byť i před tím po staletí ovládal veškeré umělecké tvoření.

Přizpůsobení rostlinných tvarů pro ornamentální výzdobu podrobeno jest různým okolnostem, řídícím se jednak dle účelu, jaký ornament míti má, anebo dle hodnoty materiálu, který umělci jest po ruce,

zároveň pak i dle vkusu umělcova, dle umístění svého, zkrátka dle toho, jak toho vyžaduje výzdoba uměleckého předmětu, jehož součástkou býti má. Pískovec nepřipouští jemného zpracování. Jemnější zpracování připouští mramor a druhy kamenů jemu příbuzných aneb dřevo, aneb hlína k vypalování určená. Pro svou tažnost a kujnost připouštějí nejušlechtilejší zpracování kovy, zvláště zlato a stříbro, a možno z nich proto i nejmenší podrobnosti nápodobiti. Nejjemnější bývá rostlinný ornament malovaný. Upozorňujeme na př. jen na drobnomalby v kancionálech.

Když si umělec k nějaké výzdobě vyvolil určitý tvar rostlinný, zachovává jisté uspořádání celku i podrobností a vědomě přehlíží různé nahodilosti, v přírodě vždy se vyskytující, zachovává však rázovité znaky té rostliny — zkrátka »stilisuje«. Musí však umělec takový míti neustále na zřeteli nezvratné zásady architektonické, týkající se hlavně zatížení, nesení, spojení aneb pouhého vyplnění. Zmíněné nahodilosti týkají se jak tvarů rostlin, tak i jejich barev a celkového uspořádání. Jest známo, že vlivy přírodní, jako teplo, zima, vláha, půda, ano i živočišstvo (jako hlavně hmyz) mají vliv na vzrůst rostlinstva. Jako nejsou všechny listy a květy téže rostliny stejně veliké, nejsou ani stejně zbarvené a souměrné. Ani počet žilek listů nemůže býti vždycky stejný, jako není stejné rozložení jich. Přes všecky tyto nahodilosti a nepravidelnosti jsou v přírodě zákony, dle nichž se řídí stavba rostlin, vyrůstání pobočných částí z hlavního kmenu, dle nichž opět určuje se poloha listů, květů, plodů a jiných částí rostliny. Proti takovému organismu rostlinstva, do tvorby ornamentů přijatého a ustáleného, nesmí se státi při stilisování v pravém uměleckém díle prohřešení. Není tedy lhostejno, jakým způsobem bylo rostliny k stilisování užito. Na základě bedlivého pozorování organismu rostlinstva nastaly proto i v ornamentice slohové určité zákony, jež můžeme sledovati ve všech uznaných slozích. Ornament rostlinný, pokud nepozbývá pravého svého významu a nerozplývá se ve svých měnivých, z přírody přenesených forem, vyvinuje se dle určitého taktu, který se stává pro jeho tvar zákonem, a který si během času slohy samy byly stanovily. A právě ve zvláštním rozvětvování ornamentu aneb v rytmickém vývoji jeho spočívá svéráznost umělců v malém a různých slohů ve velkém.

Listy, květy, lodyhy a jiné součástky rostlinné, jsouce stilisovány, nesmějí vzbuzovati v pozorovateli dojem skutečnosti, nýbrž, jsouce součástkou nějakého celku, přejímají na sebe úkol částí zdobících, aneb mají podřízenou formu nějakou blíže určovati a tak k celkovému dojmu platně spolupůsobiti. Při veškerém podřízeném tomto spolupůsobení musí jim však býti zachována jakási volnost a nenucenost, vyplývající z individuality a uměleckého nadání svých původců.

Každý sloh má ve své ornamentice nejen určité, svérázné motivy rostlinné, on užívá i určitých barev k malování ornamentů aneb k barvení vláken pro látky tkané, vyšívané aneb jinak zpracované. Není pochybnosti, že vhodnou barvou zvyšuje se dojem ornamentu vůbec, tedy i rostlinného. Při velkých plochách, jako na př. výzdobě stěn našich pokojů, nebo při vzorcích kobercových a vůbec textilních, třeba místy užiti nápadnějších míst, jež se liší od ostatního ornamentu buď kresbou, neb umístěním anebo zvláště barvou. Není-li ve vzorku takových míst,

na nichž oko jaksi spočine, unavuje nás tedy svou jednotvárností. K takovým místům v rostlinném ornamentu znamenitě se hodí květy, růžice i celé svazky květů (kytice) jasných barev. Tohoto přirozeného zákona musí každý umělec při ornamentálné komposici šetřiti.

Nejlépe poznáme rozdíl v naturalistickém nápodobení aneb ve stilisování tvarů rostlinných tímto srovnáním: Malíř maluje na dané ploše na př. révu vinnou; maluje tolik, kolik z určité vzdálenosti vidí, t. j. kolik ku poznání předmětu za určitých podmínek světelných jest zapotřebí. Veškeré patrné vlastnosti, jako nesouměrnost, různost tvarů při různém položení listů i plodů, konečně i rozmanitost přirozených barev, lesků, stínů maluje věrně dle svého vzoru. O hotovém takovém díle malířově pravíme pak, že činí dojem skutečnosti, že jest naturalisticky provedeno. — Jinak postupuje umělec jiný, jenž zvolil sobě také révu vinnou ku svému zpracování, avšak ornamentálnému. Ten má stále na mysli, že dílo jeho má jednou býti zdobící součástkou nějakého celku, a proto rozkládá lodyhy její v ladné křivky, připíná ratolesti, listy i hrozny dle potřeby a dle svého vkusu střídavě, souměrně ku hlavní lodyze aneb i jiný pořádek zachovává, opíraje se pouze o přirozené ústrojí této rostliny. Je-li práce jeho určena pro plastickou výzdobu, musí stále míti na zřeteli náhlejší vystupování aneb klesání jednotlivých motivů, aby docílil příjemné hry ve střídání světla a stínu. Je-li však práce jeho určena pro ornament malovaný, volí vhodnou barvu, podmíněnou buď barvou přirozenou aneb okolím, kterému práce jeho jest určena. Podrobnosti a nahodilosti tvarů i barevných odstínů vědomě přehlíží. Ačkoli tedy ni on nespouští přírody s očí, počíná si při své ornamentální komposici mnohem volněji.

Mnohé rostliny aneb jenom některá jejich část, jako zvláště květ a list pozměněny byly v umění dekorativním od svého přirozeného tvaru tak značně, že v nich přírodní rostlinu takořka nepoznáváme. Čilými styky sousedících národů přenášely se takové ustálené, typické tvary rostlinné z ornamentiky jednoho slohu stavitelského do druhého, takže i v drobném umělém průmysle zabezpečily si tvary takové pevné místo. Takovým ustáleným tvarem rostlinným jest na př. lotos, jejž poprvé spatřujeme v přerozmanitých přeměnách v umění egyptském, a jenž později přeměněn a přizpůsoben duchu ornamentiky řecké, opětně v ní se vyskytuje, aby odtud dále cestu si proklestil i do římské architektury. Akanthus, pravzor rostliny dokonale stilisované, od zbudování pomníku Lysikratova počínajíc až do dneška zůstává vděčným motivem pro ornamentální komposice, podobně jako palmeta, bez kteréž si ornamentiku řeckou ani představiti nemůžeme.

V některých slozích pozměněn byl rostlinný tvar tou měrou, že i dokonalý botanik nesnadno určí, jakého původu jest ten či onen tvar. Toto volné stilisování a vynalézání nových tvarů ornamentálných vysvětluje se vynalézavostí umělcovou, aneb dobou, která měla vliv na veškeré umělecké tvoření v tomto směru, aneb jakýmsi opotřebením již tvarů běžných. K takovým tvarům rostlinným patří na př. lilie, s kterou v řeckém slohu potkáváme se ve společnosti palmety. Ve středověku objevila se lilie jakožto nová a velmi zhusta užívaná forma. Bylať tehdy symbolem křesťanství, majíc do jisté míry ve své stilisaci podobu kříže.

Růžice v umění vzala svůj původ z rozkvetlého květu šípkové růže. V umění dekorativním jest výrazem volného končení neb rozprostření.

V dalším uvádíme některé rostliny, jež nejčastěji se vyskytují v umění dekorativním a jež se tam dostaly buď pro svůj tvar listů neb květů aneb pro svůj význam symbolický, aneb z jakýchkoli jiných příčin.

Nemůžeme zde se rozepisovati o všech rostlinných tvarech, jež mají jakousi důležitost v ornamentice, nýbrž chceme jen upozorniti na formy nejzávažnější.

Vedle listu akanthového snad nejdůležitější místo v ornamentice zabírá réva vinná. Příčinou byly překrásný tvar listů a pravidelné nasazování jich na lodyze, pružné výhonky, jimiž se na jiných předmětech přichycuje, a konečně i různobarevné její hrozny. Třeba že réva vinná nemá určitého symbolického významu, jeť přece dávnou družkou člověka a potkáváme se s ní ve všech slozích.

Břečtan byl již Egypťanům rostlinou posvátnou. U Řeků věnčili se jím básníci i jiní umělci a měl význam přátelství i lásky. V starokřesťanském umění byl znakem přátelství, věčného trvání, důvěry v ochranu mocnějšího nad slabším — což vzalo původ svůj z jeho připínání na předměty jiné. Všude se s ním setkáváme, zvláště v gotice, a v moderním umění dobrém.

Dub byl původně symbolem moci vůbec, později neoblomnosti síly ve víru křesťanskou. Svým pravidelným vykrajováním list jeho dělá dojem živosti. Zpracován byl ve všech slozích, zvláště v gotice, ve kterém slohu nejvíce bylo upravováno domácí květeny pro veškeré zdobení.

Vavřín byl symbolem vítězství materiálního i duševního, později míru, cti, slávy, též pravdy a volnosti. Proto u Řeků odměňováni byli vítězové při veřejných zápasech ratolestmi vavřínovými. Podobný význam měla i oliva. Vavřín i oliva dodávají až podnes umění dekorativnímu formy u umělců velmi oblíbené, a užívá se jich v tom symbolickém významu, který jim od pradávna přináleží. Podobný význam má v umění i palmová ratolest. V křesťanském umění staly se dvě palmové ratolesti křížem položené odznakem křesťanství. V renaissančním i v moderním umění vyskytuje se ve společnosti s věncem, zvláště vavřínovým.

Javor, kaštan, sléz, jilm, jahoda a jiné rostliny, hlavně jejich listy došly vděčného užití pro svou formu, hlavně v době slohu gotického, ve kterém tvary rostlinné byly prováděny velmi naturalisticky. Nelze nám všechny ty druhy rostlinné vypisovati, které zvláště v gotice zdobily hlavice sloupů i pilířů, výplně, římsy, veškeren pohyblivý nábytek kostelní, nádobí i roucha v nejrozmanitějších přeměnách.

Svlačec vyskytuje se velmi často a to velmi naturalistický, hlavně v obrubách, též na žebrech portálů. Listů kapradin i jiných rostlin užito bylo ku tvoření krabolců. Babyka, chmel, lípa, řeřicha a jiné listy zdobily konsoly, svorníky i jiné plastické součásti stavitelské. Bodlák proklestil si cestu k vynikajícímu místu v gotické ornamentice pro pěkný svůj list, zvláště ve věku XV. do dřeva řezaný. V II. polovici téhož století užíváno bylo větví stromových i stonků bodlákových všelijak zkroucených, čímž blížil se však sloh tento svému úpadku. Bodlák byl sym-

bolem smutku, bolesti a vůbec utrpení. Jetelový list představoval sv. Trojici. Mák kvetoucí a zvláště makovice jest i v umění symbolem spánku (případně věčného), klasy obilné symbolem úrody, lilie (naturalisticky prováděná) odznakem čistoty duše i těla. Cedr, palma i oliva v křesťanském umění se staly symboly Panny Marie. Cypřiš byl stromem smutku i symbolem nesmrtelnosti, zvláště v době prvního křesťanství. Symbolem smutku v krajinách našich stala se vrba smutková, ač v ornamentice se vyskytuje zřídka kdy stilisticky upravená. Nezřídkým zjevem v ornamentice jest i třtina a leknín, jakožto vodní rostliny, z lučních dále pomněnka, jitrocel, i ta obecná rostlina s cípatými a rozložitými listy — pampeliška a jiné.

Plochy rostlin i samy o sobě se vyskytují, jako na př. jablko, jakožto odznak světské moci, granátové jablko, jakožto odznak plodnosti i úrodnosti, a j. v. Obé spatřujeme i v národním našem a moravském ornamentu.

Rostlinami rozkošně stilisovanými v ornamenty upravenými honosí se sloh renaissanční, ale řidčeji s tím podkladem symbolistickým, kterým vyniká gotika. Úprava tvarů rostlinných, ač mnohdy přirozeným tvarům blízká, vyznamenává se nenuceností, pružností a živostí ve vedení lodyh a elegancí v zatáčení těchto a jejich ratolestí. Předkládá nám renaissance lodyhový ornament v celé dokonalosti své, ať plastický aneb malovaný. Stoupajícím ornamentem vyplněny byly pilíře, podstavce sloupové, pásy v různých směrech, vlysy, různé výplně a jiné a jiné části stavitelské aneb předměty drobného umění. Obyčejně však rostlina vyrůstá z kalichu akanthového, z nádoby, lastury a pod., a rozkládá se pak v lodyhy souměrně rozložené, na něž organicky nasazeny jsou voluty s listy, květy, poupaty, kalíšky, plody a celé ratolesti i rostlin příživných. K oživení pak usedají na nich ptáci, plazi a hmyzi. Ačkoli příchylnost k rostlinstvu v renaissanci všude se projevuje, přece jen nemůže se mluviti v tomto slohu o naprostém nápodobení tvarů přirozených. Tak na příklad práce Ghibertovy, které vznikly ještě vlivem gotiky, svědčí o tom, že možno rostlinstvo pojímati velmi naturalisticky, avšak celek tak upraviti, že mu přece nikdo nemůže upříti názvu »ornamentu«, zkrátka, že ukázal cestu, jak lze dokonalým stilisováním veškeré výzdobě ornamentálné vdechnouti uměleckou dokonalost.

Již na jiném místě zmíněno bylo o tom, jak gotika ve své ornamentice klonila se ku přirozeným tvarům rostlinným. Z počátku užívala jich velmi případně, během XIV. a XV. století nabýval však převahy jakýsi schematism v celém zdobení. Listy nevystupovaly organicky ze svých východišť, nýbrž byly na architektonické částky jenom jako přilepeny. Jsou mezi znalci nadšenci umění gotického, jimž se zamlouvá právě toto příliš podrobné provádění tvarů rostlinných. Ale těm, kteří přilnuli k novějším názorům, týkajícím se výzdoby děl architektonických i umělecko-průmyslových, zdá se, že palma vítězství přece jenom přísluší renaissanci! Kde jsou v gotice ty rozkošné festony a věnce, kde ty kytice a košíky s kvítím i plody, kde jsou tam ty živé palmetky a ratolesti ladně se schylující aneb zatáčející, kde jest tam to nenucené otočení květů i v poloze třičtvrteční, provedené s pravdivostí a věrností, a přece tak stilisované, že každá z nich činí na nás dojem písmen téže abecedy, kde vše dělá na nás dojem

jednolitosti při nejvyšším uměleckém provedení! O figurálních a zvířecích motivech, k oživení celku pomáhajících, ani na tomto místě nemluvíme! A to platí stejně o pracích polovypuklých (reliefech), kde rozkošná hra světla a stínu přehlednost ještě jen zvyšuje aneb v malovaných ornamentech, kde provedení a barva týž úkol na sebe béře.

A zase zcela jinak vypadají stilisované rostliny v ornamentu slohů východních, nám sice vzdálenějších, avšak pro svou svéráznost hledaných a oceněných.

Jako románský sloh vyniká důstojností, jako jest střízlivost, až i ztrnulost vlastností gotiky, jež ve středním pásmu se zrodily, rozmarnost a živost renaissance, jež v Italii původ svůj vzala, tak zase celá úprava rostlinné ornamentiky východní, kde příroda sama nejen bohatostí tvarů, ale i nádherou v barvách květů stále a stále na sebe poutá a k novému tvoření pobádá. Kdežto renaissance buď v přílišném naturalisování tvarů rostlinných aneb (v baroku a rokoku) nepřirozeným překrucováním dobrých tvarů ponenáhlu ku svému úpadku spěla, orientální slohy, zůstavše věrny svým prvním a nejpřirozenějším zásadám o dekorativním umění, spíše se zdokonalovaly, než aby klesaly ve zpracování rostlinného ornamentu, zvláště ve vzorech plošných.

Perský a indický ornament rostlinný, širším vrstvám z vlastního názoru hlavně z textilního umění známý, jest na rostlinné ornamenty nejbohatší, a rostlinstvo jejich v těchto ornamentech jak po stránce kresby i malby, tak i po stránce komposice vydává se za první vzory stilisovaných rostlin v tomto směru vůbec!

Rozvážením drahocenných orientálních látek, koberců, šálů a podobných textilních výrobků do končin západních nutně vzbudilo se již ve středověku nápodobení a zdokonalování podobného průmyslu domácího, avšak umění domácí tohoto cizího nikdy nepředstihlo. Že za těchto okolností mnohé motivy rostlinné se vloudily i do západní ornamentiky, jest ovšem věc přirozená. Až po dnes pro své jinde nedostižené a shora uvedené přednosti zůstávají orientální výrobky na trhu světovém rozhodujícími.

Docela jiným způsobem nežli předcházející slohy upravují a od věků upravovali své rostlinstvo národové na nejzazším východě — Žaponci a Číňané. Na zboží porcelánovém, na látkách hedvábných, na zboží lakovaném a jiných předmětech vyskytují se květiny rozkošně a s neobyčejnou lehkostí malované, velmi často do posledních podrobností věrně dle přírody nápodobené, nenuceně a jako nahodile umístěné. Barvy voleny vkusně, přirozeně i ohnivě a začasté i skvostně svítící. Zlaté květiny ovšem také nejsou u nich žádnou vzácností. Z rostlin nejčastěji užívaný jest čajovník, růže, kamelie a zpousta jiných fantastických, ale jakoby podle přírody malovaných květů, plodů, poupat a jiných částí rostlin. Ačkoli byli Číňané, pokud se týče přípravy zboží hliněného, učiteli Žaponců, přece malba žaponská předčí nad čínskou jemnějším pozorováním přírody.

V době nejnovější umělci se neřídí v dekorativním umění již jenom formami ustálenými, nýbrž směle sahají ku nevyčerpatelným a pro umění vždy zajímavým pokladům v říši rostlinstva uloženým. A nevytvořují-li věc naprosto novou, tedy aspoň obohacují trvající již formy ornamentální rostlinnými motivy novými. Tolik jest věc jistá, že cena

lodyhového ornamentu uznává se všeobecně a objevuje se u všech pokročilých národů v nejrozmanitějších přeměnách. Duch doby nejnovější touží stále po novotách ve všech odvětvích vědy, umění i průmyslu, a tak jest i v umění dekorativním. Z různých děl v posledních letech zhotovených můžeme souditi, že upravení rostlinstva v ornamentice nebude otrockým nápodobením přírody, nýbrž že zachovávajíc organický vzrůst svůj a typické tvary své, volně — ač i bizzarně se zpracuje. Proto sloh nejbližší patrně zase se bude opírati o rostlinstvo, a to dokonale stilisované.

O vlastivědě na českých školách středních.

Napsal Jan Nedoma.

Již dosti staré a časté jsou stesky, že pěstování domácích dějin, zeměpisu a vlastivědy české na středních školách u nás neděje se tou měrou, jak potřeba káže; že znalost minulosti, přírodních, kulturních a politických stavů vlasti české u absolventů našich středních škol není v pravém poměru k ostatním jich vědomostem, že nečiní zadost potřebám a požadavkům nové doby.

Stesky tyto jsou tak oprávněné, že nelze proti nim vystupovati. Ale ovšem nutno jest doznati, že tím vinen není učitel sám, nýbrž že ten nedostatek vyplývá z učební osnovy.

Není věc tak snadná ani potřebná naši učební osnovu pro zeměpis a dějepis, která se stala organickou částí veškerého učiva středoškolského, bourati a znova stavěti, ale možno ji zdokonaliti nebo doplniti, a k tomu směřují naše řádky. Trojí vede k tomu cesta.

Předně: Důraznější projednávání dějin vlasti české v posavadním rámci dějin všeobecných a rakouských.

Za druhé: Ustanovení po jedné hodině týdně pro dějiny české v těch třídách, v nichž se tradují dějiny věku středního a nového, že by se učivo o dějinách českých navázalo souběžně na pásmo dějin rakouských.

Za třetí: Ustanovení posledních dvou měsíců při zeměpisu Rakouska v nejvyšší třídě nižšího a vyššího oddělení pro vlastivědu českou v nejširším toho slova smyslu.

První cestou učitel může splniti úkol svůj v posavadním rámci učební osnovy, má-li jen stále přední úkol svůj na mysli, ke druhé potřeba jest zvláštního nařízení nejvyššího úřadu školního, pro třetí trvá sice zvláštní ministerské nařízení pro gymnasia (ze dne 16. srpna 1871 č. 8567), jež však, pokud víme, nikde v praxi uvedeno nebylo. Nesměřuje ani tak daleko, jak jest žádoucno. I tu jeví se potřeba nového ustanovení podle nynějších požadavků.

Promluvíme tu o všech třech cestách, chtějíce jednak zbuditi větší zájem pro věc, o niž tu jde, a tím zájmem urychliti její uvedení ve skutek, jednak ukázati, jak si celé provedení myslíme, a vytknouti výhody z toho plynoucí.

I. Učebné osnovy středních škol pro nauku dějepisnou jsou jakožto základní pravidla krátce a věcně podány, tak že každému učiteli jest uznati jich dokonalosti. Jinak se má věc, hledíme-li ku školské praxi, jež se za posledních padesáti let na základech těchto vyvinula. Shledáváme příliš mocný účin vzdálenosti Vídně od království a zemí rozlehlého našeho mocnářství, nedostatečné znalosti jejich potřeb a zřízení v nejedné příčině valně od sebe se lišících. Praxe pak přivedla učení dějepisné na stanovisko pro různé ty části ještě méně prospěšné, než byla původní intence. Souvisí to ovšem s vývojem ústavních poměrů u nás v posledních padesáti letech.

Výnos ministerský ze dne 16. srpna 1871 určitě a rozhodně nařizuje obnovu prvotního směru v těchto slovech: »Sehr beklagenswert muss ich es finden, dass der Unterricht in der österreichischen Geschichte seit zwei Decennien mit der Abänderung einer Bestimmung des Organisationsentwurfes für Gymnasien so sehr in den Hintergrund trat. In dieser Hinsicht fand ich es für unerlässlich, die ursprünglichen Bestimmungen des Gymnasial-Organisationsentwurfes (§ 37—40*) in ihrer Wesenheit wieder herzustellen. Was das Untergymnasium betrifft, so kann in der allgemeinen Geschichte des Mittelalters, welche in der III. Cl. gelehrt wird, die Geschichte der österreichischen Königreiche und Länder nur in der Weise berücksichtigt werden, dass vor Schluss des Sommersemesters einige Zeit dazu verwendet wird, aus der Geschichte des betreffenden Heimatslandes wahrhaft charakteristische Momente hervorzuheben und ihre Beziehungen sowohl zu der Geschichte der übrigen Theile der Monarchie als auch zur allgemeinen Geschichte in Erinnerung zu bringen.«

Neumíme říci, jakou měrou se toto nařízení kde zachovávalo aneb snad posud zachovává, ale míníme, byť i zachováváno bylo, že skutečným potřebám nestačí. Soudíme, že by zmíněné rozhledy prospěšnější byly v oddělení nižším i vyšším a sice ve třídě poslední a že potřeba káže, aby v oddělení vyšším byly obsahem valně hlubší, než rekapitulace a pouhý soubor historických dat. K tomu však se ještě vrátíme.

Jest věc ostatně přirozená, že těžiště veškerého dějepisného vědění schyluje se vždycky k rodné krajině, k vlasti, z níž člověk takřka na přezvědy vychází. Dějiny domácí jsou základem pro dějiny rakouské i všeobecné. Odtud podobně jako při zeměpise vyjíti a po obšírném rozhledu po světě sem se vrátiti, toť byl by postup přirozené methody. Arciť tak na střední škole nepostupujeme; neboť není ani látka přísně dle této zásady rozdělena ani methoda upravena. Ale toho přirozeného střediska všeho vědění vzdáti se nelze. Jako pro dějiny všeobecné ve středním i novém věku dějepis Rakouska, tak zase pro historii tuto dějiny užší vlasti české činí přirozené ohnisko všeho rozumění.

V základní osnově pro gymnasia uvádí se cíl učení pro nižší oddělení těmito slovy: »Uebersicht der wichtigsten Begebenheiten und Personen aus der Völkergeschichte mit besonderer Rücksichtnahme auf Oesterreich-Ungarn.« Pro třetí třídu pak: Übersicht der Geschichte des Mittelalters; am Schlusse Recapitulation derselben mit Hervor-

*) Původní učeb. osnova.

hebung der charakteristischen Momente aus der Geschichte des betreffenden östereichischen Landes und ihrer Beziehungen zu der Geschichte der übrigen Theile der Monarchie.« Právě toto ustanovení má význam praktický podle naší intence, ale jest zanedbáváno, jak přiznává samo vysoké vynesení z r. 1871. Pro vyšší gymnasia v té příčině žádá se jen: »Kenntnis der geschichtlichen Entwickelung . . . . . der österreichisch ungarischen Monarchie«, a k užší vlasti již se neprohlíží.

Již v učební osnově pro gymnasia z r 1855 vytýká se nedostatečné provádění toho, co určeno v plánu původním (z roku 1849) pro III. tř. (jak z předu zde citováno) a žádá se »Hervorhebung der das specielle Vaterland betreffenden Ereignisse«, a pro třídu VIII.: »Geschichte des österreichischen Staates mit Berücksichtigung der Geschichte seiner Theile, besonders des speciellen Vaterlandes . . . .« V tom tedy byl patrný pokrok v našem směru, zejména pro vyšší oddělení.

Učební osnova pro reální školy (původní též z r. 1849) klade za cíl učení v zeměpise a dějepise naposled také: ». . . . . Genauere Kenntnis des österreichischen Staates nach seiner historischen Entwickelung, seiner gegenwärtigen Verfassung und seiner gewerblichen und Handelszustände mit besonderer Berücksichtigung des speciellen Vaterlandes.«

Nejnovější osnova pro historii na gymnasiích z (24. května) r. 1892 v příčině rakouských dějin opět uvádí, že počínaje III. tř. jest míti zřetel vedle hlavních udajů z dějin všeobecných na dějiny Rakouska. ». . Von Rudolf von Habsburg angefangen trete die Geschichte unserer Monarchie entschiedener in den Vordergrund.« Poukazuje se pak výslovně, že téhož vyžaduje již instrukce z r. 1884. Avšak i z původní osnovy důležitá pro nás zásada nabývá opět působnosti v těchto slovích: »Zugleich möge der Lehrer das natürliche Interesse für die engere Heimat durch episodische Beachtung des Wichtigsten aus der Geschichte des betreffenden Landes, der heimatlichen Sagen und Legenden, besonders der etwa den Schulort betreffenden, innerhalb der engen durch die Rücksicht auf das Ganze gebotenen Grenzen pflegen.« To opět týká se jen třetí třídy nižšího oddělení. Již pro čtvrtou třídu vypisuje se všechna látka jen z dějin celého mocnářství.

Zřejmo tedy, *že jen ve třídě třetí přihlížeti se má k dějinám užší vlasti, a sice dle nejnovějšího ustanovení jen episodálně.*

Podívejme se ještě určitěji, co praví instrukce, jež látku v osnovách krátce stanovenou také pro poučení methodické obšírněji probírají. V instrukci pro gymnasia čteme tam, kde se jedná o dějepisu Rakouska, že nesnáz vězí v mnohotvárné jeho podstatě (»in ihrem vielgestaltigen Wesen«), ale v tom prý dána jest již methoda (míti na zřeteli: Uhry, Čechy a Rakousy). Ta dostává své těžiště v dynastiii, v neustále rostoucích stycích a svazcích zemí od ní ovládaných mezi sebou a s dynastií. Zvláště obtížno prý jest odpovědíti na otázku, jaké události a ve kterém seskupení z dějin zemí tohoto mocnářství před r. 1526 by se měly žákům uváděti. I praví se pak výslovně, že před Rudolfem Habsburským může se podávati látka (die Darstellung) jen territoriálně. Z dějin zemí probírati jest jen onu podrobnost, jež k jasnému a správnému porozumění vzájemných styků tří historických skupin a jich konečného

osudu naprosto jest žádoucna. V tomto obmezení je tedy pojednati o každé skupině (t. české, rakouské, uherské) od počátku historického života na půdě našeho mocnářství až po dobu rakouského interregna samostatně v celkovém historickém obraze, aby žák mohl v hlavních rysech pochopiti zvláštní dějinný život každé historické skupiny.

Pro náš účel nejvíce důležito jest, co dále instrukce praví na str. 160. Tam totiž obšírněji pojednává se o pěstování dějepisu užší vlasti a uznává se zájem takový za oprávněný. Instrukce dopouští však arciť také jen nejdůležitější momenty — před spojením i po spojení s celkem — a to se stálým zřením na celý stát a doporučuje podobnou pozornost věnovati také místu, kde jest sídlo školy. Ano prospěšno prý jest spojování takovýchto momentů s dějinami celé říše, any prý ty dějiny se činí zajímavými; také naopak z dějin povšechných taková místní historie nabývá pravého oživení a osvětlení.

To všechno je dobře míněno, ale těžko provoditelno. Které jsou ony nejdůležitější momenty z dějin užší vlasti? To není nikde pověděno. Patrně nemůže se tomu ani zvláštní doba věnovati, nýbrž má se to jen jako pozlátko přikládati k látce vyměřené.

Instrukce pro reálky (druhé vyd. str. 133.) praví o dějepise užší vlasti a místním totéž, co v instrukci gymnasijní jest o témž předmětě pověděno. Nové je zde upozornění, aby o zemích se smíšeným (národně?) obyvatelstvem mluvilo se zvláště opatrně. Historické pravdě nemá se ublížiti, ale politického neb národního stranění škola prý musí býti vzdálena.

Jsou tedy instrukce ve shodě s učebnými osnovami, a všechno jest ideálně dobře míněno. Kéž by zvláště tato poslední myšlenka z instrukce pro školy reální všady a ve všem, nejen při zmínkách o dějinách užší vlasti a sídla školy v hodinách dějepisného vyučování byla zachovávána! Máť bohužel za nynější doby všechno školství, a to nejen v našem mocnářství, tak silně ráz národní, že byť i učitel se zachoval při vyučování dějepisu dle instrukce co nejopatrněji, přece duch času jako zlý démon protivy národní pořád přiostřuje. Proudy politických událostí nezůstávají nikde bez účinku na smýšlení žákovstva ve školách. Proudem takovým unášeni bývají i orgánové správní i sami učitelé. O tom však mluviti nenáleží přímo k úkolu zde vytknutému.

Tu přicházíme k věci nad míru choulostivé, k bodu palčivému, kolem něhož se točí právě celý úkol této rozpravy. Jestiť totiž nutno říci, že veškeré dějiny historické skupiny české dle učebných plánů příliš jsou v pozadí, příliš mizejí v dějinách celé říše, že instrukce tento směr osnov ještě zesilují a že na posled v praxi na »užší vlast«, třebas již z »opatrnosti«, málo času se dostává. A ptáme se: která korunní země našeho mocnářství má nejbohatší dějiny? Hledíme-li na věc se stanoviska čistě historicko-politického, kulturně-historického, dynastického, vždycky se nám objevuje tato »perla« v koruně domu habsburského v popředí. Dějiny české jsou nejbohatší a nejvýznamnější pro dějiny celého mocnářství. Podívejme se historicky na řešení zápletek náboženských, národních, hospodářských, ústavních, vždycky k tomu nalézáme klíč ve vývoji věcí českých. Ale tu řekne někdo: Tak tedy přece dostávají se v dějepise Rakouska především věci české na přetřes —

náč třeba učiti dějepisu užší vlasti české? Než takováto námitka snad ani nemůže býti vážně míněna.

Vždyť to není pragmatické vypravování dějepisu rakouského, když dějepisec či vlastně vypráváč, vytknuv si jistou ideu, vybírá jednotlivá fakta k ní se vztahující, jiných však, byť i sebe důležitějších, pomíjí aneb krátce je připomíná. Vědečtější bylo by vypravování čistě věcné a v našem případě tím spíše možné, anoť by se jím dospělo k témuž žádoucímu cíli.*)

Pragmatické vypravování dějin mocnářství rakousko-uherského nemůže býti ve školách všech království a zemí tohoto mocnářství jednostejné. Ty odchylky k dějinám užší vlasti a sídla školy, jak je učební osnovy dopouštějí jen pro III. tř. nižšího oddělení středních škol, jeví se pro poznání minulosti užší vlasti nedostatečnými. Již prospělo by značně, kdyby aspoň tou měrou, kterou se dějiny rakouské projednávají na vyšším oddělení na rozdíl od nižšího, předepsáno bylo opět aspoň episodálně vsouvati dějiny užší vlasti. Avšak ani to nebylo by podle skutečného běhu událostí. Věcnější bylo by, kdyby vypravování o jednotlivých historických skupinách parallelně, jako až do r. 1526 se nařizuje, i po tomto roce dále vedeno bylo až do skutečného, reálního jich sloučení, neboť dlouho po r. 1526 byla tu jen personální unie. A přece je konstruování celého pásma takové, že stále hledí se k jednomu středisku, kdežto středisk mělo by tolik býti uznáváno, kolik jich opravdu bylo. Pro všeobecnou historii právě instrukce takovéto tvoření skupin se středisky, jak opravdu v různých dobách byla, radí. Hledíme-li ke skutečnému stavu věcí a chceme-li míti přece jedno středisko (na základě zásady dynastické), pak jest nám objektivně uznati, že střediskem tím až do třicetileté války byla Praha, nikoliv Vídeň. V Praze sídlili první panovníci všech zemí rakouských (mimo skupinu haličskou) ze vznešeného rodu habsburského, zde měli svůj dvůr, zde jsou dle své poslední vůle pohřbeni. I dle nynější konstrukce celé nauky dočítáme se ve školních knihách (pro vyšší oddělení), že teprve císař Ferdinand II. to byl, jenž první pojal myšlenku o jednotné monarchii rakouské, a žák již v nižším oddělení se dovídá, že teprve Karel VI. vydal první základní zákon pro celou nedílnou říši tuto.

Stojíme tu na stanovisku nikoliv jen českém, nýbrž na čistě rakouském. Pro dějiny nynějšího rakousko-uherského mocnářství rozeznávati jest čtvero historických skupin, jichž historie před sloučením zůstává jen kusým obrazem minulosti každé z nich, jestliže se jen vytýkají momenty slučovací s centrem pozdějším, — a nelze tvrditi, že dohromady dělají jeden obraz celý, — po sloučení pak historie jejich podává obraz ještě kusejší, anoť se obrací zřetel hlavně k celku, a jen skrovnou měrou k jeho rozmanitým částem, skutečný vývoj není tak uniformní. Mimo události všeobecného politického rázu, jenž se týče této velmoci evropské, z různorodých živlů vzniklé — tato stránka dějin jejích již v dějepise všeobecném sledována býti musí — všechno ostatní jest takové, že třeba přihlížeti neustále ku zvláštnostem jednotlivých království a zemí.

*) Viz na př. v instrukci pro gymnasia (na str. 159.), v jaké míře Karlu IV. pozornost věnována býti má.

Arciť jednotná páska, převážná a rozhodující, jeví se v momentu dynastickém. Na ten klásti jest váhu vždy největší, poněvadž stav věcí to způsobuje, neboť na osudy těch držav nepůsobilo nic jiného tou měrou, jako svazek dynastický. To však nevyžaduje porušení rovnoměrnosti u pragmatickém vypravování dějin těch zemí. Právě od sloučení pod jednu dynastii mizí v tradování školním historie skupin, zejména české, v celku, aniž podmíněno jest skutečným stavem věcí, jakož zde již řečeno. Za posledních padesát let, za doby to velikého výkvětu veškerého školství v našem mocnářství, dějepis Čech ve školách českých splynul s dějepisem Rakouska, někdy i Německa

Jak dějinám Rakouska a Čech učiti pragmaticky, to ukázal W. W. Tomek ve svých příručních knihách dějepisu Rakouska a dějepisu Čech Avšak ani Tomek neušel výtce, že v jeho dějepise mocnářství rakouského, či vlastně později rakousko-uherského, dějepis Čech příliš se ztrácí, ano že to dokonce jeví se i v téhož rozvážlivého historika dějepise Čech. Vezmouce do ruky starší německy psané pokusy o soustavné podání dějin českých, na příklad od Maedlera, shledáme, že tu Čechy jakožto politická individualita určitěji jsou vyznačeny, než od Tomka v jeho spisech. Arciť politický běh událostí z doby nejnovější vysvětluje, ale neospravedlňuje docela tento zjev.

Dějezpyt i dějepis učinil ve své literatuře české za doby nejnovější velké pokroky právě tak jako účel a methoda dějepisného učení. Jest však zakořeněna jakási zastaralá praxe v probírání historie Rakouska a Čech na středních školách našich. Předně vžilo se u veliké míře podávání dějin politických, méně však dějin kulturních. Za druhé je dějepis Rakouska příliš německým v ohledu politickém i národním a vůbec kulturním, a dějepis Čech příliš široce rakouským taktéž v ohledu politickém i národním i kulturním; z toho logicky vyplývá, že dějepis Čech má ráz příliš německý. Pomněme tu znamenitých polemických prací nejpřednějších historiků českých Palackého, Tomka, Kalouska a jiných, tedy historiků, kteří sami byli vzděláni ve škole německé, ale svým směrodatným badáním (zejména Palacký) novějšímu řekněme modernímu proudu otevřeli cestu, kterýž proud při moderním pojímání dějin ve všech zemích a u všech kulturních národů platným se činí.

Právě tak jako v hudbě, v malířství, v krásné literatuře, vůbec ve všech projevech kulturního života proniklo uznání historické individuality českého ducha, právě tak se musí státi v pěstování historické disciplíny, aby vývoj tohoto zvláštního politického, kulturního a národního celku byl oceněn a dle skutečného stavu věcí poznán.

Závěrek prvního odstavce naší rozpravy, v němž ukázati se mělo, že necelost a nejednotnost v učení dějepisu českého na středních školách nečiní zadost potřebám a požadavkům doby, jakož z předu pověděno, směřuje k tomuto konci: I v posavadním rámci učební osnovy může historie česká přijíti k větší platnosti, má-li učitel — ano již spisovatel učebnice — na zřeteli významnost její při všem svém vyučování dějepisném, zvláště pak při dějepise Rakouska, béře-li pokud možná historii vlasti své za východiště svých rozhledů a souborných úsudků, zastavuje-li se při ní určitějším a zevrubnějším charakterisováním osob a fakt. To právě padá na váhu v oddělení vyšším, kde

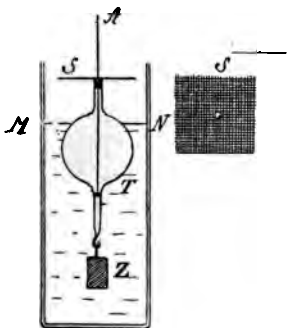
již soudnost žáků je větší a již netřeba týrati paměť vypravováním drobných dat, kde i vypravování žáků je pokročilejší. Přísnou horlivostí pro dějiny vlastní otčiny mohlo by se i na základě nynější osnovy více docíliti. I byly by nářky na nedokonalou znalost minulosti vlasti naší v české vzdělané společnosti menší. (Ostatek příště.)

O mýdlových bublinách.

(Přednesl spolku českých professorů dne 5. ledna 1898 Ph Dr. Vladimír Novák, s. docent české university.)

Na staré váse etruské spatřujeme hošíka, jak stéblem vyfukuje mýdlovou bublinu. Jest tedy jistě dlouho znám jednoduchý tento úkaz, předvádějící kapalinu ve tvaru tak neobvyklém a právě tak zajímavém jako krásném. Na bílém světle denním zrcadlí se na bublině mýdlové okolní předměty v živých a sytých barvách duhových, které neustále přecházejí a se mění, proti světlu rýsuje se čistě pravidelná kontura koule, zabarvené jemným nádechem různých barevných odstínů. Jaký to rozdíl mezi kapalinou v této formě bubliny a oním roztokem mýdlovým v láhvičce! Bezděky budí se tu otázky po příčinách, jakosti oněch vlastností kapaliny, které jí propůjčují možnost nabýti *určitého tvaru*. Odkud ta forma koule, odkud ta neobyčejná pevnost a pružnost kapalinné blány, jež je přece tak tenká, ukazujíc duhové barvy »tenkých vrstev«?

S úkazy těmito souvisí vlastnost kapalin, která se jeví i tenkráte, když jsou *ve větším* množství a to na místech, kde se kapalina stýká s tělesy jinými. Zvláště pozoruhodný jest *povrch* kapaliny. V obr. (1.) naznačen jest pokus, kterým se zvláštní ta povrchová vlastnost kapaliny objevuje velmi nápadně. T jest koule skleněná, opatřená na dolejším konci trubicí skleněnou, zatavenou a v háček zahnutou, na hořejším vybíhající také v trubici, zavřenou zátkou s prostrčeným drátem A. Na tento drát volně navlékneme síťku ze železného drátu (S) otvorem uprostřed síťky umístěným. Závaží (Z) je tak veliké, aby celý přístroj ploval ve vodě v poloze stálé na výkresu naznačené. Má-li se koule T ponořiti více, pak jest potřebí přístroj do vody stlačiti. Učiníme-li tak, až se síťka povrchu dotkne, shledáme, že přístroj trvá v této poloze, čili že hladina MN udržuje síťku S při sobě, přemáhajíc vztlak způsobený vytlačením příslušného množství vody. Povrch kapaliny rozdělil se síťkou patrně na samé malé čtverečky, záleží tedy úhrnné působení povrchu na součtu působení jednotlivých těchto plošek. Každá ploška působí proti vztlaku — tedy reaguje na tlak jako pružné těleso. Z toho vyplývá názorná představa o povrchu kapaliny: Kapalina svým povrchem popíná kontury čtverečků síťky tak

Obr. 1.

jako pružná blána určité pevnosti. Záleží tedy působení povrchu proti vztlaku na velikosti toho povrchu, o čemž také pokus s menší síťkou poučuje — povrch vody na menší této síťce vztlak neudrží. Podobně také i větší síťka nad povrch se vyhoupne, nalejeme-li na povrch vody trochu alkoholu neb étheru.

Z těchto pokusů vysvítá, že povrch kapaliny chová se jako pružná, napjatá (stěnami nádoby a pod.) blána. Částice kapaliny souvisí přitažlivými silami molekulárnými tak, že k oddělení jich po jisté délce od sebe je potřebí určitě velké síly, různé pro různé kapaliny. Tuto vlastnost povrchu, která rozdělení částic od sebe brání, nazýváme *povrchovým napjetím.* Můžeme pak povrchové napjetí měřiti váhou kapaliny, kterou udrží stěna kapalinou smočená po délce 1 *cm.* Veličina takto určená nazývá se *kapillární konstantou.* Z pokusu posledního plyne, že povrchové napjetí alkoholu jest menší než povrchové napjetí vody. Ukazuje se vůbec, že voda vyniká velikou konstantou kapillární. Jiný pokus, který lze jednodušeji předvésti než předešlý a jenž totéž dokazuje, provésti lze síťkou drátěnou, zahnutou na krajích, tak že tvoří pravoúhelnou nádobu. Vložíme-li na dno této nádobky malý kousek papíru a lijeme-li opatrně vodu do síťky, aby papírek náraz vody zadržoval, můžeme v síťce přenésti pozoruhodné množství vody, aniž by kapka otvory protekla. Stačí však několik kapek alkoholu, aby se na některém místě povrchové napjetí tak zmenšilo, že tam se povrchová blána protrhne, a veškerá voda ze síťky vyteče.

Veliké povrchové napjetí má však pouze voda dokonale čistá, každá nečistota, jako prach a pod., nebo látky rozpuštěné, povrchové napjetí zmenšují. Tím se také vysvětlí, jak nesnadno jest čistý povrch vody udržeti, neboť znečistí-li se pouze na jediném místě, klesne povrchové napjetí této části povrchu, a ostatní mocnější napjetí zjedná rovnováhu rozšířením nečistoty po *celém* povrchu.

Prakticky důležita jest poznámka o čištění mastných skvrn benzinem. Obyčejně děje se tak, že se skvrna polévá benzinem, a mastný roztok se vyssává papírem, šatem atd. Způsob tento jest však nesprávný, neboť benzin obsahující rozpuštěné tuky má *větší* povrchové napjetí než benzin čistý, a proto první kapka, jež tuky rozpustí a silami kapillárními vlákny látky se rozšiřuje, přitahuje k svému obvodu další kapalinu, kterou na skvrnu naléváme, a tak se skvrna větší. Je tedy správné naliti napřed čistého benzinu kol do kola skvrny a teprve pak rozpouštěti tuky uvnitř se nalézající. Pak děje se pohyb do středu skvrny, a skvrna se postupným vyssáváním menší, až mizí.

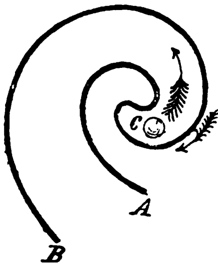
Zajímavým dalším příkladem různého napjetí povrchového jest úkaz vystupování vína na alkohol bohatého po stěnách číše a tvoření se splývajících kapek. Že již staří dle tohoto zjevu posuzovali jakost vína, patrno z přísloví Šalomounových kap. 23. verš 31., kde mluví se o víně, jež *barví číši* a »*vzchází lahodně*«. Vysvětlení v tom je, že při krajích povrchu vína přilnavostí k stěnám vyzdviženého alkohol poměrně více se vypařuje, čímž vzniká kapalina o větším povrchovém napjetí, které se zdviháním kapaliny projevuje.

Na hladinu vodní lze položiti ocelovou jehlu, aniž by se potopila. Prohnutý povrch vody ukazuje pěkně vzájemné působení tíže a po-

vrchového napjetí. Je-li jehla taková magnetickou, staví se do roviny magnetického meridianu a lze na ní zkoušeti základní úkazy magnetické.

Zajímavé úkazy nastávají, jsou-li na hladině vodní dvě tělesa, která buďto vodou se smáčejí nebo nesmáčejí, aneb z nichž jedno vodou se smáčí a druhé nikoliv. V prvých dvou případech, nalézají-li se taková tělesa blízko, pohybují se navzájem k sobě, v případě posledním se odpuzují.

Dva drátky měděné, položené na hladinu vodní svými konci blízko k sobě, přitáhnou se těmito konci, načež se úhel jimi sevřený zmenšuje, až obě tyčinky jakoby splývajíce v jednu silnější leží na hladině těsně vedle sebe. Přitahování je tím mocnější, čím jsou blíže obě tělesa. Obráceně, je-li jedno těleso vodou smočeno, na př. dutá malá kulička skleněná po vodě plovoucí, a druhé nikoliv — pak se tato tělesa odpuzují, a to tím více, čím blíže jsou. Pokus úkaz tento demonstrující znázorněn jest obr. 2. *AB* jest železný, asi 1 *mm* silný drát, stočený ve dvojitou spiralu, jejíž větve ke středu se sbíhají. Položíme-li spiralu opatrně na vodu a vpustíme-li na místo u *C* dutou a lehkou (smočenou) kuličku skleněnou, bude se pohybovati k místům ve spirale širším, t. j. vyběhne ústím *AB*. Nutíme-li naopak kuličku (pomocí tyčinky neb pincetty) do ústí *AB*, reaguje spirala oddalujíc se sama.

Obr. 2.

Povrchových vlastností vody užívá některý hmyz, jenž pobíhá po hladině tůně jako po hladké ploše tuhého tělesa. Vrstva tuku, kterou na nožičkách vylučuje, způsobuje, že voda k nim nelne a že se tudíž blána povrchová neprotrhne.

Povrchové napjetí lze několika způsoby měřiti. Zde buďtež uvedeny pouze methody dvě, které jsou velmi jednoduché

Vytéká-li (obraz 3.) z kapillarní trubice *AB* otvorem *A* kapalina, která stěny trubičky smáčí, děje se to při dostatečně malém otvoru v kapkách. Každá kapka odpadne, když váha její je tak veliká jako povrchové napjetí podél obvodu (u trubičky vnějšího), na němž kapka visí. Váhu kapky lze však vážením většího počtu jich určiti, známe-li obvod trubičky, lze tedy konstantu kapillární z těchto dat počítati.

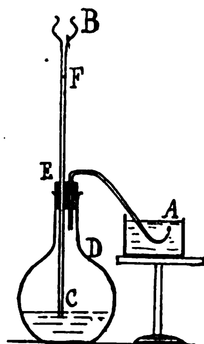

Obr. 3.

Druhý způsob měření jest prvému podobný, liší se od něho tím, že při prvém odtrhuje se kapka kapaliny obklopené vzduchem, u druhého pak obráceně kapka vzduchu obklopená kapalinou. Obr. 4. znázorňuje uspořádání methody. *D* jest baňka skleněná kaučukovou zátkou u *E* zavřená. Zátkou prochází svismo trubice *BC* nahoře nálevkou končící, konec druhý *C* zasahá do vody v baňce. Vzduch vytlačuje se z nádoby *D* tlakem vodního sloupce v *BC* a to malinkým otvorem v kapilláře *A*. V *B* přilívá se tolik vody, až z *A* začnou vystupovati bublinky vzduchu — vyčká se potom, kdy bublinka se už více neodtrhne; rozdíl hladin v *F* a *C* zmenšený o tlak kapaliny nad otvorem v kapilláře měří tlak, sílu k odtržení bublinky

potřebnou. Známe-li velikost otvoru kapilláry, lze z této a předešlé veličiny určiti konstantu kapillární.

Kapillární vlastnosti kapaliny mohou se ovšem jen potud jeviti, pokud jiné síly na kapalinu nepůsobí. Kapalina jest však hmotou a podléhá tudíž všeobecně *tíži*, není-li nějakým opatřením tíže eliminována nebo alespoň na nepatrnou míru uvedena. Jednoduchý prostředek kapalinu z vlivu tíže co možná vymaniti jest, užiti kapaliny pouze v nepatrném množství. Z četných sem náležejících zjevů kapillárních buďtež uvedeny *blány* mýdlového roztoku, na nichž lze vlastnosti povrchového napjetí studovati velmi důkladně. Na rovinném kroužku drátěném uchycuje se kapalina mýdlová tak, že popíná plochu kruhu teninkou blanou velmi pružnou a velmi pevnou, je-li mýdlový roztok náležitě připraven.*)

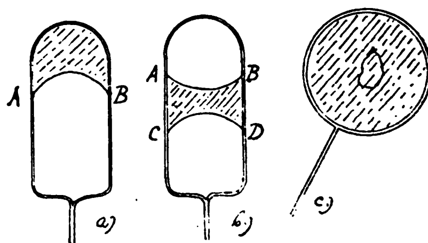

Obr. 4.

Vlastnosti blány kapalinné lze pozorovati zvláště tenkráte dobře, když ohraničení blány jest alespoň částečně volné, tak že si tvar jeho kapalina upraví sama. V tomto ohledu velmi instruktivními jsou 3 pokusy následující: Na drátěném rámečku (viz obr. 5. *[a]*) jest v bodech *A* a *B* upevněna nitka kokonová, jejíž délka je větší než vzdálenost *AB*. Popneme-li rámeček *A* a nitku mýdlovou blanou (tak jak čárkovaně naznačeno), prohne se nitka *AB* určitým způsobem, který, jak podrobnější studium ukazuje, odpovídá ploše mezi *A*, *B* a *C* nejmenší.

Podobně prohnou se nitky dvě, upevněné v bodech *AB* respektive v bodech *CD* (viz obr. 5. [*b*]), tak že plocha jimi a pevnými částěmi rámečku *AC* a *BD* uzavřená je za daného obvodu nejmenší.

Na jednoduchém případě ukázal tuto vlastnost blan kapalinných Van der Mensbrugghe (1866) (viz obr. 5. *[c]*). Na blánu rovinnou položíme nitku konci svými v jedno svázanou, tak aby obvodem svým omezila část blány. Protrhneme-li blánu uvnitř nitky, napne se tato v kruh na důkaz, že skutečně kapalina ostatní blány má snahu za daných poměrů pokrývati povrch co nejmenší, neboť máme-li daným obvodem omeziti co možná největší plochu, stane se to pouze úpravou onoho obvodu v kruh. Sem náleží známé a překrásné pokusy Plateauovy. Drátěné kontury jednoduchých těles, jako pravoúhelného čtyrstěnu, šestistěnu atd., ponořují se do roztoku mýdlo-

Obr. 5.

*) Velmi dobře osvědčila se kapalina mýdlová připravená dle předpisu Terquemova (viz Journal de Physique II. p. 409, 1873 nebo Jamin, Cours de Physique I., 2. sv., pag. 23). Příprava jest poněkud zdlouhavá a je dobře možná jen v zimě za mrazu, ale kapalina správně připravená vydrží několik let. Experimenty při přednášce provedeny s kapalinou 3 leta starou.

vého. Kapalina zachycuje se na drátcích a popíná je blanami, jež se protínají v hranách a tvoří rohy velmi pravidelné.

Vyfoukneme-li bublinu mýdlovou a ponecháme-li ji na foukači, jehož druhý konec jest otevřen — bublina se zmenšuje. Jsou-li dvě takové bubliny spojeny navzájem trubicí před vnějším prostorem uzavřenou, pak menší bublina nafoukne větší, až se sama stáhne na blánu ve foukači nejmenší průřez zaujímající.

Bublina od foukače odtržená, ve vzduchu volně se snášející má proto tvar *koule*, poněvadž při tomto tvaru nejmenším povrchem největší obsah se omezuje.

Velmi pěkné a zajímavé pokusy s bublinami mýdlovými sestavil *C V Boys*, professor fysiky na Royal College of Science v South-Kensingtonu v Londýně, který předvedl je ve třech veřejných přednáškách ve vědeckém divadle londýnském v r. 1889 a 1890 a uveřejnil je pak v knížce nadepsané: »Soap-Bubbles and the Forces which mould them.«

Mýdlová bublina od foukače odtržená padá obyčejně k zemi, kde nárazem praskne. Abychom mohli déle ji pozorovati, zahřejme foukač a naplňme bublinu teplým vzduchem. Není-li ve světnici příliš teplo, podaří se vyfouknouti velikou bublinu (v průměru 30 a více *cm*!), která obsahujíc teplý vzduch v atmosféře světnice se vznáší, sledujíc každý nahodilý proud vzduchový a působíc hrou barev úkaz v každém ohledu krásný. Jinak lze bublinu připojiti na kroužek drátu mosazného, kapalinou mýdlovou dobře dříve omočeného, neb na podobný kroužek z drátu lehounkého a tenkého, zavěšený na lehounké nitce hedvábné.

Dvě takto zavěšené bubliny proti sobě puštěné *se odrážejí*, bublina jakoby ani nebyla *z kapaliny* jeví se jako těleso suché. I dobře vyčistěnou a hladkou deskou skleněnou se bublina odráží, ano i čistým povrchem hladiny vodní.

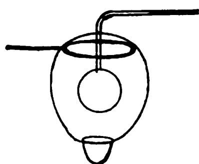
Přiblížíme-li bublinu mýdlovou na kroužku drátěném upevněnou k jiné bublině podobně posazené na kroužek drátěný (nejlépe asi 5 *cm* v průměru mající), snesou obě bubliny dosti veliký tlak jevící se na jich deformaci v tělesa silně sploštělá, než kapalina obou bublin se spojí, tvoříc jednu bublinu větší. Vzdalujeme-li nyní oba kroužky od sebe, povstává zprvu těleso elipsoidu podobné, křivá plocha mezi oběma kroužky mění se pak v plochu válcovou, která však je tvarem labilním neboť při nepatrném pošinutí dalším zúží se válec na některém místě kapalina se rozdělí v bubliny dvě.

Spojení dvou bublin v jednu lze docíliti také elektrisací na bublinách zavěšených na lehounké kroužky na nitkách hedvábných, přiblížíme-li elektrovanou tyč. Takto zavěšené bubliny je možná elektrovati, a to buď přímo dotekem neb rozkladem. V prvém případě odejmeme ze spodku bubliny kapku kapaliny, která tam po vyfouknutí obyčejně se utvoří — odnětí děje se několikerým dotekem rourkou skleněnou. Na to blížíme se elektrovanou (ne příliš silně) tyčí na př. ebonitovou tak dlouho, až se bublina vychýlí asi o úhel 20—30° z rovnovážné polohy. Tyč je při tom pod bublinou a tu ji ve směru závěsu blížíme velmi zvolna a opatrně, až bublina deformujíc se velmi značně, prodlouží se v hrot, na který jiskřička elektrická s tyče přeskočí.

Pokus tento, děje-li se elektrisace k závěsu symmetricky, podaří se snadno. Bublina pak má stejný náboj jako tyč i odpuzuje se od tyče ebonitové, naopak přitahuje se ke třené tyči skleněné.

Elektrisaci rozkladem způsobíme, přidržíme-li jednou rukou vršek drátěného kroužku, na němž bublina visí, tak že stejně označenou (volnou) elektřinu odvedeme tělem do země. Vzdálíme-li pak prsty, pohybuje se bublina okamžitě k elektrisující tyči na důkaz, že indukcí vázala se elektřina opačná. Zelektrisujeme li obě bubliny stejně, odpuzují se a věru není možná představiti si krásnějšího elektroskopu nad tento. Vyniká tak svou sličností jako citlivostí, neboť obě bubliny, majíce velikou kapacitu, jsou poměrně velmi lehounké. Do dálky všechny pohyby elektrovaných bublin jsou zřetelny a mohou tudíž i větším posluchačstvem býti pozorovány.

Poněkud obtížnějším jest pokus vefouknouti jednu bublinu do druhé. Po malém cvičení však podaří se i to následovně. Připevněme bublinu velikosti asi malého pomeranče ze spoda na pevný kroužek mosazný a prodlužme kulovou tuto bublinu připojením malého drátěného košíčku, tak jak naznačeno na obr. 6.

Obr. 6.

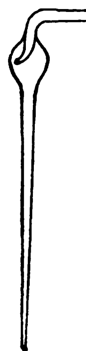
Zaveďme dále shora (tedy uvnitř obvodu drátěného kroužku) jiný foukač (o průměru asi 4 *mm*) a vyfoukneme dovnitř novou bublinu, střežíce se toho, aby nekončila dole patrnou kapkou. Silnějším dechnutím odtrhne se vnitřní bublina a narazí, jsouc koulí, na postranní stěny prodloužené bubliny prvé. Foukač druhý se po té vzdálí a nyní opatrným stáhnutím košíčku a skláněním jeho docílí se toho, že se bublině prvé vrátí kulový tvar, když se košíček docela odtrhne.

Týž pokus lze provésti takto: Prvá bublina se na pevný kroužek *posadí*, druhý foukač zavede se ze spoda, ale vhání se jím svítiplyn, tak že vnitřní bublina nafukuje se vzhůru. V tomto případě je možná zvoliti kroužek o malém poloměru, aby vnitřní bublina svým tlakem vzhůru vnější od kroužku odtrhla a obě pak jedna v druhé zcela volné vznesly se vzhůru.

Případ tento lze modifikovati užitím kroužku lehounkého, na nějž připevníme teninkými nitkami kokonovými malý košíček z papíru hedvábného. Vznáší se pak do vzduchu improvisovaný balon, který je velmi zajímavým divadlem.

Při všech pokusech záleží velice na čistotě všech předmětů, kterých se má kapalina mýdlová tknouti, tedy ovšem hlavně na čistotě foukačů, kroužků kovových atd. Vedle toho třeba se vystříhati, aby se kapalina nemíchala s vodou, což se stává tenkráte, když foukače, do nichž dýcháme z plic vzduch plný par vodních, se vnitř tak porosí, že voda z nich vytéká.

Nejlepší forma foukače pro menší bubliny je znázorněna obr. 7. V nádobce *A* zachycuje se tu povstalá voda. Jinak nutno vkládáním ssavého papíru vodu z foukače odstraniti.

Obr. 7.

Několik myšlenek o rozsahu učiva a způsobu vyučování na vyšších školách obchodních.

Podává Rich. Jiřík, prof. české vyšší obchodní školy v Brně.

(Ostatek.)

Algebra a počty kupecké. Předmět tento obyčejně probírá se tak, že algebře vyučuje jeden a počtům kupeckým druhý učitel; toť dle mínění našeho značná chyba; vždyť rozsah učiva algebraického na školách obchodních nemá býti nežli průpravou a základem různých druhů početních v arithmetice obchodní a politické. Učí-li jediný učitel algebře i arithmetice kupecké, nemůže nepostřehnouti, že v I. ročníku na př. dobře musí procvičiti hlavně počítání s mocninami a odmocninami, jakož i rovnice stupně prvého, jakožto nezbytnou průpravu pro ročník druhý, kdež mu dobře bude probrati rovnice stupně druhého, jakož i — a to zvláště důkladně — logarithmy (rovnice exponenciální) a řady, jelikož veškery výpočty probírané ve III. ročníku z arithmetiky národohospodářské dějí se hlavně na základě řad a logarithmů. Učivo algebraické zakončeno ve II. ročníku sestavami a poučkou binomickou, při čemž opětně učitel praktický vyhne se dlouhým výkladům vědeckým a vynasnaží se, aby žáky vlastní jejich dovedností přivedl k poznání pravdy obsažené v té které poučce.

Při vyučování arithmetice kupecké mějme stále na zřeteli zběhlost v počítání a praktické užívání různých početních výhod a obratů, jimižto zvláště toto odvětví počtářské jest charakterisováno. Proberme důkladně stať počítání s čísly vícejmennými, všimněme si dobře měr a vah důležitějších národů a zemí, a zvláště pilný věnujme zřetel nejrozmanitějším způsobům počtu procentového a úrokového. Počtem řetězovým, spolkovým a směšovacím a důkladným ne však rozvláčným rozborem contocorrentů končí se asi vyučování počtů kupeckých v I. ročníku. Ve II. ročníku všimneme si dobře počtu lhůtného a splátkového, přejdeme ku měně a počtu mincovnímu a směnečnému, pak k obchodům bursovním a bankovním, při čemž důkladně zopakují se příslušné oddíly z nauky obchodní (organisace burs, banky, zřízení chekové a clearingové a j.) a končí se arbitráží a jednoduchou kalkulací. Národohospodářská arithmetika (ve III. ročn.), obsahujíc výpočty zúrokování složitého, stanovení kursovní parity a různé plány umořovací a slosovací, spočívá, jakož bylo už poznamenáno, na důkladné znalosti řad a logarithmů. Učivo početní III. ročníku zahrnuje v sobě ještě počet pravděpodobnosti a užití jeho při různém pojišťování, počítání výslužného, důchodů atd. Na konec jest povšechné opakování a složitá kalkulace nejrozšířenějších produktů obchodních: petroleje, bavlny, cukru, kávy atd. Z toho, co právě uvedeno, jasno asi, proč jest důležito, aby vyučování mathematice na ústavech obchodních zastával učitel jediný, jenž, znaje s dostatek své žáky, lépe a spravedlivěji dovede posouditi celkové vědomosti jednotlivcovy; i nebude pak tak snadno možno, aby jeden a týž žák obdržel z kupecké arithmetiky známku chvalitebnou a z algebry nedostatečnou, jakož se skutečně přihodilo na jedné škole obchodní.

Nauka obchodní. Předmětu tomuto vyměřeny toliko 2 hodiny v témdni v I. ročníku, což zdá se nám rozhodně málo. Jest sice pravda, že žák ještě jednou a snad důkladněji slyší v přednáškách z obchodního práva o kupci, firmě, rejstříku obchodním, o společnostech, prokuristech, cestujících atd., a že v řádu směnečném ještě jednou probírá se nauka o směnkách, ale nezapomínejme, že o bursách, bankách, zřízení chekovém a clearingovém, o c. k. poštovním úřadě spořitelním atd mohlo se mu v I. ročníku (v nauce obchodní) jen něco málo napověděti, a kdyby svědomitý učitel nevšiml si věcí těch při patřičných oddílech početních (v II. ročníku), že by vlastně části tyto — jistě nemálo důležité — jen povrchně zůstaly probrány, nebo pouze promrskány. Z té tudíž příčiny, jakož i proto, že soudobně probírají se výpočty vztahující se ku zmíněnému oddílu nauky obchodní, opravdově bychom se přimlouvali, aby nauce obchodní věnována byla aspoň ještě *jedna* hodina v témdni v ročníku II.

Lučba, nauka o zboží a chemická technologie. Vyučování lučbě provázeno budiž hojnými pokusy a stálým nazíráním; zvláště jest dbáti podrobného rozboru lučebného u těles, jež mají zvláštní význam v průmyslu nebo obchodě (železo, sklo, cukr, líh a j), jejich vlastností a upotřebení. Tuť patrno, že bude třeba část theoretickou omezovati na míru nejmenší, za to však praxi věnovati dlužno pozornost úplnou.

Při nauce o zboží a pojednávání o jednotlivých předmětech světového obchodu předcházejž vždy podrobné opakování popisu z hodin přírodopisných z přípravky. Tím zajisté se vědomosti posluchačovy nejen rozšiřují, ale trvaleji upevňují. Učivo technologické, poznávání původu, výroby, vlastností, falšování, zkoušení a upotřebení různého zboží má býti podporováno vycházkami do různých závodů a továren. Jelikož však mnohý ze žáků v životě praktickém uvázne v některém závodě průmyslovém — vždyť jest to též účelem školy obchodní — myslíme, že bude s prospěchem uvážiti myšlenku, nebylo-li by záhodno, zříditi ve II. nebo III. ročníku aspoň jednu hodinu technologie *mechanické*.

Praktická cvičení v laboratoři měla by býti předmětem obligátním; neboť jako ve vzorném comptoiru shrnuto opakování a praktický výcvik různých vědomostí žactva z předmětů čistě odborných (účetnictví, korrespondence, nauky obchodní a j.), tak i vyučování lučbě a nauce o zboží mělo by u všech žáků bez rozdílu praktickým cvičením v laboratoři býti zakončeno a dovršeno.

Korrespondence (česká i německá). Obchodní dopisy mají vynikati stručností a jadrností; při velikém množství dopisů, jaké třeba jen v jediném závodě nutno denně do světa vypraviti, nedivno, že nedbáno tu příliš úzkostlivě rozvláčných úvodů, vlastního obsahu a zakončení, nýbrž že dopisy ty praktikovány dle ustálených, osvědčených vzorů. A tu jest důležito, aby hned z počátku žáci byli naváděni k tomu, by si osvojovali vhodné vzory úvodu a zakončení dopisů. Trochu pedanterie při tomto předmětu opravdu neškodí; tak alespoň nepřihodí se nám tak snadno, aby »korrespondent« ve vzorném comptoiru nedovedl hnouti praobyčejným dopisem fakturním nebo objednávacím.

Účetnictví a vzorný comptoir. Na nejnovějších školách obchodních děje se vyučování předmětu tomuto tak, že v I. ročníku probírá se účetnictví jednoduché, ve II. dvojité a ve III. pak vzorný comptoir.

Zařízení toto úplně se nám zamlouvá; ačkoliv pro účetnictví jednoduché jest celý rok zdánlivě mnoho, nicméně, uvážíme-li, že za první rok pozná žák nejdůležitější základy a zásady účetnické, naučí se pořádku při zapisování do knih a navyká si čistotě a úhlednosti, přiznáme, že zařízení to dlužno jen doporučovati a to tím spíše, kdyžtě ve II. ročníku, kdež jest učiva poměrně velmi mnoho, nejsme pak zdržováni stálým napomínáním, vytýkáním a opravováním po stránce formální, i můžeme pravidelně a určitě postupovati.

Při výkladu o účetnictví dvojitém pokládáme za důležito, aby hned předem bylo upozorněno na zásady účetnictví tohoto a poukázáno na rozdíl od účetnictví jednoduchého. Budiž pověděno, že podvojnost záleží tu jen na zvláštním zřízení nové knihy, knihy hlavní, v níž celkový obraz účetního období jest ještě jednou zahrnut, odkudž tedy právem název knihy této. Neopomeňme však podotknouti, že mimo odchylné poněkud zapisování do denníku a pokladny ostatní knihy podržují totéž zřízení a vedení jako při účetnictví jednoduchém. Když pak objasnili jsme vzájemnost účtů při různých případech obchodních (účet zboží má dáti — na účet pokladniční a j.), vysvětleme důkladně zřízení, vedení a uzavírku knihy hlavní.

Tu především věnovati dlužno pozornost správnému poučení o *účtu rozvážném*; budiž upozorněno, že účet ten jest toliko jistým výpomocným zprostředkovatelem, jenž přejímaje z hotové již inventury vykázaná aktiva a vyrovnávaje tamže uvedená passiva, doplňuje pak jednotlivé účty knihy hlavní, aby obsahovaly nejen vykázané již položky z jednotlivých případů odbytého období účetního, ale též ostatní ještě přebytky jednotlivých těchto účtů jak se stran »má dáti« tak i »dal«, kterak je totiž vykazuje inventura, jakožto hotový obraz vykázaného stavu celého jmění. Zkrátka uveďme žákům na pamět, že účet rozvážný přejímá *toliko* položky hotové inventury a že difference účtu tohoto, přenesená na účet základní, není nic jiného nežli rozdíl aktiv a passiv, čisté jmění vykázané předchozí inventurou. Když pak žáci pochopí při výkladu o jednotlivých účtech (zůstatkových, těžebných a j.), že strany obnosem větší vykazují utrpenou ztrátu nebo docílený zisk, tu bude také snadno vysvětliti jim *účet zisku a ztráty*, jakož i jeho uzavírku a převod na *účet základní* čili účet celkového jmění. Vysvětleno-li řádně vedení a uzavírka hlavní knihy účetnictví dvojitého a její význam kontrolní, pak bude nám snadno pojednávati o jednotlivých odvětvích této methody účtovací (účtování s komisionářem, podílníkem, conto mio a suo, účtování záloženské, spořitelní, akciových společností a j.).

Z účetnictví kameralistického na konci II. ročníku probeřme všeobecný ráz tohoto účtování, pojednejme o inventáři, denníku pokladničním i puteanském, o vedení knih hlavních (účtování náležitostí a platby), o nejdůležitějších věcech z theorie rubrikové, pak o zřízení, vedení a uzavírce knihy hlavní. Zmíníme-li se na konec ještě o rozvahách, účetní kontrole a sestavování různých rozpočtů, myslím, že dosti se učinilo.

Vzorný comptoir má býti obrazem celkového výcviku žactva a jejich zběhlosti ve vyhotovování různých dopisů a ve zručnosti zapisování do jednotlivých knih účetních. Má-li se učitel přesvědčiti, pokud žáci

v předmětě tom jsou vyspělí, bude mu vždy aspoň po půlhodinách střídati »korrespondenta« a »účetního«, kteřížto probírají jednotlivé položky příkladu ze cvičení ve vzorném comptoiru vhodně voleného.

O ostatních předmětech vyučovacích na školách obchodních se tuto nezmiňujeme, jednak že úplně a správně jest učební jejich plán vytčen příslušnými osnovami, jednak že jsou významu podřízenějšího.

Končíce stručné pojednání své, prosíme zvláště velectěné pány kollegy, aby uvažovali sami, po které ještě stránce nové naše ústavy doznati by měly a mohly změny nebo zlepšení, i jsme přesvědčeni, že podaří se mnohému a mnohému z nich poukázati na věci daleko snad důležitější, nežli tuto se stalo, což bude jen s výhodou pro školy, o nichž tu mluveno.

Písemné úkoly a učebné hodiny francouzské na našich reálkách.

(Ostatek.)

Proto nelze při tak nedostatečném počtu hodin a tak hojných úkolech písemných naprosto zmoci učivo tak obsáhlé, jaké jest vyměřeno naší kvartě reální. (Z II. dílu knihy Šubrtovy, kde od počátku již protýká se konjuktiv s pravopisnými zvláštnostmi sloves, dochází se také nejdále do úkolu 26., obyčejně jen do 24.). Ad impossibile nemo tenetur, pomyslí si na konec unavený učitel a ponechá klidně ostatek prvému půlletí třídy V. Mohu s dobrým svědomím říci po 22leté zkušenosti, že není trudnějšího, namáhavějšího a neutěšenějšího učení francouzského nad kvartánské, a to jen nedostatkem potřebného času písemnými úkoly ještě tak zkráceného.

Další závada četných písemných úkolů jeví se v přetížení žáků reálních veškerou prací školní a domácí. Od III. třídy realisté jsou každý den všední ve škole od 8. do 12. hodiny, odpoledne pak jednou až dvakrát za týden od 2. do 5. hodiny. Volná jinak hodina od 4 do 5 a středeční odpoledne se sobotním zabrány jsou většině žáků mimořádnými předměty: zpěvem, těsnopisem, modelováním, praktickými cvičeními z lučby; na volná odpoledne mimo to připadají vycházky a hry tělesné, o soukromých hodinách a cestě přespolních žáků ani nemluvě.

Kde se tu mají dobrati času k soukromé četbě vedle opakování a veškeré té přípravy domácí, která jest tím hojnější, čím více jest předmětů školních a čím méně hodin jednotlivým z nich jest přikázáno! O to zajisté nebude sporu, že při 5, 6, 8 hodinách, věnovaných témuž předmětu za týden ve škole, žáci mají daleko pohodlnější práci nežli při dvou, třech, čtyřech. Tam hodiny tak brzo následují po sobě, že z předešlé hodiny nové učení jest ještě v čerstvé paměti; zde za den, dva, tři většina předešlého učení zatlačena jest různorodým vnímáním z četných jiných oborů tak do pozadí, že pracně jen zas dobývá se v před opakováním jednak doma, jednak ve škole.

Při skrovném počtu hodin francouzských (od IV. až do VII.), v nichž se má žák naučiti nejen rozuměti četbě francouzské, ale také dovésti čísti (což naproti latině jest úkol daleko nesnadnější), ba i hovořiti (čehož vůbec není při latině ani řečtině) a psáti cizím tím jazykem (jak vysvítá z přikázaných vyšším třídám úloh), musí býti přirozeně práce ve škole intensivnější, tím intensivnější, čím více z toho mála času ještě ubírají úkoly písemné. Tyto pak vadí nejen učení školnímu, ale i žákům doma, kde kromě opakování a psané přípravy mají ještě troje úlohy domácí (české, německé, francouzské) vypracovati a pěkně napsati, mimo to však také častěji jest jim doma psáti celé opravy úkolů nepodařených. Jaký div, že v takových opravách naskytují se opět nové chyby, vymáhající nového opravování! Tu nadvláda »papírového učení jazykového« nejvíce bije v oči.

Třetí konečně důvod pro redukci písemných úkolů jest přetížení moderních filologů, učitelů samých. Kde který učitel na středních školách má na 30 hodin týdenní práce jen se svým školním učením, jako oni? Nemají-li záviděti šťastnějším kollegům, kteří odbyvše si své hodiny jsou buď docela volni nebo jen skrovně zaneprázdněni vlastní přípravou, po případě jen skrovnou úloh opravou?

Nechtěje odbočovati od jazyka francouzského uvedu pouze ukázku z tohoto oboru

Má-li učitel, což nebývá často, samé hodiny francouzské, má, není-li poboček, $5 + 3 + 3 + 3 + 3 = 17$ hodin za týden. Na těchto 17 hodin vypadá ve všech 5 třídách za měsíc: $4 + 3 + 2 + 2 + 2 = 13$ úkolů písemných. Počítáme-li průměrem po 40 žácích na třídu, jest opraviti za měsíc 520 úkolů. Opraví-li se průměrem 10 úkolů za hodinu, jest potřebí 52 hodin; děleno 4 týdny dá 13 hodin, k tomu 17, jest 30 h. za týden.

Jsou-li parallelky, může sice dopadnouti věc pro učitele příznivěji, ale také nepříznivěji. Příznivěji, dostane-li obě IV. a všechny vyšší třídy, nebo obě III. po 5 a dvě vyšší třídy (od V.) po 3 hodinách; onde na 15 hodin týdenních připadá $(2 \times 3) + (3 \times 2) = 12$, zde na 16 hodin $(2 \times 4) + (2 \times 2) =$ rovněž 12 korrektur za měsíc, ale tuto ještě se slevou 8 úkolů do konce listopadu. Méně příznivě, má-li obě III. a obě IV., neboť tu na 16 hodin vypadá $(2 \times 4) + (2 \times 3) = 14$ úkolů za měsíc arci s počátečným značným úbytkem do začátku prosince a pak s tou jakousi výhodou, že jsou diktáty ve III. třídě kratší; ale za to čím dál tím více přibývá nechutné opravy oprav, jimiž korrektura nejméně o třetinu času se prodlužuje. Nepříznivější jest případ, jaký mám sám letos: III.[b] (52 žáků), IV.[a] (39 ž.), IV.[b] (39 ž.), V. (49 ž.), VI. (22 ž.), úhrnem 17 h. a 14 korrektur za měsíc (s třídnictvím ve III.). Dělíme-li v tomto konkretním případě počet žáků (201) třídami (5), dostaneme průměr 40·2 sešitů na každou korrekturu, čili (od počátku prosince) $40 \times 14 = 560$ úkolů a za měsíc, a to namnoze úkolů dvojitých, skládajících se jednak z otázek a odpovědí, jednak (při školních pracích) z textu francouzského a českého. Počtem žákův a kombinací s češtinou nebo němčinou mohou se naskytati případy opět o něco příznivější nebo nepříznivější, ale průměrné břímě korrekturní pohybuje se stále mezi 12 a 14 obsažnými hromádkami sešitů za měsíc. Vedle

toho mívá moderní filolog třídnictví s veškerým psaním seznamů, výkazů, zpráv a vysvědčení, k tomu některou knihovnu ať žákovskou nebo professorskou a příslušný podíl ve schvalovacím čtení nových knih pro žáky, aniž jest proto vyňat ze psaní konferenčních protokolů. Rozvrh hodin bývá z pravidla takový, že má filolog reální své hodiny rozstříknuty co nejvíce na všecka odpůldne jednak se zřetelem na ostatní předměty (zvláště kreslení, rýsování, tělocvik), jednak na namáhavost učení filologického, které skutečně dle nové methody znaví učitele za dvě tři hodiny tak, že má skorem na celý den dosti.

Aby v četných »okénkách« svého rozvrhu opravil větší počet úloh, na to není hrubě pomyšlení, poněvadž ve sborovně stále se střídají osoby, tu přijdou kollegové s něčím, tu dozorci a informátoři žáků s dotazy, takže hodina uběhne a není uděláno téměř nic. Chce-li učitel věnovati si také chvíli procházky, nezbývá mu, než opravovati úlohy pozdě do noci. Po této úmorné práci není již ani času ani chuti ani hrubě síly ku práci jiné; a přece ještě aspoň příprava na příští den vykonati se musí! Kde však jest chvíle k vlastnímu zdokonalování po stránce vědecké i methodické, k nezbytné četbě literární, ke studiu nových děl z rozsáhlého oboru filologického, aby se udržoval na výši své vědy? Co musí ujmouti svému dennímu i nočnímu odpočinkovému zotavení, chce-li takový učitel bez ujmy svých úředních povinností přispěti také svou hřivnou k osvětovému ruchu a literárnímu životu svého národa! »Jen zevšednět mi nedej, Bože!« volá s naším básníkem pod tíhou úmorného denního břemene, jehož nejúmornější částí jsou právě korrektury úloh.

3.

Tak vše, kýžený prospěch učení francouzského, žádoucí polevení žákům reálním i potřebné ulehčení učitelům jazyků moderních schází se v tom stále hlasitějším a naléhavějším přání, aby se tu zjednala brzká náprava, možná především tím, že by počet písemných úkolů byl zmenšen. (Sr. hlas prof. Horáka v Zeitschrift für das Realschulwesen r. XXI. str. 73. sl., Dr. Wawry ibid. XXII. str. 513. sl., prof. Ginzela a Dra. Friedwagnera v Oesterreichische Mittelschule r. 1896 str. 37. sl., 46. sl.)

Toť možno provésti nejsnáze v dosavadním učebním plánu prostým vypuštěním domácích úloh francouzských, jako se stalo při mathematice naskrze a při řečtině a latině aspoň z části. Důvody, platné zde, platí, jak výše vyloženo, onde též, a to měrou ještě vyšší, považíme-li, jak málo spolehlivých pomocníků nacházejí žáci slabší pro domácí úlohy francouzské, jestliže si nepřinesli již ze školy vypracování dosti hotové. Kde kdo z příbuzných a známých zná trochu francouzsky, má se za povolaného k výpomoci, byť ani netušil, oč v úloze jde; dle ní pak si jiní »méně šťastní« ve škole zhusta »opravují« své lepší vypracování na velikou ovšem »radost« učiteli, jak dobře podotýká Dr. Wawra (l. c.).

Kdyby odpadly jen francouzské úlohy domácí, ubylo by v každé třídě společné práce s její přípravou, žákům psaní úlohy na nečisto a na čisto, po případě další psaní opravy, učiteli pak za měsíc 5 hromad

úloh, čili asi 15—20 hodin práce zpravidla téměř marné. Za to by přibylo plodnějšímu učení ve škole o 1 až 2 hodiny, jichžto jest tolik potřebí a o jejichžto jiném rozmnožení zatím nemůže býti řeči, pokud jsou při dosavadní organisaci reálky jen sedmitřídní. A přes to ve IV. tř. stále ještě bude nedostatek času, poněvadž 3 hodiny za týden jest tam příliš málo na zmožení veškerého toho nesnadného učiva. Chybějíť nám tu stále ony dva ročníky německých reálek o 4 hodinách pro jazyk francouzský, jež se nedají nahraditi prací sebe intensivnější ani při pokročilejším již rozumu žáků. Proto by mělo býti jak ve IV. tak v V. třídě o hodinu více, což arci jest veležádoucí, ale před novou organisací reálek sotva splnitelno.*)

Ve třídě III. by vůbec bylo lépe, aby písemné práce začínaly až v II. půlletí, když se žáci již poněkud vpravili do pravopisu francouzského; získalo by tím učení samo, žáci i učitel, který by za velikou fysickou námahu ve škole, jaké vyžaduje nová methoda, našel aspoň doma trochu oddechu, nemaje tolik věčných a věčně nevděčných korrektur před sebou. *Č. Ibl.*

Drobné zprávy.

Reforma středního školství. Nově založený týdenník vídeňský Die Wage, jehož vydavatelem jest dr. Rud. Lothar, v čísle 1. a 2. rozhovořil se o nedostatcích středního školství za posledních 50 let se nahromadivších, navrhl, aby se sestoupila za účelem reformy anketa, a když do ní se přihlásili učenci, filosofové, lékaři, spisovatelé, umělci, vedoucí ženy, a ovšem i mužové školy, načrtl pro tuto anketu program asi tohoto obsahu: Střední škola má býti modernisována. Ježto dnes ovládl positivismus, a všecko myšlení a cítění se zakládá na zkušenosti, budiž i škola založena na zkušenosti činně získané. Názor, činnost a individuální práce jsou základem poznání a tedy také vyučování.

Druhým hlediskem musí se státi *cena* všelikého vědění. Jen to budiž uznáno příhodným, co přechází v život ať už duševní nebo hmotný.

Třetím stanoviskem má býti zživotnění výuky, zmenšení psychické a fysické nechuti, šetření duševní svěžesti. Z toho vyplývá, že by bylo žádoucno odděliti žáky nestejně nadané od sebe, aby si nebyli přítěží, tedy odstraniti »znemravňující soustavu třídní« v nynější podobě a zřízení tříd dle předmětů, čímž by se zavedl princip závodění.

Nové generace mají nové úlohy. Rozvinul se problém sociální. Znalost pružin sociálního organismu je dnes zrovna tak potřebna jako poznání pří-

---

*) Dle zpráv časopiseckých z konce prosince r. 1897 uznalo vys. ministerstvo vyučování za vhodné svolati anketu za účelem nové úpravy vyučování na reálkách, i zdá se kynouti v blízké době též našim filologům reálním jakési zlepšení posavadních poměrů aspoň rozmnoženým počtem hodin vykázaných v jednotlivých třídách učení jazykovému. Kterak to bude možno, bylo rovněž denními listy napověděno, ale dlužno vyznati, že rozřešení záhady té nebude tak snadné.

rody. Jest třeba zavésti do střední školy *sociální propaedeutiku*, aby poznány byly živly názoru, technika průmyslu a orby.

Učebnice *dějepisu* musí se přepracovati. Neboť hmotný a oekonomický dějepis prozkoumal se teprv v nejnovější době a zmenšil zájem o rodokmeny španělských rodů královských.

Zájem pro *umění* vzrostl, *přírodozpyt* dodělal se výsledků netušených, to vše klepá na dvéře středních škol. Z nynějšího učiva podrženo býti má toliko jedno nezměněno: klassické vzdělání — ale bude třeba je opraviti. Anketě bude rozhodnouti, zdali mají býti *oba* staré jazyky zachovány a nemá-li klassické vzdělání býti rozšířeno ještě, ale ovšem filologická přítěž jeho zmírněna.

Mateřština má míti ze všeho čistý zisk. Vyučování její však se spojí s realiemi a přestane býti cvičením ve vazbách a obratech frastických, má se státi ohebným, ocelovým nástrojem pravdy.

Chceme vychovati — volá spisovatel Robert Scheu — pokolení skutečně připravené, energické, veselé, statečné, které by nenávidělo školy, neboť bez radosti nevzniká nic radostného.

Ale zakládáním reformních škol nemají býti školy trvající odstraněny. Reformní škola nechť závodí se starou školou a ukáže takto svou sílu.

Nesplní-li nadějí do ní kladených, aspoň mnoho neuškodí. Ale kdyby se pokus nepodnikl, nemůže vůbec nic nového vzniknouti.

Z mužů do ankety se přihlásivších uvádíme univ. professory Brockhausena, Fourniera, dvor. radu Gomperze, Hatschka, Jodla, dvor. radu Macha, dvor. radu Mengera atd. atd.

O četbě autorův klassických přednášel minulý měsíc kanovník dr. Pechnik v tarnovském odboru professorského spolku. Z přednášky té vyjímáme aspoň toto: Vyučování jazykové přispívá daleko více k rozvoji schopností mládeže než tak zvané reálie, a zvláště jazyky klassické pokládati dlužno za nejlepší gymnastiku duševní.

Arcidíla řecká a římská jsou nad to z mnohých jiných ještě příčin čtením nejpřiměřenějším dospělejší mládeži; odhalují nám duši lidskou ve formě daleko prostší a mnohem jasnější než díla geniův novodobých a jsou snáze srozumitelná. V nich mládež najde živou tradici lidského ducha, každé dílo jejich přispívá k poznání spojitosti času přítomného s minulým. Překlady nikdy nenahradí originálů. Jest však pro odstranění Demosthena z lektury školní, protože působí velké obtíže, a žáci nemohou mu náležitě rozuměti ani ho oceniti.

Reálií se proti dr. Pechnikovi zastali jiní pánové; rovněž Demosthenes nezůstal bez obrany. Posléze shodli se všichni na těchto návrzích: 1. Budiž vydána Chrestomathie z autorů klassických s příslušnými úvody literárními i výklady gramatickými a věcnými na místě stále se měnících vydání autorův. 2. Četba jednoho autora nebudiž přerývána semestrem. 3. Herodot budiž odstraněn. 4. Sofokles budiž čten po 2 pololetí a zvláště v druhém semestru třídy VII. a v 1. semestru třídy VIII. Z Platóna nechť se volí jen Apologie. 5. Demosthenes budiž přenesen do druhého pololetí třídy VIII. 6. Rozložení učiva mluvnického z řečtiny v třídě III. a IV. jest nesouměrné a žádá změny. 7. Z Caesara nebudiž čteno celé De bello civili, a v prvním pololetí V. tř. budiž počato s Ovidiem; v 2. semestru může se čísti Bellum Jugurthinum neb Catilin. ze Sallusta. 8. V prvním pololetí VI. třídy Vergilius a v druhém z Livia 1. neb 22. kniha v celosti aneb obě u výtahu. 9. V VII. tř. v prvním

běhu dvě kratší řeči Ciceronovy v celku, pak vyňatky ze spisů filosofických; v druhém běhu Tacitus a vyňatky z Cicerona. 10. V VIII. tř. buďte 2 měsíce věnovány Tacitovi, potom nechť následují Horác a vyňatky z jiných lyriků.

Latinské vyučování v I. tř. gymnasijní. O předmětě tom hovořil prof. Witoszyński v Kole buczackém ve schůzi únorové. Na základě Mülderovy rozpravy Zum latein. Anfangsunterricht, Mengeovy Über die Gestaltung des Unterrichtes in alten Sprachen a Waldeckovy Die Methode in den alten Sprachen nach den neuen Lehrplänen, které obsaženy jsou ve Frickových Lehrproben und Lehrgänge, jakož i na základě vlastní zkušenosti ukázal přednost methody induktivní nad deduktivní a zároveň obrátil zřetel na obtíže, které se stavějí v cestu širšímu užívání indukce v našich školách. Za nezbytné podmínky pro dosažení dobrých výsledků při vyučování tou methodou upraveném prof. W. pokládá toto: 1. Obmezení učiva gramatického, 2. náležitou přípravu mládeže vstupující do gymnasia, 3. odstranění přeplněných tříd, 4. přiměřeně upravené učebnice i obmezení učiva lexikálního, 5. náležité upravení methody se strany učitelovy a obratné užívání její v praxi, k čemuž zase třeba jest, aby učiteli bylo popřáno více svobody u vyučování. Ovšem, bylo upozorněno, že i indukce může se přes všecky výhody své ukázati nepraktickou, jde-li příliš daleko.

Tělocvik. V úvodě k úřednímu katalogu výstavy milleniové v Budapešti podán jest také obraz vývoje tělocviku v Uhrách. Učeno mu již před 100 lety na protestantských školách; cvičení na nářadí i s míčem byla obvyklá. Na počátku tohoto století vyskytují se již při školách hřiště. R. 1868 tělocvik se stal povinným předmětem na obecných školách, r. 1883 na středních. Ježto sám o sobě nestačil svému účelu, doplněn byl hrami a cvičeními ve volné přírodě. Odtud se začíná klouzání, plování, zápas o závod atd. Dnes má 159 středních škol vlastní tělocvičny, 149 letní cvičiště; samostatných učitelů tělocviku na středních školách (v X. třídě hodn.) jest 121. Stát pak chystá se zříditi právě státní učitelský ústav tělocvičný. Posud se učitelé tělocviku odchovávali v národním spolku tělocvičném, začež tento dostával od státu podporu 5000 zl. ročně. Také se pomýšlí na to, aby učitel tělocviku zároveň učil některému jinému oboru na střední škole.

Ženy lékařkami. Ve Štokholmě jest již 5 lékařek, které nabyly doktorátu na švédských universitách.

Žena na universitě. Na právnické fakultě university v Upsale svěřeno bylo dočasné zastupování professury práv tamější docentce.

V Hollandsku připuštěny byly ženy letos poprvé také do zkušebných komisí pro cizí řeči a ode dvou let již volí se do místních rad školních, aby bylo lépe bděno nad vyučováním v ručních pracích na dívčích školách. Budžetní výbor sněmovní navrhl posléz, aby dívky měly přístup do všech gymnasií a reálek, a které město by se zdráhalo tak učiniti (gymnasia jsou v Hollandsku vesměs ústavy obecní), tomu aby odňata byla subvence státní. Roku 1896 bylo již 109 dívek na 21 gymnasiích.

Oxfordská a cambridgeská universita usnesla se nepřipouštěti žen k akademickým hodnostem.

V **Německu** většina universit (13) připouští ženy k přednáškám jednotlivým, 2 i ke cvičením některým, 5 jim odpírá všeliký přístup na universitu.

Ve **Francii** všech 16 universit připouští ženy ke všem přednáškám a cvičením, nedělajíc rozdílu mezi studenty mužskými a ženskými. Podobně činí v **Italii** z 20 universit 13.

Školní procházky zavedeny jsou v Italii. Nyní nařídilo ministerstvo, aby z příčin zdravotních takovéto procházky učitelů se žáky se konaly častěji a tož dvakrát měsíčně. Vyučování tělocviku pak — nevyhovujíc v dosavadním způsobu svém — má býti doplněno hrami a cvičeními pořadovými.

Školní lázně míní zříditi obec bruselská pro všecky obecné školy jedny. Za koupele šaty dítek se zdesinfikují, a prádlo se vypere a vyžehlí. Tak má býti docílena úplná čistota u dítek.

Školy pro vězeňské dozorce a dozorkyně trvají již delší dobu ve Francii, Italii a Bulharsku. Dle jich vzoru zřízeny nyní v Anglii tři, dvě pro mužské, jedna pro ženské dozorce. Vyučování trvá 4 měsíce, a vycvičují se pro službu kněžími a řediteli vězení theoreticky, a pak též prakticky. Spravedlnost, neúplatnost, častější styk s vězni přikazuje se jim zvláště přísně.

Žáci israelitského vyznání a sobotní vyučování. V loňském roce školním odepřeli někteří rodiče židovští účastenství svých dítek v ručních pracích školních v Curychu. Vzhledem k tomu zabýval se ústřední sbor učitelský touto věcí a rozhodl, že se má setrvati při usnesení spolkové rady z r. 1874, dle něhož kázeň a pořádek školní by trpěly, kdyby někteří žáci museli býti učitelem zvláště zaměstnáváni, a při usnesení vychovatelské rady curyšské z roku 1890, dle něhož náboženské vyznání nezprošťuje nikoho od plnění občanských povinností, a choditi do školy jest povinností občanskou. Stát pak má právo odmítnouti všeliké zasahování do obecných řádů školních. které by chtělo, aby i při psaní a kreslení rozhodovaly náboženské pohnutky.

Náboženství na obecných školách italských se nevyučuje. Jen dítky oněch rodičů, kteří si toho výslovně přejí, vyučují se v určitých dnech a hodinách učitelem třídním neb osobou jinou k tomu ustanovenou. Jinak dle zákona z r. 1877 se vyučuje místo náboženství právům a povinnostem občanským. Výsledky náboženského vyučování jsou ovšem skrovné, protože se mnohdy donucuje k němu třebas nevěřící učitel proti své vůli. Proto se nyní pracuje k tomu, aby opět svěřeno bylo kněžím; ale opposice se obává od kněží zase »protinárodních« a »papežských« agitací. Proto nedošlo ve sněmovně při příslušném jednání k žádnému usnesení.

Několik časových úvah o obecné škole staré a nové starý učitel uveřejňuje v letošním ročníku Vlasti. Uvádí tam četné případy ze všech možných stránek učitelské zkušenosti, a tím článek ten nabyl neobyčejné zajímavosti. K přemýšlení naskytuje se tu hojně příležitosti.

K otázce schvalování školních učebnic. V Uhrách ministerstvo vyučování vydalo nové nařízení o schvalování a zavádění knih, z něhož vyjímáme toto: Za schválení zažádati jest u ministerstva. Poplatek za posouzení knihy pro obecné školy ustanoven na 40 zl., pro jiné školy na 60 zl, z čehož 30—50 zl. dostane posuzující odborník, jemuž ministersvo knihu přikázalo. Při novém vydání složiti jest 15, po př. 25 zl. Nepříznivý posudek doručí se skladateli učebnice, aby naň mohl odpověděti; třeba-li, vyžádá se před konečným rozhodnutím ještě druhý posudek.

Ministeriální vynesení uveřejňují se ve Věstníku ministerstva vyučování, posudek a odpověď buď tamtéž aneb v některém časopise odborném.

O vazbě *školních učebnic* a přílišném **střídání** jich rozhovořil se *Ignát Herrmann* v č. 51. Národních Listů v satirické črtě. Vyjímáme z ní toto: »Sleduji časem, jaké knihy si přinášejí chlapci ze školních knihoven domů. Vypadají pěkně! Archy ve svých ohybech jsou probity drátem, na hřbet je pak čiro nalepen kousek organtýnu, a tím důkladným pojidlem je kniha zavěšena v desky Tomu se říká »holendrování«. Tak se váže pro pány kluky, kteří si po. případě knihy otloukají o hlavu.

Ale tak se pro ně vážou namnoze i *knihy školní*, které mají vydržeti aspoň deset měsíců — neboť při dnešním stálém měnění knih déle vytrvati nemusí. (O tomto stálém měnění školních knih a tím vykořisťování a přímo odírání rodičův, které mají děti školou povinné, pohovoříme si jindy)

Jsou arci mravní školáčkové, kteří opatrují knihu svou jako oko v hlavě. Ale více je těch méně mravných neb dokonce nemravných — podívejte se, jaké hadry nosí do školy v druhém pololetí, z jakých zřícenin se pak učí.«

V dalším se připomíná s povděkem, že ministerstvo vyučování nedávno vydalo nařízení, že učebné knihy školní nemají býti dále drátovány, nýbrž mají vázati po starém způsobu. Herman přeje si dalšího nařízení, aby se knihy nesměly tak často měniti a nepředpisovala stále nová a nová vydání, což omylem přičítá na vrub ředitelům škol, a ironisuje při tom změny, jimiž prý se lišívá vydání desáté od devátého (»několik jiných slov, několik přesunutých vět, a máte nové vydání! Máte 2, 3, 4 chlapce, ale o rok mladší nemůže po starším použiti knihy, neboť v pátém vydání stojí »anobrž« a v šestém »nýbrž«!«).

Z Haliče. Na sněmu lvovském posl. Barviňský podal návrh na zavedení ruského jazyka jako povinného vyučovacího předmětu na všech středních školách. Po návrzích dra. Madeyského usnesl se sněm na resoluci, ve které projevuje přesvědčení, že znalost obou zemských jazyků pro obě národnosti, zejména pak pro ty osoby, které zastávati chtějí veřejný úřad, jest žádoucí. Zemská školní rada se vyzývá, by ve svém úsilí této věci se týkajícím pokračovala za tím účelem, aby získáni byli vhodní učitelé, a pokud se tak stane, ve všech středních školách ruština zavedla se příslušným počtem vyučovacích hodin jako relativně povinný předmět vyučovací.

Vláda se vyzývá, aby k organisaci učebných kursů pro praktické vyučování ruskému jazyku dosadila na obou universitách a na lvovské technice lektory. Professor Barviňský, jakkoliv vítal usnesení toto, nebyl jím úplně uspokojen z toho důvodu, že zavádí se ruština jako povinný předmět jen pro ony žáky, ve příčině kterých si rodičové přejí, aby mu byli vyučováni.

Posl. Barviňský navrhl také na sněmu, aby zřídilo se v Tarnopoli státní gymnasium s rusko-haličským vyučovacím jazykem. Okresní výbor tarnopolský, který byl požádán, aby v této věci se vyslovil, všemi hlasy proti dvěma učinil votum záporné, ale vyzval zemskou školní radu, by zavedla na gymnasiu tarnopolském ruštinu jako povinný předmět vyučovací.

Z Bukoviny. Zemský sněm schválil vládní předlohu, týkající se změny zákona o reálkách pro Bukovinu, dle níž na reálkách s německou řečí vyučovací dle rozhodnutí rodičů nebo poručníků může býti zaveden buď rumunský nebo ruský jazyk jako povinný předmět; za to pak angličtina stane se nepovinným předmětem, aby se tak získalo v učebné osnově místo pro některý ze zemských jazyků.

Nové školy. *V Rokycanech* bude po prázdninách otevřena 1. tř. nového obecného *gymnasia*, které založeno na oslavu jubilea Jeho Veličenstva.

Město *Kroměříž* se usneslo zříditi nákladem svým českou reálku, která rovněž bude otevřena po prázdninách.

Praha pro VII. část svou *Holešovice* a *Sušice* domáhají se českých reálek.

O zapisování známek do katalogů konferenčních jednalo ve zvláštní schůzi »Kolo jaroslavské« (odbor ústředního spolku professorů vyšších škol haličských) a schválilo jednomyslně referát prof. Zielińského, dle něhož mají se známky do katalogů zapisovati ve třídě a nikoliv ve sborovně po hodinách vyučovacích.

Pro pensisty. Jestliže se úředník státní v pensi oženil, přísluší vdově po jeho smrti úmrtní kvartál, i když nebyl už reaktivován — dle vyn. min. ze dne 7. pros. 1897 č. 28.990.

Příslušnost učitelův obecných škol. C. k. správní soud uznal v jistém případě za právo, že definitivně ustanovený učitel obecných škol, který si s jiným vyměnil místo se schválením příslušných úřadů, v této nové obci nabývá příslušnosti, jakmile nastoupí službu

K maturitním zkouškám. V časopise Politik ze dne 31. března t. r. otištěn je pod názvem »Die Schreckenstage der Maturitätsprüfung« stesk českých a německých učitelů klassické filologie na povinnost, připraviti k ústní zkoušce maturitní pro každého zkoušence tři otázky takové, že žákovi musejí býti úplně neznámy. Texty autorů ke čtení navržených musejí se buď přiložiti in originali anebo opsati. Poukazuje se na to, že mnohdy žáka v jiných předmětech dobrého a právě v řečtině neb v latině slabšího taková otázka může připraviti o dostatečný prospěch, že učitel už má nazbyt práce s přípravou otázek z klassické literatury, mythologie, archaeologie a mluvnice, které musejí pro každého žáka býti přichystány, že onen výběr míst z klassiků se neopírá o žádné nařízení ministeriální, že učitel mathematiky může dávati při zkoušce i příklady, v oktávě probrané, a na to, že tímto přídavkem práce jsou stiženi jen klassičtí filologové. Vidí v tom nedůvěru k sobě a těžce nesou to břímě Nad to žáci, vědouce, že ze své soukromé četby nesmějí dostati otázky, mohou snadno zapříti mnohé kusy její, a tím se navádějí k neupřímnosti. Zpráva se končí nadějí, že přispěje k polepšující nápravě nynějšího stavu.

Nadvýroba překladatelská zavládla u nás. Některé »knihovny« žijí výhradně z překladů. Je čas, aby procento překladů bezcenných kleslo. Snad tím opadne kapsa některému nakladateli, snad některý literární nádenník bude muset ohlednouti se po užitečnější práci, ale zdravá literatura domácí si zhluboka oddechne. *»Nový život« č. 3.*

Kam to spějeme? »Sokol« na Starém Městě pražském uspořádal si také letos své šibřinky a vydal k nim zvláštní slavnostní list. Název jeho byl *Staroměstské káně*! Na čelném místě tohoto slavnostního listu tělocvičné jednoty skvěl se inserát velikých rozměrů, kterým se doporučoval pověstný *Pikantní svět*, tato skvrna českého časopisectva. Tak se plní sokolský odkaz Tyršův; a k takovým zábavám se zve elita české společnosti dámské.

Smutným úkazem čím dál víc se zvrhujícího vkusu jsou také necudné **obrázkové korrespondentky**, vyvěšené v každém obchodě kupeckém a knihařském a prodávané i v samém sousedství škol středních a obecných. K obrázkům druhu nejchoulostivějšího a nejsmyslnějšího druží se ještě text, doplňující sprostotu a nahotu malovanou slovy možno-li ještě horšími. Dítky stojí v celých kupách před takovými krámy a prohlížejí a pročítají zevrubně každý obrázek. Takto nesnadné dílo školní co nejrychleji a nejúsilněji se boří —

ba půda se mu již zpředu zkameňuje a odnímá. Školní a církevní úřady by měly požádati policii, aby naprosto nedovolovala takto veřejně provozovati mravní zkázu mládeže již od nejútlejších let.

Co čte naše středoškolská mládež? Povzdechl jste si onehdy, pane redaktore: »Co pro Bůh čte naše mládež středoškolská?« Otázka tato by měla v kruzích professorských dojíti co největšího povšimnutí. Student na gymnasiu z nepatrných svých úspor si kupuje knihy, bohužel často hnihv, jež mu k prospěchu býti nemohou. Vím na př. z gymnasia novobydžovského a jičínského, jak četně v nižších třídách se čtou ty různé indiánské 15- a 20kr. povídky. Malý primán a sekundán nemá rozhledu po literárním trhu, neví, co by mu mohlo prospěti, kupuje jen to, co vidí za výkladní skříní. Nemá žádného rádce — a přece by jím mohl býti snad professor češtiny, jenž by občas svým žákům ukázal na to, co se jim právě z vydaných literárních novinek hodí. Takové občasné poučování neškodilo bv ani ve vyšších třídách, kde studující na místě indiánských povídek sahají k Decameronu, Julinčiným vdavkám a podobným knihám. Když r. 1896 začal vycházeti u Hynka Boccacciův Dekameron, tu byl v některých městech, kde je střední škola, u místních knihkupců došlý náklad rozebrán pouze od studujících.

V. v »Čase« č. 11.

To je jedna ze stinných stránek zákazu »kolportáže« a snad nejnebezpečnější.

Osobní. Professor dr. *Josef Kaizl*, upřímný příznivec našeho spolku, jmenován Nejvyšším rozhodnutím ze dne 7. března ministrem financí. Jest to poprvé v dějinách rakouských, co na tento úřad povolán Čech. Dobrý genius národa českého nechť dá, aby působení nového ministra bylo blahodějné, dlouho trvalé a navždy památné.

Řediteli c. k. vyšší průmyslové školy v Praze, *Ed. Černému*, propůjčen titul vládního rady.

Professor českého gymn. a okr. inspektor v Uh. Hradišti, známý spisovatel *Jos. Klvaňa*, jmenován ředitelem nového obecního gymnasia českého v Kyjově.

Ředitelům *Ondřeji Frantovi* v Rychnově a *Josefu Zahradníkovi* v Písku byl při jich odchodu na trvalý odpočinek udělen titul školních radů.

Úmrtí. Prof. *Václav Vojáček* †. V. Vojaček, jeden z řídkých pensistů našeho stavu a z oněch professorů akadem. gymnasia, kteří za Lva Thuna posláni do Uher, pak roku 1861 tam odtud vráceni byli rodné zemi, jakož i z oněch, kolem nichž se utvořil celý mythus anekdot, dočkal se požehnaného věku 77 let. Vykonav právnická a filosofická studia, byl napřed správcem statku v Tetíně a od r. 1849-51 dozorcem v kanceláři říšské rady ve Vídni. V listopadu r. 1851 stal se supplentem v Loučově v Uhrách, r. 1855 korrektorem při c. k. knihoskladu ve Vídni a r. 1858 skutečným učitelem v Loučově, r. 1861 dán v Uhrách do příkaznosti. R. 1862 jmenován do Hradce Králové, r. 1870 posléz na akad. g. do Prahy. Roku 1885 vstoupil na odpočinek. Zemřel dne 25. února 1898. Z bohaté literární činnosti uvádíme překlad Lamartineovy Historie Girondinů (v 8 sv. r. 1851), známý Slovník latinsko-česko-německý, lat. mluvnici, překlad Tertullianova Apologeticum s poznámkami nynějšího brněn. biskupa Fr. Bauera a mn. j. spisy filosofické a theologické. Psával též do »Vídeňského denníku« Jirečkova a v letech 40. pokusil se i v poesii, složiv drama Ludmilu a epos Václav. Znal plynně mluviti latinsky, italsky, francouzsky, hebrejsky a všemi slov. řečmi. Denně

čítal bibli hebrejsky. Statek Tetín, jenž měl vlastně naň přejíti, postoupil bratrovi, nynějšímu poslanci z kurie velkostatků, Janu V.

Zemský inspektor školní Václav Jandečka zemřel dne 5. března 1898 v Novém Bydžově u věku 78 let. Nar. 1820 v Pobžovicích u Holice, studoval v Hradci Králové gymnasium, filosofii a práva v Praze a roku 1849 stal se prof. mathematiky a fysiky v Hradci Králové. On první tam počal vyučovati po česku. Po 22 letech se stal ředitelem gymnasia v Písku (1871) a r. 1880 zem. školdozorcem. Roku 1884 vstoupil na odpočinek. Jako učitel býval přísný, ale spravedlivý a neobyčejně dobročinný. Sepsal *Geometrii pro vyšší gymnasia* o 4 dílech, s Dastichem *Logiku* a mnoho článků odborných do Naučn. slovníka.

Dne 6. března skonal ve Valašském Meziříčí, kde žil na dovolené, prof. matičného gymnasia opavského *Timothej Hrubý*, muž neunavně činný zejména v oboru překladatelském a školském. Z velkého počtu prací jeho uvádíme učebnici Úkoly k překladům pro gymnasia, Výbor z literatury řecké a římské pro reálky, Anthologii z básníků římských. Pořádal též biblioteku klassiků řeckých a římských a napsal řadu článků do časopisů odborných. Ze Slezska posílal do Národních listů dopisy o stavu a boji národnosti české. Loni vydal nákladem dra. Edv. Grégra Prameny dějin řeckých v překladech. V programu gymnasia opavského, jemuž náležel od r. 1887, uveřejnil r. 1888 překlad: Z elegií Albia Tibulla. Překládal též ze španělštiny. Byl u žactva i ve společnosti české velmi oblíben.

V Mor. Ostravě zemřel náhle nešťastným pádem do hlinníku oblíbený professor českého reál. gymnasia *Otakar Kroupa* dne 28. února v mladém věku 26 let.

Zprávy spolkové.

Z výboru. V tomto období konány dvě schůze. Jednatel podával v obou zprávy o jednání konaném se zástupci zdejšího německého professorského spolku a klubu státních úředníků. Náš spolek zastupoval p. starosta a jednatel. Společných schůzí bylo 5. Docíleno úplné dorozumění s vídeňskými spolky professorskými a tamějším spolkem státních úředníků, jenž má na 20.000 členů, o společném a jednotném postupu s jedné strany a s haličským spolkem professorským se strany druhé. Ježto pak vídeňské spolky převzaly úkol získati ostatní spolky německé, děje se současně táž akce z celého Rakouska, a tož podávají se odevšad petice spolků (v některých zemích i sborů) k příslušným ministerstvům za brzké aktivování zákonů o platech úřednických, a všude požádáni byli pp. poslanci, aby v říšské radě věci se ujali. Náš spolek vyslal deputaci (p. starostu a jednatele) k p. min. dru Kaizlovi, k p. předsedovi posl. klubu dru Englovi, ke kníž. Bedřichu Švarcenberkovi, k dru Heroldovi a dru Kurzovi, klub státních úředníků byl u p. min. Kaizla, posl. prof. dra Blažka a dra Pacáka. Všichni poukazovali na různé obtíže s věcí spojené, ale posléze slíbili získati souhlas klubu pro příslušné kroky, i sami přiměřeným způsobem hnouti celou věcí. Nejspíše dostane se zákonu Nejvyššího schválení dne 2. prosince r. t., a letošní služební rok snad bude všem aktivním úředníkům počítán za dva. O dalších chystaných krocích nelze zatím podati ve-

řejnou zprávu; ale členstvo může býti ujištěno, že spolek náš v jeho zájmu nešetří práce ani času, aby skličující jho denních starostí hmotných bylo s něho sňato, tak aby svěžest a radostivost ke zdárnému plnění těžkého úřadu učitelského potřebná nebyla jimi kalena a dušena. Velmi nás potěšil přípis univers. profesora dra. Ant. Kaliny, známého slavisty, zaslaný jménem Towarzystwa nauczycieli szkół wyzszych, že Towarzystwo nejen se přidává k našemu jednání, nýbrž ještě podnikne vydatné kroky samostatné na uskutečnění tužby všech těch tisíců a tisíců vychovatelů budoucí intelligence státu, kteří jako ta svíce jiným svítíce, samy sebe stravují. Také plná ochota německých kollegů s chválou byla uznána. Obětovným zástupcům spolku pak vzdán dík za jich usilovné práce a oběti času ve prospěch celku vykonané. — Komitét pro postavení pomníku prof. Č. Vyhnisovi poslal žádost za příspěvek na pomník. Povoleno pro letošek 10 zl., Spolku Komenský ve Vídni rovněž posláno 10 zl. Za to nebylo možno věnovati ze skrovného majetku spolkového žádaného příspěvku na spolkový dům v Liberci. J. E. p. ministru dru Kaizlovi poslán jakožto dávnému příznivci spolku přípis blahopřejný k jeho jmenování ministrem financí, na nějž došlo poděkování. — Na dotazy některých sborů mimopražských, zdali by se měly účastniti adresy, chystané se strany nám cizí teprve nyní, po odstoupení presidenta ministerstva barona Gautsche, pánu za jeho vlády pensionovanému a našemu školství málo příznivému, usneseno po dobré úvaze odpověděti záporně.

V podobném smysle odpověděno spolku Deutsche Mittelschule na jeho dotaz, jak se zachová spolek náš. Dále usneseno svolati podle stanov valnou schůzi k jednání o petici k vys. ministerstvu vyučování v příčině aktivování úřednických zákonů, jakož i k jednání ve věci žákovské četby na našich školách. Ustanoveny dvě přednášky pro členy a jich rodiny v měsíci březnu. Jednatel přednesl návrh p. koll. Kebrle z Domažlic, aby letos pořádán byl sjezd spolkový a tož na Moravě poblíž rodiště Palackého Konečné usnesení odloženo do příští schůze. Od vys. ministerstva osvěty došla spolku podpora na »Věstník« 200 zl. pro rok 1898 jako loni. Bylo vzato s povděkem na vědomí, a vzdány díky všem, kdož nám ji vymohli i letos. Rovněž I. a III. tř. slovutné České akademie uštědřila i letos spolku našemu na vydávání »Věstníku« podporu obvyklou, a vzdány i jim upřímné díky. Tím umožněno, že všecka čísla letošního ročníku budou vydána o třech arších. Od družstva Národního divadla došlo pozvání ke slavnosti Klicperově, pořádané Národním divadlem dne 20. března. Spolek náš súčastnil se jí čtyřmi členy (p. starostou, jednatelem, zapisovatelem a místo nepřítomného náměstka p. drem Kovářem; p. pokladník byl churav), kteří po řeči p. řed. Šuberta šli se mu poděkovat za jadrné a krásné ocenění neunavné energie zapomínaného »tvůrce české veselohry«, jak jej trefně p. ředitel charakterisoval, jenž tvořil vytrvale, ač kusy jeho nehrány, i za uznání, projevené Klicperovi jakožto professoru a vůbec obtížnému povolání professorskému. Deputace vyslovila přání, aby p. ředitel, prostudovav veškeru tvorbu Klicperovu za účelem přednášky své, připojil ke kovovému pomníku postavenému ve foyeru Národního divadla ze své dílny tvůrčí pomník jiný, aere perennius, veliký životopis muže tohoto, 40 let po smrti z hrobu zapomenutí vykopávaného, chlouby stavu našeho. Pan ředitel Šubert neodepřel této práce.

Důvěrně na konec projednány některé nové žádosti k ministerstvu ve prospěch spolku, školství a našeho stavu směřující.

Valná schůze mimořádná konána dne 9 března v místnostech c. k. reál. a vyššího gymnasia v Křemencové ulici. Pan starosta, uvítav přítomné, a zvláště též p. říšského poslance dra V. Kurze, podal zevrubnou zprávu o posavadním stavu jednání našeho ve věci úpravy našich platů, jež vyšlo z podnětu našeho spolku a jehož se účastní veškery professorské a úřednické spolky rakouské, oznámil sdělení vídeňské Mittelschule, jak málo přízně má aktivování úřednických zákonů, ale vyslovil také naději, že spojenému úsilí a toužení bude popřáno posléz přece letos vlídného sluchu. Pak vyzval jednatele, aby přečetl návrh petice, kterou mají oba zdejší spolky professorské — český i německý — podati vys. ministerstvu. Pan dr. Vlach přál si v ní upozornění na skrovný náklad jehož vlastně po odečtení srážek bude vyžadovati regulace, pan dr. Metelka pak naproti tomu na to, že professorský stav jest jediný ze všech úřednických odborů (vyjma jednu část finančního úřednictva), kde se nestalo naprosto žádné polepšení od roku 1873, kdežto všude jinde buď zvýšeny platy nebo zřízena nová vyšší místa. ač u nás je nejmenší postup, nejpozdější definitivum a nejodpovědnější, nejúmornější práce. Ku podivu však požívá každý odbor — i manipulační — více ohledu než stav náš. »Inu, professor jest živ idealismem!« mínili jiní, »jeho nemůže boleti odstrkování.« Páni říšs. posl. dr. Kurz, koll. Setunský, Ruth, Černý a j. zastávali se přijetí petice ve znění navrženém. Jednatel vysvětluje znění její a slibuje přidati dodatek dra Metelky. Po té schválena petice jednohlasně a zaslána doplněná hned německým kollegům. Aby pak pro příští kroky výboru nebylo třeba vždy svolávati valnou schůzi, vyžaduje si p. starosta svolení dnešní valné hromady, aby mohl výbor o své ujmě vše další vyjednati. K valnému sjezdu veškerého úřednictva rakouského, jenž podle potřeby bude svolán do Vídně, ustanoveno poslati zástupce i našeho spolku.

Druhý předmět rokování, »navrhování četby pro žáky«, probral p. starosta, odevzdav řízení schůze panu náměstkovi. Ukazuje na potíže spojené se schvalováním knih pro žákovské knihovny, na odpovědnost navrhovatelů i nezaviněné mnohdy zlé následky návrhu a navrhuje na konec zřízení *komise* ve spolku, které by nakladatelé posílali knihy své ve 2—3 výtiscích k posouzení. Posudky příznivé by uveřejňoval za honorář Věstník, nepříznivé by se neuveřejňovaly, aby nakladatelům nebylo za jich ochotu ubližováno. Rozvinula se živá debata, jíž se súčastnili koll. Ruth, Bílý, z Cintulů, dr. Foustka, J. Vařeka, F. Černý, Č. Ibl, Fr. Jizba, dr. Metelka, dr. Vlach, dr. Kovář, dr. Jos. Novák. Uváděny výhody ale i nesnáze věci: především nedostatek času, an dnes professor jest školními úvazky a zvláště korrekturami úplně zabrán i ve volném čase svém, tak že taková komise se neudrží dlouho pohromadě, pak potřeba několika referentů o téže knize, ježto se úsudky mnohdy liší, dále nezbytnost slevy hodin knihovníkům neb honorování jejich práce, aby mohli se scházeti, posléz že odpovědnost zůstává vždy na navrhovateli. Též proneseno přání, aby věc vzala do rukou zem. školní rada, aby sama takovou komisi delegovala a honorovala a vyhlašovala schválené knihy. Co pak se týká sestavení kanónu starých knih, ukázáno, že ani tu věc není tak snadno provésti, jak se na pohled zdá, a že by k tomu musela býti udělena dovolená několika k té práci vybraným professorům. Také s knihami nelze spoléhati na ochotu nakladatelů, to by pak byl jednostranný výbor; tu by vláda musila poskytnouti subvenci té komisi na zakupování knih. Posléze starosta shrnul všecky vývody, upozornil na nezdařené pokusy předchozí, podrobnosti ponechal komisi samé k projednání a především žádal

ustavení komise. To se stalo, a přihlásili se do ní řed. Starý, koll. Bílý, z Cintulů, Foustka, Ibl, Ruth, Zdeněk. I vybízejí se pp. kollegové, zejména p. knihovníci, aby se u starosty k této záslužné práci přihlásili.

Při dalším jednání koll. Černým upozorněno, že bude na všech školách zavedena povinná četba německá, jako už jest klassicko-filologická, čímž ovšem učiteli vzroste nový a nemalý úkol, vyžadující času a přípravy tím větší, že okres této četby jest neurčitý. Koll. Černý předložil návrh formuláře pro kontrolu této četby a žádal, aby komise měla zření také k tomuto novému zřízení.

Obvyklá masopustní zábava konala se letos dne 14. února ve velikém sále Měšťanské besedy, jejž nám tentokráte slavný výbor propůjčil s nádhernou výzdobou květinovou, a shromáždila přehojný počet sličných dam a tancechtivých pánů, ale i mnohé milovníky přátelského besedování. Příspěvek na hudbu vybíraný na úhradu výdajů kryl náklad za hudbu p. Pehelovu. Zábava rozproudila se brzy co nejsrdečněji, a komické výstupy, jimiž přítomní akademikové jí dodávaly rozmanitosti, zvláště však ukázky neobyčejného veršovnického a mnemotechnického umění p. dra Vladimíra Nováka vděčně uvítány. Návštěvou svou potěšili nás také někteří pp. členové z Brna, z Písku, Rakovníka a Kolína.

Přednášky pro členy, jich rodiny a hosty uspořádány dvě v měsíci březnu. První měl dne 2. pan prof. *Jar. Zdeněk* o *astrofotografii* před hojně shromážděným posluchačstvem, jež p. starosta řed. Starý vřelými slovy přivítal. Účelem přednášky bylo vysvětliti, kterak se koná fotografování nebes a kterého stupně dokonalosti posud dostoupila astrofotografie.

Po zajímavém srovnání, jak vzniká obraz v oku našem a jak v apparátě fotografickém, vyložena důležitost vynálezu suchých desek a ukázáno k vynikajícím jejich vlastnostem, k velké citlivosti a k možnosti dlouhé doby exposice. Po tomto úvodě přednášející přešel k výkladům, kterak nyní se koná fotografování jednotlivých předmětů nebeských.

Při fotografování slunce doba exposice zkrátí se až na pětitisícinu sekundy; vysvětleno také, kterak se měřiti může doba tak úžasně krátká.

Fotografování měsíce při nerovném jeho osvětlení a rychlém pohybu jeho stává se velice nesnadným; proto hleděl ředitel pražské hvězdárny, dr. Ladislav Weinek, ručním zvětšováním fotogramů získati podrobné obrazy krajin měsíčných V jeho osobě soustřeďuje se neobyčejná kreslířská obratnost a podrobná znalost astronomická s podivuhodnou pílí a vytrvanlivostí, tak že jeho práce selenografické v celém světě docházejí uznání a chvály.

Krátce naznačiv, kterých výhod poskytuje fotografie pro vyobrazení komet, přednášející vysvětlil fotografování stálic, kterýmž výkonem získány mnohem podrobnější mapy hvězdného nebe nežli pozorováním i velikými dalekohledy.

Veškeré výklady založeny byly na velkých obrazech fototypických ($^{32}/_{2}$ *cm*) z nového díla znamenitého: »Atlas der Himmelskunde von A. v. Schweiger-Lerchenfeld. Wien. Hartleben 1898« (18 zl.), které také posluchačstvo dostávalo do rukou.

Přednášející připamatoval také české práce astrofotografické (Zenker — slunce, bratří Fričové — měsíc, stellární astronomie) — zvláště pak ukázáno na práce Dopplerovy před 50 lety, docházející pořáde většího uznání na základě pokroků astrofotografických.

Ke konci vyložil, kterak astrofotografie je povolána zobecniti známosti astronomie; výtečné fototypie ukazují objekty astronomické tak dokonale, jako největší dalekohledy světové za velmi příznivých okolností.

Na památku dostal každý z posluchačů zdařenou fototypii: Fotogram mléčné dráhy kolem hvězdy α v souhvězdí Labuti, přílohu to článku prof. Jar. Zdeňka: »Kterak fotografie slouží astronomii« v Besedě učitelské (roč. XXX.) uveřejněného.

Přednáška tato, která se poslouchala jako milá causerie, zpříjemněná tu i tam žertovnými vsuvkami, odměněna byla od přítomných všeobecnou pochvalou a od p. předsedy srdečným poděkováním. Posluchačstvo pak setrvalo ještě dlouho v přátelské zábavě za rozmarné nálady p. prof. Zdeňkem vzbuzené.

Dne 24. března konala se přednáška ředitele umělecko-průmyslového musea a professora dějin umění na malířské akademii, p. dra *K. Chytila*, o *miniaturním malířství českém za doby jagellonské*. Přednáška shromáždila četné posluchačstvo, zvláště též dámské. Pan starosta přivítav přítomné poukázal na zvláštní ochotu p. ředitelovu, s kterou se uvolil přednášeti v našem spolku a zaopatřil tolik krásných vyobrazení, fotografií a reprodukcí ke své přednášce, načež již udělil slovo panu dru Chytilovi.

Tento v úvodě zmínil se především o illuminačním umění doby předhusitské, které za Karla IV. i za Václava IV. bylo velmi oblíbeno a i po čas husitských válek se udržovalo. Za Jiříka nastalo jakési ochabnutí. Jest ovšem možno, že všech památek neznáme. Za Vladislava pojednou nový vzkvět se jeví. Hned r. 1471 kancionál kutnohorský od Valentina Noha je vzácným památníkem. Tímto dílem vystupuje tedy illuminatorské umění doby vladislavovské. Muž ten sledoval i běhy současné, jak viděti z jeho maleb. Z téhož roku pochází trojdílný kancionál Hradce Králové, opět dílo znamenité od Jana Mikuše. K nim druží se rok co rok nová díla. Vystupují mistři, kteří se řadí po bok nejznamenitějším mistrům světa. Na př. Matouš illuminator (1490—93), jenž zhotovil kancionál opět kutnohorský, t. zv. Smíškovský, neb illuminator chorální knihy kteréhos kláštěra františkánského, zajímavého svými osudy, neb Jakub Olomoucký. Začátek 16. stol. přináší nová díla. Zdá se, jakoby okolo některých let vznikaly celé skupiny děl. Z počátku 16. stol. máme kancionál mladoboleslavský a kralohradecký, které pocházejí dle všeho od téhož mistra. Kněz Jiljí z Ratiboře zůstavil nám dvě zajímavé práce drobnější. K tomu druží se jiná díla skvostně pracovaná pro p. Ladislava ze Šternberka, graduál a kancionály Pavla Mělnického, pak nejkolosálnější dílo celé doby: kancionál litomyšlský. Tak vzniklo průběhem 50 let as 25 děl. Nelze než žasnouti nad touto bohatou produkcí. Ovšem ji podporovala nejen Praha, nýbrž i venkovská města, která vůbec v našem uměl. vývoji mají velkou účast. Mecenášem je si národ sám. Pan ředitel vypočetl všecku tu ohromnou tvořivost, jevící se na všech polích uměleckého tvoření ve stavitelství (Prašná brána, Týn, chrám sv. Barbory), v řezbářství atd. Zajímavo je, že mezi všemi illuminatory jest jediný kněz, Jiljí. Hlavní převahu mají cechovní mistři bratrstva malířského. Umění illuminatorské bylo velmi výnosné, což ukazuje p. přednášející na několika příkladech. Všiml si potom i nakladatelů. Mezi mecenáši chybí Vladislav Jagellonský, vyniká pan Smíšek, pan Ladislav ze Šternberka v Bechyni († 1521), ale také mnohý prostý měšťan, z nichž zvláště význačným jest Václav z Řepnice, vyloučený

ze stavu panského a rytířského, a za to zvolený za purkmistra litoměřického. Pan řečník přečetl tu některé ukázky o něm z Wintrových spisů.

V kancionálech obráží se celá doba, kroj, typus lidí, jsou tam znaky, výjevy ze života (na př. havířského). Většina kancionálů náleží straně podobojích; proto často bývá vyobrazeno upálení Mistra J. Husi. Podobu Žižkovu p. řečník v nich nenašel. Nejráznější projev husitský jest v kancionále litoměřickém. Protiváhou jsou některé kancionály katolické, v nichž zvláště ráda bývá vyobrazena stigmatisace sv. Františka.

Velice záhy objevují se motivy renaissanční, na př. u Jiljího Ratibořského, u toho proto, že měl jakožto mnich styk s Italií. Neboť u řemeslných illuminatorů trvá dlouho ráz gotický.

Jmenovitě vyznačuje illuminatory české *ornamentika.* V ní jeví se láska k přírodě neobyčejná: rostliny, ptáci, ale i fantastičtí draci jsou nejvíc oblíbeni. Pak zdobí české práce zářivá barvitost zrovna emailové hladkosti a jsou nevšedně trvanlivé. Nově vznikající tiskařství a rytectví zatlačovalo illuminování. Doba nová zatlačila starou.

Po přednášce této, provázené ukázkami z vystavených vyobrazení a odměněné hlučným potleskem, p. starosta poděkoval p. dru Chytilovi co nejsrdečněji a upozornil přítomné, že umění miniaturní doby jagellonské vlastně p. přednášející sám teprve usilovným badáním objevil a takořka národu znovu vytvořil, jakož i že o předmětě tom vydal vlastním nákladem nádhernou publikaci, stejnojmennou s thematem přednášky, která však došla celkem skrovné pozornosti v našem obecenstvu a zejména také se strany knihoven středoškolních Pan starosta na ni důtklivě upozorňuje naše školy, ježto právě školou má býti umělecký smysl pozdvihován a broušen a naše knihovny že mají také své povinnosti vůči české produkci vědecké a umělecké.

Doufejme, že hlas jeho nezůstane nepovšimnut. Dílo Chytilovo stojí 20 zl., ale při přímé objednávce poskytuje autor značnou slevu.

Literatura.

A. Časopisy.

Časopis Musea království českého. Red. Antonín Truhlář. Roč. 72., sv. 1. Obsah: Památce Palackého. Napsal J. Kalousek. Na kathedře v Karolinum. Studie Zikmunda Wintera. Rusové v Čechách za válek napoleonských. Napsal V. A. Francev. Zápisky Tomáše Buriana v bibliothece Musea království českého. Podává dr. Čeněk Zíbrt. Hlídka literární. Zprávy knihopisné. I. Publikační činnost České akademie za 1897. II. Slovanské časopisy. Referuje dr. Č. Zíbrt. III. Kniky redakci k oznámení zaslané. Zpráva o Museu král. českého od 1. října do 31. prosince. Zpráva o Matici České. Sbor Matice České r. 1898. Stav pokladny Matice České koncem r. 1897. Zakladatelské příspěvky vybrané v prosinci r. 1897.

Česká mládež slove nový časopis jejž místo zaniklého Jarého věku dobré paměti jalo se opět vydávati nakladatelství F. Šimáčka v Praze, tehdáž redakcí Jana Dolenského. Sv. I. Čís. 1—2. (po 20 kr.) mají tento obsah: Žofie Podlipská. Pohádky. — J. Kořenský, Plavba po Dunaji. — Dr. V. Řezníček, Ve Skalici. — Fr. A. Zeman, Orel a vrána. — Al. Vávra, František Pivoda. — Vác. Broj, Slovanská čítanka. Ruská cvičení. — Z paměti českého kronikáře. — Jos. Krušina ze Švamberka, První střevíčky, a co Růženka provedla, než je roztrhala. — Jos. Kožíšek, O Malíčkovi. — Jos. Klika, Co vzduch dokáže. — Vilma Sokolová, Mateří douška. — Dobroděj. — Jos. Klika, Krasohled — Fr. A. Zeman, Moucha a cvrček. — Fr. A.

Zeman, Vrána a slavík. — J. Bartoš, Olympské hry. — J. D. Nosorožec. (Přír. obrázek.) — Jos. Sokol, Pohádečka o malém králi. — J. K., Hruška. — Básně od: J. V. Sládka, V. Sokolové, Boh. Patery, K. V. Raisa, Jos. Vlka, F. S. Procházky, Ant. Klášterského, Pav. Maternové, Irmy Geisslové, F. Hyšmana, M. Syrové, Růž. Jesenské, Ter. Mellanové — Dopisy. — Práce a zábavy českých dětí. — Předložky vyšívání ze Slovenska. — Oříšky.

Česká revue. Vychází péčí Klubu národní strany svobodomyslné. Red. Prokop Podlipský. Vyd. Edv. Beaufort. Obsah čís. 5—6.: Prof. J. Kaizl, Rovnoprávnost jazyková. A. Myšlenky Němcův, B. Myšlenky Čechův. — Dr. J. Frejlach, Výzkum polární i Andrée. — Bohdan Kaminský, Úryvek z veršovaného románu »Pan otec«. — Hospodářský vývoj Japonska po válce s Čínou. B. Hl., Hospodářský rok 1897. — Kar. B. Mádl, Z výstavy umělecko-průmyslové školy. — Dr. Schuster, Zápas o České Budějovice. — J. Vrchlický, Dies irae. — Dr. F. Sláma, Jazykové poměry ve Slezsku. — Dr. Em. Kovář, Socialismus a jeho nejnovější idey. — Ad. Černý, Artur Grottger. — Prof. J. Mašín, *Státní průmyslová škola, její cíl a organisace.* — Fr. Herites, Rodinný portrét. — Rozhledy: přírodovědecké (Astronomická zpráva za únor), literární (O Klášterského Tmavých růžích, Flaubertově Pokušení sv. Antonína, Otty Gulonových Hájích, kde se tančí, O schůzi dramatických autorů českých a druhém divadle, posléz článek: Ceny či odměny), dále rozhledy o hudbě, výtvarných uměních, o české otázce a sporech národnostních v Rakousku, sociální, národohospodářské, politické a divadelní. Směs. Roční předplatné 9 zl.

České museum filologické. Vydává Spolek filologický v Praze a rediguje dv. rada dr. Jan Kvíčala. Ročn. IV., seš. 1. Obsah: Rob. Novák, O nově nalezených ódách Bakchylidových. — Dr. J. V. Prášek, Herodot a Sparta. — Dr. Rob. Novák, Acciovi a Sofokleovi Antenorovci. — Dr. V. Flajšhans, Nejstarší rukopis staročeských »Modliteb«. — Dr. J. Kvíčala, Adnotationes ad lyricos Graecorum poetas. Různé příspěvky ke skladbě a fraseologii. Úvahy a zprávy od dr. Rob. Nováka a dr. J. V. Práška. Nekrolog věnovaný prof. Tim. Hrubému od dra. J. Kvíčaly.

Český časopis historický. Vydávají Jar. Goll a Jos. Pekař. Nakl. Bursík a Kohout v Praze. Ročn. IV., seš. 2. Obsah: Fr. Hýbl, Brun querfurtský a jeho životopis sv. Vojtěcha. Lad. Klicman, Počátky kláštera doubravnického na Moravě. Boh. Navrátil, Z nové literatury o jesuitech. Literatura: C. Horáček, Počátky českého hnutí dělnického (Zd. V. Tobolka). Karel Potkanski, Kraków przed Piastani (J. Pekař). Přehled časopisů. Zprávy. Ročně 3·60 zl.

Český lid. Ročn. VII. Čís. 4. Red. dr. Č. Zíbrt. Obsah: Dr. H. Máchal, České pohádky o panně Krásné a ošklivém zvířeti (La Belle et la Bête). — Dr. A. Kraus, O české písni faustovské. — P. Alois Malec, Moravští Hrváti. — F. Otruba, Vsi Vápensko a Byšičky. — Kulturně historické a lidovědné výpisky z archivů domácích i cizích: Dr. Jos. Cvrček, Zápis bratrský k r. 1582 o novém kalendáři. — Ot. Zachar, Hledání utopence voskovou svíčkou r. 1610. — H. Kollmann, Žena čarodějná r. 1633. — Dr. Jos. Teige, Čarodějná doktorka z r. 1641. — Th. Dr. Ant. Podlaha, Z originálů v kníž. arcibiskupském archivu pražském. — K. Köpl, Instrukcí školní v Králové Dvoře z r. 1771. — V. Schulz, Deisté na panství litomyšlském. — Dr. V. Flajšhans, Píseň z Moravy přinesená o panu starším Kamenickým někdejším. — Dr. V. J. Nováček, Pověsti místní ze Sušice. — Ren. Tyršová, Význam Josefa Mánesa pro národopis československý. — Dr. Č. Zíbrt, Národopisné studie našich umělců. — Prof. Vl. A. Francev, Sozonovičův výklad české pověsti o Bruncvíkovi. — Časové zprávy. — Dr. Č. Zíbrt, Literatura kulturně-historická a ethnografická. — Vyobrazení. — Zvláštní přílohy. Roč. 4 zl.

Deutsche Zeitschrift für ausländisches Unterrichtswesen. Herausgegeben von Dr. J. Wychgram. Ročn. III. Seš. 2. Obsah: P. Voss, Der Schulkampf des neunzehnten Jahrhunderts auf norwegischem Boden. — Dr. R. Bluhm, Die Schulsparkassen in Frankreich. — Dr. Paul Schmid, Oxford und die University Extension im Sommer 1897. — Rundschau. — Bücherschau. — Bücherkunde. — Zeitschriftenschau.

Háj, časopis pro lesníky, myslivce a přátele přírody vydává již po 27 let Jan Doležal ve Žďáře u Polné. Vychází každých 5 neděl a má přílohy: Lesní Obzor, Z lesů a luhů (čtrnáctideník), Lověnu a Rybářské listy. Na vše se předplací 5·50 zl. ročně. Obsah čís. 1. a 2.: Pěstování porostů (lesů), O chorobách dřevin, O rozloze korunních lesů říše ruské, Vybídnutí k zalesňování pustých pozemků, Osnova instrukce pro lesní techniky, Česká střední lesnická škola, Zdomácnění cizí zvěře tetřeví, Upomínka na arcikn. Ferdinanda d'Este, Onemocnění bažantů, Chytání pstruhů

přirozeným vnadidlem, Buňkové průchody u břízy a jiných listnáčů, O cedru, Pokrok lesnictví v Srbsku, Práce ve včelíně na jaře, Ze života škodné zvěře a m. j.

Hlídka. Redaktor Dr. Pav. Vychodil. Nákladem benedikt. knihtiskárny v Brně. Ročn. III. Č. 3.-4. Obsah: dr. Fr. Kyzlink, Cesta Moabskem. F. Fryč, Kdy se narodil Kristus Pán. Dr. Fr. Ehrmann, Mravouka Kristova a Senekova. Jan Oliva, Symbolika dle praxe. Dr. Fr. Nábělek, O vzdělanosti Slovanů. Dr. P. Vychodil, Divné proudy. Písemnictví a umění. Směs. Rozhled. Roč. 4 zl.

Hudební příloha Zlaté Prahy. Vychází měsíčně a přináší původní české skladby hudební od předních mistrů našich. Pořádá ji Karel Kovařovic, a cena každého čísla jest 50 kr. Nakl. J. Otto v Praze. Letošní II. ročník podal posud skladby od Maláta, Rozkošného (Dvě písně) a Vít. Nováka: Polku a Mazurku na klavír pro 2 ruce.

Květy. Red. Svat. Čech a dr. Serv. Heller. Roč. 20. Seš. 1—3. Obsah: Lad. Quis, Havlíček jako belletrista-prosaik. — Jul. Zeyer, Rustem a Sohrab. — H. Ibsen, Na horských pláních. Přel K. Kučera. V. Mrštík, Na Sněžku. — Vrat. Kučera, O přirozeném léčení. — J. Věžník, Praeludium. — Ot Červinka, Z pamětí našich otců. — Em. Pardo-Bazánová, Z nové belletrie španělské: Nitky. — Joaq. Dicenta, Svatební cukroví. — A. R. Chaves, přel. A. Pikhart, Louisdor. — P. Durdík, Ruské divadlo a Smetanovy opery. — D. Panýrek, Pjatigorsk. — Svat. Čech, Roháč na Sioně. — † Sofie Podlipská. — Jar. Vrchlický, Nové překlady z Leconta de Lisle. — Maur. Maeterlinck, Mlčení Přel. Mar. Kalašová. Ant. Klášterský, Moderní romance. — M. Béňa, Ornithofonie. — Emilie Pardo-Bazánová, Žena. Přel. A. Pikhart. — Boh. Bauše, Proměny zvířat domestikací. — Th. B. Aldrich, Legenda z Ara-Coeli. Přel. Ant. Klášterský. — Lad. Quis, Zapomenutý básník. — Rudyard Kipling, U dědova hrobu. Přel. Jos. Bartoš. — F. X. Jiřík, Krajinářství a jeho pokusy u nás na počátku XIX. století. J. Šterbík, Z Kahiry. M. Maeterlincka, Hvězda. Přel. M. Kalašová. — Teréza Nováková, O Janu Jílkovi. — Básně od Jar. Vrchlického, Ad. Heyduka, A. Sovy, A. E. Mužíka, Lad. Quisa, K. B. Hájka, K. Scheinpfluga, V. Pavlovy a jiných.

Listy filologické. Red. J. Gebauer, J. Král, Fr. Pastrnek. Ročn. XXV. Seš. 1—2. Obsah: Josef Král, O přízvučném napodobení starověkých rozměrů časoměrných. — J. Gebauer, Třetí ukázka Historické mluvnice jazyka českého. — Klasobraní po rukopisích. — Úvahy a zprávy od F. Peroutky, F. Krejčího (Mythologie Řeků a Římanů. Sepsal Lev F. Saska), Fr. Groha (Sedm proti Thebám. Přeložil Dr. F. Loukotka), Jos. Krále (O podobenstvích v Homérově Iliadě. Studie Václava Hospodky), J. Polívky, F. Pastrnka, Černého (Hlídka programů středních škol r. 1897).

Muzeum. Red. dr. Boleslaw Mańkowski ve Lvově. Ročn. XIV. S. 2.-3. Obsah: Dr. A. Skórski, Euzebiusz Czerkawski. — J. Nogaj, O vyučování literatuře domácí v nejvyšších třídách střed. škol. — W. Zagórski, O potřebě většího počtu hodin pro jazyk polský ve 2 nejnižších třídách. — M. Baranowski, Střední školy ve Švýcarsku. Bibliografie, Rozmanitosti atd. Ročně 6 zl.

Náš domov, obrázkový záb. poučný časopis lidový vydává v Olomouci Josef Vévoda nákladem Jednoty Našeho domova. Vychází dvakrát za měsíc o 1½ archu s četnými illustracemi a předplácí se na rok 2·40 zl. Z obsahu budiž uvedeno: Životopisy bratranců Veverkových, Jos Vl. Kamarýta (od prof. B Dolejška), Tom. Pešiny z Čechorodu, Petra Parleře a Ludv. Pasteura, povídky od Pittnerové, K. Křena, Fr. Valouška, Al. Dostála, poučné články od J. Svozila (Morava), J. Hnátka, J. Hudečka atd., básně od Ad Chlumeckého, Jar. Tichého, J. Nečasa a j., pak v každém čísle obrázky ze života slavných mužů, domácnost a hospodářství, polit. kronika, Zrnka pravdy, žerty a vtipy.

Naše doba. Revue pro vědy, umění a život sociální. Ročn. V. Seš. 5—6. Red. Dr. T. G. Masaryk. Vyd. Jan Laichter na Král. Vinohradech Obsah: Masaryk, Goetheův Faust: Nadčlověk. — J. Arbes, Dopisy K. H. Máchy. — F. B., Sionism. — J. V. Řehnický, K našemu vývoji církevnímu a náboženskému. — Fr. Táborský, J. N. Kramskoj. Fra Lorenzo (týž), Výtvarné umění. — Katolicism a pokrok. — Kruppova továrna v Essenu. — Rozhledy politické, po veřejném hospodářství, zemědělské, živnostenské a obchodní, sociální, školské. — Úvahy a kritiky. — Zprávy.

Naše domácnost. Illustr. rodinný list pro zábavu a poučení počal vycházeti tímto rokem každou 5. sobotu s občasnými přílohami: Vychovatelský list, Naše mládež, Náš hospodář, Diblík, Rodinná knihovna a Sport ve Žďáře u Polné nákladem Jana Doležala. Roční předplatné jest 1·10 zl. List řídí Vojt. Aug. Černý. Má příspěvky též od A. Heyduka, Pittnerové, Geisslové a j. a pestrý obsah.

Obzor. Vydává monsig. prof. Vladimír Šťastný v Brně již 21. rok. Vychází dvakrát měsíčně. Předplatné 2 zl. ročně Obsah č. 1—6.: F. Palacký a snahy encyklopedistské od prof. Fr. Rypáčka, Jubileum 700leté na Velehradě 1898 od J. Vychodila, Hlas protestanta o významu náboženství na školách, Kristus či Mohamed od K. Maye, Který věk nejvíce oblouzen byl čarodějstvím od Fr. Perky, Všeruská výstava průmyslová v Niž. Novgorodě od P. Ant. Zámečníka, F. M. Libermann od Jos. Weissa, Slovo o našich rodinách od redakce, povídky a básně, posudky hojné, vzpomínky časové atd.

Österreichische Mittelschule. Orgán německých spolků profesorských. Roč. XI. Sv. 4. Obsah: Dr. Lud. Singer, Über politische und wirtschaftliche Bildung. — Dr. Joh. Pitsch, Die Principien der Mechanik nach Hein. Hertz. — Dr. G. Suritsch, Die Instructionen zum geographischen Unterrichte im Verhältnisse zur bisherigen Methode der Lehrbücher. — Dr. Hugo Herzog, Der deutsche Unterricht am Obergymnasium und die Forderung der Concentration. — Hugo Lanner, Über die Ferialreisestipendien für Lehrer der naturwissenschaftlichen Disciplinen an Mittelschulen. — Rud. Böck, Der Mangel an Lehrern für das Freihandzeichen an Mittelschulen. — Vereinsnachrichten. — Standesfragen. — Miscellen. — Literarische Rundschau.

Osvěta. Redaktor a vydavatel Václav Vlček na Kr. Vinohradech. Roč. XXVIII. Seš. 3—4. Obsah: Karel Kálal, 1. O maďarisaci Slovenska. 2. Školy. 3. Církve. — F. Herites, Opuštěné hnízdo. — Básně od Ad. Heyduka a Jana Vřesnického. — Gabr. Preissová, Jarní píseň — Dr. Herm. Jireček, Čechoslované a civilisace (5. Dědické právo dcer panovnických). — Dr. Boh. Rieger, Náš ústavní rozvoj od r. 1848. — Vojt. Kalina, Alfons Daudet. — Jan Třeštík, Za Sávou. — Vlad. Svoboda, Ministerstvo hr. Thuna. — J. S. Machar a T. G. Masaryk, Naše vlast a Naše Doba. — Renáta Tyršová, Rozhledy v umění výtvarném. — V. Flajšhans, Nové písemnictví. — Fr. Zákrejs a Kar. Knittl, Obzor divadelní. — Rozhledy v dějinách současných. — J. Toužimský, Sněmové koruny české. — Hlídka časopisecká. O Zolovi. — Dr. E. B. Šimek, Zprávy hospodářské a sociální. — Nové spisy. Ročně 7·20 zl.

Paedagogické rozhledy. Vydává Dědictví Komenského v Praze. Red. Jan Mrazík. Ročn. XI. Seš. 5—7. Obsah: Dr. J. Jakubec, Jak se kdy u nás vyučovalo českému jazyku. — Ant. Wimmer, Drobnohled ve školní praxi. — Jan Mrazík, Paedagogika a filosofie. — Dr. K. Lange, O nápravě methody vyučování kreslení. — B. Večeř, Odpověď na krit. poznámky ke čl. Škola obecná dle proudů novověkých. — Kritika a referáty. — Rozhledy po vědě, politice, umění a životě sociálním. — Časopisectvo. — Rozhledy po školství. — Volné listy. Ročně 4 zl.

Sborník české společnosti zeměvědné. Vychází nyní měsíčně. Odp. redaktor dr. Jindř. Metelka. Ročn. IV. Čís. 3—4. Obsah: Dr. F. Počta, Fotografie pomocnice zeměvědy. Jos Kavka, Neoprávněné proměny a překlady našich názvů topografických. Jos. Strnad, Mže či Berounka. Dr Em Fait, Boj s poušti. Hojné zprávy ze všech oborů zeměvědných. Literatura. Zprávy o společnosti. Členům se dostává zdarma. Příspěvek roční 3 zl. Krámská cena 4·50 zl.

Švanda Dudák. Poutník humoristický. Vydavatel a redaktor Ignát Herrmann. Nakl. F. Topič v Praze. Ročn. XVII., seš. 1—2. Z obsahu vyjímáme další řadu výborných Bájek pro malé i velké, báseň Karla Legra (Sestra Věnceslava), Karla Maška (Bilance 19 stol. a Romance ze starého zámku), Irmy Geisslové (Prostonárodní erotika), A. E. Mužíka, B. Kaminského a j., zdařilé humoresky z cizích luhů (Slepičí vzpoura od Dana Gust. Wieda. Počátky povídek od Ščerbinského, Notářův nos od Edm. Abouta), pozoruhodný obrázek z Krkonoš od Jos. Šíra, z něhož se vyklubává neobyčejný talent, a m. j. Cena čísla 20 kr.

Z říše vědy a práce. Volné rozhledy na poli průmyslu, obchodu a řemesel. Dvakrát měsíčně. Red. dr. Vilém Kurz. Nakl. F. Šimáček v Praze. Ročn. VI., seš. 10—13. Obsah: Konservování pražců, Antiseptické kahany, České obchodní museum, Motorová loď, Příbramské doly (s 8 vyobr.). Zapisující klavír, Nová hnací síla, Lanová dráha na Stanserhorn, Určování kovů elektrolysou, Bebellovy remontoarky, Zužitkování odpadků, Stroj na rozmnožování fotografií, Zvukové noviny, Pro domácnost, Sportovný věstník, Záb. věda, Vtipný brousek atd. Ročně 3 zl.

Živa. Časopis přírodnický. Red. dr. Bohuslav Raýman. Ročn. VIII. Čís. 3—4. Obsah: G. Born, Pokusy o srůstání larv různých obojživelníků. — O charakterech temnostní zvířeny. — Nerostní bohatství Kavkazu. — Nerostní bohatství Turkestanu. — Nejnovější zpráva o kamenném uhlí v Sibiři. — Zlatonosná ložiska sibiřská — Naleziště drahých a ozdobných kamenů i stavebních hornin v Rusku. —

Nové zprávy o rezi obilné. — Dějiny rozvoje věd přírodních. — Dr. V. Felix, Telegrafie bez drátu. — Dr. B. Němec, Spánek rostlin. — Příspěvek k historii nauky »mechanika vývoje«. — O mechanice vývoje. — Prof. J. Hlava, Vliv nauky o bakteriích na pojem nemocí. — O struktuře zubů. — Fermenty či enzymy, studium jich chemické. — Fr. Slavík, Vznik nerostů a hornin cestou eruptivní. — Směs. — Ze společností vědeckých. — Rozhledy astronomické. Nakladatel J. Otto. Ročně 5 zl.

B. Knihy.

Děje vysokých škol pražských od secessí cizích národů po dobu bitvy bělohorské (1409—1622). Sepsal *Zikmund Winter*. V Praze 1897. Nákladem České akademie.

Za hlavní cíl literární činnosti své vytkl si Winter dle vlastního vyznání, vypsati po všech stránkách život v našich městech ve století 15. a 16. K Tomkově Praze měla sestersky se přiřaditi žákem jeho ostatní města naše. Dva díly *Kulturního obrazu* a opět dva díly *Církevního života* jsou vysoké snahy té krásnou korunou. Obraz by však nebyl úplný, kdyby mu chyběly děje školství, které všestranně pronikalo život našich předků. Ale jest tak rozměrný obraz ten, že si žádal zvláštního rámce, nedav se směstnati jinam. První část jeho jest tedy již provedena. Spisovatel nazývá jej jen historickým úvodem k dílu následujícímu. Vypisujíť se tu napřed jen vnější dějiny university Karlovy a kolleje klementinské až do sloučení jejich r. 1622 (1. hlava nadepsána: Universí husitská, 2. universí a humanism, 3. zápas dvou akademii pražských, 4. oprava Karlovy universí, 5. konec samostatné university Karlovy; vnitřní organisace jejich, způsob i jádro učení, professory a studenty vylíčí teprve v díle druhém. Třetí má se týkati městských škol latinských.

Díl přítomný došel od povolaných odborníků a znalců chvály obecné. Pilné shledání všech pramenů, přirozené ustrojení všech dějů, bystrý zrak a soud spisovatelův i objektivnost podání jsou dávné ctnosti Wintrových děl a povinnost jeho jakožto historika. Co však je zdobí nad jiné jakožto osobitná charakteristika jejich jest vzácná plastika a barvitost slohu, jíž péro jeho se přiučilo ve službách umění. Nebudeme Wintra zahrnovati chválou, jíž není přítelem, a odborných posudků dostává se mu s povolanějších stran. Ale zamlčeti nemůžeme podivu nad tou obrovskou dělností, která při úmorné práci professury středoškolní dovedla na poli vědeckém i uměleckém již vytvořiti tolik děl ceny trvalé. V této vlastnosti má soka snad jen v Aloisu Jiráskovi.

Příhody malé myšky. Napsal *T. E. Tisovský*. Cena 1 zl. 50 kr. Nakladatel V. Kraus, knihkupec v Táboře. Týž: **Na panství kmotra čápa.** Cena 1 zl. 50 kr. Nakladatel týž.

Dvě roztomilé povídky v genru u nás posud nebývalém! V první vypravují se příhody malé myšky, která dostala se do školy, kde leccos pochytila pro život, v kabelce žačky do obydlí ševcova, odtud do lesa, kde se naučila lézti a skákati jako veverka, a pak ke komediantce, jíž dopomohla k velikému blahobytu. — V druhé líčí se život čapího párku, jenž ztratil loni rodinu a jenž se pomocí ostříže šťastně shledá s jedním synem. Při tom líčí se život ptactva, které sídlí na panství čápově v »Ztraceném dolu«. — Jest patrný rozdíl mezi oběma povídkami. Spisovatel nestrhal pásek, které víží myšku ke společnosti lidské, osudy malého zvířátka jsou často řízeny rukou lidskou. Jinak jest tomu v Čápovi. Zde ocítáme se jako v pohádkové říši. Pestrá společnost ptačí, její hlasy, zvuky, život od jara až do podzimku,

starosti a slasti, to vše jest zvláštním světem pro sebe plným půvaby. Mnohá pěkná líčení (zpěv modráčkův, jarní jitro a j.) zastupují jaksi lyrickou část knížek. Čtenář jako by sám prožíval léto v »Ztraceném dolu«, tak živě a přirozeně jest vše podáno. V Myšce jest ledacos, co se nám zdá nepřirozeným: její vědomosti školní, umění, povaha až příliš dobrácká, za to však vypravování zajímavých událostí více pobaví malé čtenáře. Pro Kmotra čápa jest třeba dospělejšího ducha a důkladnějších vědomostí přírodopisných, aby vše dovedl náležitě pojmouti. — U spisovatele jest důležito, aby našel sám sebe. A to můžeme tvrditi o p. Tisovském plnou měrou. Ze všeho jest viděti, že sám všecko procítil, vypozoroval v matce přírodě. Přál bych si, aby tento blahodárný vliv nepřestal působiti ani v Praze, která přírodu nám ukazuje jen v panoramatech nebo u Topiče. Nebudeme rozebírati jednotlivé scény, které jsou brzy vážné, až elegické, brzy zase překypují veselím a humorem. Pro ráz ušlechtilý, ethický zasluhují zajisté obě knihy vším právem, aby dány byly do rukou naší mládeže studující, pro kterou se vhodných spisů zábavných opravdu nedostává. Jen čti, kdo se chceš dobře pobaviti a prospěch z toho míti! Jedinou hanu vím a ta se netýká spisovatele, nýbrž illustrátora. Obrazy Körberovy v »Kmotru čápovi« jsou chatrné, v myšce Černého jsou rázu známého; nikterak nehoví požadavkům uměleckým. Věru bychom mohli zvolati: Království za dobrého illustrátora! Končím přáním, aby nová práce, kterou spisovatel zamýšlí, byla ne-li lepší, alespoň taková jak obě předešlé, a čtenářstvo i literatura budou úplně spokojeni. *Čý.*

Království české, zvláštní otisk oddílu »Čechy« z Ottova slovníku naučného. Cena 6 zl. Obsah díla jest tento: Poměry přírodní. — Obyvatelstvo. — Zemědělství (o 10 oborech). — Průmysl (o 24 oborech). — Obchod. — Prostředky spojovací. — Církevní záležitosti. — Školství. — Ústavy pro vědu a umění. — Humanitní ústavy. — Dějiny politické, národnostní a církevní. — Dějiny kulturní (praehistorie, jazyka, literatury, školství, umění, uměl. průmyslu, mincovnictví, zemědělství, řemesel, obchodu, válečnictví, kroje, kuchyně). — Dějiny právní: 1. Úvod, 2. Dějiny pramenův, 3. Dějiny ústavy, 4. Ústava nynější doby, 5. Organisace zeměpanské správy. 6. Organisace samosprávy. V dodatku obsaženy jsou doplňky o poměrech nejnovějších.

V knize této máme opravdu representační kompendium o své vlasti, jež stejně bude vítáno mladým i starým, domácím i cizincům. Kdyby mohlo vejíti v hojnou známost zvláště u těchto, jinak by nazírali a mluvili o nás, a momsenovské výroky by byly nemožny. Proto by překlad do jiných jazyků slovanských i západních velice prospěl.

Atlas rostlin. 80 tabulí barvotiskových, na kterých jest vyobrazeno 459 druhů rostlin u nás divoce rostoucích nebo pěstovaných. Slovný výklad, do kterého jest vloženo 337 rytin, napsal *Jan John*. V Praze 1898. Nákladem I. L. Kobra. Cena 14 zl.

Ze všech tří říší přírodopisných těší se rostlina ode dávna největší přízni jak u lidu prostého, tak u učenců i básníků. Stojíc mezi mrtvým kamenem a živým zvířetem, spojuje klid a život obou, doplňuje je krásou, živí a chrání člověka, ale hojí také bolesti jeho, posiluje ochromenou sílu životní, zdobí mu příbytky, chrámy a jest i vzorem lidskému umění. Proto i v našem písemnictví již záhy se vyskytují herbáře. V našem století rovněž botanikou zahajuje přírodopisnou literaturu naši nesmrtelný Pressl. Od něho máme

první krásně kolorované obrazy rostlin. V letech sedmdesátých následovaly jiné ve Světozoru pro dům i školu, jejž vydával Pavel Jehlička nákladem Kobrovým. Technická dokonalost vyznačuje a zdobí obrazy květin jarních, letních a podzimních, jež vydal Frant. V. Rosický u Tempského v letech 1885—88 přílohou ke zdařilým popisům jejich. I v Baušově Přírodopise tří říší vyskytují se některé kolorované obrazy, Velenovského Atlas botanický pak posluchačům universitním určený je jiná skvostná kollekce. Mezi všemi drží čestné místo Atlas Johnův. Díl obrazový překvapuje živostí a věrností; každá žilka, každý vlásek, a zvláště každý odstín jednotlivých barev je co nejpřesněji vystižen. Atlas Johnův nahrazuje divákovi přírodu; z něho žák ve škole může popisovati rostlinu, jakoby ji měl skutečnou v ruce. Množství exemplářů vyobrazených — 459 — přispívá k cennosti knihy. I dospělému jest příjemno jí se probírati, oživovati neb doplňovati svou znalost květeny.

Theoretický průvod obsažen je v knize zvláštní. Po zdařilém úvodě, v němž jsou stručně vypsány dějiny botaniky a zásluhy zejména Linnéovy, který první rozdělil rostliny dle ústrojů květních a odstranil zmatky vznikající různými jmény rostlin u jednotlivých národů, tím, že je počal označovati latinskými názvy, následuje morfologie rostlin. Pojednává se o kořenech, pněch, listech, vedlejších ústrojích, pupenech, chloupcích, květech, plodech a semeni jejich, načež následuje popis především rostlin jevnosnubných, krytosemenných a tož dvojděložných a po nich jednoděložných, pak popis rostlin jevnosnubných, nahosemenných, posléz tajnosnubných, cevnatých, mechovitých i stélkatých V popise uvedeny vždy podoba a zvláštnosti každého jedince, pak místo i čas, kde a kdy se vyskytují. Popis je stručný, jasný a plastický, tak že se snadno vtiská v mysl. Po výčtu každé odrůdy a každého druhu shrnují se obecné vlastnosti v jednu společnou charakteristiku. U každé rostliny uveden je název latinský a výrazy jeho původně převzaté z řečtiny, latiny, vlaštiny, španělštiny a pod. vyloženy jsou podle svého významu. Při jméně rostliny je vždy také odkaz k příslušné tabuli a figuře Atlasu. Hledání je znamenitě usnadněno Seznamem vyobrazených rostlin, pak Abecedním seznamem jmen českých a jmen latinských v zadu připojeným.

Vzhledem k tolika přednostem tohoto dvousvazkového velkokvartového díla jest cena jeho — 14 zl. — opravdu mírná, a není divu, že došlo schválení od vysokého ministerstva pro obecné a měšťanské školy i učitelské ústavy (výn. ze dne 27. února 1898 č. 3509) a středním školám že doporučeno, aby si je opatřily. Tím uznána práce spisovatelova i péče nakladatelova. Českému písemnictvu přibylo dílo cenné i zdobné. *P.*

Jakkoliv bohatá je naše cestopisná literatura, klassická země řecká, nesmrtelná svým starověkem a už proto vždy zajímavá každému vzdělanci, posud zůstávala nejméně povšimnuta. A přece přítomné osudy její, hojné boje s Tureckem, mnohostranné vykopávky badatelů a učenců a vnitřní rozpory stále obracejí k sobě pozornost ostatního světa. Jak asi vypadá to v této kdysi tak kvetoucí, bohaté a uměním i vědou nade všecky ostatní vynikající zemi dnes, jaký je nynější lid řecký, jaká kultura a povaha jeho, jak se změnila země a co zbylo z časů dávných — to vše a mnoho jiných vypisuje nám slovem živým a poutavým, jasně a vtipně na základě vlastního názoru a zkoumání prof. *M. Molčík* ve své knize **„Cestopisné obrázky ze starého i nového Peloponnesu“** (s 25 illustr., cena 50 kr.). Dílo ukazuje jasně, jakou ztrátu utrpěla Morava náhlým úmrtím vysoce nadaného spisovatele, který tak obratně vládl pérem. Kniha vyšla v »České knihovně zábavy a

poučení« a obsahuje tyto kapitoly: I. Athény — Patras. II. Patras — Olympia. III. K Arkadii a v Arkadii. IV. Argola. *L. Z.*

Česká čítanka pro I. třídu škol středních od Fr. Bartoše schválena byla právě v 6. vydání svém výn. ze dne 20. února 1898, č. 4021, při čemž se vydání předešlá vylučují z užívání současného. Cena 1 zl. 5 kr. Nové směry razí si dráhu už i do školních čítanek. Kniha tato, ač právě již po 6. byla vydána, jest v čítankové literatuře naší novinkou. Články nenásledují v ní za sebou prostě v pořadu číselném, nýbrž látka uspořádána je dle hledisk filosofických, která vytčena jsou v nadpisech. Články stejného obsahu druží se k sobě a jen někde seřaděny jsou dle druhu slovesného. Prohlíženo také k postupu času vyučovacího a ostatnímu učivu této třídy, aby vše navzájem si ruku podávalo a se doplňovalo. Ježto pak články celkem zůstaly tytéž, které vybrány do vydání pátého, jest patrno, že ta stanoviska, jež nyní zevně označena, vedla pořadatele již při úpravě předešlé, jen že zůstala jeho tajemstvím a že své práci vytkl cíle nejpěknější a věnoval vzácnou píli. Novinkou jsou také osnovy a rozbory některých článků jakožto látka na slohová cvičení písemní a ústní, které posud čítance této připojeny nebyly.

Bůh v lidu. Od Fr. Heritesa. Kabinetní knihovny sv. 90. Nakl. Frant. Šimáček. Cena 30 kr. Bůh v lidu! Thema stejně choulostivé jako mohutné. Moc víry zachovala naše předky ve staletích útrap, útisků a bolestí nevýslovných, moc víry jest to i dnes, která lid povyšuje, činí hrdiny, udržuje na živu a při rozvaze, kdy druhý, nemající té mocné záštity vnitřní bez rozpaků namíří kouli do srdce. Jest zajímavo stopovati, jak spisovatel, jenž obyčejně jen slzy smíchu vyluzuje čtenáři, dovede vylouditi mu i slzy bolu a soustrasti. Herites se tu osvědčil. Jsou sic jen momentní fotografie ty jeho obrázky, ale v každém je patrna ruka mistrova v umírněnosti, v plastice i v opatrné volbě prostředků, kde jedna čára přes mezi zvrátí celý obraz v opak. Pět je jich z venkovského života, jeden z městského. Tento je snad nejnesnadnější a nejpropracovanější: továrníka, jehož závod stihl úpadek, zachrání od samovraždy čtyři slova nemocného bratra-mrzáka. Ovšem třeba všude čtenáře připraviti, aby věřil, že ten obrat je možný. Některým kritikům se zdálo býti málo té psychické motivace u některých povah těch. Není pochybnosti, že by jí snesly více, že vůbec každý ten obrázek by se mohl hodně rozepřísti, ale nedostatečno není zdůvodnění nikde. Povahy jsou vesměs svérázné, ale reální, věrné, děj prostý, dobře přiostřen a ač pohne i tvrdým srdcem, není plačtivý. Až na jeden obrázek hodí se kniha dobře i do knihoven žákovských, takto mohla by se dáti do rukou jen žákům zralejším.

Na úsvitě nové doby. Sepsal Jos. J. Toužimský. Nakladatel Jos. R. Vilímek. Pohnutá doba r. 1848, jejíž padesátiletou památku letos slavíme, dala podnět k řadě spisů a článků o událostech tehdejších. Toužimskébo spis asi odnese palmu. Vtiskuje mu ji přesná historičnost jeho vypravování, založeného na pilném studiu celé doby, pěkný sloh i bohatství vyobrazení všech vynikajících mužů, důležitých výjevů, budov a míst tehdejší Prahy, různých listin, karrikatur, podpisů, krojů atd. Té knize budou povděčni nejen pamětníci mnohoslibného hnutí onoho, ale i všichni synové pozdějších let, kteří o něm od otců a dědů slýchali vypravovati. Byl to opojivý přelud, ale přece jen úsvit doby nové v dějinách našeho národního zápasu. Dílo vydává se v sešitech po 30 kr.

Emigrant, drama o 4 jednáních od *Aloisa Jiráska*, poctěno ruskou cenou, založenou r. 1868 blahodějným komitétem moskevským, když bylo

úspěšně obstálo zkoušku ohněm na jevišti Národního divadla. Vyšlo také již tiskem u J. Otty jakožto čtvrtý jeho kus divadelní. Jirásek zpracoval tu dramaticky známou roztomilou povídku Sousedy, jen že tu ostřeji vystupuje rozpor mezi katolictvím a protestanstvím, jenž se stal národu tak osudným. Spisovatel ten konflikt nechtěl řešiti, nýbrž jen zobraziti, a na těchto drobných lidech ho ani rozřešiti nemohl. Ale přes to přese vše vytvořil úchvatný dramatický obraz z látky té, jenž svými hluboce vzrušujícími výjevy si jistě dobude všech českých jevišť a srdcí. Mluva kusu je vzácně rázovitá a vybroušená. Knihovnám našich středních škol přibyl tu vítaný inventární kus.

Smutná zpráva dochází o *Vlastivědě moravské*, vydávané Musejním spolkem v Brně. Dílo toto, založené na svědomitých studiích odborných a psané nejlepšími vědeckými silami moravskými, nedochází v Čechách naprosto *žádného* odbytu. S láskyplnou péčí bylo po léta připravováno, čas, práce i náklad veliký mu obětován a s důvěrou a nadějí bylo vypraveno na trh knihkupecký. Myslilo se, že dílo najde porozumění právě v nynější době národního pokroku a rozvoje, kdy školy stále se množící vysílají pořád četnější řady české intelligence — a zatím se sklízí *sklamání* nejtrpčí! Doufejme, že tak nezůstane. Nechť jen Musejní spolek zahájí nemilosrdnou agitaci u knihoven, čtenářských spolků i jednotlivců a také v Praze si zjedná nějaké čilé knihkupectví za komisionáře. Není možná, aby ledová kůra netečnosti vzhledem k tak záslužnému a prospěšnému podniku se brzy neprorazila. Posud vydáno celkem 9 sešitů. Na 10 sešitů předplácí se 3 zl. poštou. Předplatné přijímá dr. Fr. Dvorský, professor nižšího českého gymnasia v Brně (Staré Brno).

Illustrované dějiny světové. Vypravuje prof. dr. Jaroslav Kosina. Nakl. Jos. R. Vilímek v Praze. Sešit po 25 kr. Začínají se Egyptem a postupují přes Babylon a Assyrii, Foeniky, Hebreje a ostatní Semity k Číně (v seš. 3.), a od nich k národům arijským. Indové a Iranci (Baktrové a Médové, Peršané) zabírají sešit 4. a částečně 5. V tomto dochází již na Řeky, a v 9. pak na Římany, z jichž dějin v posledním vydaném sešitě (15.) vypravovatel dospěl k úpadku císařství. Všude probírá se napřed země a lid, pak dějepis politický, zřízení státní, posléz náboženství a vzdělanost. Neobyčejně hojné a informativní jsou illustrace; též mapy se přidávají dle potřeby, jakož vůbec výprava knihy jest firmě Vilímkově ke cti. Vypravování Kosinovo je klidné a plynné a vystihuje dobře hlavní momenty v dějinách každého národa. Hlavní zřetel jest obrácen ovšem ke kultuře jeho, k níž se také odnášejí illustrace.

Přátelům astronomie doporučujeme »Obzor hvězdný«, otáčecí mapu severního nebe po 40^0 jižní deklinace — 52 *cm* $\times$ 50 *cm* — velmi prakticky a vkusně zařízenou, vydal právě dr. Fr. Nábělek, c. k. professor v Kroměříži, nákladem vlastním; cena (pro školy při větších objednávkách) 1 zl. 40 kr., na deset map jedna zdarma. K mapě patří malá brožurka a »dodatek« s kratičkým poučením, jak podle hvězd se poznává, kolik jest hodin. — Mapy »Hvězdné nebe severní« jsou (pro školy) po 40 kr., na 20 objednaných po jedné zdarma (jinak po 50 kr.), napnuté na plátně v kapesním formátě (pro školy) po 55 kr. (jinak po 70 kr.).

Literární zpravodaj sluje časopis, jejž počalo vydávati nakladatelství J. Otty v Praze a v němž seznamuje čtenáře s knihami svého nákladu dílem vlastními referáty, dílem otiskujíc posudky a zprávy jiných listů o nich. Pře-

deslána je vždy stať literární. Posud vydána dvě čísla. Vycházeti bude devětkrát do roka a předplácí se naň 50 kr. ročně.

Podobný věstník **Naše knihy** zvaný vydává i Jos. R. Vilímek již druhý rok každý druhý měsíc a zasílá jej zdarma každému, kdo se oň přihlásí.

Širší program mají **Literární zprávy** drem Fr. Bačkovským vydávané. Vycházejí měsíčně (předpl. na rok 50 kr.) a podávají bibliografii každého měsíce ze všech nákladů, různé zprávy knih vůbec se týkající, podobizny a životopisy spisovatelů a pod.

Rozhled po nových knihách:

a) *Básně a dramata.*

Spisů Adolfa Heyduka, jež vydává J Otto, vyšel díl III., báseň *Sekerník* (2 svazky), vyrostlá ze zkušeností jeho nabytých v životě mlynářském. Podáme o ní brzy posudek. Díl I. obsahoval *Nové cigánské melodie* (cena 50 kr.), II. roztomilé *Ptačí motivy* (cena 96 kr.).

Sborníku světové poesie vydán redakcí Jar. Vrchlického a nákladem J. Otty sv. 58.—60. Obsahuje: *Ši-kingu* dílu I. knihu I.—VI. v překladě dr. Rud. Dvořáka a Jar. Vrchlického (60 kr.), *Thom. Moore-a Lalla Rookh*, III. část, v překladu dr. Fr. Krska (70 kr.) a Shakespearovu hru Jak se vám líbí v překladě J. V. Sládka (70 kr.).

Kabinetní knihovny vydán sv. 94., jenž obsahuje báseň Fr. X. Svobody: *Pavel Liška*. Nakl. F. Šimáček, cena 50 kr.

Bar Kochba. Báseň Jar. Vrchlického. Nakl. Jos. R. Vilímek. Cena 2·10 zl.

Na sedmi strunách. Básně Jar. Vrchlického. Souborného vydání básnických spisů seš. 109.—114. (po 16 kr.). Nakl. J. Otto.

Labyrint slávy. Báseň J. E. *Vocela*. Ve Světové knihovně J. Otty. Cena 30 kr.

Světla a bludičky. Básně *Jana Rokyty*. Nakl. F. Topič. Cena 40 kr.

Král a ptáčník. Veselohra Jar. Vrchlického. Dramatických děl jeho sv. 23. Cena 50 kr.

Magdalena našeho věku. Drama v 5 jednáních s částečným použitím myšlenky Wilkie Collinsa, napsal F. V. *Jeřábek*. Repertoiru českých divadel sv. 50. Nakl. F. Šimáček. Cena 60 kr.

Strakonický dudák od J. K. *Tyla*. Ve Světové knihovně J. Otty. Cena 10 kr.

b) *Povídky.*

Na horách. Povídka dr. *Serv. Hellera*, ill. Em. Boháč. Nakl. Václav Kraus v Táboře. Cena 1·80 zl. — Sedlák Krupička a jiné drobné povídky. Napsal *Fr. Pravda*. Nakl. I. L. Kober v Praze. Cena 1·20 zl. — Sebrané povídky pro lid *Fr. Pravdy*. Nakl I. L. Kober. Počaly právě vycházeti v 3. vydání. Seš. po 15 kr. — Půlpáni. Dva obrazy *K. V. Raisa*. Nakl. J. Otto. Cena 80 kr. — Paříž. Román *E. Zoly*. Autorisovaný překlad dr. Jiřího Gutha. Nakl. Jos. R. Vilímek. Cena 2·80 zl.

Vrásky duše. Povídky *Fr. Heritesa*. Nakl. Jos. R. Vilímek. Cena 1·65 zl.

Proti proudu. Román z národního života uherských Slováků od Eleny *Maróthy-Šoltésové*. Ze slovenského přeložila pro Ženskou biblioteku Vilma Sokolová. Nakl. J. Otto. Cena 2·80 zl.

Ruské knihovny sv. 28. podává 3. díl Spisů Aleksěje F. *Pisemského* (povídku Hňup a román Bojarština) v překladě V. Mrštíka. Nakl. J Otto. Cena 1·50 zl.

Aloisa Jiráska Sebraných spisů vydán sv. 24. s názvem *Domů a jiné obrázky*. Tyto jiné jsou: Husaři, Stromy, Obrázek, Sobota, Zemanka, Rozmarinka a Jiskry v popelu. Nakl. J. Otto, cena 1·60 zl.

Kancelářské obrázky. Napsal *J. Osten*. Nakl. Václav Kraus v Táboře. Cena 1 zl. 5 kr.

Skvrny a paprsky. Povídky *A. E. Mužika*. Nakl. J. Otto. Cena 60 kr.

Rozkvět. Román o 6 dílech *F. X. Svobody*. Podíl »Libuše« na r. 1898.

Dobrodruzi. Historický román napsal *J. J. Stankovský*. Vydání 2. Nakl. F. Šimáček, cena 1·40 zl.

(Ostatek příště.)

Knihtiskárna J. Otty v Praze.

VĚSTNÍK
ČESKÝCH PROFESSORŮ.

FRANTIŠEK PALACKÝ
narozen 14. června 1798 v Hodslavicích, zemřel 26. května 1876 v Praze.

V ples veškerého národa, slavícího stou ročnici narození největšího syna svého v tomto století, jenž v kritické chvíli jakoby Prozřetelností poslán mu svými »Dějinami« vrátil minulost a sebevědomí, politickými spisy vytkl budoucnost a práci, filosofickými v něm obnovil Spasitelův příkaz humanitní, literárními obránil zdárný rozvoj spisovného jazyka a jeho jednotu,

zní také náš skromný hlas.

Našemu stavu v první řadě připadá Palackého odkaz kulturní, z řad jeho volával nejhojněji odchovance vědecké práce své. Co zničily nebo porušily zloba lidí, útisk času i vina vlastní, vše súčtoval a národu jasně před oči postavil. Tkví-li jen jiskra pravdy v starořímské větě, že dějiny jsou učitelkou života, pak v českou duši opět se vrátí ušlechtilá hrdost, věrná poctivost a nezdolná síla, jež ubrání si božských darů svých: jazyka a svébytnosti na půdě potem předků vzdělané, krví jejich zúrodněné.

Mrtev žije »otec národa« a do temna všech věků svítiti bude jako zářný vzor energické práce a plamenné lásky k pravdě, dobru i kráse, jako sličný příklad pravého vlastenectví a dokonalé povahy vůbec.

Střední školy v Dánsku.

Píše dr. Arnošt Kraus.

Střední školství dánské je upraveno zákonem ze dne 1. dubna r. 1871, kterým byla zavedena škola šestitřídní na místě osmitřídní; není však nemožné, že dvě nejnižší třídy budou zavedeny opět. V této stati jednám pouze o školách latinských a reálních, kdežto Dánové k středním školám počítají též školy rolnické, průmyslové, semináře (t. j. ústavy učitelské) a zvláštnost dánskou, nyní již v celé Skandinavii a snad brzy též v Německu napodobenou: vysokou školu lidovou, o níž jsem podal zprávu v Naší době II. 223.

Stát nemá jako u nás téměř monopol na střední školy, naopak většina jich není státních; tak v celé Kodani vydržuje střední školu jedinou (Metropolitanskole) a v celé říši vůbec jen 13 latinských škol; ostatní vydržují obce, nebo společnosti nebo soukromníci. Kuriosem je vesnice Ordrup blízko Kodaně s dvěma gymnasii; jedno je totiž katolické a druhé má patrně býti protiváhou proti vlivu jeho. Minulé století a osvětářství připomínají jména škol, jako »škola občanských ctností« a pod.

Reálky jsou novějšího původu, jsou částečně spojeny s latinkami, částečně jsou samostatně zakládány obcemi a soukromníky; je jich v zemi prý ke stu.

Školy z pravidla nejsou internáty, jen »učená škola« v Herlufsholmu a akademie v Sorö jsou zároveň vychovatelnami a rozeznávají své žáky na *Elever*, chovance, a *Discipler*, školu navštěvující. Obě mají velice bohaté fondy; první založil hrdina námořní, druhou obnovil slavný básník L. Holberg a jmění její obnáší asi 9 milionů dánských korun. Soukromé školy těší se ve velkých městech značné přízni; v Dánsku nepatří k dobrému tónu, posílati děti zámožných rodin do školy obecné. *Almueskole*, školu obecnou, pokládají téměř za školu chudých, proto dítě z t. zv. lepších rodin chodí do ústavu soukromého, který má školu střední a přípravku k ní Přípravky soukromých škol mají šest tříd, a žák často maturuje na škole, do níž začal choditi jako abecedář.

Právo veřejnosti, které nazývají *Dimissionsret* (právo k maturitám), má v Kodani deset takových škol, a ty mají kartel, že kdo v jedné nepostoupil, nesmí postoupiti ani na druhé, též platy jsou v nich stejné; platí se měsíčně v přípravce 6—12 korun, v střední škole 14—18 korun, tedy od 9—25 korun r. u. Ani na školách státních školní plat není mnohem menší: platí se v 1.—4. třídě měsíčně 12, v 5. a 6. třídě 12 korun; osvobozeno je na př. v Odense z 200 žáků 30; stipendií je hojně.

S podivením vidíme velké a krásné budovy, které mají některé soukromé školy, jako na př. Slomannova; i stát staví dosti nádherné budovy, jedna z nejnovějších, Katedralskole v Odense, městě s 30.000 obyvateli, stála ke 200.000 korun. Jest to velká dvoupatrová budova s rozsáhlým dvorem ke hrám, pěknou zahradou, velkou slavnostní síní (kde jednou do roka jest i ples studentský), pěknou knihovnou a čítárnou.

Tato Katedralskole (jejíž programů se hlavně přidržím, any se hodí na všechny školy střední), jest kombinována z latinské a reální školy. Pozorujeme tu následkem toho trojdílnost. Žáci rozejdou se v první třídě na latinníky a realisty, avšak v předmětech společných je učení stejné a nevadí-li tomu značný počet žáků, i společné. Není tedy jako u nás zvláštního přírodopisu pro gymnasia a pro reálky. Latinníci učí se 6 (v 2. třídě 7) hodin latině, realisté místo toho 4 hodiny angličině, 1 (resp. 2) hodiny kreslení a 1 hodinu rýsování, ve všech ostatních předmětech jest učení na malých školách (jak jsem na příklad viděl v Helsingöru) společné

Ve třetí třídě latinské žáci rozejdou se opět podle směru filologického (*sprogstuderende* SS) a reálního (*realstuderende* RS), ale jistým předmětům učí se i na dále ve všech třech odděleních stejně, ba společně jako němčině náboženství, zeměpisu, přírodopisu. RS učí se v třetí a čtvrté třídě témuž, čemu realisté, jen že mají latinu, realisté však angličinu a kreslení. SS mají 5 hodin řečtiny, místo čehož RS mají rýsování, fysiku a starožitnosti jako realisté.

Reálka má jen čtyři třídy; latiníci mají ještě třídy dvě, v nichž RS přestanou se učiti latině a SS mathematice, místo toho RS učí se starožitnostem a literárním dějinám (2 hodiny), SS dějinám mathematiky.

Latiny je v těchto třídách 8, řečtiny 6 hodin týdně, podobně RS mají 10 hodin mathematiky a 6 hodin fysiky (SS jen tři hodiny); dánština, stará islandština, frančina (po případě němčina), náboženství, dějepis, zpěv a tělocvik jsou nadále společny. Zajímavou kombinaci viděl jsem v Helsingöru, kde vyučovali společně 5. a 6. třídu v dánštině, tak že jedni seznali dříve novou literaturu, druzí starou.

Počet vyučovacích hodin jest průměrně 36 hodin týdně, v to jsou ovšem počítány 4 hodiny tělocviku a 2 hodiny zpěvu (kdo nezpívá, má 6 hodin tělocviku). Školní čas jest od 8—2, v zimě od 9—3 hodin s přestávkami po každé hodině a delším respiriem v 11 hodin.

Počet žáků není značný. Odense, město větší než Budějovice, má mimo dvě reálky jen tu jednu střední školu, a ta čítala r. 1896 v první třídě 30 studujících a 10 realistů (dvě oddělení po 20 žácích; třída se rozdělí, má-li více než 24 žáků), v 2. třídě 23 studujících a 9 realistů, v 3. třídě 27 studujících (z nich 7 RS) a 2 realisty, v 4. třídě 27 studujících (9 RS) a 5 realistů, v 5. třídě 27 a v 6. tř. 24 žáků (v obou po dvou odděleních). V Herlufsholmu je žáků 7—20 v třídě, v Sorö 9—22, v soukromých školách ještě méně, i v městské škole helsingörské byl jsem přítomen, jak řečtině se učil ze čtvrté třídy — jediný žák.

Tímto nepatrným počtem není ani tak vinno školné (neboť není tuze větší našeho), jako požadavky činěné při zkoušce přijímací. Co se této týče, nemůže býti většího rozdílu zásadního než mezi praxí naší a tamější. My vycházíme ze zásady, že škola střední je pokračováním obecné, že žák, který obstál ve škole obecné, ať jedno-, nebo čtyř-, nebo pětitřídní, musí býti přijat do školy střední, pročež ani neslyšíme o zvláštní přípravě na přijímací zkoušku.*) V Dánsku naproti tomu zeje mezi obecní a střední školou propast, a stát nejméně se stará, aby ji překlenul; na obecné škole neučí se cizím jazykům, přijímací zkouška do střední žádá znalost jich, kde si ji kdo osvojil, je státu lhostejno. Tím ovšem chudí, nezískají-li vynikajícím nadáním a protekcí volné místo v soukromé nebo městské přípravce, jsou vyloučeni od výhod studování, začež pravda nemají Dánové téměř učeného proletariátu.

K přijetí do první třídy střední školy žádá se: dovršený jedenáctý rok, vysvědčení očkovací a zkouška tato:

1. z mateřského jazyka: *a*) čtení článku dánského spojené s rozborem věty jednoduché, *b*) napsání stati dvakrát slyšené se slušnou jistotou v pravopise a rozdělovacích znaménících, *c*) diktát ne příliš lehký!; 2. z němčiny: nejdůležitější věci z tvarosloví, aspoň sklonění, časování sloves slabých a ústní překlad volený z čtené knihy o nejméně 100 stránkách oktávu; 3. z frančiny: totéž, překlad z četby 50stránkové; 4. ze zeměpisu: všeobecný přehled dle udané knihy; 5. z dějepisu: nejdůležitější události světové a severské; 6. z náboženství: biblický dějepis; 7. z přírodopisu: ssavci a ptáci; 8. z počtů: hbité počítání s čísly celými a zlomky (regula de tri). — Realisté mohou z cizích jazyků jeden vynechati.

---

*) To jde tak daleko, že často ani žáci měšťanských škol, přestupující do reálky, nebývají naprosto připravováni na zkoušku, a rodiče jsou pak velmi překvapeni, může-li žák aspirující na třídu čtvrtou býti stěží přijat do třídy druhé.

S podobnou podrobností je zákonem také stanoveno, co lze požadovati při zkouškách na odchodnou. Tyto dějí se s velkou přesností, jako u nás snad jen ve vojenských ústavech; hodnota každé známky je zákonem stanovena, při čemž nejhorší známka je nejmenší, a ke každému číslu lze přidati + nebo —, které hodnotu její o třetinu zvyšuje nebo snižuje. Některé z těchto »karakterů« počítají se dvojnásob a tak vyjde číslo point, kterého zákon vyžaduje, aby zkouška byla s vyznamenáním, což má v Skandinavii větší význam než u nás. V biografii slavných mužů neschází nikdy udání, složili-li nějakou zkoušku s vyznamenáním. V některých případech jistý počet point dodává zkoušce i většího významu praktického, že totiž otevírá přístup k hojnějším povoláním. Jednoho ovšem neposkytuje žádná dánská škola: práva na vojenskou službu jednoroční; toho tam neznají, kdežto u nás žene ohromný počet nepovolaných do středních škol. Pozoroval jsem ovšem také u studovaných mladíků velikou nechuť k službě vojenské právě proto, že se s vojáky nakládá stejně bez ohledu na vzdělání a na společenské postavení.

Jsou pak zkoušky tyto:

1. Všeobecná přípravná zkouška pro realisty po čtvrté třídě: z dánštiny, angličiny, němčiny neb frančiny, děje- a zeměpisu, přírodopisu, fysiky, měřictví, počtů. Tato zkouška opravňuje k nastoupení studia technického, farmaceutického, zvěrolékařského, rolnického, zubního lékařství, ba i k jistým nižším zkouškám právnickým.

Téhož práva mohou nabýti latinníci hlavní zkouškou ze 4. třídy, chtějí-li ji složiti.

Po třídě šesté skládá se zkouška maturitní (Dimission), a sice pro SS z dánštiny, frančiny, němčiny, dějepisu, latiny, řečtiny, fysiky. — Tato zkouška poskytuje přístup ke všem fakultám university, zkouška mathematická (RS), skládaná z dánštiny, frančiny, angličiny nebo němčiny, dějepisu, mathematiky, fysiky, chemie k technice a k fakultě lékařské a filosofické, kdežto pro bohosloví a právnictví je nutno doplniti zkoušku z klassických jazyků.

Zkouška taková, k níž se zve tištěnými programy, koná se veřejně a trvá i při nejmenším počtu kandidátů několik dní; vláda vyšle k ní ne jednoho inspektora, nýbrž z pravidla 6 censorů — universitních a středoškolských professorů — a zkouší vždy jeden učitel za přítomnosti dvou z nich.

Též o postupu do vyšší třídy rozhoduje výroční veřejná zkouška ve spojení s úsudky během roku učiněnými. Měsíc před zkouškou učitelé odevzdají rektoru vysvědčení se známkami o nadání, pilnosti, prospěchu, chování a censurou stlačenou ve znaménka + (ať postoupí), ? (je pochybno), — (neradí se, aby postoupil).

V roce škola dbá co nejužších styků s rodiči; v nižších třídách dávají se tak zvané denní známky (proti nimž se ostatně ozývá odpor), žák má »karakterbog«, do kterého se vpíše každá známka a jejž doma ukáže. Po pěti nebo šesti nedělích udílejí se hlavní karaktery, dle kterých se žáci i rozsadí. Po sčítání vydají se knihy žákům, aby je navrátili s podpisy rodičů. V nejvyšších třídách udělují se jen měsíční známky, vlastně vysvědčení s obšírnějším odůvodněním.

Nejvyšší význam při všech těchto zkouškách na rozdíl od škol našich má mateřský jazyk: známka z dánštiny má oproti jiným předmětům trojnásobnou váhu při zkouškách, stojíc takto v čele celého vyučování. V první třídě jsou dvě hodiny četby a jedna hodina mluvnice (někdy jiným učitelem přednášená), a jedna úloha týdně, většinou diktáty; už od druhé třídy předčítají se žákům celá díla dánských básníků Oehlenschlägra, Blichera, Heiberga atd., v 3. a 4. třídě čte se anthologie z literatury a části islandských sag přeložených (realisté mají 1 hodinu mluvnice, v 4. třídě 1 hodinu mythologie); v 5. třídě probírá se literární historie methodicky a čte se mnoho ze starší literatury, v 6. z literatury 19. století.

Dánské čítanky obsahují mnohem záživnější četbu než naše, literatura dánská je tak bohatá, že jim není třeba překladů, a výběr jim nestěžují dva ohledy u nás tak zhoubné: politika a pruderie. Ač v Dánsku vládne směr konservativní a dynastický, přece čteme v čítankách z vtipného Meïra Goldschmidta vyňatky, jako tento:

»Když nebožtík král Frederik VI. byl nemocen, bulletin vypravoval denně, že mu přibylo sil, konečně když byl tak silný, že nebylo již třeba bulletinů, a národ myslil, že je jako obr, — tu umřel. Předeslavše to, můžeme vysloviti větu, jinak velezrádnou, že to bude státi krále život, bude li kráčeti v šlepějích svého předchůdce. To slíbil totiž Jeho Vel. král, nastupuje vládu, ale rozumí se, že nedostojí slovu.«

A co se týče pruderie, zarážejí čítanky volností svou; pochopil jsem ji, když jsem v jedné třetí třídě slyšel čísti místo z Njálssagy, kde Skarphedin někomu, kdo se ho dotkl slovem, odsekne: »Vyšťourej si raději ze zubů konečník kobyly, který jsi doma snědl —« celá třída se srdečně zasmála a bylo dobře.

Co se předčítání týče, záleží asi mnoho na individualitě učitelově, jak se pěstuje. Slyšel jsem na jedné škole předčítati novelku s velikým prospěchem a zájmem žáků, jinde předčítal učitel s velkým nadšením úryvky z překladu Odysseje, a žáci se nudili nebo bavili mezi sebou. Zákon žádá, aby každý žák přečetl ke zkoušce značnou řadu děl z národní literatury — k dánštině přistupuje v nejvyšších třídách i staronorsko-islandský jazyk, někde čtou se též spisovatelé švédští, že norští, rozumí se samo sebou.

Němčina je pro realisty a RS relativně povinná, nemá více než po 2 hodinách týdně, za které by se mohlo mnoho docíliti při značné příbuznosti jazyků; ale co jsem poznal studentů a abiturientů, neznali více než naši. Výslovnost je značně dánská. Uvedu však přece, že v 6. třídě dle programu v jistém roce přečteno: Wallensteins Lager, Die Piccolomini, Käthchen von Heilbronn, a jako soukromá četba: Goethe, Dichtung und Wahrheit, Hebbel Mutter und Kind, Frenzel, Der Schmuck des Inca, Franzos, Nach dem höhern Gesetz, Wichert, Die Fabrik zu Niederbronn (žáků bylo tré), z frančiny čten Tartuffe a kursorně Feuillet, Roman d'un jeune homme.

V angličině zdá se býti výsledek dosti značný, hledíme-li k úloze dané za zkoušku a slovům udaným k ní.

Latina má v první třídě jen 6 hodin a přece v 2. čte se již Cornelius Nepos, v 3. Gallicum a Catilinárka, v 4. totéž a Livius a Ovid, v 5. Cicero pro Milone, Aeneis, Horáciovy ódy, v 6. Cato maior Tacitus,

Seneca Horatius, a z anthologie Catullus, Tibullus, Propertius, Juvenal, Justinus.

Ještě nápadnější je postup v řečtině. Hned v 3. třídě, kdy se s ní začíná, čte se Anabasis 1, 1—2, 6; ve čtvrté třídě Anabasis a z Odyssey 500 veršů; v 5. tř. Herodot, Platonova Apologie a Kriton a Odyssea, v 6. tř. Solon, Platon, Aristoteles (Athen. Politeia), Demosthenes o věnci, a z anthologie Kallinos, Tyrtaios, Mimnermos, Xenophanes atd.

Tento rychlý postup mne tak překvapil, že jsem si umínil, všímati si ho zvláště. Ale neměl jsem štěstí; mohl jsem býti přítomen ve 4. tř. jen prvním hodinám celého roku, a tu se mi ovšem zdálo, že umějí méně než naši kvartáni, za to v 6. třídě viděl jsem značnou pevnost v tvarosloví a bezpečné vědomosti — patrně tedy vyšší třídy s malým počtem svých žáků, vesměs k studiu odhodlaných, dohoní, co v nižších bylo zmeškáno. Celkem připomínalo mi, co jsem viděl z učení klassickým řečem, bývalý zvyk, i na našich školách před různými reformami platný.

Reálně studující učí se místo latiny a řečtiny starožitnostem a čtou překlady řeckých autorů: v Herlufsholmu četli Iliadu, Odysseu, Herodota, Lukiana, Platona, Plutarcha, Menippovu cestu do nebe, Thukydida, Anakreonta a Tyrtaia, Euripideovu Medei atd.

V dějepise je úkol podobný jako u nás. Byl jsem přítomen hodině v Odense, která se mi stala nezapomenutelnou. Jednalo se o Egyptě a bylo rozkošné, jak celá váha padla na způsob pramenů egyptských dějin, jak se podařilo je čísti, a vůbec na skutečně kulturní poměry, kdežto veškery výpravy Ramsesovy odbyty otázkou, který král zvláště potlačoval Israelity.

V přírodopise není dvojího učení jako u nás v nižších a vyšších třídách, mineralogii nalezl jsem jen výjimečně v osnovách.

Jak učení mathematické u realistů sleduje účel jen praktický, ukáži na příkladě daném ke zkoušce: Kupec koupil 838 *q* žita po 9·12 korun a poslal je do Němec; útraty obnášejí 589·32 kr. a ještě $5^5/_9\%$ za pojištění a clo. Vydělá všeho všudy $11^1/_2\%$: 400 *q* prodal po 12 *M*, ostatek po 14 *M* — kolik byl Svind? (o kolik obilí na cestě ubylo?). Kdežto SS nedělají maturity z mathematiky, dospějí RS k determinantům a zkoušejí se též z deskriptivy. Ve fysice jsou požadavky činěné na SS a RS velice nestejné. Kreslení je jen v 1.—3. reální třídě, což je asi příliš málo.

Tělocvik má týdně po 4 hodinách, pro nezpěváky po šesti. Ale v tělocvičně jsou jenom v zimě, v létě se plove, na jaře a na podzim hraje se míčem, ve vyšších třídách cricket, v nižších učí se v zimě i tanci, v akademiích veslují, učí se plouti plachtami, šermovati atd. Třída 5. a 6. učí se stříleti, a tož dá každý ročně 30—40 ran. Tato cvičení — jako vůbec celé učení tělocviku — řídí z pravidla důstojníci s jedním nebo dvěma poddůstojníky jako assistenty. I mimo tyto hodiny gymnastika se horlivě pěstuje hrami a zápasy.

Obě akademie každoročně zápasí proti sobě, a výsledek uvádí se svědomitě ve výročních zprávách.

Co se týče učitelstva, je velký rozdíl mezi školami státními a soukromými. Učitelé ustanovení na těchto závisí na smlouvě s ředitelem. Postavení není asi skvělé, soudím li dle toho, že učitelé věd přírodních učinili kartel nevyučovati levněji než za 1 korunu (1·23 *K*) za hodinu.

Vyučují pak na těchto školách často kandidáti (i theologická kariera takto začíná), studující a dámy, tyto poslední skoro výhradně v přípravkách. Na státních školách mimo rektora s platem 4200—5000 kroner (7000 korun) jsou dva až čtyři overlärer s platy 3000—4200 kr. (5600 *K*), ostatní jsou adjunkti (v Odense 8) s 1800—3000 kr. (asi 2400—3600 *K*), k nimž jen výjimečně přistoupí Timelärer placený dle počtu hodin (v Odense přes četné paralelky jen 1). Školní rok trvá od 20. srpna do 13. července (asi od 20. června jsou zkoušky). Mezi rokem jsou prázdniny podzimní: jeden týden v říjnu, vánoční od Štědrého večera do tří králů, týden velkonoční a týden svatodušní. Obligátní počet hodin je 24 týdně, i rektor učí 15—17 hodin, starší učitelé a učitelé dánštiny ve vyšších třídách mají slevu několika hodin. Nadpočetné hodiny se honorují a patrně dobře, neboť starší učitelé, zvláště otcové rodin, berou si jich mnoho. Tak dle programů měli jednotlivci až i 33 hodin. Inspektör bývá zvláště honorován, jelikož ostatně po každé hodině žáci opouštějí místnosti a pohybují se na dvoře, bez něhož školní budova není myslitelna, dozor jest velmi jednoduchý.

Velký počet hodin byl by asi nemožný bez těchto přestávek, bez volné »čtvrthodiny« a hlavně bez jednotné frekvence, která dovoluje důkladně se zase osvěžiti, a kterou máme proč svým dánským kollegům záviděti.

Dojem, který činili na mne žáci i škola, byl velmi přízniv. V budově na zvláštním místě stálo několik bicyklů, na nichž přijeli žáci ze vzdálenějších míst, před školou odebrali se všichni žáci, s nimi ředitel a senior do slavnostní síně, kdež s průvodem harmonia byl zpíván žalm od Grundtviga, pak šli do síní učebných, kde mimo lavice jsou i stojany na knihy. Na veselé, ale nijak neurážlivé prohánění v přestávkách bylo radost se dívati. Nikde neviděl jsem markytánů, každý žák přinesl si chléb s máslem, obyčejně pokládaný na jednu neb více přestávek, s sebou. Chování žáků je volné, učitel nevidí v tom nic urážlivého, když mladý klacek při čtení sedne si na opěradlo a opře nohy o trnož; ve vyšších třídách odpovídají žáci sedíce. Vůbec dělá se i paedagogicky i methodicky značnější rozdíl mezi nastávajícím studentem a žáčkem z prvé třídy než u nás, kde mnozí hlásají jednostejnou samospasitelnou didaktiku vůči žákům nejrůznějšího stáří.

O řečnických cvičeních v VII. třídě našich gymnasií.

Napsal Vojt. Kebrle.

Ke konci pěkného článku svého o řečnických cvičeních v ročníku lonském p. koll. Kabelík vyzývá odborníky, aby na základě svých zkušeností jej opravovali neb doplňovali, očekávaje za jisté, že dospějeme takto k formě cvičení těch, která by pro žáky byla nejvýhodnější. Vyzvání toho použil už p. koll. Kosina k některým doplňkům, a používám i já, abych k pojednáním těm přičinil dodatek svůj.

Uvítal a přijal jsem s povděkem většinu rad a pokynů obou těch článků, zvláště pokud se týká látky, ale jen pro třídu VIII.; o řeč-

nických cvičeních v VII. třídě jsem mínění poněkud jiného, které dovolím si zde vyložiti.

Myslím, že činiti jest rozdíl mezi cvičeními v ústním proslovení v té a oné třídě, a že co platí pro školu nejvyšší, nemůže býti žádáno stejnou měrou o rok níže. Pohřešuji zde přechodu jistého od tříd, ve kterých se pouze deklamovalo, t. j. přednášely hotové skladby v řeči vázané, při nichž na mnoze pomůckou paměti byl rým, k řečem volně od žáků přednášeným i skládaným. Od té úplné vázanosti na slova k té úplné samostatnosti v slově i v myšlence zdá se mi býti přiliš velký skok. Žákům našim, pokud je znám, schází na počátku tř. VII. k takovým svobodným promluvám všechna průprava.

Neboť to, co v instrukcích čteme (na str. 100.*) v odstavci 2.), že příprava k takovým řečnickým cvičením dála se stejně u všech žáků po všechna léta předešlá a to u všech učitelů ve všech předmětech, jest dojista trochu přepjato; rozdíl mezi takovýmto odpovídáním po hodinách a mezi cvičeními řečnickými (Redeübungen) bude as o mnoho větší. Instrukce arciť praví hned ze začátku: »Die Redeübungen verfolgen nicht *im engeren Sinn* rhetorische Zwecke.« Ale tomu rozuměl jsem vždy tak, že nemá se podávati obšírná *theorie* řečnického umění; ale že bez úpravy řečnické cvičení taková býti nemají, t. j. že v postupu řeči i žáku, když řeční, zachovávati jest jistý pořádek, který od věků se osvědčil, a užívati některých obratů zvláště řečníkům oblíbených, to rozumělo se mi rovněž dávno. Vždyť sám úřední návod tomu chce, an praví trochu dále: »Der Stoff muss also vorbereitet und zuerst auch geformt werden.«

Ale odkud tu formu bráti, když theorie jest vyloučena? Patrně ze vzorů, ačkoliv instrukce o tom nic nemají. Mínění tomu dal jsem průchod už v I. ročníku tohoto Věstníku (1893, str. 50.) řka, že v tř. VII. cvičení v řečech samostatně od žáků skládaných není možno bez důkladného probírání několika vzorů ve škole. Podobně prof Kabelík praví v loňském článku svém na str. 12.: »Na začátku tř. VII. rozebírají se řeči podané ukázkou ve Slovesnosti. — Zvláštní nějaké theorie řečnické již Lindner právem nedoporučuje: nenahradíť nikdy vzorných příkladů, na základě jichž jediné žák se může dokonale v řečnictví vycvičiti.«

V tom tedy shodujeme se spolu, i s Lindnerem, jehož článku tehdá neměl jsem před sebou. Ale v tom nesrovnávám se s p. koll. Kabelíkem, že by řeči ze Slovesnosti měly se čísti na začátku tř. VII. — Které jsou to řeči? Jest ve vydání nejnovějším (VI.) řeč Palackého o účelu spolku Svatoboru, založeného r. 1862 po strastiplném životě a smrti B. Němcové na podporování spisovatelů českých, jest řeč Vrchlického v slavnostní schůzi České akademie o Kollárově arcidíle básnickém, jest řeč prof. Alberta nad hrobem Aug. Seydlera, professora při české universitě; v dřívějším pak vydání (III. a IV.) byla to (pohříchu nyní vynechaná) řeč Tomkova při otevření české university r. 18·2 — všecko látky z doby nové, ano nejnovější, pramálo asi známé žákům odbyvším třídu VI. a začínajícím VII., jejichž vědomosti literární a historické dospěly teprve k Husovi a k stol. XVI. Kolik je tu asi potřebí vy-

*) Ve vydání Pichlerové na str. 155.

světlování a poznámek, aby se vyplnila mezera v dějinách university pražské od dekretu Kutnohorského až k rektorátu Tomkovu, jaký to skok od začátku na samý konec věku nového! Výborně hodí se obsah řečí těch třídě VIII — a to ještě teprv pololetí druhému — ale o rok, o půl druhého dříve je trochu předčasný.

Ale také druh jejich a úprava nejsou takové, abychom se mohli jimi spokojiti. Jsou to většinou řeči slavnostní; jiné druhy, jako řeč duchovní, sněmovní (politická), promluva vojenská, vůbec řeči vybízecí, paraenetické scházejí, jakož i apologetické. Uspořádání pak řečí těch nemůže býti prohlášeno za vzor pro všechno; vždyť ukázky ty nevyhovují ve všem ani tomu poučení, které po nich podává Malá Slovesnost sama (VI., 397). Tedy i s této stránky řeči ty samy o sobě nepostačují; potřebí jest ještě řečí jiných a jinakých.

Cítil to asi p. koll. Kabelík také, neboť za slovy výše uvedenými praví dále: »Bohužel vzorných takových řečí u nás ještě je málo.« Cítil snad vůbec nedostatek průpravy k řečnění na tomto stupni; neboť praviv, že na začátku tř. VII. rozebírají se řeči podané ukázkou ve Slovesnosti, podotýká hned: »při čemž učiteli na gymnasiu výbornou pomůckou jsou odkazy na řeči Ciceronovy již v VI. probrané.« — Dobré jest takové poukazování na věci už odjinud známé; ale zde, uvážíme-li to zevrubněji, uznáme, že odkazů na řeči Ciceronovy už v VI. probrané nemůže býti mnoho. Učebná osnova předpisuje třídě VI. jen jednu řeč Ciceronovu, I. proti Katilinovi; ovšem že často čítá se po ní ještě jiná, obyčejně III. Z oné invektivy žák gymnasijní může zajisté naučiti se mnohým pěkným figurám řečnickým, ale co do uspořádání nemůže býti vystavena za vzor, majíc v osnově některé zvláštnosti, způsobené tím, že jest pronesena s patra (bez úvodu), a že jest obrácena na dvě strany (proti Katilinovi a k senatorům); řeč III. jest pravidelnější, ale, jak už řečeno, nečítá se vždy. Vůbec myslím, že poukazování na řeči ty nevydá mnoho pro praxi řečnickou, leda je-li učitel latiny v VI. a češtiny v VII. jeden a týž; a to bývá dosti zřídka.

Teprve v tř. VII. žáci poznají důkladněji osnovu a uspořádání řečí, čtouce po celé první pololetí v latině i řečtině skoro jen řeči: aspoň dvě Ciceronovy a tři až čtyři Demosthenovy; zvláště od řeči De imperio Cn. Pompei, jejíž osnova je tak průhledná, abych řekl, až okatě a nápadně školsky vytýkaná, mohou se mnohému naučiti. Ale to získají až během I. pololetí; na začátku tř. VII. nemůžeme, jakož doufám jsme tuto dovodili, dostatečných vědomostí řečnických u žáků předpokládati; a čítati vzory ze Slovesnosti jednak se nehodí, jednak není na to ani času.

A přec instrukce žádají řečnických cvičení od této třídy, ovšem dost neurčitě a jaksi nesměle, pravíce na samý konec (!) poučení o této věci (str. 101.): »Die Redeübungen beginnen *von* der VII. Classe an.« Kterak požadavku tomuto vyhověti, času mnoho neztratiti a přec dostáti úkolu a účelu dojíti, totiž už v tř. VII. u žáků jisté obratnosti řečnické? Já neznám jiné cesty než tu, na kterou dal jsem se už před pěti léty: tu, že článků, které vyskytují se v Grimově Výboru z literatury české doby střední s rázem řečnickým nebo které tam skutečné řeči jsou, používám neb upravuji za řečnická cvičení. Poukázal jsem

už v článečku citovaném na některé látky takové, od těch dob pak poznal jsem, že ještě několik jiných dá se na způsob řečí zpracovati.

Látky takové jsou (v pořadí knihy Grimovy vydání 1.):

1. M. Jan Hus prosí Čechův, aby zbožně a dobře živi byli. (Podle listu jeho ve Výb., str. 9., řádek 1.—20.)

2. Petr Chelčický horlí proti přepychu své doby v jídle a oděvích. (Podle výkladu na neděli 1. po sv. Trojici, str. 11. a 12.).

3. M. Jan z Rokycan varuje věřící od bludů pikartských. (Podle listu jeho, str. 15. a 16.).

4. M. Viktorin Kornel ze Všehrd velebí staré Čechy a zvláště práva staročeská. (Podle vyňatku z knih devaterých, na str. 25. a 26.)

5. Titus odpovídá Židům při dobytí Jerusalema propuštění žádajícím. (Podle Vorličného překladu z Josefa Flavia, str. 63. a 64.).

6. Tomáš Bavorovský káže o pokání v starosti. (Z 10. kázaní o sv. pokání, str. 69—71.)

7. Jan Blahoslav zastává potřebu vyššího vzdělání v Jednotě bratrské. (Podle Filippiky jeho, str. 83.—86.)

8. Aeneas Sylvius na sněmu benešovském jménem císařovým Čechům odpovídaje zastává se práv Ladislava Pohrobka na trůn český. (Podle překladu Veleslavínova z Kroniky Sylviovy, str. 118.—120.)

9. Kocín z Kocinetu vybízí měšťanstvo české k horlivějším přípravám válečným proti Turku. (Podle Předmluvy jeho z Politie histor., str. 124.—125.)

10. Adam Huber z Rysenpachu doporučuje cvičení těla a zvláště myslivost. (Podle vyňatku z Regimentu zdraví, str. 130—132.)

11. Mikuláš Zrinský povzbuzuje vojíny své k hrdinnému boji s nevěřícími. (Podle Paprockého Diadochu, str. 141.)

12. Karel z Žerotína omlouvá se u pánů soudců zemských, že nelze mu zasednouti mezi ně. (Podle Zápisů jeho, str. 164. a 165.)

13. Karel z Žerotína hájí se proti výtce pana Jiříka z Hodic, že zle dělá, že dary boží v sobě udušuje. (Podle Apologie, str. 167.—172.)

14. Jednota Bratří českých poklady své odkazuje národu a vlasti. (Podle Komenského Kšaftu, str. 204. a 205.)

To bude naše průprava k řečnickým cvičením samostatným; procvičíme ne tři čtyři, ale čtrnáct článků, náležejících obsahem době, kterou právě probíráme, druhů rozmanitých, úpravy řečnické většinou vzorné. — —

Ale tu již slyším hlasy, že cvičení takováto jsou nepřípustná, že jsou proti instrukcím. — Hlasy to vážné; však i věc je dosti důležita, abychom důkladněji uvážili námitky, které se stanoviska instrukcí proti ní činiti se mohou.

První a hlavní námitka by byla, že reprodukce řečí už hotových jest vůbec a zhola proti instrukcím, jež praví (na str. 100.): »Wenn er (der Stoff) so gestaltet beim Vortrage nur einfach reproduciert würde, dann wäre der eigentliche Zweck, die relativ freie Erzeugung der Form, illusorisch, dann hätte die Übung kaum einen anderen Werth als der Vortrag eines memorierten schriftlichen Aufsatzes.«

Proti čemu namířena je tato věta? Proti doslovné reprodukci formy, t. j. aby žák řeči, kterou sám si napsal, neučil se nazpamět, slovo od

slova, aby »neodříkával« z paměti. V řečnických cvičeních způsobu našeho se to neděje. Tu nereprodukuje se forma, slovný výraz, ale reprodukuje se obsah na základě podrobné disposice z článku při čtení vytknuté nebo přeřaděním některých částí do něho vpravené. Qui bene distinguit, bene docet, je staré pravidlo, a zvláště na místě jest při disponování řečí. Věc je dána, do podrobna rozebrána, jest-li potřebí, v jiný pořádek uvedena, a tento pořádek, tato osnova pevně se vštípí v paměť, nikoli slova. Rem tene, verba sequentur, jest vodítko při takovýchto cvičeních. Přednášeje žák slovy knihy vázati se nebude a nesmí, leda tam, kde to ono slovo činí řečnický obrat. figuru, která by vynecháním jeho nebo užitím jiného zmizela. Žákům výslovně se uloží, aby vštípivše si osnovu a doma v přednášení se cvičíce, volili pokud možná slova a rčení jiná. Někde sám text je k tomu nutká, aby tvary a slova zastaralá nahrazovali novějšími. Konečně vyzveme je také, aby i, co se věci týče, látku danou rozšířiti nebo doplniti hleděli nějakou myšlenkou, která by se sem hodila.

A co jsme uložili, to také žádáme. Na každé cvičení vyvoláme žáků několik — lepší napřed — a chceme, aby každý následující přednesl totéž poněkud jinak (»in *relativ* frei erzeugter mündlichen Rede«). S doslovnou reprodukcí se nespokojíme; naopak zase, když některý žák samostatnou obměnou formy a snad i rozhojněním obsahu se vyznamená, s pochvalou to uznáme. A tak cvičení ta provozujíce, nebudeme myslím jednati proti instrukcím, ale v úplné shodě s nimi, anyť žádají (tamže) od žáka: »er darf nicht memorieren, sondern soll unterstützt vom einer detaillirten Disposition die Form im einzelnen beim Vortrage *gewissermassen* neu producieren.«

Nezapírám ovšem, že ze začátku, při prvních cvičeních budou žáci dost lpěti na slovech knihy, zvláště žáci slabší; ale čím dál tím si povedou volněji, budou přednášeti samostatněji. Také když tím způsobem probéřeme tolik řečí, poznají řadu osnov a budou věděti potom, jak řeči skládati; i můžeme pak od nich v třídě VIII. žádati řeči i složením i látkou samostatné. Budeť mezi tímto druhým a oním prvým stupněm řečnických cvičení asi podobný rozdíl jako mezi úlohami vyššího a nižšího gymnasia, o čemž praví instrukce (hned na str. 101. ze začátku): »Der allgemeinste Unterschied der Aufsätze des Obergymnasiums von denen der früheren Jahre liegt darin, dass diejenige Thätigkeit, welche der rhetorische Terminus *inventio* bezeichnet, allmählich immer mehr Sache des Schülers wird.«

Ale vždyť instrukce žádají výslovně »selbstständig durchdachten Stoff«! ozývá se proti tomu námitka druhá. Ano, čteme tak na začátku odstavce 1., a vraceje se úřední návod k látce cvičení, v odstavci 3. praví hned z kraje: »Der Stoff einer Redeübung muss gleichmässig allen Schülern bekannt sein.« Látka má býti všem žákům stejně známa; dobrá. Ale mám-li žactvo ještě málo v literatuře obeznámené — a to na začátku třídy VII. jest — nezbývá nic jiného než abych nějakou tu látku sám jim odněkud vyhledal, s nimi ji probral, i ve formu řeči ji sám upravil, chci-li, aby to bylo cvičení aspoň trochu řečnické. Kde však na to nabrati času, když v této třídě je tolik práce jiné? Cvičiti žáky skládat rozjímání a lehčí hovory, deklamovati básně, probrati theorii dramata a pročísti velkou pětiaktovou tragédii, to vše —

(a k tomu úlohy!) — snad je možno v jedné hodině za týden, věnované slovesnosti. Ale cvičiti je ještě ve skládání řečí, konati samostatná řečnická cvičení? Toť by musel buď učitel býti divotvorce nebo žactvo míti zázračné. Ale síly naše jsou lidské, a žactvo, zvláště na venkovských gymnasiích, velmi skrovného daru jazyka. Buď tedy řečnická cvičení v třídě VII. budu prováděti na základě řečí už hotových v hodinách věnovaných literatuře, ne slovesnosti, anebo nevystačím s časem na ostatní úkoly této třídy. Tertium non datur.

Datur! odpoví se mi se stanoviska instrukcí, neboť tam čteme: »Es eignen sich daher am besten die Stoffe der Privatlektüre zu Redeübungen.« — Ano, hodí se — na gymnasiích vyučovacího jazyka německého. Tam instrukce výslovně uvádějí, co se má soukromě čísti v té oné třídě z literatury německé; ale pro český jazyk žádného takového seznamu pevně stanoveného, pokud vím, posavad nemáme. Ponecháno jest učiteli, aby určil za domácí četbu, co se mu vhodným zdá; leckde snad si to vybírají žáci sami, kdo co chce. A odtud asi ta směs a strakatina themat v programech našich gymnasií. Já však myslím, že nejde tu, zvláště v prvním roce, o pestrost látek, ale o to, aby *všichni* žáci z cvičení takových, třeba rok co rok týchž, nějaký užitek měli. A proto, pokud nemáme ustálené a schválené četby domácí, držím se toho, co máme, četby školní. Jen tak lze, myslím, na ten čas zadost učiniti oprávněnému požadavku instrukcí: »Der Stoff muss gleichmässig allen Schülern bekannt sein.«

Ale snad takovýmito reprodukcemi, ať už více nebo méně volnými, zavádí se něco, čeho nebývalo a není, čeho instrukce vůbec neznají? — Nikoliv. Neznají to sice instrukce jazyka německého — ač je to s podivením — ale instrukce pro jazyk latinský to dobře znají, tam, kde mluvíce o řečech Ciceronových, doporučují »durch das vorliegende Muster den Stil bilden«. Neboť pokračují (na str. 38. vydání úředního): »Diesem Zweck wird es sehr förderlich sein, dass die Schüler angehalten werden, bereits erklärte Partien zuhause wieder und wieder laut zu lesen und passende Abschnitte oder einzelne Perioden zu memorieren.« A trochu dále: »Hiebei, wie besonders bei Recapitulation des Gelesenen, werden sich mit Nutzen Versuche im lateinischen Vortrag anstellen lassen.« A ještě vřeleji doporučují to instrukce v jazyku řeckém při Demosthenovi (na str. 64. sl.) za slovy *Recitieren und Memorieren.* Tedy v jazycích mrtvých, řeckém a latinském, dobré jest recitovati, přednášeti, nazpamět se učiti: v jazyce živém, v jazyce mateřském by nebylo účelné ani volně řeči reprodukovati?

Ba mně se zdá, že vycházejíc od těchto právě citovaných míst instrukcí bylo by možná cvičení naše ospravedlniti, i kdyby to byly reprodukce doslovné. Neboť ani ty by nebyly zcela neprospěšné. I kdyby nic jiného žáci při tom nezískali, nežli že by se naučili řeči přednášeti, i to by byla výhoda. Neboť v čem jeví se výbornost řečníkova hlavně? V přednášení — »ut iam non sine causa Demosthenei tribuerit et primas et secundas et tertias actioni,« jak praví Cicero v Řečníku (56). I kdyby jen to, umění dobře řeči přednášeti, přinesli si žáci z třídy VII. do VIII., i to by byl zisk. Že žáci naši, třeba dobří stilisté, v proslovení ústním bývají slabí, nesmělí, neobratní, všeobecně je známo; i prof. Kabelík v úvodě svého článku se toho dotýká. A také prof. Kosina

praví: »Něco jiného jest pěknou řeč napsati a opět něco jiného pěkně ji přednésti.« Proto nebyla by bez prospěchu ani takováto cvičení, v pravém slova smyslu »Übungen im mündlichen Ausdruck.« Ale my takových zde nehájíme.

Konečně povšimnutí zasluhuje ještě jedna věc.

My v tř. VII. probíráme literatury naší dobu střední, na gymnasích německých mají něco jiného; snad učivo jejich v třídě té má více látky básnické, naše má více řečnické. Nemůže se tedy ve všem všudy stejně postupovati zde i onde. Jako každý jazyk, tak i každá literatura má své zvláštnosti a vyžaduje tudíž i trochu jiné methody. Slýcháme často stesky na střední dobu literatury české, že je unavující, nezábavná a pod. Není, aspoň ne v té míře, jak se tvrdívá. Zvláště na gymnasiu lze humanistickou stránku její oživovati reminiscencemi na spisovatele z četby latinské a řecké žactvu již známé. A druhý, ještě lepší prostředek, kterak bychom tyto literární hodiny vzpružili, jsou tato řečnická cvičení. Co zůstane z toho žáku, když se některý článek byť znamenitého řečníka jen přečte? Druhou hodinu snad už ani obsahu jeho dobře nezná. Ale vyloží-li se článek podrobně, na jeho řečnické přednosti se ukáže, a osvojí-li si potom žák ty myšlenky, pak sám vystoupí, sám je ve formě více méně samostatné posluchačům, kteří to taktéž znají, přednáší, vykládá, doporučuje, hájí: pak spisovatelé ti docela jinak v mysli jeho utkví, a celá ta doba zcela jiný dojem v mysli všech zůstaví.

Tak na cvičení řečnická v třídě VII. našich gymnasií pohlížím já; jiní snad jinak. Prof. Kabelík v úvodě ke článku svému se zmiňuje, že i učitelé téhož (německého) jazyka a téhož (hlavního) města různě cvičení řečnická provozují, kdež by se přece spíše mohli o jednotném postupu smluviti. Bude tedy zajisté i mně, učiteli jiného jazyka, než pro jaké psány jsou instrukce, míti své vlastní o předmětu mínění dovoleno, a je-li v čem neshodné, osamělostí ve venkovském městě snad i omluveno. Uhodil-li jsem na cestu pravou, bude mě těšiti, když najdu následovníků; pakli se mýlím neb jest-li potřebí podrobnějšího výkladu, rád uvítám a povedu další rozhovor.

Polárné souřadnice a normálná rovnice přímky.

Napsal Jan Sommer.

V obou našich učebnicích geometrie béře se v soustavě polárných souřadnic i průvodič r i odchylka φ absolutně, resp. kladně. Z toho vznikají mnohé nesrovnalosti.

1. Při stanovení *vzdálenosti* d daného bodu $M(x_1 y_1)$ od dané přímky $P \equiv x \cos\varphi + y \sin\varphi = r$ jest třeba dbáti *směru* průvodiče.

I stanoví se pravidlo: Leží-li daný bod M na téže straně přímky P, na které leží počátek souřadnic, jsou obě veličiny, t. j. průvodič r i vzdálenost *d kladné*; jinak jest vzdálenost *d záporna*.

Dle toho jest vzdálenost bodu $M(3, 5)$ od přímky $P \equiv 4x + 3y - 12 = 0$ rovna -3 a od přímky $P' \equiv 4x + 3y + 12 = 0$

rovna $+7\frac{4}{5}$; tedy jednou kladná, podruhé záporná, ač se tu *směr nezměnil.*

I užívá autor *odchylky* φ sice také absolutně, avšak toliko od $+0^0$ do $+180^0$. *Průvodič* r však *nad* osou X-ovou (t. j. v I. a II. kvadrantu) činí *kladným*, *pod* osou X-ovou (v III. a IV. kvadrantu) záporným.

Důvodem pro to jest, že průvodič probíhaje úhel $0^0 - 180^0$ spadne *nad* osou s *kladnou* osou Y v jedno, a jeho *prodloužení pod* osou X-ovou spadne se *zápornou* osou Y v jedno. Není tu tedy sporu mezi průvodičem a pořadnicí.

Osa X-ová je pak rozhraním průvodičů kladných a záporných. Možno tedy průvodič rovnoběžný s osou X-ovou považovati za kladný i záporný. Aby ani tu nebylo sporu, stanovíme, že spadá-li průvodič s kladnou (zápornou) osou X-ovou, jest kladný (záporný). Tím docílena opět shoda s úsečkou.

Dle toho značí rovnice $+x\cos\varphi + y\sin\varphi = +r$ přímku, jejíž průvodič r leží v I. kvadrantu. Pro II. kvadrant jsou znamení členů $- + +$, pro III. $+ + -$ a pro IV. $- + -$.

Koefficient členu y-ového je v normálné rovnici přímky *vždy kladný*,*) neboť $\sin\varphi$ je kladný pro $\varphi = 0^0 - 180^0$.

Koefficient členu X-ového je v I. a IV. kvadrantu kladný, neboť $\cos\varphi$ je kladný pro $\varphi = 0^0 - 90^0$; v II. a III. kv. záporný, poněvadž $\cos\varphi$ je záporný pro $\varphi = 90^0 - 180^0$.

Člen prostý — značící průvodič r — jest v I. a II. kvadrantu kladný a v III. a IV. záporný.

Dle téže zásady stanovíme *směr normály*, t. j. kolmice vztyčené na přímce: Normála jest *kladnou*, je-li její úběžný bod (počátkem normály jest bod, v němž je vztyčena) *nad* osou X-ovou, a *zápornou*, je-li její úběžný bod *pod* osou X-ovou.

I lze potom psáti pro vzdálenost d bodu $M(x_1, y_1)$ od přímky $P \equiv x\cos\varphi + y\sin\varphi = r$ vzorec

$$d = x_1\cos\varphi + y_1\sin\varphi - r.$$

Slovy: Vzdálenost bodu M od přímky P měří se anullovaným trinomem dané přímky s dosazenými souřadnicemi daného bodu. Rozumí se arciť samo sebou, že jest trinom rovnice tak anullovati, aby člen y-ový byl kladný. (Dosazením se může arciť ze členů y-ového státi kladná nebo záporná veličina.) Naše učebnice užívají vzorce

$$d = -(x_1\cos\varphi + y_1\sin\varphi - r).$$

Trinom musí však býti tak anullován, aby člen *prostý* byl kladný.

Tím docílíme shody i s ostatními tvary rovnic; na př. s tvarem směrovým $y = Ax + b$ i s tvarem obecným $mx + ny = l$, pro něž je dle toho

$$d = \frac{y_1 - Ax_1 - b}{\sqrt{1 + A^2}} = \frac{mx_1 + ny_1 - l}{\sqrt{m^2 + n^2}}$$

*) Tím docílena opět shoda s tvarem směrovým $y = Ax + b$, kdež koefficient členu y-ového jest $+1$.

s týmž podotknutím, že trinom musí býti tak redukován, aby *člen y-ový* byl kladný.

Naše učebnice píší však vzorce $d = -\frac{y_1 - Ax - b}{\sqrt{1 + A^2}}$ bez poznámky (str. 40.), aneb $d = \frac{mx_1 + ny_1 - l}{\pm\sqrt{m^2 + n^2}}$ s poznámkou, že ve jmenovateli jest voliti znamení souhlasné s prostým členem (str. 246.).

2. *Rovnice symmetrály úhlové.*

$\widehat{P_1 P_2}$ značí, jak známo, *kladný* úhel na průseku přímek P_1, P_2 tak volený, že P_1 jest ramenem pevným a P_2 ramenem hybným. $\widehat{P_2 P_1}$ pak značí úhel vedlejší.

Pro symmetrálu úhlu $\widehat{P_1 P_2}$ stanoví naše učebnice pravidlo: Je-li v úhlu $\widehat{P_1 P_2}$ počátek os, jest rovnicí symmetrály $\Sigma_{12} \equiv d_1 - d_2 = 0$, jinak $d_1 + d_2 = 0$. Ale kterak možno *bez rysu* poznati, *kdy* leží v $\widehat{P_1 P_2}$ počátek os, kdy ne, učebnice nepraví. Žák si pak neví rady, leč počítá-li dle rysu A to by přece bylo zvrácené počínání upravovati vzorce a výpočty na základě rysu. Vždyť rys se má teprv *počtem určiti*; rys je toliko ke *kontrole* výpočtů. Řídí-li se žáci *jen* rysem, podávají zpravidla *neúplná* řešení úkolů.

I jest třeba *návodu*, po případě vzorného příkladu, dle něhož by žák se mohl říditi. Náš návod zní: Symmetrála úhlu $\widehat{P_1 P_2}$ jest buď $d_1 - d_2 = 0$ anebo $d_1 + d_2 = 0$ a to dle toho, leží-li v $\widehat{P_1 P_2}$ úběžný bod osy Y čili ne; neboť v prvém případě jsou vzdálenosti souhlasné, v druhém nesouhlasné.

Úběžný bod osy Y leží v úhlu $\widehat{P_1 P_2}$, když P_1 probíhajíc prostoru $\widehat{P_1 P_2}$ stane se rovnoběžnou s Y.

Příklad: Jest určiti střed kruhu $S(x_s y_s)$ vepsaného do Δ, jehož strany mají rovnice: $4x + 3y = 1$, $3x - 4y = 7$, $12x + 5y = -56$.

Střed kruhu je průsekem symmetrál *vnitřních* úhlů trojúhelníka. Směrnice přímek jsou po řadě $-\frac{4}{3}$, $+\frac{3}{4}$, $-\frac{12}{5}$. První přímka má tedy maximalní odchylku. Označme ji jako *první* stranu Δ_a značkou S_1,*) druhá má minimální odchylku — tedy S_3, třetí má mediální odchylku — tedy S_2. Tím docílíme, že $\Delta\, S_1\, S_2\, S_3$ je kladným. A *vnitřní* úhly *kladného* Δ_a jsou: $\widehat{S_3 S_2}$, $\widehat{S_2 S_1}$, $\widehat{S_1 S_3}$ (cyklická substituce záporná). Uhel $\widehat{S_3 S_2}$ má v sobě úběžný bod osy Y, neboť úběžný bod strany S_3 leží v I. kvadrantu, a úběžný bod strany S_2 ve II. kvadrantu.

Má tudíž symmetrála Σ_{32} rovnici $d_3 - d_2 = 0$, kdežto ostatní symmetrály, jakž podobně poznáme, $\Sigma_{21} \equiv d_2 + d_1 = 0$, $\Sigma_{13} \equiv d_1 + d_3 = 0$.

---

*) Viz »Ze školské praxe« v programmu c. k. gymnasia Praha-III. r. 1897.

A poněvadž

$$d_1 = \frac{4x_s + 3y_s - 1}{5}, \quad d_2 = \frac{12x_s + 5y_s + 56}{13},$$

$$d_3 = \frac{-3x_s + 4y_s + 7}{5},$$

jsou

$$x_s = -\frac{13}{16} \quad a \quad y_s = -\frac{9}{16}.$$

Necháme-li žáka bez návodu, počítá prostě rovnicemi $d_1 = d_2 = d_3$, i vypočítá sice střed kruhu, který se daných přímek dotýká, ale jen *náhodou* střed kruhu vepsaného.

O vlastivědě na českých školách středních.

Napsal **Jan Nedoma.**

(Ostatek.)

Neméně důležitý předmět vlastivědy jest národní hospodářství. Jako v čistě politických věcech znalost historie usnadňuje učení, tak tu je ulehčuje znalost zeměpisná, vědomost o povaze půdy, o plodinách zemských, klimatických poměrech. Kde by se u žáků objevovaly mezery ve vědění, v tom právě by se zeměvědnými a národohospodářskými rozhledy vědění jeho posavadní osvěžovalo a doplňovalo. Theorisování ustoupilo by, jako vůbec, co možná v pozadí a došlo by na ně jen, kde by zvláště posloužilo k objasnění skutečného stavu věcí. Statistických dat potřeba se varovati, jako vůbec všeho, co úkol stěžuje a nezáživným činí. I je třeba ukázati, jak zákonodárství a všechna veřejná správa má zření k tomu, aby se povznesla veškerá vzdělanost hmotná, aby se získal blahobyt každého jednotlivce a zdar celku. Tím budí se zájem pro poznání všeho státního ústrojí, důvěra v ně i sebevědomí občanské.

V politicky strannických, náboženských, národních a sociálních rozporech, které v čilém životě veřejném vždy a všude se vyskytují, učitel nemůže zůstati němým. Ať promluví o »palčivých« denních otázkách opatrně a rozvážlivě, právě jakožto učitel: sine ira et studio. Šetrnost k různícím se stanoviskům strannickým rozumí se sama sebou. Tu třeba se vyvarovati všeho, co by odpuzovalo; historické stanovisko i zde rozhoduje, pouhé objasnění skutečného stavu věcí prospívá.

Na konec ještě několik slov.

Co by ve vlastivědě české podáváno býti mělo, shrnuto v této rozpravě pro učitele dějepisu a zeměpisu, též pod titul dvojí, totiž politiku a národní hospodářství. Arciť nebyla věc rozvedena tou měrou, že by tu byla vypsána zevrubná učební osnova její. Chtěli jsme na věc napřed upozorniti v principu, jak by cíle z předu zde vytknutého dosíci se mohlo bez porušení posavadní ustálené úpravy učebních osnov.

V tom arciť vězí také jakási vada, neboť opravdu nemožno zachovati se podle pravidla: aby byl vlk syt a koza celá.

Že by učitel, prováděje tento plán, bez nesnází se neobešel, jest věc nepopěrná. Měl-li by docíliti úspěchu, bylo by třeba, aby byl, jak se říká, kován ve věci i v methodě a vytrvalý. S prospěchem by mu byla, pokud by se mu jí dostalo, volnost ve výběru, úpravě a rozvrhu učebné látky, čehož by zvláště pro počátek bylo potřeba; ale právě touto volností ukládalo by se mnoho na bedra jeho. Obava, že pracuje na nejisto, také práci by ztěžovala.

Naproti tomu nelze pochybovati, že by s vyššího místa jistě byla vydána jakási učební osnova, byť i jen ve hlavních rysech, a že nedostatku učebnic záhy by se odpomohlo, neboť látky sem spadající jest hojně.

Účel této naší rozpravy snad nikde v kruzích příslušných nenajde odporu. Ale v jednotlivostech mínění budou se rozcházeti, leckde snad se ozve i odpor, jako při návrhu na rozmnožení počtu hodin. Než to dobré věci neublíží. Úkolem naším, k němuž podnět vyšel z výboru Spolku českých professorů, bylo jen dáti dobré myšlence jakousi počáteční tvářnost a přivésti v rozhovor předmět ve školství našem nemálo důležitý. Kéž chopí se věci, kdož více učiniti mohou!

II. Co tedy činiti, aby posavadní způsob pěstování dějin českých na středních školách činil zadost skutečným požadavkům? Na to jest krátká odpověď: Učiniti dějepis Čech do jisté míry zvláštním a povinným předmětem! V těch třídách vyššího oddělení, v nichž vykládá se dějepis věku středního a nového, přidáno budiž po jedné hodině týdně dějepisu domácímu všech bývalých zemí koruny České.*) Vyučování svěřeno budiž učiteli dějepisu všeobecného a rakouského v té které třídě. Učební osnova dějepisu užší vlasti přizpůsobena a připojena budiž osnově dějin všeobecných a rakouských. Klassifikování sloučeno budiž v jedno s dějepisem všeobecným a rakouským v rubrice pro »zeměpis a dějepis«. Učitel dávej do každého konferenčního období z probraných dějin domácích po jedné písemní úloze školní, jež může obsahovati též kreslení map, neb sestavování chronologických, synchronististických a genealogických tabulek; rozumí se, že se taková úloha opraví a posoudí tak, jako se opravují a posuzují písemné práce žáků z jiných oborů.

Jsou důvody pro takovéto zařízení dosti četné. Především je třeba doznati, že dějepis Čech činí v dějepise Evropy ve středověku i v novověku o sobě celek, jehož zevrubná znalost každému vzdělanému příslušníku tohoto historického celku přináší všeobecně povznášející momenty vzdělanostní a taktéž praktické výhody.

2. Znalostí této vynikající historické individuality podporuje se právě v podstatě poznání dějin střední Evropy a zejména našeho mocnářství.

3. Věcným postupem v líčení dějin užší vlasti budí se v žáku vlastenecké smýšlení a cit dynastické pospolitosti měrou svrchovanou, neboť dostává se tudy žák k jasnému přesvědčení, jak pevnými a mocnými svazky sloučeny jsou osudy země a domu panovnického.

*) Také na německých ústavech v těchto zemích by posloužilo vykládati, kdy, proč a jak německý živel se tu ujímal.

4. Žádoucí porozumění pro dějiny ústavy celé říše a pro potřebnost jejích zřízení dostavuje se samo důkladným probíráním dějin užší vlasti.*)

5. Spojitým a zevrubným podáváním dějin užší vlasti proklestil by se nejsnáze a nejdokonaleji průchod do škol jak kulturní historii, tak základům národního hospodářství a učivu sociálně politickému. Určitější vědomosti tohoto směru měly by se právě na půdě domácí žákům vštěpovati, tak aby žáci, odbyvše střední školu, ve vědě sociální, jíž nyní i ve vrstvách nižších se dostalo skoro veskrz pěstování scestného, nebyli docela nevědomí aneb nevyrůstali v názorech přemrštěných.

6. Soustavné udílení písemných prací z dějin domácích a školní rozpravy o korrekturách vedly by takořka jako seminářské cvičení k vytříbenosti historických pojmů a historického stylu žáků a povznášely by jich soudnost vůbec.

7. Poněvadž by při těchto písemních cvičeních v popředí byly kulturně historické momenty, čehož nutnost netřeba dovozovati, tedy by za předepsaného připínání látky na dějiny rakouské a všeobecné získalo nemálo také všeobecné kulturně historické vzdělávání žáků, zejména ve znalosti umění a uměleckých památek.

8. Kreslení historických map bylo by — jako sepisování chronologických, resp. synchronistických tabulek a stylistických úkolů pro historii — velmi prospěšno zase zeměpiseckému vzdělání žáků.

9. Jak by takto doplněná osnova učební byla prováděna, jak by tedy učiteli bylo věcně a methodicky postupovati, o tom snad leckdo chová všelijaké obavy. Snad míní, že by se učitel dostal do různých nesnází, ježto není po ruce potřebných pomůcek Ale obavy takové byly by zbytečny. Mámeť důkladnou a nepříliš objemnou příruční knihu dějin českých od Tomka, jejíž poslední (5. a 6.) vydání bohaté obsahem má také tři historické mapy. Tato kniha k účelu našemu hodí se dobře. Ostatně nelze pochybovati při nynějším rozvoji literatury školské, že by brzy takové pomůcky se dostavily.

10. Konečně netřeba připomínati, že zavedením historie české jakožto povinného předmětu v mezích zde vytčených nebylo by potřeba změn v učebních osnovách posavadních; ale kdyby konečně počet hodin měl býti o jednu zvýšen, žákům by to nebylo obtíží, neboť by dostali předmět vděčný.

III. Není pochybnosti, že naznačeným posud postupem získalo by se ve škole hojně vědomostí z vlastivědy české, ale ty byly by právě rázu historického, více abstrakní než věcné. Praktický duch nynější doby dovolává se však vzdělání věcného, touží poznati to, co člověk kolem sebe má, z čeho by, jak se říká, něco měl.

Čemu bylo by tedy učiti po urychleném odbavení látky historické a zeměpisu ostatních zemí rakouských v nejvyšší třídě oddělení obojího z vlastivědy české? — Když látka historická bude probrána, zůstane zde patrně předmětem hlavním učivo zeměpisné a statistické, jež by ve vyzískaných hodinách posledních dvou měsíců se více rozvedlo a prohloubilo.

*) Zůstávajíce na stanovisku co možná jednostejných osnov pro obojí střední školy v Předlitavsku, soudíme, že čeho si přejeme v zemích českých, to by také v ostatních královstvích a zemích bylo prospěšné.

Taková práce měla by směřovati k budoucím řekněme denním potřebám nastávajícího státního občana. Často slýchati výčitku: Proč pak tak dlouho do škol chodil, co umí, čemu rozumí? — Zná a umí leccos hezkého, po čem se ho třebas nikdo ptáti nebude, co on brzo sám zapomene!

»Zeměpis jest nauka, do které lze všechno vědění vpraviti, já bych učil pořád zeměpisu« — ta slova slyšel jsem před léty od vynikajícího inženýra českého. — Ale podle té zásady úkol náš školský ve skutečnosti zase by se rozplynul v niveč. Je třeba mluviti více věcně.

Při zeměpise na školách středních nutno jest zaujímati stanovisko takové jako při dějepise: Vedle zeměpisu všeobecného budiž určitěji probírán zeměpis Rakouska a s největší zevrubností zeměpis Čech. Podle platných osnov tak se postupuje, ale poslední věc v tomto postupu vázne. Tímto váznutím pak způsobuje se nedostatek vědomostí v prve uvedených denních potřebách nastávajícího člena moderní společnosti.

Velký jest rozdíl mezi jednotlivými korunními zeměmi našeho mocnářství. Poznávajíce Rakousko, ještě nepoznáváme užší vlasti své ve všech jejích zvláštnostech. Návod, jejž v té věci podávají instrukce pro vyučování zeměpisu na gymnasiích (str. 140.) a na reálkách (str. 118. druhého vydání), právě dosvědčuje, že na soustavné projednávání užší vlasti jakožto celku při zeměpisném vyučování neklade se váha podle skutečné potřeby; žádáť se jen tolik, aby se posloužilo celkovým vědomostem v zeměpise všeobecném a rakouském. Tady je zřejmý parallelismus mezi dějepisem a zeměpisem. Uznává se sice, když mladý člověk, hledající a dostávající vědomosti, prakticky posuzuje a pozoruje věci a události kolem sebe, že tím se zároveň naučí správně souditi o tom, co mu jest vzdálenější prostorem i časem, ale v tom právě shledáváme závadu. Zeměpis jest věda empirická, zeměpisné vědění našich žáků středoškolských jest nad míru theoretické, plané, neprospěšné. Kde toho příčina? Řekněme si to upřímně: Učitel nemá dosti příležitosti, aby vědění zeměpisné prakticky tradoval.

Zeměpis všeobecný a rakouský v tom nepostačuje. Považme jen to množství dat a pojmů dalekých skutečného názoru! Považme ty rozdíly v povaze půdy, podnebí, obyvatelstva, v plodinách, způsobu práce lidské, a dle toho ve společenských poměrech, v kulturním vývoji, v politických a právních řádech. Dle toho jsou i potřeby a požadavky obyvatelstva valně různé a nelze tu generalisovati, k čemuž mimoděk učitel přichází, zachovává-li dle jistých hesel jednostejný modus procedendi při popisu jednotlivých korunních zemí. Je tedy věc žádoucí, aby učitel při zeměpise, sestupuje od dějepisu a zeměpisu všeobecného k rakouskému v nejvyšší třídě obojího oddělení střední školy, ale zvláště oddělení vyššího, sestoupil ještě dále na stupeň třetí a poslední a pěstoval vlastivědu své užší vlasti v zevrubnosti.

Čeho si tu přejeme pro vlastivědu českou, toho může býti šetřeno i v ostatních korunních zemích, a takto bude zachována zase jednotnost postupu u vyučování v zemích rakouských, již mají společnou nejvyšší správu ve věcech vyučování. V Čechách shledáváme takovéto procedury největší potřebu. Jedině v tom postupu tají se možnost vštípiti žáku na odchodnou co nejvíce pouček a pokynů do života veřejného a vyzbrojiti jej vědomostmi pro vezdejší každodenní potřeby jeho.

Hospodařil-li učitel obratně, šetrně a všímavě časem a učivem, získá ke konci roku v nejvyšší třídě po 3 hodinách týdně ze dvou měsíců, má tedy 24 hodin k disposici pro vlastivědu českou. Čemu bude učiti?

Především mu nutno zaujmouti stanovisko muže práci vykonavšího. On v jistém směru chce výsledek své práce zdokonaliti, zušlechtiti, přístupnějším a užitečnějším učiniti.

Na prvním místě jest znalost státního zřízení, ústavy. Jest potřeba objasniti státní ústavu a doplniti ji ve všech jednotlivostech, jež se týkají korunní země; objasnění musí se státi co nejzevrubnější se stanoviska historického i praktického Jest třeba ukázati, které příčiny způsobily ústavu takovou, jaká jest, ukázati povinnosti a práva státního občana, výhody celé země i každého jednotlivce ze svazku s říší, způsob správy, prospěšné a stinné stránky samosprávy, obor působnosti jednotlivých úřadů. Praktická potřeba vyžaduje dále, aby vytknuty byly instituce směřující k dobru státního občana. a jak zemskými zákony v tom doplňovány jsou zákony státní. Místní a krajinské poměry vyžadují výkladu nejzevrubnějšího.

Četba a dějiny české literatury na českých reálkách, jmenovitě v VI. třídě.

Čtení památek staročeské a střední doby v originále má trojí účel: žáci mají nabýti hlubšího porozumění nynějšímu spisovnému jazyku, z vlastního názoru poznávati vývoj literatury, rozšiřujíce při tom myšlenkový svůj obzor a bystříce krasocit.

Z ukázek v anthologiích lze si vybírati a odvozovati poznatky o směrech naší literatury a duševním hnutí té které doby, jako jsou: zábřesk kultury řeckoslovanské, zatlačování jeho směrem západnickým, úplné vítězství tohoto, první protest proti němu u Dalimila, veliké hnutí náboženské, ohlas humanismu, zápas reformace s protireformací, zanikání českého smýšlení, obrozování jazyka v minulém století a nový vývoj v tomto století. Pochopení tohoto procesu tolika století bylo by skvělým doplněním vědomostí, jež žáci čerpají z dějepisu. historie vnějšího stavu národa v různých dobách.

Vyučuje češtině v VI. třídě, ten účel jsem míval na zřeteli, ale znamenal jsem, že ocítám se v rozporu s výslovným zněním třebas kusých instrukcí pro češtinu z roku 1879, ještě více s výkladem instrukcí pro němčinu na německých školách a výroky proslulých filologů, paedagogů. (V. na příklad dr. Wendt: Der deutsche Unterricht.) Nejde mi nijak na mysl, že by ty ukázky z kroniky Trojanské, povídky o Alexandrovi Tkadlečka, ony zlomky legend i Alexandreid byly »wirklich bedeutsame Werke hervorragender Meister in Poesie und Prosa«, ale právě naopak, že pročítáme »eine Mustersammlung zur Illustration der Literaturgeschichte«. Co realisté čerpají z Pulkavy, Hájka a Veleslavína, není v žádném poměru k užitku, jenž plyne gymnasistům z četby Livia, Sallustia, Tacita a řeckých historiků Na reálkách, kde tak málo hodin připadá na humanistické vzdělávání (při frančině a němčině přece hlavně běží o naučení se řeči), škoda každé minuty, jež se věnuje ně-

jakému Lomnickému. Velikost a cena starší naší literatury jistě nespočívá v básnících, ale ve spisech Štítného, Husa, Chelčického, Jednoty bratrské a Komenského, k nimž druží se památky naukové literatury, jmenovitě právnické. Je nezbytno, aby český vzdělanec je znal, ale:

1. z drobných ukázek nikdo jejich významu nepostihuje,

2. větších částí nelze čísti už proto, že jsou to filosofové a reformátoři náboženství,

3. jest to čtení příliš odborné (totéž o knize Rožmberské, Kornelovi ze Všehrd a p. lze říci).

V anthologii nové doby jsou ukázky ze 70 spisovatelů, mezi nimi ukázky básníků a belletristů 3. i 4. řádu. Oceňujeme zajisté vlastenecké zásluhy oněch památných mužů, ale především třeba, aby žáci odcházejíce ze střední školy měli jasné povědomí o nejčelnějších pracovnících, nabyté na základě četby; rozebírají-li se pak někteří z menších, je to na úkor těmto. Máme v VII. tř. za rok asi 110 vyučovacích hodin, z nichž 30 odpadá na přípravu, pracování a opravu úloh, na zbývajících 80 připadá probrati dvě dramata, nauku o dramatické poesii a historii dramatické poesie, řečnictví, novodobou literaturu a dokončiti poznání lit. řecké a římské dle Výboru. V V. tř. lze dle nově upravené Slovesnosti a Výboru Hrubého pěkně pracovati, avšak v VI. třídě je práce s tolika knihami nejnesnadnějším uměním (vedle mluvnice: dvě anthologie, Výbor z literatury řecké a římské a Slovesnost).

Knih máme mnoho, a jsou 1. příliš rozsáhlé (anthologie 253+289+420 stran); 2. obsahují sice dosti látky k odvozování poznatků literárně historických, ale není to čtení tak cenné a vzdělávací, aby celý rok se mu měl věnovati (viz i předmluvy k ukázkám); 3. o největších zjevech z úryvků nelze si učiniti představy.

II.

Zavrhuje-li se čtení drobných ukázek a odvozování poznatků o kulturním životě a literární historii či, správněji řečeno, navazování takových výkladů na úryvky, nezbývá než vybrati »das wertvollste«. K tomu však žáci nepotřebují míti knih málem se hodících za pomůcku pro kandidáty učitelství na středních školách. Jedna anthologie pro celou starou i střední dobu by postačila, když by obsahovala, jen co je skutečně cenné a žákům přiměřené. Nebylo by zajisté nutno, aby kniha poskytovala obraz celých období Čeho z větších těchto vyňatků pro poznání literatury nelze odvozovati, to budiž ve formě vzorných rozprav a vypravování pojato do čítanek a Slovesnosti, jako Slovesnost už obsahuje rozpravy o zpěvech Homérových, báji zvířecké. Ze 4. čítanky dobře by mohly odpadnouti životopisy Jungmanna a Čelakovského, které žáci přece musí poznávati z vlastního názoru, a místo nich by mohly býti články o význačných zjevech, jichž žáci nepoznají, jako o Štítném, literárním významu J. Husa, Jednoty bratrské, o cestopiscích, kronikářích ap. Učitel pročítaje je ve škole, zajisté by seznámil žáky s originály spisů, dával do nich nahlednouti a předčítati vybraná místa. — Anthologie pro VII. třídu obsahuj jen nejlepší, čeho potřebí pro poznání Jungmanna, Kollára, Čelakovského, Máchy, Erbena, Havlíčka, Nerudy, Hálka, Čecha, Zeyera a Vrchlického, z vědeckých spisovatelů a belletristů Šafaříka a Palackého, Němcovou a Jiráska. O ostatních dovídají se žáci ze Slovesnosti, poznávají je v čítankách nižších tříd a při životopisech uvedených již autorů. Na německých školách koncentruje se vyučování na Lessingovi, Goethovi a Schillerovi. Někteří vylučují i Herdera, Klopstocka a Wielanda, spravujíce se zásadou: für die Poesie

gilt als Grundsatz, dass alles ausgeschlossen werde, was nur stoffliches Interesse erregt: »denn unser Reichthum an trefflichen lyrischen und epischen Gedichten ist so gross, dass wir nirgends zum *Mittelgut* zu greifen brauchen« (Dr. Wendt l. c.). Ani my nepotřebujeme pod prostřednost sestupovati. Raději menší, ale velmi pečlivý výběr jenom nejcennějšího. Co času se získá, buď věnováno souvislé četbě celých děl, jako Slávy dceři, Labyrintu světa ve třídě VI. a překladů z literatury antické a světové.

K těmto na reálkách by měl býti obracen větší zřetel. Realistovi četba česká má nahraditi aspoň z části, co gymnasista čerpá z klassiků řeckých a římských. Tomuto snad by mohlo postačiti poznávání, jak se domácí literatura vyvíjela a co nejlepšího obsahuje, onen však jen z české četby má si tvořiti jakýsi názor světový.

Přísluší-li klassikům starořeckým tolik vzdělávací váhy, že se jim na gymnasiích po 10 hod. týdně věnuje, třeba aby i realisté více z nich poznávali. A co kvartán z Caesara, Ovidia, Xenofonta pozná, čta originál, za rok, realista, čta v mateřštině, snad za čtvrt roku také by strávil. I pro nižší třídy reální, aspoň od 3. třídy počínajíc, byly by na místě jiné čítanky než pro gymnasia.

Osmělil jsem se nadhoditi několik myšlenek z praxe, domnívaje se, že mnohý učitel pocítil tytéž obtíže jako podepsaný. Třebas tyto poznámky zavdají podnět k zevrubnější diskussi, z níž může vzrůsti ovoce pro nezbytné stanovení osnovy a instrukcí pro češtinu na českých reálkách.

Kliment Vepřek.

Dodatek redakce. Věc tuto dotknutá jest z nejspornějších v jazykovém vyučování, a tož nejen u nás, nýbrž i jinde. »Österreichische Mittelschule« na př. právě v posledním sešitě loňského roku a »Muzeum« lvovské v sešitě únorovém a březnovém rozprávějí o otázce této obšírně. V »Mittelschule« dr. Hugo Herzog dospívá pro vyučování němčině (ovšem na vyšších gymnasiích) výsledků těchto: V V. třídě budiž v I. běhu čteno historické dílo (Niebuhr nebo Freytag) vzhledem k Liviovi, v II. běhu Nibelungy v původní řeči a vedle nich Oberon neb Reinecke Fuchs, pak ba lady Schillerovy a Uhlandovy. VI. třídě přikazuje: Dichtung und Wahrheit od Goetha, začátek dramatické četby (Tella neb Pannu orleánskou a Shakespeareova Julia Caesara, pak Grillparzerův kus Krale Otakara štěstí a skon; k tomu části z Wilhelma Meistera. V 2. běhu Walthera von der Vogelweide v originále a vzhledem k četbě Vergiliově Klopstockův epos Messias. Sedmé třídě určeny Fichteho řeči k německému národu (parallelně s Demosthenem), Wilhelm Meisters Lehrjahre, dramatická četba (Lessing, Goethe, Schiller, Grillparzer a hojná lektura domácí). Osmé třídě ponechány Laokoon a Hamburská dramaturgie, Hermann a Dorota, Klopstockovy ódy, Schillerovy a Goethovy básně myšlenkové (vzhledem k Horácovi) a konec dramat. literatury (Wallenstein a Faust). Vzhledem k velikým přípravám učitelovým žádá se tu, aby učiteli němčiny od III.—VIII. třídy u přídělku hodin počítány byly 3 hodiny za 4 filologické (měl by jich pak nejvýš 13). Vedle četby básnických děl má na vyšším oddělení pěstována býti hojně lektura prosaická a k ní se připojovati učení grammaticko-stilistické a písemné úlohy. Pořad četby nemá se určovati hledisky literárně-historickými, nýbrž vlastním obsahem, jeho snadností neb nesnadností, a pak schopnostmi žáků. Posléze žádá, aby soustavné vyučování literární historii a poetice dálo se teprve v VIII. třídě, čímž se ocítá ve shodě s Raumerovým spiskem

Unterricht in der Muttersprache. Návrhy tyto byly schváleny spolkem Bukowiner Mittelschule, v němž byly poprvé předneseny. V Bavorsku historický přehled německé literatury je rozložen na dvě poslední třídy. V Prusku se toto učivo vůbec nedoporučuje, nýbrž jen Lebensbilder aus der deutschen Literaturgeschichte v. 16. bis zum Ende des 18. Jh. Proben von neueren Dichtern atd. Krakovské »kolo« žádá zas odstranění »výborů« (»Proben«) a zavedení celých autorů místo vyňatků z nich (jichž vydání by se musilo ovšem teprve způsobiti), nauku literárně-historickou pak odkazuje na jedno pololetí třídy VIII. Prof. Nogaj v »Muzeu« doporučuje lekturu děl celkových i pěkných vyňatků ve 3 neb 2 nejvyšších třídách a probírati hned po četbě literární historii, aby čtená díla mohla býti oceněna na základě doby a okolností, kdy vznikla. Neboť mají jinou cenu pro nás, jinou měla ve své době. Ovšem přeje si, aby četba byla obmezena na spisovatele nejvíce vynikající. Výbor jejich ponechává jednotlivým sborům professorským. Jinak shoduje se úplně s instrukcemi. Osnovy pro češtinu budou ovšem muset míti zření hlavně k potřebám našich škol a k povaze našeho písemnictví

K dějinám středního školství na Moravě.

Z řeči posl. dr. Otakara barona Pražáka, pronesené 15. m. m. na sněmu zemském při rozpočtu na zemské školy reální a gymnasijní.

(U výtahu.)

Jest známo, že na Moravě první české ústavy dostali jsme roku 1866. Bylo to tehdáž v době pro naše mocnářství nepříliš šťastné, v době, kdy věrnost a oddanost českého lidu osvědčila se tak markantním a slavným způsobem, že Nejvyšším rozhodnutím našeho nejmilostivějšího císaře a krále dostalo se nám tehdáž první české školy na Moravě. Připadne to snad mnohému jako bajka, když uslyší, že teprve tehda, před 31 lety, první českou střední školu v této české zemi jsme dostali. Tehdy byla zřízena v Brně a v Olomouci česká státní nižší gymnasia.

Kolik měli jste vy již tehdáž škol? Tehdáž bylo 1 německé gymnasium v Brně, které ovšem bylo založeno r. 1578 jako gymnasium jesuitské, měli jste gymnasium v Jihlavě, které založeno bylo r. 1561 jako protestantské gymnasium a přešlo později rovněž na jesuitský řád. Měli jste dále gymnasium v Olomouci od r. 1566, které bylo také zprvu jesuitské a potom přešlo ve státní správu. Ovšem původně byla gymnasia tato latinská, až postupem času přeměnila se na německá. Měli jste tedy tehdáž 3 státní školy. Kromě toho bylo zde gymnasium v Uherském Hradišti, které bylo založeno roku 1644 a r. 1854 přeměněno v komunální ústav, který pak r. 1864 byl přeměněn na reálné gymnasium a r. 1869 doplněn na ústav vyšší. Měli jste pak dále ústav v Kroměříži, který byl založen roku 1687 jako biskupské soukromé gymnasium, pak gymnasium v Mikulově, založené r. 1631 jako gymnasium piaristické, gymnasium ve Strážnici, které rovněž bylo zprvu piaristické. Dále měli jste reálky, a sice cís. král. německou reálku v Brně od r. 1851, a státní reálku v Olomouci od roku 1855, kromě toho měli jste komunální nižší reálku v Jihlavě od r. 1862, ve Šternberku od r. 1862 a v Brně od r. 1857. Mimo tyto střední ústavy byly pak ještě tak zvané nesamostatné reálky, dvoutřídní reálky — které jsou něco podobného jako nynější měšťanské školy — a sice v Hustopeči, Kroměříži, Novém Jičíně, Znojmě, Šumberku, Unčově, Moravské Třebové, a reálné gymnasium v Příboře od r 1858, tak že tedy byla 3 státní a 3 soukromá gymnasia, jedno komunální úplné a jedno komunální nižší, tedy úhrnem 7 německých gymnasií, dále 2 státní reálky, 3 nižší reálky, 8 nesamostatných reálek, úhrnem 20 ústavů německých, z nichž 12 bylo středních škol. V r. 1868 přišlo k tomu komunální gymnasium v Kyjově.

R. 1869 bylo poprvé na tomto sněmu o zemském středním školství mluveno, a byl to pan poslanec Josef Auspitz, který tehdáž učinil návrh, aby byly střední

školy převzaty na náklad zemský. Z jeho návrhu povstal onen regulativ, který až do nynějška se udržel. Bylo to usnesení ze dne 30. října 1869, kterým se stanovilo, že se mají převzíti na zemský fond 2 vyšší reálky, a sice v Jihlavě, ve Znojmě, pak nižší reálky v Šumberku, v Novém Jičíně, Unčově, Šternberku, Moravské Třebové a reálné gymnasium v Příboře. Ovšem všechny tyto školy nebyly převzaty, poněvadž všechny obce nechtěly přinésti ty oběti, které se na nich žádaly, takže všechny ústavy tehdáž nebyly aktivovány a to již vzhledem k tomu, že ve druhém roce návrh téhož pana poslance Auspitze, aby příspěvek, který obcím byl vyměřen, ze 3000 zl. na 2000 byl snížen, přijat nebyl. Následkem toho byly roku 1870 zřízeny zemské nižší reálky v Hustopeči, Šternberku, Unčově a Šumberku, a zemské vyšší reálky v Jihlavě a ve Znojmě, tak že bylo tehdy 6 ústavů zemských, což byl počátek zemského středního školství. Tehdáž ovšem na tomto sněmu nebyli zástupcové českého národa. byli v passivitě. Rok na to bylo tímto sněmem povoleno, aby reálky v Šumberku a Unčově byly přeměněny na reálná gymnasia. V roku 1871 zřízeno bylo nižší reálné gymnasium v Brně, ze kterého se pak vyvinulo druhé gymnasium státní. Samé to školy německé.

Nadešel rok 1871, kdy ukázal se nám paprsek lepší budoucnosti pro Moravu a spravedlivější vláda, ale bohužel byl to paprsek podzimní, který brzy vzal za své. následkem čehož odčinění plného nedostatku středních škol na Moravě nemohlo býti provedeno, neboť tehdy dostali jsme jen několik středních škol. Tak vzniklo v Přerově komunální reálné gymnasium nižší, pak bylo v Hranicích zřízeno komunální reálné gymnasium s českou řečí vyučovací, dále zřízeno bylo ve Valašském Meziříčí státní gymnasium dne 14. srpna 1871 a v Třebíči 4. srpna 1871, takže jsme měli tenkráte pět státních gymnasií, poněvadž přerovské gymnasium bylo ještě v roku 1871 dne 12. května převzato ve správu státní. V témže roce v Prostějově zřízena byla česká reálka nákladem »Matice prostějovské« a v Telči obecní česká reálka, kteráž byla hned roku 1871 na zemský fond převzata, takže v Telči měli jsme první českou reálku zemskou.

Tehdáž hlásila se i jiná česká města o zřízení českých středních škol a sice Vyzovice, Třebíč, Zlín, Velké Meziříčí, které se hlásilo o nižší reálku, dále Nové Město u Jihlavy, které se hlásilo o reálné gymnasium, a obce olomouckého kraje, které se hlásily o reálku.

Školský odbor sněmovní učinil tehdy sněmu návrh na pohled dosti dalekosáhlý, aby byla zřízena zemská gymnasia v Jihlavě, Znojmě, Žďáru, Moravské Ostravě, v Boskovicích a zemské reálky ve Valašském Meziříčí, Zlíně, Vyškově, Olomouci, Moravských Budějovicích, Zábřehu a v Brně, ale i tento sněm poukázal na to, že jen tehdy se to stane, když by obce neb okresní zastupitelstva převzala povinnost, kterou sněm v roce 1869 v regulativu ustanovil.

Ze všeho dalšího jednání zemského sněmu jest viděti, že když zde byli opět zástupcové němečtí ve většině, nedbali přání těchto měst, a nebylo přáním těmto vyhověno.

Poukazuji na to, že Valašské Klobouky se hlásily tenkráte o zřízení reálky. Avšak marně.

Co se týče Hranic, tam ovšem stala se potěšitelná náprava pro tehdejší sněm, neboť, jak víme, jistým nátlakem způsobeno bylo usnesení obecního výboru hranického, že přemění se vyučovací řeč gymnasia v řeč německou, a byly pak tam pouze parallelky české. Tím se stalo, že toto gymnasium bylo přijato na milost u sněmu a dostalo subvenci 20 0 zl. a ze studijního fondu 4000 zl. subvence.

Roku 1872 a sice 4. července převzato bylo gymnasium v Uherském Hradišti ve správu státní; opět o jedno německé gymnasium státní více.

Rok 1873 byl velice plodný na německé ústavy, neboť tehdáž nejvyšším rozhodnutím ze dne 26. února 1873 bylo převzato německé gymnasium v Kroměříži ode dne 1. října 1873 do správy státní; téhož roku 25. července převzato gymnasium mikulovské, a dne 12. května gymnasium v Hranicích do státní správy; mimo to ještě bylo české gymnasium v Třebíči přeměněno — ovšem zásluhou vlády a ne tohoto slavného sněmu — na německé, a ponechány tam jen parallelky české v první a v druhé třídě.

Na tom však nebylo dosti; tímto slavným sněmem zřízena byla vyšší zemská reálka v Prostějově a nižší reálka v Rymařově, tak že tehdáž nabyli Němci tří nových ústavů a my jeden jsme ztratili.

Dne 24. května 1874 bylo nižší reálné gymnasium německé v Brně povýšeno na vyšší. Dne 1. října převzato bylo nižší gymnasium v Moravské Třebové do státní

správy. V tomto roce zřízena byla dále zemská nižší reálka v Novém Jičíně, tentokráte ale také na zemský fond povýšena byla česká nižší reálka v Telči na vyšší.

Dne 1. října 1875 převzata byla komunální reálka v Kroměříži na zemský fond, dále byly ve Valašském Meziříčí zřízeny opět při českém gymnasiu německé parallelky od primy až do septimy, tak že ústav ten pomalu měl býti přeměněn na německý.

V r. 1876 zřízen byl pobočni ústav c. k. německé reálky v Brně, který v r. 1880 byl zrušen. V tomto roce ovšem zase české ústavy nabyly tím, že rozšířena byla — následkem dobré návštěvy – česká reálka v Prostějově na vyšší, ovšem že nákladem soukromým.

Roku 1877 zřízena byla zemská německá reálka v Moravské Ostravě.

Roku 1878 bylo reálné gymnasium v Brně přeměněno v gymnasium, rovněž i komunální reálné gymnasium v Kyjově přeměněno bylo na nižší gymnasium, a reálné gymnasium v Uherském Hradišti přeměněno bylo na úplně čisté gymnasium.

Roku 1880 byly v Třebíči v třetí a čtvrté třídě zřízeny české parallelky, a počíná tím opět příznivější čas pro střední české školy na Moravě, což mělo příčinu v nastoupení vlády hraběte Taaffea.

Tehdy nadešel poněkud příznivější rozkvět českého školství, neboť z toho, co jsem vylíčil, je vidno, že až dosud pro české střední školy velmi málo se učinilo.

V tomto roce stát povolil subvenci 4000 zl. na soukromou školu v Prostějově, následkem čehož převzata byla tato reálka na zemský fond, čímž se nám dostalo druhé české zemské reálky. V tomto roce byla též zemská nižší reálka v Novém Jičíně povýšena na vyšší, téhož roku také stát vzpomněl si na nás a založil dne 16. září 1880 první a doposud jedinou českou reálku v Brně, o kteréž ještě později několik slov si dovolím promluviti.

Bylo tudíž tehdy 11 německých ústavů zemských a 2 české, 2 německé státní reálky a 1 česká, dále 10 státních gymnasií německých a 4 státní gymnasia česká, 2 německá komunální gymnasia, totiž v Kyjově a Strážnici.

V roku 1882 bylo zřízeno opět soukromé české gymnasium v Kroměříži, které však již nejvyšším rozhodnutím ze dne 9. listopadu 1882 od roku 1883 převzato bylo ve státní správu.

Roku 1883 zrušeny byly německé parallelky na českém gymnasiu ve Valašském Meziříčí, které neměly pražádného podkladu k trvání; téhož roku povýšeno bylo německé gymnasium v Moravské Třebové na vyšší, a zřízen z parallelek přeplněného vyššího českého gymnasia v Brně pobočný ústav na Starém Brně, ze kterého vyvinulo se druhé české nižší státní gymnasium.

Roku 1884, a sice dne 16. září zřízeno bylo nižší gymnasium »Ústřední Maticí školskou« v Uherském Hradišti, které rozšířeno bylo — ovšem na soukromý náklad — roku 1888 na vyšší.

Dne 24. července 1885 přeměněno bylo gymnasium v Třebíči na české, a tím opět vráceno českému národu, jenom že s německými parallelkami

Roku 1886 bylo toto gymnasium povýšeno na vyšší, a roku 1887 zrušeny i jeho německé parallelky.

V roce 1885 zrušeno německé gymnasium ve Strážnici, poněvadž bylo velmi nedostatečně navštěvováno.

Roku 1886 převzata byla obecní reálka v Brně na zemský fond, takže pak bylo 12 německých a 2 české ústavy zemské. V tomto roce také postupně zrušeno bylo německé reálné gymnasium v Příboře, které také mělo nedostatek žáků.

Roku 1 87 zrušeny byly reálné třídy na českém reálném gymnasiu v Přerově a přeměněn ústav ten na gymnasium. To byl následek oněch pověstných ordonancí tehdejšího ministra vyučování, které však na Moravě nebyly spojeny s tak mnohými následky jako v království Českém.

V roku 1888 bylo rozšířeno c. k. nižší gymnasium v Kroměříži na vyšší.

Roku 1890 a sice od měsíce září provisorně a od 1. ledna 1891 definitivně, převzato bylo české gymnasium v Uherském Hradišti do státní správy.

Pak nastala dosti dlouhá pausa na Moravě, nebyly zřizovány žádné německé ani české ústavy. Teprve roku 1894 zřízena opětně — po 14leté přestávce — zemská česká reálka a sice v Novém Městě. V tomtéž roce povýšena byla německá nižší zemská reálka v Šternberku na vyšší a změněna reálná gymnasia v Unčově a Šumberku na nižší gymnasium zemské a vyšší komunální. K tomuto usnesení dovolím si ještě později se vrátiti.

V roce 1894 zřízena byla na soukromý náklad nižší česká reálka v Hodoníně, o kteréž budeme dnes jednati, a v témž roce zřízena byla v Hodoníně nákladem obce německá nižší reálka.

V roce 1895 byla zřízena zemská reálka s německou vyučovací řečí ve Svitavách, *takže jsme měli roku 1895 13 německých zemských ústavů oproti 3 českým.*

Roku 1895 zřízena byla česká soukromá reálka v Lipníku a současně tamtéž komunální reálka německá.

V roce 1896 zřízena byla česká zemská reálka v Uherském Brodě, tudíž byly 4 české střední ústavy.

Roku 1895 zřízeno bylo české soukromé gymnasium v Místku.

Roku 1896 zřízeno bylo soukromé české gymnasium v Zábřehu a komunální německé gymnasium v Moravské Ostravě.

Konečně v roku 1897 zřízena byla z usnesení tohoto slavného sněmu česká zemská reálka v Jevíčku.

Máme tudíž nyní 18 zemských středních škol, z nichž 13 jest německých a 5 českých.

Téhož roku založil stát české vyšší gymnasium ve Strážnici, a v Moravské Ostravě zřízeno bylo »Maticí moravsko-ostravskou« soukromé reálné gymnasium.

Když ještě se zmíním o tom, že v tomto roce vzalo za své německé komunální gymnasium v Kyjově, o kterém jsem měl na tomto sněmu dosti příležitosti mluviti, — ovšem že jsem vždy mluvil proti němu, — pak dojdeme k tomu, že máme na Moravě 47 středních škol a sice 24 gymnasií a 23 reálek.

Jaký však jest poměr mezi českými a německými ústavy?

My máme, jak jsem si dovolil poukázati při odůvodnění svého návrhu na povýšení nižšího gymnasia v Brně na vyšší, 7 úplných a 2 neúplné státní české ústavy — zemské gymnasium nemáme žádné — 2 soukromé, tudíž celkem 11 gymnasií. Německých ústavů je 10 úplných státních, 2 zemské a 1 komunální, tudíž celkem 13.

Co se týče reálek, máme 1 úplnou státní českou reálku, která má 439 žáků, 2 úplné zemské reálky a to v Prostějově, která má 466 žáků a jest nejnavštěvovanější reálkou na Moravě, a v Telči, která má 322 žáků, tudíž jenom 3 úplné ústavy. Dále máme neúplné reálky v Novém Městě, která má v 3 třídách 200 žáků, v Uherském Brodě, která má ve 2 třídách 136 žáků, a v Jevíčku, která má v 1 třídě 79 žáků. Kromě toho máme ještě 2 soukromé ústavy, a sice v Hodoníně čtyřtřídní reálku s 201 žákem a v Lipníku trojtřídní s 202 žáky, takže máme dohromady 8 reálek s 2055 žáky a 19 parallelkami. Co se týče německých ústavů, máme úplnou německou státní reálku v Brně se 460 žáky, úplnou státní reálku v Olomouci se 306 žáky, pak úplné zemské ústavy, a sice v Brně se 419 žáky, v Jihlavě se 308 žáky, v Moravské Ostravě s 361 žákem, v Prostějově s 255 žáky, ve Znojmě s 231 žákem, v Novém Jičíně se 212 žáky, ve Šternberku se 205 žáky a v Kroměříži se 170 žáky, tudíž 10 úplných reálek. Kromě toho máme německou nižší reálku v Rymařově se 109 žáky, v Hustopeči s 99 žáky, ve Svitavách trojtřídní se 122 žáky, obecní čtyřtřídní reálku v Hodoníně se 178 žáky a trojtřídní v Lipníku se 112 žáky, tudíž dohromady 15 reálek s 3547 žáky a 16 parallelkami. Máme tudíž, jak jsem pravil, 8 reálek českých a 15 německých. Naše úplné české reálky mají 1237 žáků a průměrem, poněvadž jsou jen tři, 402 žáky. Německých ústavů úplných máme 10 s 2927 žáky, průměr obnáší tedy 252 žáků. Neúplných máme 5 ústavů s 818 žáky, průměr obnáší tedy 163 žáků. Německých neúplných jest rovněž 5 s 620 žáky, obnáší tudíž průměr 124. Všechny české ústavy mají dohromady 2055 žáků a průměr obnáší 257, kdežto 15 německých ústavů má 3547 žáků a průměr obnáší 236 žáků.

Nepoměr jest, jak vidíte, dosti značný i co do počtu škol i průměru návštěvy. Uvážíme-li, že máme na Moravě 2,254.681 obyvatelů, připadá na 24 gymnasií průměrem 93.945 obyvatel, když vezmeme úplný počet obyvatelů za základ. Vezme-li se za základ počet obyvatelů podle obcovacího jazyka, totiž 1,590.513 Čechů a 664.168 Němců, a počet gymnasií 11 a 13, připadá 1 český ústav na 144.600 obyvatelů, avšak německý již na 51.100 obyvatelů. Ohledně reálek jest nepoměr ještě větší. Reálek máme pro celou Moravu 23 a připadla by tu 1 reálka na 98.030 obyvatelů, vezme-li se však za základ obcovací řeč a okolnost, že máme jen 8 českých a 15 německých reálek, připadne 1 reálka teprve na 198.820 českých obyvatelů, kdežto již na 44.280 obyvatelů německých.

Zajisté jest to nepoměr dosti značný.

Ještě větší však jest nepoměr, vezmou-li se za základ zemské ústavy.

Máme 18 ústavů zemských, z těch 5 českých a 13 německých. Podle počtu obyvatelů připadá 1 ústav teprve na 318.103 českých, kdežto již na 44 287 německých obyvatelů.

Jest tudíž samozřejmo, že postupem času — vždyť nemůžeme žádati, aby nepoměr ten změněn byl najednou — ty veliké nesrovnalosti odčiniti se musí. Nežádáme nikterak, aby tato náprava stala se najednou, a vítám tudíž s potěšením okolnost tu, že konečně usnesením, které v odborech jednohlasně se stalo, a které přijde též na dnešní denní pořádek, oprávněnému požadavku našemu aspoň poněkud se vstříc přichází, a že uznáno jest také to, že ústavy ty jsou potřebny. To jest nejlepším vyvrácením toho náhledu, jakého byli páni druhé strany v jiných letech.

Ovšem nastane, jak jsem pravil, obtížení zemského rozpočtu o 23.000 zl., avšak myslím, že všichni rádi budeme hlasovati pro tuto položku, poněvadž je to také konsekvencí onoho národnostního sblížení na Moravě, které jsme v tomto slavném sněmu inaugurovali, a o kterém bylo včera v tomto slavném sněmu jednáno. Nebudu se o tom více šířiti, ale musím zajisté v souhlasu se svými politickými přátely konstatovati, že jest na čase, aby ony ustavičné půtky a hádky přestaly, aby sněm mohl více se zabývati hospodářskými otázkami, neboť jest to naléhavou potřebou veškerého obyvatelstva moravského, jak německého tak i českého. Toto obyvatelstvo, jak již včera poukázáno bylo, přeje si, aby smír tento byl uskutečněn, poněvadž očekává tím zlepšení svého hospodářského stavu.

Ovšem při tomto usnesení, které učiníme, kromě dvou reálek českých převezmeme opět dvě reálky německé na zemský fond, takže bude 15 německých a 7 českých, následkem čehož nepoměr ten se nezmění; já ale úplně s našeho stanoviska uznávám vaše stanovisko, že při přeměně našich ústavů žádáte také přeměnění ústavů svých, poněvadž obce ty postaví se tím na roveň obcím jiným, jejichž ústavy na zemský fond byly převzaty. Musím však při této příležitosti vysloviti naději, že i dalším našim oprávněným požadavkům budete i na dále věnovati tutéž pozornost, jako ji věnujete svým obcím, a že přikročíte postupně k dalšímu zvýšení počtu českých škol.

Velmi snadno by se tento nepoměr aspoň poněkud mohl zmenšiti tím, kdybyste chtěli přistoupiti na návrh, který kollega Kulp v jednom z posledních sezení velmi obšírně nám zde odůvodnil, kdybyste totiž přeměnili německou reálku v Kroměříži, která beztoho nemá podkladu v počtu obyvatelstva německého v tomto městě a kraji, na českou, vzavše na to ohled, že na této reálce jest daleko více než polovina žáků českých, a že profesoři jsou jazyka českého tak dalece mocni, že by mohli i česky přednášeti. Tím by se nesrovnalost v počtu škol alespoň poněkud zmenšila, odpadla by jedna škola německá a zřídila by se jedna česká, a zemi by to nestálo pranic. Prosím, by se to vzalo v úvahu a myslím, že věc za to stojí, poněvadž nechceme tak velice a bez rozmyslu obtěžovati zemské finance. Mám za to, že i německá strana v Kroměříži by nestála na tom, aby tento ústav byl udržen. — když tak značné oběti vyžaduje na zemi, poněvadž jest tam německé gymnasium, na které se ze žádné strany nesáhne. Myslím, že zemský výbor slova má vezme v úvahu a uváží, že bez nepoměrně velkých obtížení zemských financí by se mohl nepoměr tento poněkud změniti.

Chci dále ještě poukázati na jednu okolnost. Zpráva školského odboru poukazuje ohledně žádostí soukromých ústavů v Místku a reálného gymnasia v Moravské Ostravě na to, že země nemůže převzíti ústavy tyto, poněvadž zřizovati a udržovati gymnasia je věcí říše, a ne země. Vy však máte dvě nižší zemská gymnasia, a sice v Unčově a Šumberku, která přeměněna byla roku 1894 na gymnasia, pročež prosím, abyste se stejnou blahovůlí pomohli i českým ústavům, aby parita byla ve všem zachována, abyste navrhli, ovšem, že ne dnes, ale během času, převzetí dvou nižších gymnasií do zemské správy. Jest ovšem pak později povinností státu, aby hleděl k tomu, aby gymnasia tato ze zemské správy byla převzata ve správu státní.

Dále se chci zmíniti o tom, že byla podána také žádost města Kyjova za zřízení nižšího gymnasia na zemský fond, a poukazuje žádost ta k tomu, že výnosem vysokého c. k. ministerstva vyučování ze dne 20 srpna roku 1897, číslo 21.065 povoleno bylo zřízení obecního gymnasia v Kyjově s českou vyučovací řečí, žádá tudíž obec Kyjov, aby země gymnasium toto zřídila. Kyjovský soudní okres má 31.988 českých obyvatelů, a okres ždánský má 12.947 českých obyvatelů, a jest tudíž zřízení českého gymnasia v tomto městě zajisté velmi potřebné.

Chci v krátkosti ještě poukázati na to, že o střední ústavy hlásí se Holešov, Velké Meziříčí, (o nichž zprávy jsou na dnešním denním pořádku), dále Boskovice, Vyškov a Prostějov. Okres prostějovský má 65.427 obyvatelů, z nichž jest 60.724 Čechů a má tudíž oprávněný nárok na zřízení gymnasia, ovšem na státní účet. Okres vyškovský má 86.043 obyvatelů, z nichž jest 79.341 Čechů, takže zajisté i pro tento okres jest zřízení gymnasia velice potřebné. Zřídila se tam »Matice gymna-

siální«, která si obrala za účel, kdyby země nebo stát gymnasium nezřídil, prozatím zříditi je na soukromý účet. Soudní okres velko-meziříčský má 42.752 obyvatel, z nichž jest 41.939 Čechů. Kromě toho třebíčský okres má 50.618 obyvatelů, z nichž jest 48.811 Čechů, a tudíž těchto 92.000 obyvatelů také zajisté zasluhuje českou reálku, o níž Velké Meziříčí žádá. Okres holešovský má 71.205 obyvatelů, z nichž jest 69.415 Čechů, a okres tento postrádá úplně střední školy. Okres boskovický čítá 79.283 českých obyvatelů a nemá rovněž pražádné střední školy. To jsou města, která se již hlásí o střední školy.

Dále však poukazuji na to, že by bylo velice zapotřebí českou střední školu zříditi v Moravských Budějovicích, neboť v tomto okresu jest 40.368 obyvatelů, z nichž jest 34.368 Čechů, hejtmanství znojemské čítá pak 71.830 obyvatelů, z nichž jest 17.121 Čechů, postrádá tudíž 51.489 českých obyvatelů na jihu Moravy úplně české střední školy. —

Kromě těch, které jsem již jmenoval, máme dále ještě následující hejtmanství, která vůbec středních škol nemají. Jest to především hejtmanství hustopečské se 72.217 obyvateli, z nichž jest 52.340 Čechů, kteří nemají žadných středních škol, dále hejtmanství novo-jičínské se 71.625 obyvateli, z nichž jest 30.560 Čechů, které také nemá žádné střední školy. V tomto hejtmanství jest také město Příbor, které se hlásilo o zřízení české školy a které také r. 1886 zřídilo obecní školu, která však musila býti uzavřena. Město Příbor má nastřádaný jistý fond na zřízení ústavu, a zajisté svým časem se bude hlásiti o to, aby tam český střední ústav byl zřízen. Okolí Jihlavy čítá 36.840 obyvatelů, z nichž jest 29.190 Čechů, město pak samo má 23.710 obyvatel, z nichž jest 4.1.7 Čechů, jest tedy 34.000 českých obyvatelů beze střední školy. Okres moravsko-krumlovský má 42.436 obyvatelů, z nichž jest 30.008 Čechů, musí býti také bez střední školy. Hejtmanství litovelské čítá 74.324 obyvatelů, z nichž jest 45.206 Čechů, jest rovněž bez střední školy. Hejtmanství olomoucké — bez města — čítá 6..518 obyvatelů, a sice 48.421 Čechů, ku kterému přijdou ještě čeští obyvatelé olomoučtí počtem 6.194, a také toto nemá žádné reálky a hlásí se usilovně o státní českou reálku. Zajisté zřízení druhé státní reálky v Olomouci jest velmi nutná a naléhavá záležitost. Také tišňovský okres s 33.677 obyvateli, z nichž jest 33.276 Čechů, nemá české střední školy.

Zde máte materiálu k založení českých středních škol dosti!

Jak jsem poukázal, tedy 12 okresních hejtmanství postrádá vůbec české školy, a Olomouc nemá žádné reálky.

Doufám, že čas napraví všechno to, čím minulost se na nás prohřešila. V tom ohledu musíme důrazně appelovati na pomoc státu a musíme také vřele podporovati resoluci, kterou finanční odbor navrhl, aby stát konečně převzal aspoň některé ze trvajících zemských středních ústavů do státní správy. Stát může tuto oběť přinésti zemi velmi rád, poněvadž země moravská veliké a ohromné miliony odvádí do státní pokladny a v poměru na to příliš málo dostává zpět. Pročež stát vykoná jen svou povinnost, jestliže zemi Moravu v kulturním ohledu bude podporovati. Já ovšem vyslovuji očekávání, že i stát rovnoprávně v tom ohledu bude postupovati a převezme stejnoměrně ústavy české a německé, aby tím vyhověl kulturním potřebám obou národností na Moravě bydlících.

Když pak ještě ke konci při této příležitosti poukazuji na jedinou státní reálku českou v Brně, musím s povděkem uznati, že poměry tohoto ústavu se jaksi zlepšily tím, že státní správa přišla k tomu poznání, že umístění reálky v těch místnostech na Křenové, kde nyní jest, není udržitelné. Uznávám v této příčině veřejně zde zásluhy Jeho Excellence pana místodržitele, který se přičinil u ministerstva vyučování o to, aby pro jedinou státní českou reálku na Moravě lepší místnosti byly pořízeny. Vítám, že státní správa upustila od úmyslu přistavěti k budově ještě jedno poschodí a že chce raději zakoupiti nové staveniště a vystavěti novou budovu. Prosil bych jen, aby akce tato byla urychlena, aby reálka co možná brzy do důstojné budovy byla přestěhována.

Při té příležitosti se ještě musím zmíniti o tom, že professorstvo na státních ústavech divně dojímá ta věc, že professoři na zemských ústavech již od letoška účastni jsou zvýšení platů, které jim povolil sněm v tom očekávání, že stát také totéž povolí. *Státní professoři však, kteří právě tak vzorně konají svou povinnost jako zemští, postrádají toho dosud a bylo by na čase, aby státní správa přihlížela k tomu aby v této věci se stala náprava.*

Tak mohu ukončiti řeč svou akcentem poněkud radostnějším, než jsem měl příležitost v posledních letech, i přeji si, aby budoucnost tohoto školství byla lepší nežli minulost.

Dodatek redakce.

Zemský sněm moravský udělil letos subvenci zemskou českým středním školám v Hodoníně, Lipníku, Místku a Moravské Ostravě (české gymnasium v Zábřehu odmrštěno se svou žádostí) a nařídil zemskému výboru vyjednávati o pozemštění českých reálek v Hodoníně a Lipníku, jakož i o zřízení českých *zemských* reálek v Holešově a ve Velikém Meziříčí; posléze se usnesl vyzvati vládu, aby povýšila české nižší gymnasium na Starém Brně na vyšší.

Drobné zprávy.

O přijímacích zkouškách do středních škol a zvláště do gymnasií dočítáme se zajímavých zpráv ve spise Antonína Malfertheinera »Vergleichende Statistik der Unterrichtserfolge der österr. Gymnasien« (ve Vídni 1897). Pokládá je za příliš snadné, ba mírnost jejich prý vzrůstá, což usuzuje z počtu žáků v první třídě, na nižším a na vyšším gymnasiu propadajících. V prvním roce těchto zkoušek přijímacích (1869/70) prošlo v I. třídě 74% přijatých žáků, r. 1887/8 jen 69% Při maturitě obstálo r. 1876/7 35%, r. 1894/5 jen 21·9%. Mírností zkoušky přijímací spisovatel vysvětluje také velikou návštěvu nižších oddělení gymnasií Nejnepříznivější následek pak jest ten, že při slabých žácích ve třídě bezděky také se mírní požadavky. Malfertheiner je pro přísné odmítání žáků neschopných pro gymnasia; bude prý jim to dobrodiním, neboť mohou jinde prospívati lépe.

Jest ovšem otázka, zdali tu přijímací zkouška nesnímá hříchy také jiné na sebe. Myslíme, že příčiny neúspěchu leží hloub, již v lůně rodin, ve zdraví rodičů a jimi zplozených dítek, ve výchově domácí, ve škole obecné, v neobyčejně rozptylujícím dnes ruchu životním atd. Za uvážení ovšem spis stojí. Klassičtí filologové najdou v něm i pro svůj obor různé závažné pokyny.

Nové školy. Městské a okresní zastupitelstvo kolínské podalo k ministerstvu žádost, aby nižší oddělení c. k reálného gymnasia v Kolíně proměněno bylo ve dva samostatné ústavy: nižší gymnasium a nižší reálku.

K maturitním zkouškám. Proti článku »Die Schreckenstage der Maturitätsprüfung« v časopise Politik uveřejněnému, na nějž jsme v minulém Věstníku upozornili a při němž jen nedopatřením nebyly uveřejněny poznámky redakce, ozval se zatím odpor jak od filologů tak od učitelů oborů jiných. Aby aspoň ve Věstníku stížnost byla uvedena na pravou míru, otiskujeme projev, který nás došel z kruhů klassických filologů. Zní: »Nechceme šířiti slov o první polovici článku, jenž neprávem svaluje všechen neúspěch při zkoušce maturitní na klassickou filologii: byť i bylo připraviti k této zkoušce větší počet otázek z klass. filologie, z nichž předseda pak sám otázku pro kandidáta vybírá, přece ubezpečujeme, že každý učitel až téměř úzkostlivě hledí — jak se to také od pp. předsedů všeobecně žádá a se stanoviska paedagogického i odůvodněno jest, vybrati otázky co nejsnadnější aneb aspoň vědomostem žáků přiměřené. Že ovšem, čím větší počet maturantů, tím více obtíží s tím jest spojeno, netřeba poznamenávati. Než některých hrubých nesprávností v oné stati nelze nechati neopravených. Nesprávno jest, že teksty všech vybraných míst k ústní zkoušce buď in originali neb není-li jich in

originali po ruce, v opisech jest předkládati. Mýlka se zde stala s otázkami k písemné zkoušce maturitní zemským inspektorům předkládanými, jichž počet *není* stanoven a jež ovšem in originali neb v opisech jest zaslati, ježto by jinak dle pouhého číselného udání knihy, kapitoly neb verše spisu kteréhokoliv autora volba otázky se strany p. inspektora mohla býti jen nahodilá a intenci samých vynesení v té věci nevyhovující. Proto právě prohlašuje i »Návod k správě úřadu učitelského« (»Weisungen zur Führung des Schulamtes an den österr. Gymn.«) na str. 27. *žádoucím*, aby teksty byly k navrženým otázkám přiloženy. Ostatně můžeme dnes ze spolehlivého pramene konstatovati, že *ani při ústních maturitních zkouškách určitý* počet otázek nikterak se nežádá, ale ovšem dostatečná zásoba jich musí býti připravena. Zvláštních otázek z mythologie, archaeologie a grammatiky že by kdy který p. předseda žádal, nemůžeme konstatovati. Vším právem však stěžují si pp. kollegové mathematikové do oné stati, že se tam praví, jakoby měli méně práce s výběrem otázek — i z mathematiky dostane každý žák 3 i 4 otázky, jež zkoušející si musí připravit — aneb dokonce jakoby mohli dávati při zkoušce i příklady v oktávě probrané. Maturitní zkoušky mají podati důkaz o duševní zralosti kandidátově, jež se nejeví v mrtvém vědění, nýbrž v živém zpracování pojaté látky. Musí tedy býti vyloučena všechna nesamostatnost, a ta by se jevila především tím, že by žák dostal z autora místo již čtené neb z mathematiky příklad již propracovaný. Mají ovšem mathematikové v poslední třídě více času a příležitosti se žáky celou látku probranou opakovati a hojným počítáním praksi jejich posilovati; než ani klass. filologové nesmějí látky dřívější zanedbávati a mohou si nalézti dosti příležitosti, aby ji v paměti žáků křísili a udržovali. Jestliže pak žáci kromě toho soukromě se cvičí ve vypočítávání příkladů neb v četbě autorů, jest jen věci samé na prospěch, a dostane-li se jim při zkoušce podobné otázky, jest to odměnou jejich zvláštní píle, nemůže se však zváti nikterak nějakým podvodným ziskem domněle schválné jejich neupřímnosti. Vždyť není žák ani povinen ohlásiti své soukromé četby a má naopak právo, ohlásí-li ji, žádati, aby z ní byl zkoušen, aby i tato jeho práce byla náležitě oceněna. O neupřímnosti možno pak mluviti jen tam, kde se něco zatajuje se sobeckým úmyslem zištným, ale nikoli kde jde o projev dobré vůle žákovy.

Tolik jsme pokládali za svou povinnost na objasnění věci po právu a pravdě poznamenati.«

Sami k tomu poznamenáváme jen ještě toto:

Kdyby bylo pravda, že učitelé klass. filologie musí předkládati teksty míst ke zkoušce vybraných in originali nebo v opisech, bylo by to opravdu exorbitantní přetížení, na něž by právem se musil vésti hlasitý stesk. Ale ježto teksty se takto přikládají jen ke zkoušce písemné, chybuje sám ten učitel, který jich navrhuje více než pět, šest, nanejvýš osm. Stejnou povinnost mají učitelé frančtiny a němčiny na reálkách; i oni posílají návrhy překladů buď v originále neb v opise. Ale ani tu — nehledě k zákonitému nařízení — již povaha věci nedopouští jiného způsobu. K ústní zkoušce ovšem mají učitelé klassické filologie proti ostatním o úvazek více: jakkoliv každý zkoušející učitel si musí přichystati a napsati zásobu otázek, jest nařízeno u klassických filologů, aby před samým začátkem zkoušky seznam míst k ní pro žáky vybraných předkládali předsedovi zkušební komise. Ovšem se místa tato neopisují, nýbrž toliko naznačují stránkou a kapitolou nebo číslem verše a p. Učitelé mathematiky namítají zas, že musí svoje příklady napřed

sami vypracovati a zkoušejí-li zároveň z fysiky. i stroje připraviti. Těchto vůbec nejbolestněji se dotkla stať Politiky tvrzením už v projevu klassických filologů vyvráceným. I z jejich předmětů předsedové zkuš. komise dávají často sami žákům otázky.

Proti nemravným obrazům a knihám vydala loni c. k. zemská školní rada pro království české výnos tohoto znění:

»V nedávné době více případů se vyskytlo, že ve výkladních skříních některých knihkupectví na odiv stavěny byly obrazy a knihy, které neshodujíce se se zásadami mravnosti a slušnosti, záhubně působily v mysl mládeže nedospělé.

Z té příčiny c. k. zemská školní rada dožádala c. k. místodržitelství, aby u věci té vhodná opatření učinilo.

Okružníkem ze dne 12. května 1897, čís. 35.314, c. k. místodržitelství upozornilo c k. okresní hejtmanství na okolnost svrchu označenou a poukázalo k prostředkům, jichž k odstranění těchto nepřístojností jest se uchopiti.

K tomu zření majíce, ukládáme ředitelstvu, aby kdykoli by snad nepřístojnost toho druhu pozorovalo, obrátilo se v jednotlivých případech za účelem odpomoci k příslušnému c. k. politickému neb policejnímu úřadu, odvolávajíc se k vynesení c k. místodržitelství výše označenému.«

Výnos tento poskytuje každému jednotlivému členu našeho stavu možnost zakročiti skrze ředitelství svého ústavu proti nemravným písničkám, obrázkům, fotografiím a knihám, kdekoliv se vyskytují, a způsobiti takto jejich odstranění, aniž jim třeba se dohadovati s knihařem, knihkupcem a vůbec kterýmkoli prodavačem jejich. Za výnos ten jsme opravdu povděčni. Páni kollegové nechť jen teď nemilosrdně pomáhají staviti řemeslo bezohledným výdělkářům, kteří nám podkopávají samy základy naší práce.

Česká vyšší obchodní škola v Brně a v Hradci Králové zařaděna byla výnosem c. k. ministerstva zemské obrany do seznamu škol, jež ve příčině jednoroční služby vojenské vyšším gymnasiím a reálkám jsou na roveň postaveny. Všichni absolventi mají tedy nároky na jednoroční službu vojenskou.

Úmrtí. Dne 3. dubna zemřel ředitel žižkovské reálky *Frant. Šubrt* ve věku 53 let. Působil od r. 1872—75 na gymnasiu klatovském, kdež byl i studoval a kde také redigoval místní časopis »Klatovan«, a potom půl roku na reálce litomyšlské. Vykonav zkoušky státní z jazyka francouzského a českého, stal se skutečným učitelem v Rakovníce (1875/6) a po dvou letech v Karlíně na reálce. Tam spadá hlavní jeho činnost učitelská a spisovatelská. Jen r. 1876 byl okresním školdozorcem v Jičíně. Roku 1897 byl jmenován ředitelem na nově zřízené státní reálce v Žižkově a spravoval ústav se vší péčí a láskou k úřadu i k žactvu, jemuž vždy byl srdečně oddán, tak že si odchoval husté řady oddaných žáků. Složil trojdílnou Učebnici a čítanku francouzskou, Chrestomathii francouzskou, Rukověť konversace českofrancouzské, Českou čítanku pro měšťanské školy spolu s p. vládním radou Šťastným, a hojně článků v programech, Kroku a našem Věstníku, jemuž slíbil stále zůstati věren. Pohřeb jeho dne 6. dubna v Žižkově konaný podal důkaz veliké vážnosti a obliby, které zesnulý se těšil, shromáždiv neobyčejné množství přátel a ctitelů nejen z Prahy, nýbrž i z dalekého venkova, též náčelníky představených úřadů školních, městskou radu atd. Žactvo karlínské a žižkovské

reálky vyprovodilo zesnulého na poslední jeho cestě v plném počtu a s hojnými věnci. (Další úmrtí příště.)

O počítání služebních let našich pojednávalo Kolo stanislavovské za referentství kanovníka Dąbrowského a usneslo se žádati u vlády, aby učitelé škol středních měli svůj zvláštní status výslužný, neboť přeměna 4 let úřednických na tři učitelská jest pro nás nevýhodna, protože nařízení ze dne 7. června r. 1887, odvolávajíc se na pensijní předpis ze dne 9. prosince r. 1866, určuje, že služební čas, nezabírající úplné triennium, má se počítati jednoduše. Škody pro nás z toho vyplývající ukázány na těchto příkladech:

1. Úředník stane se schopným pense po skončení 10leté služby, která se rovná $10 \times {}^{3}/_{4} = {}^{30}/_{4} = 7\,{}^{1}/_{2}$ let učitelských. Ale vládní nařízení počítá jinak. Dle něho

první 4	léta	úřednická	činí	3	učitelská,
druhá 4	»	»	»	3	»
ostatní 2	»	»	»	2	»
dohromady 10	let	úřednických	činí	8	učitelských.

Professor tedy musí sloužiti o 6 měsíců déle. Šest učitelských měsíců pak je 8 úřednických, musí tedy učitel sloužiti o 8 měsíců déle než úředník. Kdyby professor zemřel po 7 letech a 7, 8, 9 měsících učitelských, vdova neměla by práva na pensi, musila by se jí doprositi cestou milosti, ač muž její sloužil déle než 10 let úřednických, dávajících práva na pensi.

Návrh: Professor nabývej práva na pensi po ukončení $7\,{}^{1}/_{2}$ let služby učitelské.

2. Totéž se opakuje při dalších letech služebních.

Příklad: Professor za příčinou nemoci musí vstoupiti na odpočinek, skončiv plných 17 let služby učitelské. Přeměníme-li těch 17 let na úřednická, dostaneme: $17 \times {}^{4}/_{3} = {}^{68}/_{3} = 22\,{}^{2}/_{3} = 22$ let a 8 měsíců úřednických. Ale dle nařízení ministeriálního 15 let učitelských rovná se 3 trienniům a dle škály 3 za 4 dává 20 let úřednických; ostatní 2 léta musí býti počítána »einfach«, tedy je učitel zkrácen o 8 měsíců.

Proto měl by se zlomek nad $4\,{}^{1}/_{2}$ měsíce učitelského počítati za celý rok úřednický; neboť 6 měsíců úřednických rovná se $4\,{}^{1}/_{2}$ učitelskému.

3. Úředníkovi počítá se dle zákona ze dne 14. května r. 1896 každý zlomek nad 6 měsíců za plný rok, i zvyšuje výslužné o 2%. Zákon pro professory neudává zvláštního počtu měsíců, které by měly platiti za rok celý. Právníci vykládají každý § dle litery; proto i professor musil by sloužiti přes 6 měsíců, aby získal vyšší procento výslužné čili znovu přes 8 měsíců úřednických, tedy o 2 měsíce více než úředník, aby mu rok byl počítán za úplný.

4. Úředník může jíti na pensi v každý čas, professor dle minist. nařízení ze dne 18. února r. 1851 — »den Fall der unausweichlichen Nothwendigkeit ausgenommen« — nemá odejíti prostřed semestru, protože by se tím mohlo způsobiti »eine Störung des Unterrichtes« — musí tedy sloužiti do konce školního semestru.

Příklad: Professor byl jmenován dne 15. února. Dne 16. mohl by vstoupiti na odpočinek, ale podle nařízení svrchu uvedeného musí sloužiti do 15. července, to jest 5 měsíců učitelských aneb $6\,{}^{2}/_{3}$ měsíce úřednického. To zvláště je tíživé pro professora, který by tím dnem dokončil 30 let služby, jak se na jiném příkladě ukazuje. Tu navrhuje referent se stanoviska humanního, aby už na počátku roku professoru byla udělena dovolená a on

zastoupen byl supplentem. Jinak prý je to »eine Mehrleistung, aber eine Wenigerbezahlung«!

5. Stává se často, že vláda nyní (dříve toho nebývalo) jmenuje někoho skutečným učitelem nebo povýší do 8. třídy, ale plat mu určí o nějaký měsíc později. Té praktiky není ani ve vojště ani u žádného jiného úřadu, jen u professorů. Tak má professor hodnost skutečného, ale plat supplenta.

Návrh podává se tu sám. Interkalare po zemřelých professorech skutečných, zastupovaných supplenty, beroucích jen 60%, vystačí úplně na úhradu příslušných výdajů.

6. Zkoušený supplent má býti počítán do určité třídy hodnostní, neboť jest věc naprosto nelogičná a protimyslná, počítati někomu léta služby a vyřaditi jej z kategorie úředníků.

7. Léta supplentská, strávená ve službě před zkouškou, měla by se vpočítávati při nejmenším do výslužby, bez nynějšího obmezení na »besonders berücksichtigungswürdige Fälle«. Dle »*Museum*«.

Osmý sjezd novofilologů konal se ode dne 31. května do 2. června ve Vídni za přítomnosti více než 100 účastníků z Německa a Rakouska. Zastoupeno bylo též ministerstvo vyučování J. E. sekčním šéfem ryt. Hartlem, pak místodržitelství, zemská školní rada, universita a město Vídeň. První president, prof. Schipper měl slavnostní řeč, ve které děkoval rakouské správě vyučovací za vše, co učinila pro novojazykové studium, a přál si, aby právě ono pomohlo spojovati národy přes všeliké spory národnostní. Znamenitou řeč proslovil J. Exc. sekční šéf p. ryt. Hartel. I on pronesl přání, aby se nové filologii podařilo dobro uvésti ve službu všeobecna a půdu urovnati pro vzájemnou sebeúctu. Prof. Münch z Berlína přednášel pak o významu nových řečí v učební osnově pruských gymnasií. Bylo jednomyslně usneseno, podati pruskému i rakouskému ministerstvu žádost za obligatorní zavedení angličtiny a frančtiny na německých gymnasiích jakož i za obsazení anglických stolic na universitách professory řádnými.

Zprávy spolkové.

Občasná schůze, konaná dne 18. května t. r. v Měšťanské besedě pražské, shromáždila hojný počet interessentů ze všech reálek pražských a předměstských, a též z gymnasií a reálných gymnasií. Na programě byl rozhovor *o nové osnově učební pro reálky* a o přizpůsobení jejím k potřebám škol českých. Především vykonána generální debata o jednotlivých předmětech. Za učitele *češtiny* prof. Bílý vyslovil se, že všichni filologové uvítali s povděkem rozmnožení počtu hodin věnovaných jazyku mateřskému zvláště též ve tř. VII., a byli by rádi třeba ještě většímu počtu, ježto vyučování v jazyce českém má vedle přímého úkolu svého scientifického ještě jiný vážný úkol, nahrazovati ono ethické, humanitní a výchovné jádro, jež na gymnasiích poskytuje latina a řečtina, v čemž ovšem jí pomáhá vyučování frančtině a němčině. Ale rozvrh hodin bude třeba pozměniti vzhledem k těmto oběma jazykům, o čemž promluviti ponechává k podrobné debatě.

Za *dějepisce* a *zeměpisce* referuje p. dr. Metelka. Praví, že co osnova nyní navrhuje, zkušení odborníci již na vlastní vrub provozovali sami. Rozvrh

učiva zeměpisného a dějepisného v osnově předepsaný proto úplně uspokojí, jsa přirozenější a v lepší spojitosti s ostatním učivem, což třídu po třídě zevrubně ukazuje.

Za *mathematiku* referuje prof. Libický. Počet hodin tomuto předmětu vyměřený je sice menší, ale také učivo je zmenšeno, tak že se vystačí dobře v každé třídě. Jen ve IV. třídě bude práce nesnadná; tam je látky mnoho. Že vynecháno bylo v VI. třídě počítání zlomky řetězovými, a kvadratické rovnice že přeneseny ze VI. do V. třídy, je odůvodněno tím, že ubyla 1 hodina ve třídě VI.

O *přírodopise* referovali pp. prof. John a Baur. Oba pánové chválí, že zoologii věnováno 6 měsíců, botanice čtyři a to jarní a letní, nerostopis že položen až do třídy IV., kde žáci již vědí leccos z chemie, na vyšších odděleních pak že zoologie vřaděna až do třídy VI., kde žáci jsou již dospělejší a snáze se může vykládati o věcech pohlavních, v přírodopise nutných. Tím pak, že botanika je v V., je opět blíže botanice ze II. třídy. Mineralogie je na nejlepším místě v třídě VII., kde se druží s geologií a přispívá i geografii a statistice.

O *chemii* podal zprávu p. prof. Baur. Vítá, že nerostopis spojen s chemií a v VII. tř. že jí přidána hodina. To prospěje zvláště též nastávajícím technikům. V VI. třídě ovšem bude třeba obmeziti učivo. V témž smysle se vyslovuje i p. řed. Hofman.

Referent o *fysice*, p. řed. Starý, chválí rovněž úpravu této nauky, zvláště že základy statiky přeneseny do III. třídy ze IV., teplo ze VII. do VI. a základy astronomie do tř. VII. Ve tř. IV. sice ubrána jedna hodina, ale přidána ve tř. VI., což jest s větším prospěchem.

Pan prof. *Pour* praví, že jeho obor, *měřictví* a *deskriptivní geometrie*, zaplatil útraty regulace a bojí se, že to bude znáti i ve výsledcích. Ovšem zmenšena látka, zvláště ve tř. VII., tak že s hodinami vyměřenými se vystačí. Prof. Libický dodává, že největší potíž bude ve II. třídě, neboť tam hodin ubráno, ale látka nezmenšena.

Podobně myslí i p. insp. *Škoda*, že v *kreslení* bude nesnadno vyhověti ve III. třídě, a úbytek cviku v kreslení že právě u realistů padá na váhu. Učivo jest uspořádáno pohodlně. Že vedle tvarů měřických se mají kresliti rostlinné a profily nádob, je dobré. Ornamenty se zabýváno dříve zbytečně dlouho. Ve vyšších tř. obává se p. referent, že žáci při úbytku hodin týdenních ochabnou. *Krasopisu* hodiny nyní vyměřené stačí. *Tělocvik* zůstal nezměněn.

Rozhovor se přenáší na *reálná gymnasia*. Těch pohříchu nová osnova se netýká. Pan dr. Vlach a prof. Pour konstatují, že neshoda, která trvala mezi učivem na reálných gymnasiích a reálkách, trvá dále. Zejména patrna jest v mathematice a frančtině. Mathematika vědecká se začíná na reálkách ve IV., na gymnasiích v V. tř. Přestoupí-li tedy žák z reál. gymnasia do vyšší reálky, jest v mathematice pozadu. Ale ani ve frančtině nemá tolik vědomostí, kolik realista, ježto jí vyměřeno na reál. gymnasiích hned v tercii o 2 hodiny méně než na reálkách. V mathematice osnova reál. gymnasií shoduje se s osnovou gymnasijní. I vyslovuje se přání, aby spolek ustanovil zvláštní schůzi pro rozhovor o poměru reál. gymnasií k reálkám a v té příčině pak podnikl další kroky za docílení nápravy. Debaty této se súčastnil také p. zem. inspektor dr. Kastner.

Přistupuje se k jednání podrobnému o *předmětech filologických*. Pan zem. inspektor dr. Kastner praví, že zemská školní rada rozeslala na všechny

státní reálky v Čechách dotazníky o úpravě vyučování jazykového, vysvětluje obsah jejich a přeje si, aby také dnešní schůze rozhovořila se o všech 8 otázkách.

Především tedy se jedná o rozvrhu hodin *češtině* vyměřených. Pan zem. inspektor vytýká důležitost vyučování v jazyce mateřském, jež má úkoly dva: formálný a věcný. Jest prostředkem k bystření ducha gramatikálného a ku nabývání vědomostí literárních, poetických a vědeckých, ale i k ušlechtění srdce a povahy.

Na přání prof. Bílého a Poura má se o všech 3 jazycích hovořiti pospolu, ježto závisí počet hodin jednoho na druhém. Po zevrubné debatě, jíž se súčastnili zvlášť účinně prof. Dolanský a Kotrč, usneseno, aby český jazyk měl po 5 hodinách ve třídě I. a II., po 3 v III. až VI. a 4 ve třídě VII., dohromady 26 hod. (posavade 23).

Při *francouzském* jazyce především se rokovalo o tom, od které třídy mělo by se mu vyučovati. Prof. Paulus, Dolanský a Kotrč jsou pro to, aby zůstalo při nynějším stavu, tedy aby se začínalo s frančtinou od III. třídy, poukazujíce na výhodu plynoucí z větší vyspělosti a vytříbenosti duševní u terciánů; výsledky nemohou se ovšem žádati u našich žáků tytéž jako u německých, kteréž mínění prof. Paulus vidí potvrzeno i se strany vys. ministerstva tím, že na německých reálkách je jiná maturitní zkouška z frančtiny než na českých. Pan zem. inspektor dr. Kastner upozorňuje i na ten moment, že na reál. gymnasiích rovněž frančtina se začíná od III. tř. a třebas tam měla méně hodin, žáci zase mají lepší přípravu k ní z latiny. Cíl učebný na něm. školách je »fertigkeit«, na českých »geübtheit«, z čehož viděti uznání zvláštních poměrů českých škol, žádajících posunutí francouzštiny do další třídy. Ostatně může na základě zkušenosti dotvrditi, že právě tu viděti filologické nadání českých žáků i zvláštní přičinění učitelů; neboť je-li jaký rozdíl ve vědění abiturientů českých a německých z frančtiny, jest celkem nepatrný. Frančtina od III. znamená však také krok k jednotné střední škole. Pan prof. Ibl, jenž přál si míti francouzský jazyk již ve třídě II., už také s ohledem na Moravu, kde na reálkách se jí učí od sekundy, a projevil obavu, aby nebyl snížen cíl učebný, ustupuje posléz vzhledem k tomu, že ostatní zástupcové francouzštiny jsou pro zachování nynějšího stavu, od svého návrhu. Debaty se súčastnili ještě také p. prof. Appelt, jenž by si přál v III. třídě 6 hodin, ježto jinak práce v té třídě jest náramně obtížná, a prof. Bílý, jenž poukazuje na to, že nynější stav (frančtina na německých od 1. tř. a na českých od 3. tř.) již trvá přes 20 let a tedy již jaksi se vžil a pro 6 hod. frančtiny v III. tř. by byl, kdyby to bylo možno bez zkrácení mateřštiny a němčiny, přece jenom nám bližší, a bez přimnožení celkového počtu hodin týdenních, což by se zase příčilo základní zásadě osnovy nové. Pan zemský inspektor míní, že by se část učiva ze III. třídy, mohla přenésti do IV., ve které by pak frančtina rovněž jako v kvintě měla po 4 hodinách týdně. Zdravotní důvody rovněž mluví proti frančtině v II., ježto by žáci jedenáctiletí měli nejméně po 32 hodinách týdně, tedy jako dosud, kdežto všem třídám má býti aspoň o jednu hodinu týdně ubráno.

Přistupuje se k jednání o *němčině*. Prof. Kotrč odůvodňuje pro I. tř. hodin 6, pro II. 5, pro III. 4, pro ostatní třídy po 3. Po souhlasném vyjádření p. zemsk. insp. Kastnera a když učitelé němčiny se vyslovili, že jsou úplně srozuměni, podává p. zem. inspektor a p. řed. Starý obraz týdenních hodin podle jednotlivých návrhů (I. 29 místo posavadních 30, II. 30 m. 32,

III. 32 m. 33, IV.—VII. po 33 m. po 34), načež se hlasuje a přijato pro češtinu navržených 5 hodin v I. a II., 3 hod. v III.—VI. a 4 hod. pro VII.; pro frančtinu 5 hod. v III., 4 hod. v IV. a V., 3 hod. v VI. a VII.; pro němčinu 6 hod. v I, 5 v II., 4 v III. a 3 hod. v IV.—VII. Takto proti posavadnímu stavu čeština bude míti 26 hod. m. 23, frančtina 19 m. 17 a němčina 27 jako doposud.

Nyní mělo následovati rokování o rozvrhu učiva na jednotlivé třídy dle nového rozvrhu hodin.

Prof. Bílý navrhuje vzhledem k pokročilosti doby a k látce ještě zbývající, nezajímavosti takové debaty pro nefilology a důležitosti pro filology, aby věc odkázána byla komisím. Návrh přijat, a do komisí zvoleni: do *české* pp. Bílý, Dolanský, Kotrč, Plánský a Štěpánek, do *francouzské* pp. Appelt, Dolanský, Ibl, Kotrč a Paulus, do *německé* pp. Bílý, Dolanský, Jizba, Novotný, Plánský, škol. rada Roth, Setunský.

Sedmou otázkou bylo, má li se zavésti na českých školách angličtina. Užitek z toho plynoucí uznán. ale poměry naše toho naprosto nedovolují.

Poslední, osmá otázka, od které třídy by se mohla zavésti nová osnova, vedla k dalšímu dotazu, činí li jí zadost posavadní učebnice. I uznáno *jednomyslně*, že není překážky, abv osnova byla zavedena hned *příštím rokem ve všech třídách nižšího oddělení a ve třídě V.* Při rokování o II. třídě vhodně upozornil p vládní rada Hoza, že v *přírodopise* by žáci dle dané osnovy měli opět zoologii jako v primě. V tomto předmětě tedy bude nutno učiti v II. třídě ještě dle osnovy staré a sukcessivně teprve dle nové. Při tom žáci přece budou míti o hodinu méně než doposud. Ve IV. třídě upozorňují pp. ředitelé Mik. Hofmann a dr. J. Plašil na chemii a fysiku. Při chemii jaksi lze učivo uvésti ve shodu s novou osnovou; ale ve *fysice* nutno ten rok postupovati ještě dle osnovy staré.

Při volných návrzích p. prof Plánský upozornil na obtíže, jež působí nynější učebnice češtiny na nižší a vyšší reálce bez rozdílu a v VI. třídě zvláště.

Ježto komise se uvolily vypracovati svůj referát co nejdřív, ustanovena příští plná schůze na středu dne 25. května o 7. hod. Prof. Bílý slibuje hned zavčas celou látku připraviti a do tisku dáti, aby mohla ještě týž týden býti zaslána všem českým reálkám venkovským.

Po 10. hod. p. starosta skončil rokování, poděkovav všem přítomným pánům a jmenovitě též panu zem. inspektoru dru Kastnerovi za ochotné účastenství, načež nastala volná zábava, kterou p. prof. Jizba osvěžil přednesem humoristické skladby.

V neděli potom sešli se členové komise pro jazyk český, francouzský a německý v plném počtu ve sborovně c. k. reál. a vyššího gymnasia v Křemencové ul., kterou p. ředitel M. Trapl ochotně ke schůzi té propůjčil, a poctěni byli přítomností p. zemského inspektora dr. E. Kastnera, jenž vydatně přispěl ke zdárnému provedení úkolu komise. Vypracovali pak tyto návrhy osnov pro jednotlivé předměty.

1. **Pro jazyk český** (jakožto vyučovací).

Úkol učební týž jako na reálkách německých pro jazyk německý.

Po důkladném a všestranném rozhovoru ponechány rozvrh učiva a znění celé osnovy pro české reálky úplně tak, jak nařízeny jsou pro reálky německé, a tož ve třídě I.—V. úplně beze změny až na počet hodin a úloh.

Počet vyučovacích hodin týdně má obnášeti u nás v I. a II. třídě po 5, v III.—VI. tř. po 3, v VII. tř. 4. Dle toho, jakož i uvažujíc příbytek francouzských úloh pro žáky (vedle německých), navrhuje komise, aby v III. tř. bylo českých úloh v každém běhu 8—9, ve IV. tř. 7.

Ježto pak vysoké nařízení stanoví, aby normální osnova učební pro jazyk německý jakožto vyučovací měla obdobnou platnost také pro ostatní jazyky vyučovací, navrhuje se i pro VI. a VII. třídu českých reálek podobný rozvrh českého učiva literárně historického a slovesného jako na reálkách německých německého.

Pro *VI. tř.* komise tedy činí tento návrh:

I. běh: Průprava k porozumění staročeských tekstů vytknutím rozlišovacích znaků staročeských a novočeských forem jazykových. Čtení vybraných nejcennějších ukázek ze staré doby literatury české (až po Husa) v původním jazyce. Hlavní udaje z dějin jazyka českého.

II. běh: Četba vzorných článků co možná celistvých z II. údobí literatury české až včetně po Komenského a jmenovitě jeho Labyrintu světa a ráje srdce, spojená s nejpotřebnějšími zprávami životopisnými o příslušných autorech. Stručný přehled vývoje literárního v hlavních úkazích jeho od Husa po Komenského. Memorování a přednášení.

Úkoly ponechány beze změny dle nové osnovy (5—6).

Pro *VII. třídu*, kde jsou 4 hodiny týdně, navrhuje se toto:

Uvedení do nového a nejnovějšího období literárního na základě četby vynikajících ukázek a co možná celistvých vzorných prací z doby té; k tomu nejpodstatnější udaje životopisné o příslušných autorech. Čtení aspoň jednoho dramata. Stručný výklad o vzniku a stavbě dramatického děje. Obrazy života hlavních zástupců písemnictva v tomto období.

Řeči a úlohy jako na reálkách německých.

2. Pro jazyk francouzský.

Úkol učební týž jako na reálkách německých.

III. třída, po 5 hodinách týdně.

Mluvnice: Znalost hlásek a základů pravopisu; nauka o čtení, počátky tvarosloví všech částek řeči, ze sloves zvláště avoir a être a pravidelné časování (vyjma konjunktiv a všechny nepravidelnosti). Nejpotřebnější vědomosti ze skladby.

Postup vyučování jest ve třídě této i ve třídách dalších v podstatě induktivní.

Četba (cvičivo). Drobné souvislé články podkladem pro prvopočáteční cvičby v mluvení a psaní. Memorování vyložených tekstů. Osvojování přiměřené zásoby slovní.

Učitel užívej po možnosti již v této třídě jakož i ve všech ostatních třídách řeči francouzské.

Písemné práce: Od vánoc až do konce I. běhu 4 stručné diktáty, které se těsně víží na procvičené učivo. V II. běhu 6 diktátů a 6 školních prací přiměřeně se střídajících Látka diktátů táž jako v I. běhu; látka prací školních: napsati zpaměti dobře procvičený souvislý článeček aneb odpověděti na jednoduché otázky francouzské čerpané z cvičiva. Grammatické přetváření procvičeného tekstu.

IV. třída, týdně po 4 hodinách.

Mluvnice: Opakují a doplňují se pravidelné tvarosloví a vědomosti ze skladby již nabyté. Hlavní věci o participe présent, part. passé a infinitivě. Subjonctif a obyčejnější slovesa nepravidelná. Hlavní věci z interpunkce.

Čtení a cvičení jako ve tř. III. s požadavky pomalu se zvyšujícími. Zásoba slovní se rozhojňuje. Osvojují se nejobyčejnější obraty a frase ve spojení s probranými slovesy.

Písemné práce: V každém běhu 3 diktáty, 3 práce školní a 3 domácí. Látka táž jako ve tř. III., jenom že se požadavky trochu zvyšují. Za domácí úkoly též překlady z češtiny.

V. třída, týdně po 4 hod.

Mluvnice: Opakuje se tvarosloví shrnovacím způsobem a doplňuje se. O užívání sloves pomocných. Obšírnější výklad skladby (o členu při jménech vlastních, o podstatných a přídavných jménech, číslovkách a zájmenech), nauka o časích, o infinitivu a participiích.

Čtení čím dál méně snadných článků prosaických a snadnějších básní ve spojení s cvičbami ústními a písemnými. Překlady do frančtiny. Memorování vyložených tekstů. Rozhojňování zásoby slov a frasí.

Písemné práce: V každém běhu 4 školní a 4 domácí úkoly. Látka: Volné vypravování probraných povídek. Překlady do frančtiny se zřetelem k syntaktickým zvláštnostem. Při pracích školních možno — aspoň z části — používati diktátu.

VI. třída, po 3 hod. týdně.

Mluvnice: Skladba se opakuje a rozšiřuje se zvláštním zřetelem k pořádku slov a k nauce o způsobech a pádech.

Čtení úryvků prosy výpravné, dějepisné, popisné a didaktické, jakož i vzorů poesie epické a lyrické. K tomu stručné poznámky životopisné o jednotlivých spisovatelích K četbě připínají se cvičby v mluvení.

Písemné práce jako ve tř. V. a k tomu ještě obsahy větších článků a dopisy.

VII. třída, týdně po 3 hod.

Mluvnice: Skladba se dovršuje. Kursoricky opakují se nejdůležitější části mluvnice; příležitě se vykládají řidší zvláštnosti její.

Čtení ukázek dějepisné, řečnické a reflexivní prosy, jakož i poesie epické, lyrické a dramatické; k tomu stručné poznámky životopisné o příslušných spisovatelích. Po případě přečte se příhodné dílo celé (po možnosti drama). Nejdůležitější části metriky. K četbě připínají se cvičby v mluvení. Překlady do frančtiny.

Písemné práce jako v VI. třídě.

3. Pro jazyk německý.

Úkol učební a) pro nižší reálku týž jako ve frančtině na reálkách německých; b) pro vyšší reálku: Znalost tvarosloví a skladby; čtení ukázek z vynikajících děl německé literatury se zvláštním zřetelem ke Goethovi a Schillerovi a k básníkům rakouským; jakási obratnost v ústním a písemném užívání německého jazyka

I. třída, týdně 6 hodin.

Mluvnice: Znalost hlásek, nauka o čtení. Základy tvarosloví všech částek řeči (vyjma obtížnější tvary a celé passivum). Oznamovací a tázací způsob věty kladné a záporné. Základní význam předložek.

Postup vyučování jest v této třídě i ve třídách dalších induktivní.

Četba (cvičivo): Drobné souvislé články za methodického postupu grammatického učení jakožto podklad pro základní cvičby v mluvení i psaní. Memorování vyložených tekstů. Osvojování přiměřené zásoby slov.

Učitel při probírání článků ve všech třídách užívej podle možnosti jazyka německého.

Písemné práce: Od vánoc až do konce I. běhu 4 krátké diktáty s nejtěsnějším připojením k učivu dobře procvičenému. V II. běhu 7 diktátů a 7 školních prací s příslušným postupem. Látka diktátů jako v I. běhu; pro školní úkoly: Napsati dobře procvičený souvislý článek. Odpověděti na jednoduché otázky německé, které se vížou k cvičivu. Grammaticky přetvořovati tekst procvičený.

II. třída, týdně 5 hodin.

Mluvnice: Opakování a rozšiřování tvarosloví, zejména passivum a časování slovesa silného a smíšeného. Zvratná slovesa. Příležitě poukazuje se, jak užívati jednotlivých časů a způsobů. Vývody z nabytých vědomostí grammatických soustavně se shrnují.

Čtení a cvičení jako v I. třídě s požadavky pomalu se zvyšujícími. Memorování vyložených tekstů. Rozhojňování zásoby slovní. Pozvolný návod k překládání z jazyka českého do německého.

Písemné práce: V každém běhu 4 diktáty, 4 školní a 4 domácí úkoly. Látka jejich táž jako v I. tř., jenom požadavky se poněkud zvyšují.

III. třída, týdně 4 hodiny.

Mluvnice: Skladba jednoduché věty na základě jazykové látky methodicky uspořádané. Opakování a rozšiřování tvarosloví ve spojitosti s četbou.

Četba prostých, pak nesnadnějších článků prosaických i básnických; ve spojitosti s tím cvičení ústní a dílem také písemné. Překládání do němčiny. Memorování vysvětlených tekstů. Rozhojňování zásoby slovní, zejména osvojování nejobyčejnějších obratů a frasí.

Písemné práce: V každém běhu 3 diktáty, 3 školní a 3 domácí úkoly. Látka: Stručné obsahy procvičených článků básnických nebo prosaických výpravného obsahu. Obměňování prostých článků dle daných hledisk. Překlady z češtiny do němčiny. Odpovědi na německé otázky.

IV. třída, týdně 3 hodiny.

Mluvnice: Skladba věty složené. Časy a způsoby. Nepřímá řeč. Shrnující opakování tvarosloví na základě procvičených článků.

Čtení a cvičení jako ve tř. III.

Písemné práce: V každém běhu 4 školní a 3 domácí úkoly. Odpovědi na německé otázky, jako v třídách dřívějších, pokusy ve volnější reprodukci drobných a snadných výpravných básní a povídek, překlady z češtiny do němčiny.

V. třída, týdně 3 hodiny.

Mluvnice: Opakování a doplňování tvarosloví a skladby nesnadnějšími tvary při četbě a v řeči obcovací. Hlubší porozumění nabyté zásoby slov se stálým zřetelem k tvoření slov.

Čtení článků co možná celistvých z německé literatury se zvláštním zřetelem k prosaickým článkům vzorným, které se těsně připínají obsahem svým k učivu třídy, s podrobnějším výkladem o rozčlenění, myšlenkové spojitosti a jazykové stránce četby. Stručné poznámky životopisné o příslušných autorech. Ve spojitosti s četbou, po případě i mimo ni, cvičby v hovoru nehledaným způsobem obcovací mluvy. Rozhojňování zásoby slovní. Memorování vzorných tekstů. Domácí příprava.

Písemné práce: V každém běhu 6—7 úloh střídavě domácích a školních. Volnější vypravování probraných povídek, překlady do němčiny se zřetelem k určitým formám jazykovým.

VI. třída, týdně 3 hodiny.

Mluvnice jako ve tř. V.

Četba jako ve tř. V., ale s hojnějším zřetelem k básnictví epickému, lyrickému a didaktickému. Nejpotřebnější části metriky. Vedle toho čtení přiměřeného díla celého (na příklad Hermann u. Dorothea, Reinecke Fuchs, Oberon a pod.).

Písemné práce jako ve tř. V., k tomu obsahy větších článků a listy.

VII. třída, týdně 3 hodiny.

Mluvnice: Kursorické opakování nejdůležitějších částí mluvnice s příležitým doplňováním zvláštností jazykových.

Čtení vzorných článků básnických a prosaických ze všech období literárních se zvláštním zřetelem ke Goethovi a Schillerovi, jakož i k básníkům rakouským. Vedle toho čtení příhodného díla celého. Ve spojitosti s četbou cvičby v mluvení. Memorování a příprava jako v V. a VI. tř.

Písemné práce jako ve tř. VI. Volnější vypravování probraných povídek, obsahy větších článků, líčení, rozpravy, listy a překlady do němčiny.

O tomto návrhu osnovy byl položen referát do příští občasné schůze, konané dne 25. května a těšivší se opět hojné účasti pp. členů. Po zahájení přečetl jednatel napřed zprávu o první schůzi občasné, jak jej pro Věstník vytisknouti dal. Když ten schválen, přečetl dále návrhy osnov. Všechny přijaty beze změny, jen při počtu úloh v osnově pro jazyk německý přijat návrh, aby v I. tř. bylo po 6 diktátech a 6 školních pracích týdně v II. běhu místo po 7 komisí navrhovaných, ve II. třídě po 3 diktátech, 3 školních pracích a 3 dom. úlohách místo po 4 komisí navržených, ve III. tř. počet úloh z 9 snížen na 8 — vesměs vzhledem k přetíženosti žáků a ke skrovnému výsledku všech těch prací písemních. — Pan vládní rada Hoza navrhl pak jménem ředitelů, aby tento přijatý návrh normální osnovy učební byl vytištěn na zvláštním archu a všem ústavům rozeslán, by jim byl pomůckou při poradách, jež budou míti o osnově a aby mohl po případě býti k protokolu přiložen. Jednatel oznamuje, že hned zítra rozešle otisky referátu o první občasné schůzi a ostatní rovněž obstará v nejkratší době, tak aby o svátcích všechny sbory měly příslušné tiskopisy již v rukou. Tím odbavena tato část

programu, a p. starosta, konstatovav ještě, že nyní na reálkách počet hodin připadající reáliím (114) a předmětům humanitním (109) bude míti skoro rovnováhu, poděkoval všem pánům za milou součinnost jejich při důležité práci této, jež obzvláštní ochotou jednatele p. prof. Bílého provedena byla v tak krátké době, a chová naději, že navržené námi přizpůsobení nové osnovy reální pro potřeby českých reálek v podstatě bude s povděkem přijato z povolaných vysokých míst.

Následovala porada knihovní komise, do níž se dosud přihlásili pp. prof. Bílý, z Cintulů, Černý, Dušek, řed. Hofmann, Ibl, Kočvara, Kotrč, Ruth, řed. Starý, Stýblo, Zdeněk. Po delší debatě, jíž se účastnili pp. prof. Dušek, vl. rada Hoza, řed. Starý a v níž předseda úkol komise probral a přesně vymezil, jakož i na to upozornil, že zřízení její potkalo se s upřímným souhlasem představených úřadů školních, uloženo panu starostovi, aby komisi co nejdříve svolal, by práci svou započala. Tím program schůze vyčerpán. Pan starosta ještě oznámil přípisy ke schůzi zaslané a vhodným doslovem ji uzavřel.

Při té příležitosti vyzýváme také všechny ostatní pp. správce knihoven v Praze i na venkově, aby se do této komise co nejčetněji přihlašovali, by mohla svou práci vydatně a se žádoucím prospěchem provésti, podobně jako takové komise s velikým zdarem již po léta působí při školách obecných a u haličského spolku professorského.

Z výboru. Usneseno, příštím rokem opět se pokusiti o to, aby Národní divadlo uspořádalo několik představení pro studenty. Jednatel však prohlašuje, že mu nelze i tuto věc vzíti na se. Uvoluje se tedy ke všem potřebným pracím p. koll. Stýblo. — Pan prof. Bauše podal skrze p. dr. M. Kováře návrh, aby s p. Vrázem ujednána byla vhodná přednáška pro studenty. Přijato; vyjednávání svěřeno p. dru. Kováři a p. prof. Baušovi. Za místnost zvolena Plodinová bursa. Ceny stanoví se: 50 a 20 kr. na sedadla, 10 kr. pro stání. — K návrhu jednatelovu usneseno podati žádost k p. ministrovi financí, aby českým školám prodávány byly české známky platu školného, po případě aby byly zrušeny a zavedeno zase placení penězi. K návrhu koll. Stýbla bude podána žádost k vys. c. k. železničnímu ministerstvu, aby sleva jízdného o prázdninách poskytována byla i rodinám professorů, ježto jinak možnost používati II. třídy za plat III. třídy u valné většiny kollegů a státních úředníků jest bezvýznamná. Sleva ve III. třídě pak jest nyní tak nepatrná, že rozšířiti ji na členy rodiny bylo by možno provésti bez citelné újmy státních příjmů, ba újma ta podle pravděpodobnosti byla by nahrazena hojnějším cestováním. Posléz má býti žádáno, aby professoři v VIII. třídě hodnostní, nejedou-li v uniformě, mohli používati se slevou také třídy III., dokonce pak když jsou v pensi a pozbudou aktivního přídavku. Jednatel žádá, aby kollegové němečtí byli otázáni, zda by se k této petici nepřipojili. Tak se i stalo, a německý spolek professorský dokonce uvolil se vypracovati petici. — K porokování o nové osnově učební pro reálky usneseno po návrhu starostově svolati občasnou schůzi na den 18. května, ježto zvláštní potřeby českých škol reálních společným dorozuměním a jednotným postupem lépe budou obhájeny, nežli kdyby každý ústav se o nich vyslovil jinak. — Pan jednatel žádá za schválení některých výkonů, jež od poslední schůze provedl v souhlase s p. starostou. Uděleno. Pan bibliothekář universitní knihovny poslal spolku přípis, dle něhož vys ministerstvo splnilo žádost naši a povolilo náklad

na zřízení zvláštní čítárny pro professory středních škol od 1. ledna 1899. Za příslušné přičinění p. bibliothekářovo vzdány mu díky. Krasoumné jednotě poslána žádost, aby snížení vstupného, povolené jiným spolkům, poskytla také našemu. Snížení povoleno, a poukázky na ně rozeslány na všechny ústavy místní. — »Nové typografické listy« žádaly za povolení otisknouti článek p. prof. dra. Jos. Kalouska o interpunkci; uděleno. — Ke slavnostem Palackého spolek náš se přihlásil se 100 účastníků. Červnové číslo Věstníku má býti z té příčiny slavnostně upraveno. — K žádosti p prof. Šafránka mají býti požádána sl. ředitelství českých a moravských škol středních o zapůjčení programů a poskytnutí dat pro spis, který spolek vydá na oslavu jubilea panovnického po prázdninách. Panu starostovi a jednateli uloženo vyjednati potřebné věci s p. nakladatelem. Pan starosta vykonal v té příčině také návštěvu u p. sekčního chefa dra. Rezka za jeho pobytu v Praze. — K vys. ministerstvu podána žádost za doporučení České knihovny spolkem vydávané. — Z jednání sdružené komise zdejších spolků professorských a úřednických oznámeno, že není jisto, dojde-li ke sjezdu úřednickému ve Vídni, ale pro případ, kdyby toho bylo třeba, že vídenští spolkové a také mnohé jiné přijaly znění petice, která odtud má býti podána, jak zdejší komisí bylo vypracováno, až na malé změny. Pan starosta haličského Towarzystwa, univ. prof. dr. Ant. Kalina ohlásil, že také oni požádali svých poslanců ve Vídni, aby všemožně se přičinili, by zákon o platech byl předložen k Nejvyššímu schválení, že sjezdu se súčastní delegáty dvor. radou dr. Piętakem, prof. dr. Sokolowskim a prof. Rychlíkem, a kdyby stav věcí zůstal stále nepříznivým, že se přidávají k poslednímu kroku, jejž by úřednictvo rakouské mínilo podniknouti. Towarzystwo podalo petice k vys. ministerstvu a k říšské radě za brzké aktivování zákonů. Náš Ústřední spolek poslal spolu se zdejším německým spolkem professorským takovou též petici vys. ministerstvu vyučování. Vídeňský spolek státních úředníků podal zprávu o své audienci u J. E. p. presidenta ministerstva hr. Thuna a J. E. p. fin. ministra dr. Kaizla; dle ní byla deputace zastupující veškero úřednictvo a professorstvo přijata s vybranou laskavostí a ujištěna, že oběma pánům upřímně záleží na splnění žádosti úřednictva; lhůtu, kdy bude zákon schválen, ovšem udati že nemohou. Také my skládáme veškeru důvěru v osvědčené tyto přátele úřednictva a znalce jich stísněných poměrů a přáli bychom si už jako Čechové ze srdce, aby schválení zákona o platech úřednických se připjalo k jménu českého ministra financí. Víme, že věci té stavějí se mnohé závažné překážky v cestu, ale tím znamenitější a záslužnější bude překonání jich a provedení činu, z něhož nejen 36.000 úředníků státních bude děkovati vys. ministerstvu, nýbrž z něhož vzejde prospěch veškerému obyvatelstvu a hmotný zvláště též živnostnictvu. — Usneseno svolati komisi pro četbu knihoven žákovských, dále zadati za snížení vstupného do inženýrské výstavy. — Dle zprávy pokladníka p. prof. Setunského zaplatilo doposud příspěvky své 817 členů, a zbývá už jen asi 100 dlužníků; týž doufá, že do června dojdou příspěvky i od těchto. — Na konec upozorňuje p. starosta a jednatel na nové dílo České knihovny »*Bájesloví řecké a římské*«, od prof. Fr. Rutha, jež zpracováno jest na základě nejnovějších výzkumů a vypravováno slohem zvláště lahodným a všeobecně přístupným. Spojuje obratně stránku vědeckou se zábavnou a užitečnou, zachycujíc všecky báje a pověsti řecké a římské, zvláště též, pokud jich použito v umění výtvarném. I žádá p. starosta všech pánů kollegů, aby důtklivě upozorňovali žáky na tento spis jakož i na ostatní čísla Knihovny, která se těší vesměs plnému

uznání i se stran nejzávažnějších. Professorstvo má v České knihovně podnik, kde může uveřejňovati výsledky svých prací, a žactvo spolehlivý pramen čtení ušlechtilého i vzdělávacího. Avšak úkol ten bude spolku možno plniti, jen když Česká knihovna najde porozumění a hojné přízně u professorstva. Toto podporujíc ji, podporuje zároveň svou vlastní práci a úlohu. — Pan jednatel upozorňuje též ještě, že Klub českých turistů žádal spolku našeho, aby páni professoři upozornili žactvo před rozchodem do domovů na důležitost pěšího cestování, na hojné studentské noclehárny ve všech končinách vlasti a laciné příruční spisky o jednotlivých zvláště krásných krajinách jejích; vůbec aby Klub podporovali v jeho snahách pro studentstvo na jevo dávaných. V roce 1897 použilo nocleháren studentských v Čechách 891 účastníků, na Moravě 164 účastníků, kteří se vesměs zachovali vzorně. Výbor tedy žádá všechny pp. členy našeho spolku, aby studentům byly v tom směru pomocni radou, o spisech zmíněných a noclehárnách jim věděti dali a po případě o potřebné tiskopisy (též řád a seznam nocleháren) na Klub českých turistů se obrátili, který jim je ochotně zašle.

Literatura.

A. Časopisy.

Archiv für slavische Philologie. Red. V. Jagić. XX. Band. 1. Heft. Berlin 1898. Weidmann'sche Buchhandlung. Obsah: V. Jagić, Einige Streitfragen. — W. Vondrák, Die Imperative daždi, věždi u. s. w. und die Genitive rabu, ženu, selu u. s. w. — St. Novaković, Giga (gidža). — Fr. Pastrnek, Zur Charakteristik der mährischen Dialecte. — Asmus Soerensen, Beitrag zur Geschichte der Entwickelung der serbischen Heldendichtung. — Kritischer Anzeiger: C. Jireček, dr. Miletić, Über die Siebenbürger Bulgaren. — Fr. Vidić, Dr. K. Glaser's Sloven. Literaturgeschichte. — R. Nachtigall, K. Goetz, Geschichte der Slavenapostel. — W. Vondrák, Einige Bedenken gegen die Echtheit des Briefes von Papst Hadrian II. in der Vita S. Methodii c. VIII. — Iv. J. Mikkola, Die preussische Sprache von Dr. Erich Bernecker. — V. Jagić, Grossrussische Volkslieder, herausgeben von Prof A. Sobolevskij. — Kleine Mittheilungen: Ein Beitrag zur Katharinalegende in der älteren croatischen Literatur v. Dr. V. Oblak. — Ročně 20 marek.

Časopis Matice Moravské. Hl. red. Vinc. Brandl, Fr. Bartoš. Odp. redaktor Fr. Kameníček. Roč. XXII., seš. 2. Obsah: L. Čech, Palacký a Kant. — R. Dvořák, Z nejstarších dějin moravských. — K. V. Adámek, O právu autorském dle zákona z 26. prosince 1895, č. 197 ř. z. — Dr. Jos. Cvrček, Paměti ze stol. XIV. o městech moravských. — Dr. Zd. V. Tobolka, Styky krále českého Jiřího z Poděbrad s králem polským Kazimírem. — Mat. Václavek, Panství vsacké l. P. 1666. — Umělecké a vědecké zprávy. — Literatura. — Zpráva o činnosti a účty za rok 1897 Matice moravské.

Časopis Musea království českého. Red. Ant. Truhlář. Roč. 72. sv. 2. Obsah: Dr. V. J. Nováček, Jiří Palacký, otec Františka Palackého. — J. Salaba, Po stopách Březanovy ztracené Kroniky Rožmberské. — Hyn. Kollmann, O vlivu Propagandy na vznik tak řečené pokladny solní. — V. Flajšhans, Klasobraní po rukopisech. — Dr. Čen. Zíbrt, Česká logika ze XVI. století od Šimona Jelenia Sušického. — Drobné příspěvky. — Hlídka literární. — Zprávy knihopisné. — Slovanské časopisy. — Zrpáva o Museu král. českého od 1. ledna do 15. dubna. — Zpráva o Matici české.

Česká mládež. Red. Jan Dolenský. Nakl. F. Šimáček. Sv. I. Čís. 3—4. (po 20 kr.). Každý sešit je bohatě illustrován a poskytuje rozmanitého čtení zábavného i poučného hojnost nevšední. Vedle povídek, básní, pohádek též pilně se pěstuje čtení vzdělavací; vtipné hry a zábavy, dopisy v nářečích, památní dnové docelují obsah.

Česká revue. Vychází péčí Klubu národní strany svobodomyslné. Red. Prokop Podlipský. Vyd. Edv. Beaufort. Obsah čís. 7—8.: Jar. Vrchlický, Felice Cavallotti. — Dr. L. Heyrovský, O obstrukci v parlamentním životě římském. — J. H. Rosny, »Žvýkej svou potravu«. — Kar. Adámek, Maloživnostenská akce zemská. — Dr. Ondř. Schrutz, O zdravotních poměrech v Čechách za Karla IV. a Václava IV. — Dr. Fr. Sláma, Čeština ve školství slezském. — Dr. Boh. Franta, Ku zachování staré Prahy a ladného rázu města. — Dr. Ot. Šulc, Od teplot nejnižších ku nejvyšším. — Aug. Eug. Mužík, Moře lidu. — J. W. Woldřich, O pohybu kůry zemské v království českém za posledních let. — Rozhledy. — Výtvarné umění. — Divadlo. — Poesie domácí. — Nová prosa. — Zpěvohra. — Politický přehled. — Směs.

Český lid. Red. dr. Č. Zíbrt, vydává F. Šimáček v Praze. Ročník VII., čís. 5. Obsah: Dr. H. Máchal, České pohádky o panně krásné a ošklivém zvířeti. — Dr. A. Kraus, O české písni faustovské. — A. V. Francev, K dějinám národopisu československého. — Dr. Zíbrt, Z netištěných zápisků Krolmusových. — Týž, Jihlavská Nová pranostika pro selský lid. — Dr. V. Tille, Rybrcoul. — K. V. Rais, Po stopách pramenů Erbenovy Svatební košile. — J. Soukup, Příspěvky bájeslovné. — F. Otruba, Libuše v podání lidovém z okolí Lysé. — Jak lid náš hádá o zloději a škůdci. — A. Šolta, Pověry o hadech ve vých. Čechách. — Ant. Troníček, Nájemní smlouva s ovčákem r. 1610. — V. Janoušek, Otisky křížů ve stromech a pověsti o nich. — Zd. Nejedlý, Český dům. — L. Quis, K. Havlíčka studie o formě české lidové písně a mn. j. — Literatura. 6 vyobr. a 3 zvláštní přílohy. Roč. 4 zl.

Deutsche Zeitschrift für ausländisches Unterrichtswesen. Vyd. dr. J. Wychgram, nakl. R. Voigtländer v Lipsku. Roč. III., seš. 3. Obsah: W. S. Monroe, Das Studium der Kindesseele in Amerika. — E. A. Schaefer, Die deutschen Schulen in Rumänien. — H. Suck, Die Gesundheitslehre in den ungarischen Volksschulen. — Rundschau. — Bücherschau atd. — Ročně 10 mark.

Hlídka. Redaktor Dr. Pavel Vychodil. Nákladem benedikt. knihtiskárny v Brně. Roč. III., čís. 5—6. Obsah: Dr. Jos. Pospíšil, Hlavní principy krasovědy Františka Palackého. — Dr. Jak. Hodr, Savonarola. — Písemnictví a umění. — Směs. — Rozhled. — Ročně 4 zl.

Krok. Rediguje a vydává F. X. Prusík. Roč. II., seš. 2. Obsah: Fr. Prusík, Etymologica a Příspěvky k textové kritice a exegetice. — Jan Čermák, Srovnávací úvaha o symposiu Xenofontově a Platonově. — Fr. Ruth, D. Junia Juvenala Satiry. — Úvahy. — Literatura. — Drobné zprávy. — Ročně 3 zl.

Listy filologické. Vydává Jednota českých filologů v Praze. Red. J. Gebauer, J. Král, Fr. Pastrnek. Ročn. XXV. Seš. 3. Obsah: Fr. Groh, O nově objevených básních Bakchylidových. — Josef Král, Filologické drobnosti (1.) k Hor. sat. I. 4,6 nn. — 2. K Hor. sat. I. 10.56 n. — Fr. Černý, Klasobraní po rukopisích. — Úvahy a zprávy: E. Peroutka o Hueppeově spise Zur Rassen-u. Sozialhygiene der Griechen im Alterthum u. in der Gegenwart. — Fr. Groh, Hilfswörterbuch zum Aristophanes von Prof. dr. J. Hirschtberg. — F. Krejčí o dr. O. F. Vaňka Animismu se zvláštním zřetelem ku národům semitským. — Jos. Král o Kočvarově překladě Aischylova Agamemnona (se stanoviska prosod.). — J. Polívka o Florinského Lekciích po slavjanskomu jazykoznaniju (neshoduje se s jeho rozdělením slov. jazyků). — F. Pastrnek, Jazyk československý (čl. šťastně polemisující proti Florinského odtrhování slovenštiny od českého jazyka). — Jos. Zubatý, Quaestiones grammaticae et etymologicae. Scripsit Johannes Rozwadowski. — J. Polívka, Spiski štampari u Rumuniji. Beleške Stojana Novakovića.

Muzeum. Czasopismo Towarzystwa nauczycieli szkół wyższych. Red. dr. Bolesław Mańkowski ve Lvově. Obsah: Dr. A. Skórski, Euzeb. Czerkawski. — A. Mazanowski, Balladyna Słowackiego v szkole średniej. — Dr. A. Karbowiak, Szkoła katedralna krakowska w wiekach średnich. — Dr. J. Bystroń, W sprawie językowej. — Recense a úvahy. Bibliografie. Zprávy spolkové. Rozmanitosti. Ročně 6 zl.

Naše doba. Revue pro vědy, umění a život sociální. Ročn. V. Sešit 7.a 8. Red. Dr. T. G. Masaryk. Vyd. Jan Laichter na Král. Vinohradech. Obsah: Dr. Fáček, O příčinách úpadku řemesel. — Ze soudní síně. — Lev Šolc, Klopstockovské vlivy u Kollára. — Dr. Fr. Krejčí, Obzor psychologický. — MDr. Vl. Preininger, Levná obydlí. — E. Peroutka, Antika, my a naše gymnasia. — J. V. Řehnický, K našemu vývoji církevnímu a náboženskému. — Církev a stát. — K 1. máji 1898. — Fr. Táborský, Radostná škola. — Rozhledy politické, po veřejném hospodářství, zemědělské, živnostenské a obchodní, sociální, školské. — Úvahy a kritiky. — Zprávy.

Obzor. Vydává monsig. prof. Vlad. Šťastný v Brně již 21. rok. Vychází dvakrát měsíčně. Předplatné 2 zl. ročně. Obsah čís. 8.—9. Fr. Šilhavý, O vzdělání rolnictva. — Fr. Chrám, Alleluja! — Fr. B. Vaněk, Polní písnička. — Jan Vr. Pohořský, Optimismus. — Fr. Valoušek, Spása a sláva. — Al. Koudelka, Pro blešku . . — Čeněk Kramoliš, Drobty z Valašska. — Báseň od Vl. Št. — Literatura pro lid. — Katolíci v Basileji. — Moravští Hrvati. — Červený doktor mastičkář. — Strýčkovy rozumy. — Anežka. — Modrá knihovna. — Spisy redakci zaslané. — Šilhavý, O vzdělání rolnictva. — S. Boušek, Bubliny. — Pod prapor Kristův. — Vl. Št., Píseň jednot svatojosefských. — O zodpovědnosti spisovatelově. — Obzor literární.

Österreichische Mittelschule. Orgán německých spolků professorských v Rakousku. Odp. redaktor Peter Maresch. Vydává se ve Vídni. Roč. XII., sešit 1. Obsah: Dr. Al. Höfler, Wie soll der psychologische Unterricht an Mittelschulen u. wie soll die paedagogische Psychologie zu den Postulaten der modernen Gehirnphysiologie Stellung nehmen. — Dr. Stephan Witasek, Über psychologische Schulversuche. — A. Romanovsky, Über die Beobachtung in der Schule. — Zprávy spolkové. — Jubilea r. 1898. — Liter. rozhledy.

Osvěta. Redaktor a vydavatel Václav Vlček na Kr. Vinohradech. Roč. XXVIII. Seš. 5.—6. Obsah: Dr. Herm. Jireček, Čechoslované a civilisace. — Hynek Kollmann, Josef Kalousek. — Karel Leger, Buková (Báseň dram.). — Dr. J. V. Prášek, O restauraci památek kutnohorských. — J. V. Nováček, K jubileu Fr. Palackého. — Dr. Jos. Kalousek, V. V. Tomek. — Dr. Boh. Rieger, Náš ústavní rozvoj. — Jos. Mikš, Ruské drama za posledních let. — Fr. Herites, Opuštěné hnízdo. — Karel Kálal, O maďarisaci Slovenska. — Básně od Scheinpfluga, Maternové, Poloma, Kalusa. — Renáta Tyršová, Rozhledy v umění výtvarném. — Fr. Zákrejs a Kar. Knittl, Obzor divadelní. — V. Flajšhans, Paběrky z nových spisů o Husovi. — Rozhledy v dějinách současných. — Dr. E. B. Šimek, Zprávy hospodářské a sociální. — Ročně 7·20 zl.

Paedagogické rozhledy. Vydává Dědictví Komenského v Praze. Red. Jan Mrazík. Ročn. XI. Seš. 8. Obsah: Jan Mrazík Návrh reformy měšťanských škol. — Kritika a referáty. — Rozhledy po školství. — Časopisectvo. — Volné listy Ročně 4 zl.

Sborník české společnosti zeměvědné. Vychází nyní měsíčně. Odp. redaktor dr. Jindř. Metelka. Ročn. IV. Čís. 5—6. Obsah: Fr. Sobek, Vasco de Gama. — H. Kollmann, Ruská práce o Mandžursko. — Hojné zprávy ze všech oborů zeměvědných. — Literatura. — Zprávy o společnosti. — Členům se dostává zdarma. Příspěvek roční 3 zl. Krámská cena 4·50 zl.

Z říše vědy a práce. Volné rozhledy na poli průmyslu, obchodu a řemesel. Dvakrát měsíčně. Red. dr. Vilém Kurz. Nakl. F. Šimáček v Praze. Ročn. VI., seš. 14.—17. Obsah: Žárová lampa lihová. — Nové městské dráhy v Berlíně. — Kapilární světlo elektrické. — Plovoucí loděnice havanská. — Lifi. — Nové revolvery. — Turbinia. — Urania. — Rozvádění elektřiny po Paříži. — Přenosný fonograf s hodinovým strojem poháněcím. — Skelný papír. — Trojkolý větrný motor. — Drak ve službách vědy. — Obnova železného mostu císaře Františka Josefa v Praze. — Telelektroskop. — Rýže. — Uhelné elevatory. — Sportový věstník. — Pro domácnost. — Vtipný brousek. — Drobnosti. — Zábavná věda. — Domácí umění. — Hospodářská besídka. — Literární hlídka — Ročně 3 zl.

Živa. Časopis přírodnický. Red. dr. Bohuslav Rayman. Ročn. VIII. Čís. 5.—6. Obsah; Prof. J. Velenovský, Stromy a keře v Král. oboře. — J. Studnička, Archimedes. — K. Chodounský, Nastuzení. — Prof. dr. F. Bayer, British Museum v Londýně. Jubilejní svazek Wiedemannových annálů. — O rozšíření plazů. — B. Rayman, Kvašení lihové vzhledem ku kvašení vůbec. — Dr. B. Němec, Rodozměna u rostlin. — Geologie. — Směs. — Rozhledy astronomické. Nakladatel J. Otto. Ročně 5 zl.

B. Knihy.

Česká poesie XIX. věku. Vydal spolek českých spisovatelů-belletristů »Máj«. Díl I. V Praze, nakladatel Jos. R. Vilímek. Úkol této knihy vytčen je v úvodě: podati rozhled po básnické produkci české, s jediným zřetelem k ryze umělecké ceně její a bez ohledu na význam čistě národní, vlastenecký a místní. Před muži, »kteří nebyvše povoláním básníky, z nutnosti

časové chtěli jimi býti a dle sil svých pomáhali na vzdělání úhoru ladem ležícího«, pořadatelé této anthologie dle vlastních slov sklánějí hlavu, plni úcty a vděčnosti, ale do pantheonu poesie české, jíž chtí čeliti budoucnosti a cizině, jich nepřipouštějí. »Vše, co jsme zamítli i co jsme přijali, prošlo výhní mnohonásobných úvah, a pochybujeme, že by v celku výsledek práce takové mohl býti u jiných pořadatelů jiný.«

Přes to ozvalo se hojně přání odchylných. A právem. Pořadatelé v úvodě správně pověděli, že celá česká poesie doby první se točí kolem pěti jmen: Kollára, Čelakovského, Máchy, Erbena a Havlíčka. Ale ve výboru nepřestali na nich, nýbrž rozšířili je o Vocela, Koubka, Vacka-Kamenického, Douchu, Picka, Jablonského, Štulce, Kalinu, Furcha a Nebeského. Hle, jak mocná je tradice, jak mocná láska k našim buditelům! Než kde má místo Vocel, nesmí chyběti Turinský, Ant. a Jan Jindř. Marek, Jungmann, ba snad ani Puchmajer. Neboť Vocel neměl ani básnického posvěcení, ani správné formy. Skladbám Pickovým nanejméně se vyrovnají Turinského, Furcha najisto předčí Markové. Ostatně skrovné ukázky z těch mužů již samy poukazují na to, jak nesnadno bylo jim zachovati poskytnuté vynikající místo. Ztrácejí se jako osamělý kvítek vedle košatého stromu. Než touto neshodou neutrpí kniha u čtenáře našeho; tomu bude vítán i výběr nejcennějšího jádra z menších a nejmenších »hvězd« básnického nebe českého; lneť k nim láskou a vděčností pro jich zásluhy časové a mimobásnické. Co pak výběru samého se týká, zasluhuje chvály úplné. Namnoze ovšem se pohybuje v kolejích výborů jiných, ale moha býti obšírnější, stal se i charakterističtějším. Pozoruhodný, ač myslíme marný jest pokus oživiti Protichůdce Nebeského; za to vytčení básnického významu Havlíčkova (zásluha to Quisova), ovšem hlavně na poli satyrickém, jest tím záslužnější. Úvody k básníkům hovoří stručně, ale význačně. Cena 1·75 zl.

Dějiny české literatury. Napsal Jaroslav Vlček. Druhého dílu část I. Století osmnácté. V Praze. Nákladem Jednoty českých filologů 1898. Cena 60 kr.

Z prohlášení na obálce vytištěného vyjímáme toto:

»Z důvodů dobrých pokračuji ve vydávání dějin po delší přestávce, a to nikoliv druhou částí dílu prvního, ač v rukopise zhruba je hotova, nýbrž první částí dílu druhého čili stoletím osmnáctým, doufaje, že tato zatímní záměna čtenářstvu nebude nevhod.

První polovice století XVIII., kterou si v literatuře naší obyčejně představujeme jako hluboké bezvědomí odsouzence zdánlivě mrtvého, je vlastně jen dřímota raněného vězně, naplněná různými sny, často živými a křiklavými, jež předcházejí probuzení. O naprostém vymření literatury, jak čtenář již z tohoto oddílu pozná snadno, mluviti nelze. Společenské těleso české, ačkoli kusé, myšlenkově spoutané, hospodářsky vysílené a kulturně vyhladovělé, *nepřetržitě trvalo dále*, a bylo třeba toliko odstraniti překážky jeho rozvoje duševního, aby uvolněné vrstvy lidu samy opět přihlásily se k práci osvětné. Proto také jen duševní úroveň jeho se snížila, svět českého člověka umělým působením vnějších okolností se zúžil a tudíž i písemnictví zchudlo a zplanělo co do jakosti a rozmanitosti; *kvantita* jeho však — zejména hledíme-li též k exulantské produkci severní a k východní produkci slovenské v Uhrách — vždy ještě zůstává tak hojná, že zcela organicky se pojí k snahám obrozenským v druhé polovici věku XVIII.

O knize svým časem podáme zprávu obšírnější.

Pohledy do dílny přírody. Napsal Bohumil Bauše. V Matici lidu roku 1897.

Obor nejširší, nejzajímavější, s celým životem naším nejtěsněji souvisící, plný věčných záhad, jichž řešení přináší člověku stonásobný užitek, dnes v písemnictvu našem má tlumočníků populárních nejméně. Badatelé uzavírají se do svých časopisů odborných; širé čtenářstvo, jehož vzdělávání mateřským jazykem nejmocněji podpírá samu existenci národa, zanedbáváno jest měrou až povážlivou. Tím větší jest zásluha prof. Bauše, že vytknuv si tento krásný úkol, prostým, poutavým slohem vnášeti v lid poučení z věd přírodních, statečně a se vzornou pílí jej plní.

Všimněme si dnes jen nadepsané knihy. Zpousta vědomostí nejrozmanitějších shrnuta a upravena tu do 20 článků, vesměs zajímavých a do všech říší a okresů přírodních věd i do dějin jejich zasahujících. Počíná se Rukou. Útvar a vlastnosti její poskytují spisovateli příležitost, pohovořiti o chiromantii, mimice ruky, jejím významu v umění, zápase, válečnictví, o tom, jak jest prostředkem vyšší intelligence člověka (zde mohl býti uveden i výrok Descartesův: Ruka jest základem vzdělanosti lidské), o druzích jejích, plemenném rázu i zvláštnosti její čistě lidské.

V *Symbolice kostí* odučuje se čtenář hleděti s hrůzou na lebku a kosti lidské a poznává důležitost jejich pro anthropologii a anatomii, any nám po dávají světla o dobách dávno zaniklých. Smrt vyobrazuje se za kostlivce teprve v pozdějších dobách; u starých vyobrazována jako krásný mladík spící neb nesoucí obrácenou pochodeň. V čl. *Kultura a příroda* vypisují se změny, které člověk způsobuje na povrchu zemském: jak kolonisací vytvořil kvetoucí města a úrodné kraje, jak ale přílišným vymýťováním půdy sám přivolává zhoubu na své dílo, jak a čím kouř působí škodlivě na rostlinstvo, jak kultura řádí ve světě ptačím, jak ubývá vodnatosti řek a jaké následky tento úkaz má atd. Z toho všeho pak spisovatel vyvozuje, že kultura nebude se směti nadále tou měrou odlučovati od přírody, nýbrž pracovati s ní ve spojení. V článku *Moloch-móda* trefně se líčí, kterak jemnocitné jinak dámy se dopouštějí spoluviny barbarství a ukrutenství, nosíce klobouky zdobené peřím ptačím neb celými ptáky, jak zákon chrání ptáků na jedné straně, na druhé však dovoluje prodávati je v klecích, a jaké zhouby se přivozují v říši přírodní ničením ptáků. Čl. *Různé choutky* jaksi doplňuje předešlý vypsáním, čeho všeho člověk v různých dílech světa požívá z hladu nebo z mlsnoty. Článkem *Samovražda a sebezkomolení zvířat* spisovatel se dotýká jistých zjevů u zvířat, samovraždě podobných aneb nesprávně za samovraždu líčených. Čl. *Nový život* odpovídá na otázky, jak žijí rostliny, čím se živí a k čemu žijí, a dospívá zajímavým výkladem k výsledku, že pramenem a ochráncem všeho života jest rostlinstvo, v němž opět slunce budí život. Na otázku: Kdo dal slunci sílu tvořivou? však už není odpovědi, zde umlká výzkum a počíná se říše domyslu a víry. V čl. *Láska květů* vypravují se dějiny vědeckého badání o pohlavnosti rostlin, při čemž se dostává uznání také našemu Zalužanskému, pak proces a význam křížení a oplozování rostlin prostřednictvím hmyzu a končí se opět velkým otazníkem.

Následují ještě články: Houby jindy a nyní, Finis equi, Atropa belladonna, Ze šperkovny přírody, Ze starého lékárnictví, Z jarního života ptactva, Letní noc, Žabí kantáta, Slet ptactva, Zimní byty živočichů, Diamant a Umění užiti venkova. Všechny stejně zabaví čtenáře jak obsahovým jádrem svým, tak i způsobem podání. Obratně vetkávané citáty z básní a spisů jiných

sdružují se s duchaplnými vlastními úvahami spisovatelovými v ladný celek. Autor nestaví se nikde na stanovisko chladného a vzdáleného pozorovatele, nýbrž provází nás po dílně přírody se živým zájmem; neopouští nikde půdu denního života, vysvětluje úkazy jeho, chválí a varuje, jak kde třeba. Láska k přírodě hovoří z každé řádky stejně mocně jako znalost její. Pro každý článek pak umí spisovatel najíti vždy nové, pěkné roucho. Tato znalost však nesvádí ho jako tak mnohé jiné k pýše a bohorovnosti; uznává pokrok a povýšenost člověka, ale také jeho nicotnost vůči tvůrčí moci přírody. »Nikdy umění lidské nevyrobí z látek zemitých škrob, jako se tvoří v hlízách bramborových, ani lep v zrnku žitném.« »I obrazotvornost naše má své meze. Bylo již dávno na to poukázáno, jak na př. nemožno jest člověku *vymysliti* si tvora, jenž by skutečně mohl existovati.« Spisovatel popírá, že přírodní vědy vedou k materialismu a nevěře, naopak tvrdí, že opravdoví badatelé všude doznávají, jak málo víme o posledních příčinách zjevů a že tyto všechny poukazují k jednomu prazdroji všeho života.

Chováme vzhledem k této knize jen jedno přání: aby totiž hodně pilně byla čítána, zvláště též od naší mládeže. *x.*

Kafkův illustrovaný průvodce po království Českém. Díl III. *Šumava a Pošumaví.* Jest to vlastně nové vydání Řivnáčova průvodce po Šumavě, ovšem doplněné novějšími daty. Nechť si, prosím, laskavě každý srovná kteroukoli partii a shledá, že se někdy shodují téměř do slova. Mnohé však staré věci zůstaly neopraveny a turistu zajisté překvapí, když nenajde toho, o čem se dočetl. Jen jeden příklad: na Jezerní stěně není věže; byl tam dřevěný pavillon, ale bezpochyby vítr jej dávno strhl, tak že zůstaly jen zpodní zdi. Také »Velká jedle« nestojí v Debrníku před hostincem, nýbrž jest hezký kousek dále v lese. Některé novější věci pak zůstaly nepovšimnuty. Nás Čechů nemile se musí dotknouti, že v Eisensteině doporučuje se německý hostinec »Na poště«, ale o Čechu Taclovi, který si tam nedávno zařídil pensionát s největším pohodlím, není ani zmínky. Toho německý průvodce Böhmerwaldbundu nečiní. Ten ostatně vyniká nad Kafkova průvodce. Všímá si také hojně bavorské části Šumavy, což činí Kafka v nejmenší míře, a obsahuje daleko větší počet výletů. Hledí uspokojiti také ty, kteří zajíždějí na Šumavu na delší pobyt, a pak činí výlety na všecky strany; na ty Kafka ovšem nemyslil. Jeho knížka jest sepsána hlavně pro ty, kteří chtějí výletem projíti nějakou část Šumavy, a proto jest rozdělena v osm velikých tur, které se ovšem podle chuti mohou zmenšiti nebo rozšířiti. Z té příčiny měl si p. pořadatel vzíti za vzor zmíněnou německou knihu také látkově, když to učinil po stránce úpravy. Není divu, ale káráme takové počínání, že pak naši turisté kupují si německého průvodce, podporujíce tak nepřátelský Böhmerwaldbund. — Ale tím nebudiž řečeno, že by byla Kafkova knížka nepotřebná; za nedostatku jiné, dokonalejší jest pro nás Čechy zatím přece jen cenná. Výtky směřují jen k tomu, aby se českým turistům dostala do rukou jednou taková kniha, která by byla nejenom *průvodcem*, ale také *vlastivědou* jihozápadních Čech, jakýž účel sleduje také zmíněný průvodce německý. Tento úkol jest vlastně povinností klubu českých turistů. Jenom však ne zase *illustrovaného* průvodce, několik obrázků nejasných a často bezvýznamných nemá pro turistu důležitosti. Za to jen více takových rozhledů, jako je přiložené panorama s Kletě. K tomu zároveň připojuji, že při líčení vyhlídky mělo by se také udati, která znamenitější místa (města a pod.) jest viděti a ne jenom vrchy. *Čý.*

M. A. Šimáček, **První služka.** Nákladem F. Šimáčka. 1898. Cena 70 kr. Co ruka umělcova dovede vytvořiti z látky prosté, na pohled nepatrné, ukazuje tato kniha. Stojí tu vedle sebe trojí generace: babička a vnouče, synek zemřelé dcery, na jedné straně, mladí manželé v květu lásky na druhé straně. Shovívavé stáří, plné bolestných zkušeností — minulost — zosobněno v babičce, bujné veselí a bezstarostnost mládí — budoucnost — ve vnoučeti Maxínkovi; šťastná přítomnost v mladých manželech. Štěstí těchto dovršuje se narozením prvního dítka — ale má relief v neštěstí a bolu služčině, první služky mladé domácnosti. Kdežto v této blaho září odevšad a každému zjevně, služka Tonča tají svůj žal hluboce v nitru svém. O ní platí slova slovenské písně: Ústa sa mi smejú, ale od srdečka slzy sa mi lejú. Sladké štěstí, jehož je denním svědkem, rozdrásává jí srdce vzpomínkami na milostný poměr svůj, kde lásce její bráněno matkou milencovou, bohatou mlynářkou, kde plod této lásky záhy jí zemřel, a milenec Josef ji opustil, tou měrou, že toho konečně už nesnese. O tom všem nikdo nemá tušení, ona koná všecky své povinnosti služební vzorně, snad ideálně vzorně, snáší prvotní příkoří beze slova odmluvy, získá si srdečnou lásku všech, jenom stopy smutku nedovede přes všecko úsilí úplně vyhladiti — a posléze za vrcholu rodinného štěstí mladomanželů odchází zdánlivě nevděčná. Tichá, trpělivá mučennice. Jako takto štěstí a neštěstí, generace s generací se protíná, i chudoba a bohatství si promluvily do toho své závažné slovo v poměru snachy a tchyně, a ještě příkřeji v poměru Tóninčině a Josefově. Básník se tu schýlil k trpícímu, chudobnému, k pariovi společnosti, otevřel tu hluboce jímavý pohled do nitra bytosti jeho a povýšil ji k neodolatelné sympathičnosti, všelidské soustrasti. Ale není to snad historie plačtivá, naopak slunce tu svítí a hřeje milo jasně, a humor — znamenitý humor — tryská z každého kroku a činu diblíka Maxínka, ze slavnosti křtin a j. Také city a předtuchy mladé matky, láska k nenarozenému ještě dítěti, obavy její, úmysly s dítkem — vůbec celá duše její odhalena se vzácnou věrností psychologickou. Mistrná plastika a charakteristika, doplněná odstíňovaným způsobem řeči, vzbuzují přímo dramatickou illusi. České umění tu získalo knihu cennou, a čtenářstvo dospělé, poměrů znalé, knihu roztomilou.

Předběžná zpráva. Odb. inspektor prof. *A. Anděl* vydá co nejdříve zcela přepracované a valně rozšířené dílo o své perspektivě: »Anleitung zum freien Zeichnen nach Modellen«, které *vyjde též v českém překladě.* Bude to návod o kreslení dle modelů a sice perspektivních, ornamentálních a figurálních, o kreslení zátiší i náčrtů dle modelů serie I. až IV. Pojednání o stínování tužkou, křídami, těrkami, perem i barvami. V textu vloženo jest přes 100 vyobrazení a dílu připojeno 76 listů s ukázkami, jak se různé modely ve skupiny sestavují, jak různým materiálem se stínuje, jak kresby dle modelů ornamentálních, figurálních i skizzy se provádějí.

Henrik Ibsen, **Básně.** Přeložil Karel Kučera. Sborníku světové poesie, vydávaného Českou akademií, sv. 62. (roč. VIII. čís. 1.).

Je těžký kov, tato lyrika Ibsenova. Vzdálený okruh myšlení a představování, hluboká reflexe, samorostlý ráz obrazů a obratů — to byly překladateli jistě tvrdé oříšky. Ale Kučera vynasnažil se překladům svým vdechnouti všecku lahodu našeho jazyka, zůstati věrným a spolu jasným, vůbec přiblížiti našemu čtenářstvu originál co nejtěsněji. Překladem tím česká poesie důstojně oslavila sedmdesáté narozeniny slavného Nora, u nás tak neobyčejně oblíbeného. Dobré byly a jsou články *o něm*, ale záslužnějším činem jistě

jest, stlumočiti čtenářstvu to, co vytvořil básník sám a co k rozborům a úvahám podněcuje. Kučera podává v té knize všechnu lyriku Ibsenovu až na 5—6 básní. Jsou v ní drobné perličky, ale i mocné balvany básnické a myšlenkové, jako Básnický list švédské dámě, v němž vypisuje cestu svou z vlasti do Egypta a do Němec, kde vše vřelo válečným nadšením proti Francouzům, nebo jako vlastenecká óda na nevděčný národ K tisícileté slavnosti.

Táž příležitost 70. narozenin Ibsenových přiměla i Jaroslava Vrchlického k překladu »Nápadníků trůnu« (ve Světové knihovně Ottově) a nakladatelství F. Šimáčka k vydávání sebraných dramat Ibsenových v překladě K. Kučery a H. Kosterky.

Rozhled po nových knihách:

Sbírka příkladů pro počítání z paměti. S výsledky a návody k řešení. Pro školy obecné, měšťanské i všeliké střední sestavil *Adolf Mach*, professor jičínské reálky. V Praze 1898. Nakl. F. Topič.

Obsah: I. Čtvero základních výkonů početních. Počet závěrem (136 příkladů). II. Počet percentový (105 příkl.). III. Počet úrokový (55 příkladů). IV. Počet spolkový (50 příkl.). V. Počet průměrný a směšovací (36 příkl.). VI. Počet mincovní (14 příkl.). VII. Úlohy algebraické (200 příkl.). VIII. Umocňování a odmocňování (10 příkl.). Cena 65 kr.

Co znamenají nové jazykové výnosy? Napsal dr. Vladimír Skála, státní úředník. V Táboře 1898. Nakl. Václ. Kraus. Cena 20 kr.

František Sušil. Životop. nástin od dr. Pavla Vychodila. V Brně 1898. Pap. knihtiskárna benediktinů rajhradských. Seš. 1. Cena 40 kr.

Letem českým světem. Nakl. Jos. R. Vilímek v Praze. Užitečné a příjemné dílo napořád. Z posledních obrazů buďte uvedeny: Pramen Vltavy, Rakovnická věž, Zborov, Buchlovice, Mírov, Nová Paka, Ráj ve Slezsku, Jáchymov, Telč, Kozinův pomník, Frenštát s Radhoštěm, Šejnov, Čáslav, Rybolov na Rožmberce, Uherské Hradiště, Lednice a Lietava na Slovensku, Vlárský průsmyk, Budeč, Hukvaldy, Frýdek, Uh. Brod, Šumava, Zlenice, Žernoseky, Hryčov, Chomutov, Skalka v Pováží, Vratna, Dvůr Králové, Něm. Brod, Bělohrad, Nepomuky, Karlštejn, Trenč. Teplice, Domek Svatopl. Čecha v Obříství, Žatec, Vimperk, Tovačov atd. Dílo dospělo sešitu 35. (po 30 kr.).

Bohdan Kaminský, Zlomky románu. Nakl. J. Otto.

Gustav Pfleger-Moravský, Z malého světa Nakladatel týž. (Vydání nové, sešitové po 12 kr.

Jar. Vrchlický, Rok na jihu (Souborného vydání básnických spisů seš. 115—118, po 16 kr.).

A. S. Suvorin, Taťana Rěpina. Přel dr. B. Prusík. Drama provozované s úspěchem na Nár. divadle. Nákl. F. Šimáček. Cena 50 kr.

James L. Allen, Sestra Dolorosa. Povídka. Přel. z angl. O. S. Vetti. Nakl. týž. Cena 40 kr.

Julius Zeyer, Radúz a Mahulena. Dramatická pohádka. Provozována na Nár. divadle. Kabinetní knihovny sv. 95. Cena 50 kr. Nakl. týž.

F. X. Svoboda, Odpoutané zlo. Drama. Nakl. týž. Cena 50 kr.

F. Vymazal, Novořecky snadno a rychle. Španělsky snadno a rychle. Hebrejsky snadno a rychle. Nakl. dr. Fr. Bačkovský. Cena 30, 30, 36 kr.

Ben Hur. Román ze života Kristova. Sepsal L. Wallace. Ve 20 sešitech po 15 kr. Nakl. Jos. R. Vilímek.

François Coppé, Vinník. (Nejlepší dílo Coppéovo.) Nakl. týž.

Fr. Ruth, Písmákova dcera. Drama. Nakl. týž. Cena 50 kr.

H. Uden, Klára. Nakl. týž.

Jan Váňa, Čtyry věky lidského života. Nakl. týž. Cena 15 kr.

E. Fl.-Carlénová, Rozmarná žena. Díl I. a II (Vynikající román oblíbené spisovatelky.) Nakl. týž. Cena 2·50 zl.

Ignát Herrmann, Otec Kondelík a ženich Vejvara. Satyrická povídka tato, před dvěma lety v Nár. listech poprvé vydaná a sensační přímo oblibě tehdy se těšivší, vydává se nyní v elegantní úpravě v sešitech po 16 kr. nákladem F. Topiče.

Listy z Čech. Obrázky z Moravy a Slezska. Napsal Ign. Hořica. Nakl. Václ. Kraus v Táboře. Kniha tato zasluhuje bedlivé pozornosti všech, kdož se zajímají o ohrožené posice naší národnosti.

Geologie. Sepsal Archibald Geikie, z angl. přel. Vlad. Jos. Procházka. V Ottově Světové knihovně. Cena 30 kr.

Lepší dnové dělníkům. Kniha pro dělníky a jejich příznivce. Napsal W. G. Blackie. Z angl. přel. Jan Váňa. Nakl. I. L. Kober.

Obecná kronika. (Illustrované dějiny světové.) Píše prof J. Lacina. Nakladatel Edv. Beaufort v Praze. Vyšel sešit 13.—15. s dalším líčením dějin národa hellenského ve starověku, se :0 illustracemi a s tímto obsahem: O věštění a věštírnách, o nár. hrách a amfiktyoních. Hlava XIII. vypisuje dějiny řecké od dob nejstarších až po vypuknutí válek perských a tož napřed dobu báječnou s četnými pověstmi jejími, jako o Heraklovi, Oidipovi, Theseovi, o výpravě Argonautů, válce trojské a Orestovi, pak dobu dějinnou. — O argolském králi Feidonovi. — O nadvládě spartanské nad Peloponnesem. — O státě krétském. — O státě athénském. — O Solonovi. — O samovládách v Řecku. — O Peisistratovi a jeho synech. — Cena sešitu 25 kr.

Česká Kronika. (Illustrované dějiny národa českého.) Píše prof. Jos. Lacina. Nakladatel Edvard Beaufort. Dílo toto postoupilo až k seš. 27., jímž se započíná 1. díl II. svazku, líčící dějiny Čech od roku 1306 až do smrti krále Jana. Cena sešitu 12 kr.

Zoologie všeobecná i soustavná, již sepsal dr. Fr. Vejdovský a vydává J. Otto, postoupilo k seš. 10. (po 60 kr.). Posud vyložena podstata biologie jakožto úvod a tož 1. pojem organismu a podmínky životné, 2. různost organismů, načež zahájena zoologie všeobecná. V oddíle I. podává se výměr a rozdělení zoologie, dějiny její od doby Aristotelovy až po Darwinovu, v oddíle II. morfologie těla živočišného a tu zas 1. anatomie (kap. I. učení o buňce (cytologie), II. o tkanivech živočišných (histologie), III. o orgánech a soustavách orgánů (organologie) a 2. ontogenie čili embryologie, základové vývojezpytu.

Dějiny starověkých národů východních. Sepsal Justin V. *Prášek.* Druhé vydání. Seš. 1.—3. (po 50 kr.). Nákladem Al. Wiesnera v Praze.

Čechové a Němci r. 1848 a boj o Frankfurt. Sepsal R Maršan. Nákl. J. Otty v Praze. Seš. 1.—7. po 24 kr. Ukončeno.

Z literárního soukromí. Vzpomínky *Karoliny Světlé*. Nakl. J. Otto.

Emerson: Představitelé lidstva. Přel. Jan Váňa. Nakladatel J. R. Vilímek v Praze. Cena 1·20 zl. Obsah: O zisku, kterého skrze velké muže docházíme. Plato čili filosof. Montaigne čili skeptik. Shakespeare čili básník. Napoleon čili muž světa. Goethe čili spisovatel.

Naša nové řízení bagatelní před soudy okresními a živnostenskými. Pro praktickou potřebu lidí práva hledajících sestavil *Jan Nečas*, c. k. rada zem. soudu v Těšíně. Nakl. Václ. Kraus v Táboře. Cena 1 zl.

Tělesná cvičení a intelligence. Studie J Křena. Nakl. dr. Edv. Grégr. Cena 24 kr. Spisek poučný pro všechny, kdož pracují duchem a sestavený na základě bohaté literatury paedag., fysiologické a psychologické.

Písemnictví české slovem i obrazem od nejdávnějších dob až po naše časy, jež píše dr. *Václ. Flajšhans* a nakládá firma pp. Grosmana a Svobody v Praze, postoupilo k seš. 5. (po 36 kr.), který věnován jest hlavně Štítnému a Husovi. Jest to zároveň třetí období literatury doby staré dle rozvrhu tohoto spisu (1. Předchůdcové zlatého období 1306—1346, 2. Zlaté období za Karla IV. 1346—78, 3. Počátky písemnictví národního 1378—1419). V příloze snímek Husovy postilly a symbolického znázornění Wiklefa, Husa a Luthera podle obrázku v kancionále malostranském z r. 1572.

Knihtiskárna J. Otty v Praze.

DATE DUE

